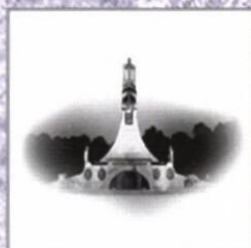

2

2015
1094.180

Muzeum Brněnska

S B O R N Í K 2015

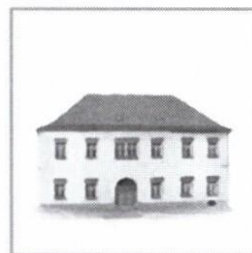
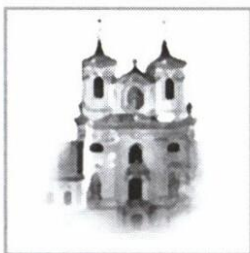
Muzeum
Brněnska
SBORNÍK
2015

Muzeum Brněnska

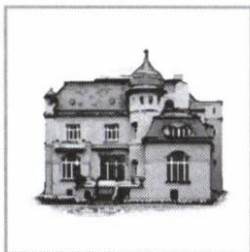
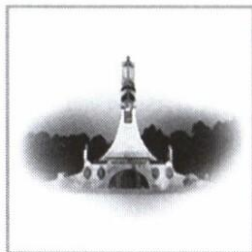
PAMÁTNÍK PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ V RAJHRADĚ

PODHORÁCKÉ
MUZEUM

MUZEUM
V IVANČICÍCH

PAMÁTNÍK
MOHYLA MÍRU

VILA LÖW-BEER

MUZEUM
VE ŠLAPANICÍCH

SBORNÍK 2015

Předklášteří
2015

MZK – UK Brno

2610743060

2-1094.120, 2015

SLOVO ÚVODEM	7
I. SVĚTOVÁ VÁLKA V OSOBNÍCH PŘÍBĚŽÍCH LIDÍ	9
<i>Irena Ochrymčuková</i>	
PRVNÍ OBĚŤ II. SVĚTOVÉ VÁLKY VE ŠLAPANICÍCH	15
<i>Josef Kopecký</i>	
ODĚVNÍ SOUČÁSTI PARTYZÁNŮ VE SBÍRKÁCH PODHORÁCKÉHO MUzea	26
<i>Josef Zecpal</i>	
ŠERKOVICE – ÚNOR 1945	30
<i>Petr Kopečný</i>	
ŽIVÁ MUzea ANEB MUzea JAKO VEŘEJNÝ PROSTOR K ŽIVOTU	37
<i>Simona Pracná</i>	
PUTOVÁNÍ ZA MINULOSTÍ ŠLAPANIC.	46
<i>Klára Sovová</i>	
BRNĚNSKÉ STOPY RODINY LÖW-BEERŮ.	54
<i>Petra Svobodová</i>	
PRAPOR SPOLKU VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ OBCE PODOLSKÉ	65
<i>Jiří Čalkovský</i>	
„VE JMÉNU ZÁKONA“	85
<i>Monika Hadová</i>	
VÝVOJ KRIMINALISTICKÉ TECHNIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH.	94
<i>Luboš Kudlička</i>	
ČETNICKÉ PÁTRACÍ STANICE V KONTEXTU ROZVOJE A ORGANIZAČNÍ STRUKTURY ČESKOSLOVENSKÉHO ČETNICTVA.	107
<i>Miroslav Spurný</i>	
OD MYŠLENKY K ČETNICKÝM DĚTEM	121
<i>Michal Dlouhý</i>	
PAMÁTNÍK MOHYLA MÍRU V ROCE 210. VÝROČÍ BITVY U SLAVKOVA	134
<i>Miroslav Jireček</i>	
K DESETILETÍ LITERÁRNÍHO MUzea – PAMÁTNÍK PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ ...	139
<i>Libor Kalina</i>	
SYMPOZIUM LITERÁT VERSUS REDAKTOR	154
„MONSTRSKANDÁL“: AFÉRA KOHOUT – TREFULKA	154
<i>Barbora Svobodová</i>	
POZNÁMKY K PROMĚNÁM HOSTA PO ROCE 1989 A K ROLI AUTORA JAKO PROFESIONÁLNÍHO REDAKTORA.	159
<i>Martin Stöhr</i>	
HOST DO DOMU A REVUE ROK.	162
<i>Jiří Poláček</i>	
DISKUSE	165
KAREL KREJČÍ (1929 – 2015)	179
<i>Josef Zecpal</i>	

FOTO ARCHIV AUTORKY M. HADOVÉ

Vážení a milí čtenáři,

dostává se Vám do rukou Sborník Muzea Brněnska 2015, přinášející šestnáct příspěvků od odborných pracovníků Muzea Brněnska a jeho externích spolupracovníků. Tak, jako v předcházejících letech, je i v tomto roce nedílnou součástí sborníku samostatná příloha věnovaná devátému ročníku literární soutěže pro mladé autory Skrytá paměť Moravy.

Sborník otevírá příspěvek etnoložky Muzea Brněnska PhDr. Ireny Ochrymčukové s názvem *I. světová válka v osobních příbězích lidí*, ve kterém autorka zachytila přípravy výstav a doprovodných programů Podhoráckého muzea týkajících se projektu *Velká válka 1914 – 1918*. Druhý příspěvek šlapanického badatele Josefa Kopeckého je věnován Ambroži Richterovi – první oběti II. světové války ve Šlapanicích. Válečné události prostřednictvím oděvních součástí partyzánů ve sbírkách Podhoráckého muzea částečně popisuje příspěvek vedoucího tohoto muzea PhDr. Josefa Zápala. Ten sepsal i závěrečný text o panu Karlu Krejčím, výrazné osobnosti společenského a kulturního života v Tišnově. Příspěvek s názvem *Šerkovice – únor 1945* autora Ing. Petra Kopeckého, dlouhodobě se zabývajících výzkumem problematiky domácího odboje na Brněnsku, uzavírá pomyslný úvodní mini blok s válečnou tematikou.

Dalšími třemi příspěvky přispěly odborné pracovnice Muzea Brněnska. Etnoložka Muzea ve Šlapanicích Mgr. Simona Pracná se ve svém příspěvku *Živá muzea aneb Muzea jako veřejný prostor k životu* zamýšlí nad současnou podobou a posláním muzea. Archeoložka Muzea Brněnska Mgr. Klára Sovová informuje o putování za minulostí Šlapanic v podobě archeologické vycházky a brněnské stopy rodiny Löw-Beerů mapuje ve svém příspěvku Mgr. Petra Svobodová, Ph.D., kurátorka a vedoucí pobočky Vila Löw-Beer v Brně.

Neméně zajímavý text o praporu Spolku vojenských vysloužilců obce Podolské poskytl do Sborníku Muzea Brněnska 2015 i badatel Jiří Čalkovský z Podolí u Brna. Dále následují příspěvky tematicky spjaté s výstavou „*Ve jménu zákona*“ o prvorepublikových četnicích, četnických pátracích stanicích a Četnických humoreskách České televize – televizního studia Brno. O její přípravě ve svém příspěvku referuje konzervátorka keramiky Muzea Brněnska a autorka výstavy Monika Hadová Dis. Text pplk. Mgr. Luboše Kudličky, policisty a pedagoga Vyšší policejní školy Holešov – pracoviště Brno, podává přehled o vývoji kriminalistických technik v českých zemích. O vzniku četnických pátracích stanic v kontextu rozvoje a organizační struktury československého četnictva pojednává příspěvek amatérského badatele plk. Mgr. Miroslava Spurného. Další poutavý článek s názvem *Od myšlenky k četnickým dětem* zaslal „duchovní otec“ seriálu *Četnické humoresky* JUDr. Michal Dlouhý. Přibližuje v něm své setkání s potomky četníků královéhradecké pátrací stanice, kteří se částečně stali předobrazem četníků seriálových.

Následující dva příspěvky zaslali vedoucí poboček, které si v tomto roce připomínají významná výročí. Za Památník Mohyla míru to byl Mgr. Miroslav Jireček,

Ph.D., který nás ve svém textu seznamuje s činností pobočky v roce 210. výročí bitvy u Slavkova a za Památník písemnictví na Moravě PaedDr. Libor Kalina, který hodnotí desetileté působení památníku a uvádí přehled jeho nejdůležitějších aktivit.

Závěr sborníku patří příspěvkům, připraveným pro symposium *Literát versus redaktor*, které se konalo v Památníku písemnictví na Moravě dne 20. května 2015 u příležitosti výstavy *Host do Domu – Sen o Svobodě*. Příspěvek Mgr. Barbory Svobodové s názvem „Monstrskandál“: *aféra Kohout – Trefulka* připomíná nejvýznamnější literární polemiku své doby. Martin Stöhr ve svém textu shrnuje poznámky k proměnám *Hosta* po roce 1989 a k roli autora jako profesionálního redaktora. Jiří Poláček, jehož příspěvek na sympoziu nezazněl, ale byl zaslán k otištění do sborníku, se věnuje tématu *Host do domu* a *Revue ROK*. Čtivý bude jistě i přepis diskuse, která proběhla v závěru sympozia.

Věříme, vážení čtenáři, že Vás příspěvky uveřejněné v tomto ročníku Sborníku Muzea Brněnska zaujmou tak, jako v minulých letech a že při jejich četbě strávíte opět příjemné chvíle.

Redakce, srpen 2015

Irena Ochrymčuková

Podhorácké muzeum v Předklášteří, pobočka Muzea Brněnska, realizuje postupně v rozmezí let 2014–2018 rozsáhlý projekt věnovaný 100. výročí událostí I. světové války, závažného válečného konfliktu. Obsahem projektu v muzeu bude výstavní i sbírkotvorná práce.

Výstavy jsou koncipovány ve zmíněných letech jako postupné odkrývání vlivu I. světové války na bojující vojáky a na jejich rodiny v zázemí z mnoha hledisek. Důraz je kladen na příběhy jednotlivých rodin na Tišnovsku i jinde. Vedle studia literatury, částečně zapůjčené z pobočky Muzea Brněnska – Památníku písemnictví na Moravě v Rajhradě, jsou použity i archivní fondy ze SOkA v Rajhradě.

První část shromážděného materiálu uveřejnilo Podhorácké muzeum v listopadu 2014 – lednu 2015 formou výstavy nazvané *Vánoce na frontách I. světové války*. Výstava si kladla za cíl pojednat o velkých dějinných událostech před sto lety osobním způsobem, upozornit na to, jak lehce se může běžný život proměnit ve válečném čase, a to se zcela fatálními důsledky. Vliv I. světové války na bojující vojáky a jejich rodiny představilo 12 příběhů konkrétních lidí. Návštěvník se prostřednictvím muzejní instalace vrátil o sto let zpět.

Zahájení výstavy obsahovalo čtené pasáže z dopisnic posílaných v roce 1914 poštou mezi frontou a zázemím, které byly i součástí tradičního, již 14., adventního setkání v Podhoráckém muzeu, které bylo věnováno začátku I. světové války a jejímu vývoji do konce roku 1914. V komponovaném programu zazněly dobové písně různého ideového zaměření, písně lidové a zlidovělé, hymny, jazz, komentáře, recitace poezie a prózy. Tématu vévodily první válečné Vánoce na frontě, do kterých, jak se počítalo, se měli vojáci dávno vrátit domů. Pocity pramenící ze stále blízkosti smrti vyvrcholily na západní frontě koncem prosince 1914 úžasnou aktivitou – spontánním zastavením bojů.

Muzejní sbírkové předměty byly ve výstavě zastoupeny dobovým civilním oděvem, součástmi sokolského stejnokroje a suvenýry z nábojnic. Dvourozměrné sbírky tvořily dokumenty, vyhlášky, noviny, mapy, pohlednice a historické fotografie. Sbírkou ve výstavách doplnily i rodinné kroniky, psané a tradované vzpomínky, rodinné fotografie, dopisnice a památky. Mnohé z nich se do muzea k zapůjčení nebo darování dostaly na výzvu v regionálních sdělovacích prostředcích. Ukázalo se, že veřejnost si je vědoma významu války pro každou rodinu, ať z města Tišnova nebo jeho venkovského okolí. Spolupráce regionálního muzea se soukromníky i s kulturními institucemi se v kladném smyslu projevila v zapůjčení trojrozměrných předmětů, fotografií a množství dopisnic, ale také v zapůjčení dokumentárně cenné pětipanelové výstavy z městyse Lomnice, která vznikla na základě iniciativy místního okrašlovacího spolku. Výstava seznamuje s dobovou atmosférou v Lomnici, kterou pečlivě zaznamenal tamější farář. V instalaci byly vytvořeny tři významové celky včetně figurin a dětské dílny.

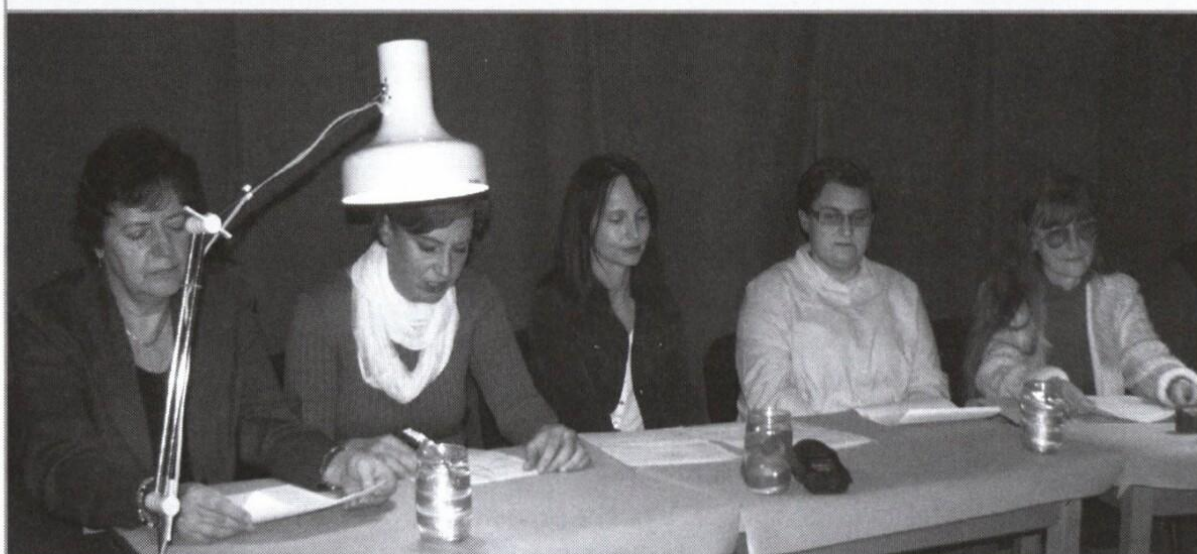
Plánované besedy a přednášky pro školní skupiny a veřejnost o tomto historic-

ATMOSFÉRA ADVENTNÍHO VEČERA (FOTO D. ZACPALOVÁ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

ČÁST OBECENSTVA ADVENTNÍHO VEČERA (FOTO D. ZACPALOVÁ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

ČTENÍ TEXTŮ NA ADVENTNÍM VEČERU (FOTO D. ZACPALOVÁ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

DOKUMENTY A DATOVANÉ PŘEDMĚTY (FOTO M. HOLZAPFEL, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

HA-TRIO A JEJICH HOST, HRÁČ NA HARMONIKU HELIGONKU, NA ADVENTNÍM VEČERU
(FOTO D. ZACPALOVÁ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

(VLEVO) NAARANŽOVANÝ ZÁKOP S VÁNOČNÍM STROMKEM
(FOTO M. HOLZAPFEL, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)
SCÉNA LOUČENÍ RODINY NA ZAČÁTKU VÁLKY (FOTO M. HOLZAPFEL, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

kém mezníku se konaly během trvání výstavy.

Ústředním tématem druhé části projektu je pro rok 2015 domácí prostředí, zázemí vojáků, a to v zimním čase. Opět jsou využité prameny jako vzpomínková vyprávění, dopisnice a fotografie. Na minulé téma navazují příběhy žen, starých lidí a dětí, kteří byli nuceni se vyrovnat s absencí mužů produktivního věku v rolnickém hospodářství, v živnostech, při úředních jednáních, při odvodech daní a dávek pro stát a s dalšími nesnázemi válečných let. Instalace se dělí na materiálovou ukázkou nepříliš majetné vesnické domácnosti s hospodářskými a domácími činnostmi v adventu a na její protiváhu zámožnější měšťanské vrstvy s jejími zimními aktivitami, dobové jsou především předměty a vybavení domácnosti. Dílčími tématy projektu jsou např. dětská práce, rekvírování zvonů v kostelích a kaplích, organizování sběru druhotných surovin, školní docházka apod.

Konání výstav na sklonku roku a jejich instalace jsou zároveň využity jako prostředí k naznačení a výkladu některých projevů výročního zvykosloví před stoletím. Plánovaný program pro školní skupiny a veřejnost je konceptu výstavy přizpůsoben.

Adventní večer roku 2015 bude věnován kromě vylíčení atmosféry na venkově a ve městě před sto lety také zachycení domácí práce, vyprávění a zpívání, předčítání dopisů, vánočních pohlednic a dokumentů. Výroba a chystání balíčku na frontu a prohlížení doručených vánočních dárků působí jako vkládání mírových projevů do nelehkého období. Jedná se např. o drobnosti do domácnosti, loutkové divadlo nebo o dětské hračky, figurky do betlémské sestavy. Program vyjadřuje touhu po domově, rodině a životě v míru a klidu.

PANELY, DOPISNICE, PŘEDMĚTY A KRONIKY NA VÝSTAVĚ
(FOTO M. HOLZAPFEL, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

POLNÍ LAHVE A PANEL Z LOMNICE
(FOTO M. HOLZAPFEL, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

Výstava s další částí tématu I. světové války, která je opět plánována na závěr roku, a to roku 2016, se bude zabývat dobovým vybavením vojáků, zbraněmi, uniformami, systémem vojenských dovolených, řešením válečných zranění a nemocí. Sbírkové předměty budou zapůjčeny z dalších muzejních institucí, uniformy různých armád též. Na adventním večeru zazní vánoční písně zemí, které se ocitly v tomto rozsáhlém konfliktu.

Předposlední části širokého projektu, v roce 2017, zachytí námět československých legií v zahraničí a osudy legionářů z Tišnova. Sbírky Podhoráckého muzea obsahují legionářské oděvy a doplňky k nim, stejně jako rozsáhlou kolekci fotografií z návratu příslušníků legií do nově vzniklé samostatné Československé republiky a jejich vzpomínek na tuto dlouhou cestu. Adventní program bude založen na literatuře z pera světově známých autorů „ztracené generace“ a na ukázkách z díla našich umělců.

Uvedený výstavní cyklus spojený s besedami a přednáškami o tomto historickém mezníku bude uzavřen vystavením památek na založení a počátky Československé republiky a kromě politického tématu se již bude věnovat také způsobu života v tišnovském regionu v této době. Oba náměty lze materiálově pojednat ze sbírek Podhoráckého muzea a z archivních podkladů.

Celkovým pojetím se výstava vymyká celé řadě podobných akcí věnovaných I. světové válce v jiných muzejních institucích, využívá možnosti spolupráce regionálního muzea s veřejností k prezentaci odrazu světových dějin v dějinách místních a v rodinných příbězích.

PhDr. Irena Ochrymčuková je etnoložka Muzea Brněnska, působí v Podhoráckém muzeu.

Josef Kopecký

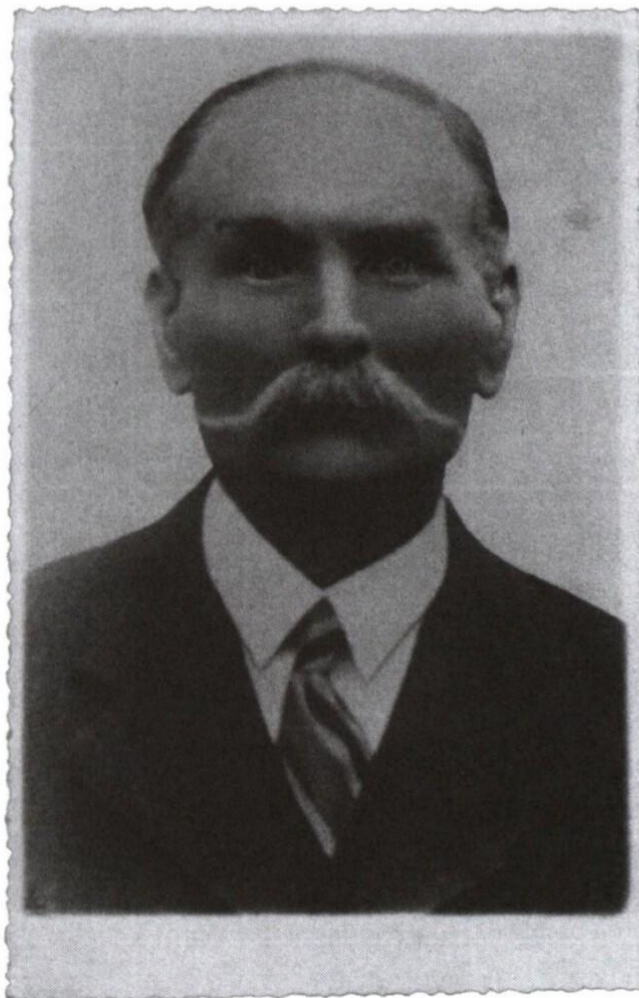
V letošním roce si celý svět připomíná 70. výročí od konce doposud největšího válečného konfliktu v dějinách lidstva, II. světové války. Její následky byly nedozírné, jak na materiálních škodách, tak především na lidských životech. Přestože se počty obětí liší, obecně se uvádí, že si tento válečný střet vyžádal na 60 milionů obětí, přičemž 20 milionů bylo vojáků a 40 milionů civilistů. Vůbec poprvé bylo do válečného konfliktu vtaženo i civilní obyvatelstvo a v dosud nevídané míře byly páčány zločiny proti lidskosti. Systematicky bylo vyhlazováno nejen židovské, ale i slovanské obyvatelstvo a v nacistických koncentračních táborech zahynulo na 12 milionů civilistů, z čehož bylo kolem 340 tisíc občanů Protektorátu Čechy a Morava. Z posledně uvedeného čísla bylo také 25 osob, které měly přímou vazbu na Šlapanice, buď se zde narodily, nebo zde žily v době zatčení.

Vůbec první obětí II. světové války z našeho města byl slevačský mistr Ambrož Richter, který zahynul v koncentračním táboře Mauthausen. Narodil se ve Šlapanicích rodičům Františku a Jenovéře Richterovým 6. prosince 1878 v domě č. p. 144 na Svatojanském náměstí. Po vychození obecné školy nastoupil jako čtrnáctiletý chlapec do učení k slevačskému řemeslu do brněnské firmy bratří Urxů. Po vyučení pracoval u firmy Leigert a v roce 1901 se oženil s Annou Hanzlovou, rovněž ze Šlapanic. Rok nato si společně postavili vlastní dům na Nádražní ulici č. p. 502, kde si zřídil malou slevačskou dílnu. Později pracoval také ve známé slévárně litiny ve Štěpánově nad Svratkou. Po první světové válce odešel hledat práci do Francie a čtyři roky pobyl ve slévárenském podniku Schneider et Creusot v přístavním městě Le Havre. V té době byl už otcem 11 dětí. Po návratu z Francie nejprve nastoupil v brněnské slévárně bratří Urxů a poté v Manouškově slévárně zvonů v Husovicích a později v České u Brna, kam byla tato slévárna přestěhována. Ve Šlapanicích pomáhal v době řepných kampaní v místním cukrovaru jako údržbář strojů a opravář ložisek. Odléval také pro obec kovové tabulky domovních čísel i s označením ulice. Na těch nejstarších je na rubové straně vyryto A. Richter 1914, ty poslední odlil začátkem 40. let. Pojilo jej ale také přátelství s několika brněnskými sochaři, Františkem Fabiánkem (1884–1967) a Antonínem Kalvodou (1907–1974), který se později usadil v Praze. Právě jim odléval menší umělecká díla, například sochu jinocha od Ant. Kalvody, která dlouhá léta zdobila hrobku rodiny Topinkových na šlapanickém hřbitově. Dnes ji tam však nenajdete, neboť dávno skončila v některé ze sbírek po nájedzu sběračů kovů.

Ambrož Richter byl levicově orientován, což jej přivedlo do řad prvorepublikové KSČ ve Šlapanicích a stal se jejím zakládajícím členem. Vracíval se pozdě z dělnických schůzí a v době nezaměstnanosti jej trápily starosti o rodinu. Pro svoje smýšlení nebyl nejlépe zapsán u úřadů ani na četnické stanici ve Šlapanicích. Celoživotní práce ve slevačství se podepsala na jeho zdraví, a tak když v roce 1938 dovršil šedesátku, odešel na vlastní žádost do penze. Bylo to právě v době

Mnichovského diktátu, kdy došlo k záboru československého pohraničí. Již tehdy odhadl další vývoj a připravoval se na okupaci a s ní i zánik republiky. Když se tyto vize naplnily, odbojová činnost Richtera a jeho kolegů z KSČ dostala konkrétní obsah. Tajně se scházeli k poradám v hostinci Pindulka, stojícím při státní silnici mezi Bedřichovicemi a Podolím. Pokud setkání zde nebylo možné, scházeli se v lesích nad Mokrou a Horákovem, kde měli svoje odbojové přátele. Šestnáctého dubna 1941 však na Richtera udeřilo gestapo. Nejprve byl odveden na četnickou stanici a poté odvezen k výslechu na Právnickou fakultu, pověstné sídlo gestapa v Brně. Uvězněn byl v Kounicových kolejích, kde strávil šest měsíců. Z té doby se dochovalo pět korespondenčních lístků, na kterých vyřizoval vřelé pozdravy svým blízkým, těšil se na shledání, případně prosil o zaslání prádla nebo hygienických potřeb. Zachoval se ale i dopis, vlastně jen list papíru propašovaný mezi prádlem, datovaný 1. 6. 1941 v den 40. výročí jeho sňatku s manželkou Annou toho-

to znění: „1901 – 1/6 – 1941 Jubilejní vzpomínka svatodušní. Tehdy nový krok do života plného naděje. Dnes na sklonku svého života odloučen ode všech sedím ve vězení, vzpomínám však stále na Vás. Líbám Vás všechny vespolek a těším se nadějí, že se všichni zase šťastně sejdem. S Bohem na shledanou. Váš tatí a dědeček Brno-Kounicovy koleje“. V této věznici v cele č. 54 se na něj zachovala památka. Když bylo brzy po válce umožněno příbuzným navštívit cely v Kounicových kolejích, kde byli žalářováni jejich blízcí, našel syn Jaroslav na zadním krytu trubky ústředního topení ostrým hrotem vyškrábaný nápis: *Richtr Amb., Šlapanice-63 let a Jan Matušinec, Štítná nad Vláří*. (Jan Matušinec byl popraven v Kounicových kolejích 29. října 1941, ve věku nedožitých 30 roků a zůstala po něm manželka Marie a synek Vladimír). V té době byl již Richter dva týdny v koncentračním táboře a do konce života mu zbývalo 20 dnů. Richterovi byla za vinu kladena činnost v komunistické straně za první republiky, ilegální činnost v podvratném hnutí a vybírání příspěvků pro rodiny postižené perzekucí. Kounicovy koleje, původně ubytovna českých studentů, sloužily od roku 1940 jako nacistické vězení. Konaly se zde také popravy a to buď zastřelením, nebo oběšením, či ranou z pistole do týla. Popravy byly veřejné a vstupenka na ně stála tři marky. Spolu s Ambrožem Richterem bylo za obdobnou protistátní činnost zatčeno v přibližně ve stejném období i několik dalších mužů ze Šlapanic a okolí. Ze Šlapanic to byl 22. dubna 1941 Josef

AMBROŽ RICHTER 1878-1941 (FOTO ARCHIV AUTORA)

ČS VÁLENÝ KŘÍŽ 1939 A MEDAILE DRUHÉHO NÁRODNÍHO ODBOJE (FOTO ARCHIV AUTORA)

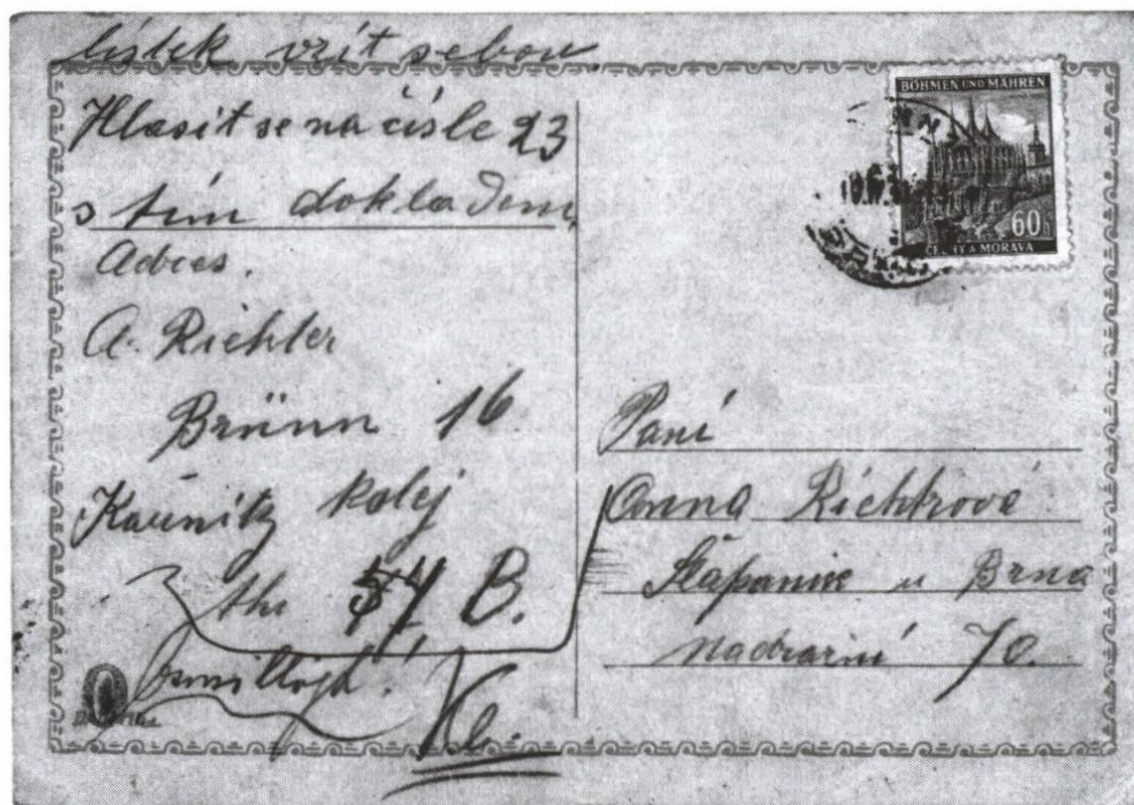
DOBOVÁ POOHLEDNICE MĚSTEČKA MAUTHAUSEN (FOTO ARCHIV AUTORA)

Liebe Fanni!

Die Lagerleitung gestattet
dass ich mir eigene
Wäsche halten darf. Bitte
schicke mir welche, halte
dies alles genau an die auf-
beiliegenden Zettel auf-
gedruckten Vorschriften.
Das Paket gilt noch nicht
als das übliche Weihnachts-
paket und bekommst Du
danaber von mir in einem
Kartchen das ge-
wünschte Weihnachtsgeschenk.

(VLEVO) DOPIS A. RICHTERA V NĚMČINĚ S PROSBOU
O ZASLÁNÍ PRÁDLA (FOTO ARCHIV AUTORA)
KRYTKA TRUBKY RADIÁTORU Z KOUNICOVÝCH KOLEJÍ
(FOTO ARCHIV AUTORA)

KORRESPONDENČNÍ LÍSTEK Z KOUNICOVÝCH KOLEJÍ (FOTO ARCHIV AUTORA)

Mazálek (*15. 2. 1897 + 14. 7. 1942), 26. května 1941 František Sapák (*14. 4. 1904 + 7. 7. 1942) a 26. 6. 1941 Josef Sedmík (*17. 7. 1911 + 19. 5. 1942) – všichni zahynuli v Mathausenu. Z Mokré byli zatčeni během července 1941 Jan Vaňáček

Befinde mich ab 15. X. 1941 im Konzentrationslager
 Mauthausen (Oberdonau).

Meine Adresse: Richter Ambroz
Hftl. 5674. geb. 6. III. 1878.

K.-L. Mauthausen (Oberdonau)
 Block: 14 Stube: B.

Q 0176 4542 40

OZNÁMENÍ RODINĚ O INTERNACI A. RICHTERA V K. L. MAUTHAUSEN (FOTO ARCHIV AUTORA)

Jedem Häftling dürfen folgende Kleidungsstücke geschickt werden:

2	Unterhosen
2	Unterhemden
1	Pullover
1	p. Handschuhe
2	p. Socken
2	Taschentücher

Das Paket darf nur die oben angegebenen Stücke enthalten. Irgendwelche sonstigen Gegenstände (insbesondere auch Lebensmittel, Tabak sowie Briefe) sind verboten und verfallen gegebenenfalls der Beschlagnahme. Die genehmigten Kleidungsstücke gehen in den Besitz des Häftlings über; für Verlust oder Verschleiß wird keinerlei Vergütung gewährt.

K.L. Mauthausen

Schutzhaftlager

SEZNAM POVOLENÉHO PRÁDLA DO K.L. MAUTHAUSEN (FOTO ARCHIV AUTORA)

SYMBOLICKÝ HROB UMUČENÝCH NA ŠLAPANICKÉM HŘBITOVĚ (FOTO ARCHIV AUTORA)

(*1899) a Václav Řičánek (*1898). Z Horákova pak během února až června 1941 Jan Floch (*1902), Konrád Poláček (*1909) a František Neveselý (*1897). Všichni zde jmenovaní, stejně jako Ambrož Richter, byli zatčeni za ilegální činnost v KSČ, někteří také za pomoc rodinám vězněných. Byli vězněni v brněnských Kounicových kolejích a po krutých výsleších odesláni s poznámkou „návrat nežádoucí“ do Mathausenu. Také oni se nevrátili ke svým rodinám. Tento koncentrační tábor byl zařazen do kategorie nejprísnějších pro nenapravitelné politické odpůrce Říše, nacházel se v Rakousku nedaleko Lince a byl určen pro vyhlazování tvrdou prací. Ti, kdo sem přicházeli, měli jen malou šanci na návrat k rodinám. Dr. Miloš Vítek píše ve svých vzpomínkách: *“Drsné je podnebí tohoto kamenitého kraje, ledový je v této části Horních Rakous vítr a déšť, pronikající jsou ranní a podzimní mlhy, nesnesitelné jsou denní tepelné výkyvy a letní žár. A tak již příroda sama předurčila tento kraj k vybudování zničujícího koncentračního tábora. Co nedokonalá tvrdá příroda, to domyslí a prováděl v Mauthausenu germánský duch a běs...”*

Kdo Ambrože Richtera a jeho přátele udal, se nikdy nedověděli. Možná někdo z vlastních řad, jak se domnívali, možná místní kolaborant, kdysi člen jejich strany, nebo snad pověstný agent gestapa Šmíd, zvaný „Velký Franta“, v počátcích okupace také odbojář. Začátkem listopadu obdržela Anna Richterová korespondenční lístek s datem 28. 10. 1941 s oznámením, že Ambrož Richter, vězeň č. 5674, nar. 6. 12. 1878, je od 15. října 1941 v bloku 14 na světlici B v koncentračním táboře Mauthausen. Cesta do tábora v dobytčích vagoncích trvala 6 dní, neboť z Kounicových kolejí odjeli už 9. října. Zřejmě poslední zprávou, kterou od svého manžela Anna dostala, byl dopis na úředním papíře psaný německy Ambrožovou rukou se strojopisným českým překladem a seznamem oděvů, které žádal poslat. Je datován

PRESIDENT
REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

UDĚLIL

V UZNÁNÍ BOJOVÝCH ZÁSLUH, KTERÉ ZÍSKAL V BOJI
ZA OSVOBOZENÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ
Z NEPŘÁTELSKÉHO OBSAZENÍ

R I C H T E R A M B R O Ž

Šlapanice, Stalinova 70.

ČESKOSLOVENSKÝ VÁLEČNÝ KŘÍŽ 1939
"IN MEMORIAM"

V Praze dne 15. prosince 1945.

Číslo matriky: 14.533

30. 10. 1941 a stojí v něm: „*Milá Anno. Správa tábora dovoluje, abych směl mít vlastní prádlo. Prosím pošli mi nějaké, ale drž se přesně podle předpisů vytištěných na přiloženém lístku. Balík neplatí ještě jako obvyklý vánoční balík a obdržíš o tom ode mne v několika týdnech zprávu. Srdečný pozdrav Tvůj Ambrož*“. Na přiloženém německy psaném lísku pak bylo toto sdělení: „*Každému zatčenému smějí býti následující části oděvu zaslány: 2 spodky, 2 spodní košile, 1 pulovr, 1 pár rukavic, 2 páry ponožek, 2 kapesníky. Balík může jen výše uvedené kusy obsahovati. Jakékoliv jiné předměty (zvláště životní potřeby, tabák, jakož i dopisy) jsou zakázány a propadají v daném případě zabavení. Povolené části oděvu přejdou do vlastnictví vězně. Za ztrátu nebo zničení nebude žádným způsobem povolena náhrada. Koncentrační tábor Mauthausen*“. Místo odpovědi od manžela, však obdržela zprávu od tajné státní

policie v Brně že: „*Ambrož Richter Hftl. 5674, nar. 6. 12. 1878, koncentrační tábor Mauthausen zemřel dne 19. 11. 1941 na všeobecnou otravu krve. Urna se neposílá, úmrtní list může být vyhotoven proti zaslání K 7.20*“. Prvního prosince vdova Anna Richterová zaslala v poštovních známkách požadovaný obnos a byl jí obratem zaslán manželův úmrtní list s č. 3250/1941 s datem vyhotovení 4. 12. 1941. Manželovou smrtí ale trápení pro tehdy 63 letou vdovu Annu Richterovou neskončilo. Musela po celou dobu válku platit z poloviny domu a polností, jako z majetku nepřítelů Říše, německým úřadům nájem. Úřady neobměkčila ani žádost, že jako 63 letá žije ve společné domácnosti s nemajetnou dcerou, která jako vdova vychovává nezletilou dcerku. Na nájemném z domu, pachtovném z polností a jiných poplatcích musela dle dochovaných dokladů od listopadu 1941 do dubna 1945 zaplatit celkem 4. 954, 20 K. a 111,25 RM.

Na Ambrože Richtera také vzpomínala ještě po válce řada jeho spoluvězňů z Kounicových kolejí. Dr. Ing. Jan Šána z Lutína, který s ním sdílel poslední měsíc společnou celu a byl s rodinou Richterovou v písemném styku již od konce roku 1941, se o něm zmiňoval jako o velkém příteli a kamarádovi, ke kterému vzhlížel s úctou jako k otci. Po mnoha letech se také rodině přihlásil další Richtrův spoluvězeň z Kounicových kolejí, který měl to štěstí, že válku šťastně přežil. Učitel Antonín Navara z Hlohovce v okr. Břeclav byl v pověstných Kouničkách za ilegální činnost v Obraně národa vězněn celkem dvakrát, a to na celách B-47, B-54 a B-55. Namaloval, zřejmě po prvním propuštění, 26. 7. 1941 portrét Ambrože Richtera, kterého si podle vlastních slov velmi vážil nejen on, ale i ostatní spoluvězni. Říkali

PORTRÉT A. RICHTERA OD SPOLUVĚZNĚ A. NAVARY
(FOTO ARCHIV AUTORA)

G 1

Sterbeurkunde

(Standesamt Mauthausen II - - - - - Nr. 3250 / 1941)

Der Gelbgiesser Ambros R y c h t e r - - - - -

- - - - - katholisch - - - - -

wohnhaft Lapanz bei Brunn, Bahnhofstrasse 70 - - - - -

ist am 19. November 1941 - - - - - um - - 15 Uhr - - 30 Minuten

in Mauthausen - - - - - verstorben.

D er Verstorbene war geboren am 6. Dezember 1878 - - - - -

in Lapanz - - - - -

(Standesamt - - - - - Nr. - - - - -)

Vater: Franz Rychter, verstorben, - - - - -

Mutter: Genovefa geborene Kadlew - - - - -

D er Verstorbene war - ~~unver~~ - verheiratet mit Anna geborene Hansel

- - - - -

- - - - -

(Siegel)

Mauthausen, den 4. Dezember 19 41

Der Standesbeamte

mu táta, neboť byl od nich o celou generaci starší. Obrázek, do kterého vepsal „*Vzpomínka na dobrého člověka pořád blaží*“, měl pověšený celé roky ve svém pokoji a na sklonku života jej věnoval vnučce Ambrože Richtera, paní Marii Chudáčkové, s přáním, aby byl nadále uchován v náležité úctě. Paní Chudáčková s velkou péčí a láskou veškeré památky na věznění svého dědečka uchovávala, tak jako před ní její matka i babička, a proto se zachovaly až do dnešních dnů. V prosinci roku 1945 byl prezidentem republiky udělen Ambroži Richterovi Československý válečný kříž 1939 č. 14.533, v březnu 1948 pamětní odznak Svazu osvobozených politických vězňů a pozůstalých č. 10270 a v únoru 1949 ministrem vnitra ČSR Pamětní odznak druhého národního odboje č. 2705, všechny „in memoriam“. V lednu 1950 bylo vdově Anně Richterové Ministerstvem národní obrany vydáno osvědčení č. 57.824 o manželově účasti v národním boji za osvobození. Dnes již 85 letá paní Marie Chudáčková tráví podzim života v rodině své dcery nedaleko Prahy a jejím přáním bylo, aby se památky na milovaného dědečka, který jí nahrazoval předčasně zemřelého otce, vrátily do rodných Šlapanic.

V rukopise Aloise Haška, šlapanického učitele, který přežil věznění v Kounicových kolejích, Breslau v Polsku, Waldheimu a Siegmarschönau v Sasku a Radebeulu u Drážďan a který sepsal pro budoucí šlapanická pokolení spis „*Památník národních hrdinů a mučedníků*“ se o Ambroži Richterovi dočteme: „*Ambrož Richter narozený 6. prosince 1878, byl odvezen gestapem z četnické stanice ve Šlapanicích 16. dubna 1941 k výslechu na Právnickou fakultu, kde se postupovalo dle známých gestapáckých metod. Kladena mu za vinu činnost v komunistické straně za republiky, ilegální činnost v podvratném hnutí a vybírání příspěvků pro rodiny postižené perzekucí. Vězněn byl v B bloku v chladné kobce č. 54, pověstných tehdy Kounicových kolejí. Pustota holých zdí, německá surovost a hlad-věrný druh, nevzaly jemu ani jiným víru v lepší příští. Trpěli a doufali v návrat, zatím co Němci sestavovali transporty do nenávratna. Vyhlazovací koncentrační tábor Mauthausen likvidoval vzorně své oběti. Smrtonosné kamenné lomy, plynové komory, smečky krvežíznivých psů a jim rovných SS-manů sotva stačily připravovat potravu nenasytným kremačním pecím, v nichž mizela těla, otrávená jedem podvýživy. Ambrož Richter, vzorný otec osmičlenné rodiny a člověk, který nedovedl ublížit, muž čestný a charakterní, byl po sedmiměsíčním věznění umučen s tisíci českých hrdinů jen proto, že měl na mysli naši lepší budoucnost“.*

Na šlapanickém hřbitově se nachází poblíž hlavního kříže symbolický hrob umučených místních občanů. Zdobí jej prostý březový kříž s věncem ostnatého drátu a pod ním je urna s prstí ostatků z Mauthausenu, Osvětimi a Kounicových kolejí. Na dvou kovových tabulkách je pak 16 jmen seřazených podle dat úmrtí. Za prvním Ambrožem Richterem je Oldřich Zeman, Josef Sedmík, Vladimír Jedla, Rudolf Štěpánek, Oldřich Štěrba, František Chlup, František Sapák, Josef Mazálek, Augustin Eliáš, Rudolf Merhout, Theodor Slouka, Jan Novák, Antonín Pěta, Rudolf Krbálek a Josef Kuklínek, jména těch, kteří položili svoje životy za to, že my, jejich potomci, můžeme již sedmdesát roků žít v míru.

Josef Kopecký ze Šlapanic je kronikář města, amatérský regionální historik a dlouholetý spolupracovník zdejšího muzea.

Literatura:

- Habřina, Rajmund: *Vězeň za dráty K. L. Mauthausen*. Vydal J. Zita, Praha Chodov 1945.
- Hašek, Alois: *Památník národních hrdinů a mučedníků*. Rukopis, Sběrka Muzea ve Šlapanicích 1945.
- Horčica, Ludvík: *Zemřeli pro vlast*. Edice Brněnský legionář, nakl. Šimon Ryšavý 2014.
- Kopecký, František: *Okupace, Perzekuce, Osvobození - Tvarožná a okolí 1939-1945*. Obec Tvarožná 2015.
- Streit, Vlad. a kolektiv: *XXXIV jubilejní výroční zpráva Kaunicových kolejí na rok 1965*. Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1965.
- Ustohal, Vladimír – Kopecký, Josef: *Okupace a osvobození, Šlapanice a okolí 1939-1945*. Město Šlapanice 2005.
- Ustohal, Vladimír: *Příběh domovních tabulek*. Šlapanický zpravodaj č. 3, roč. 2001.
- Vítek, Miloš: *Mauthausen 1942 Dachau 1945*. Klub Kounicových kolejí, Brno 1946.
- Zatloukal, Jaroslav: *Svědectví Kounicových kolejí*. Klub Kounicových kolejí, Brno 1946.

Josef Zacpal

V letošním roce si celý kulturní svět připomíná 70. výročí konce 2. světové války, největšího válečného konfliktu v dějinách lidstva. Mezi muzejní instituce, reagující na tuto událost ve svých výstavních plánech, se zařadilo i Podhorácké muzeum v Předklášteří, které 19. dubna 2015 otevřelo v galerii v přízemí budovy výstavu „Druhá světová válka na Tišnovsku“. Pokud jde o obsah, bylo jedním z cílů autorů výstavy také představit v co největším počtu a nejširším spektru relativně bohatý sbírkový fond muzea k tomuto historickému období, v němž stojí v popředí především sbírky plakátů a fotografií a kolekce zbraní. Tyto soubory tvořily podstatnou část výstavy a návštěvníci je ve většině případů znali již z předešlých instalací. Nově byla v závěrečné části vytvořena napodobenina partyzánské zemljanky a v ní poprvé veřejnosti prezentovány dvě oděvní součásti, patřící konkrétním příslušníkům partyzánských skupin v tišnovském regionu.

V prvním případě jde o kabát, který údajně patřil sovětskému partyzánu Petru Birjukovovi a který souvisí s tragickými událostmi v šerkovické hájence 26. února 1945. Ty byly již několikrát podrobně zpracovány v odborné literatuře¹⁾ a rovněž široká veřejnost je o nich alespoň rámcově informována.²⁾ Proto uvádím jen základní reálie, nutné k objasnění role, kterou v ní zmiňovaný kabát hraje. V uvedený den mělo dojít ke schůzce štábů dvou partyzánských skupin v oblasti, sovětského oddílu Jermak a Třetí československé úderné roty, jejíž základnu v nedaleké Skaličce ale Němci zlikvidovali o dva dny dříve. Šerkovická schůzka byla vyzrazena, Němci obsadili hájenku, v přestřelce padli dva sověští partyzáni, velitel Jermaku N. I. Dmitrijev a partyzán Třetí roty Alexej, a další dva spolu s hajným Vladimírem Hejmalou, jeho ženou Marií a dcerou Věrou byli zatčeni. Ze strany oddílu Jermak přišli do hájenky čtyři partyzáni a pouze jedinému z nich, zraněnému P. Birjukovovi, se podařilo uprchnout. Na výstavě prezentovaný kabát pravděpodobně sehrál při jeho útěku velmi důležitou úlohu. Raněnému Birjukovovi se totiž zachytil o plot, který musel v rychlosti přeskochit. Podle v okolí tradované legendy pak fašisté stříleli do visícího kabátu a jemu se podařilo ukrýt v blízkém lese.³⁾ Sám Birjukov na tyto události vzpomínal obdobně s tím, že byl raněn dávkou ze samopalu a po překonání plotu na něho ještě někdo střílel z pistole, ale nezasáhl ho.⁴⁾

Partyzánský kabát byl odborně zpracován a definitivně zařazen do sbírek Podhoráckého muzea v Předklášteří teprve v roce 1987.⁵⁾ Do té doby byl uložen v depozitáři a pouze stručný zápis na malém pomačkaném ústřížku papíru v kapse podával informaci o způsobu jeho získání. Podle tohoto textu jej daroval do muzea Josef Plachetka ze Šerkovic č. 28, datum však nebylo uvedeno.⁶⁾ O osudech kabátu před darováním nejsou rovněž známy žádné ověřené údaje, což společně s téměř vynikající zachovalostí a kvalitou materiálu vedlo k různým diskuzím a k zpochybňování jeho pravosti. Zásadní zvrat v názorech na původ kabátu přinesla až reorganizace sbírek v polovině 80. let a nové odborné

KABÁT P. BIRJUKOVA (FOTO A. DOBIŠAROVÁ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

zpracovávání sbírkových předmětů z období druhé světové války. Tehdy našli pracovníci muzea při prohlídce poškozených částí na levém rameně v podšívce střelu z německého náboje ráže 9 mm PARA používaného za 2. světové války v německé armádě do pistolí a samopalů.⁷⁾ Tato skutečnost potvrdila spojitost kabátu s obdobím německé okupace a s největší pravděpodobností i to, že patřil P. Birjukovovi. Úplnou jistotu ale asi nikdy mít nebudeme, proto i popiska na výstavě informuje, že kabát „údajně“ patřil tomuto sovětskému partyzánovi. Pánský kabát je ušitý z černého vlněného flauše, má jednořadové skryté zapínání, úzké klopky, sametový límec, dvě kapsy a dlouhé rovné rukávy. Zadní díl je princepský uprostřed se švem a v dolní části s rozparkem. Podšívka je ze skvrnitě vlasové tkaniny se dvěma našitými náprsními kapsami. Délka kabátu je 123 cm a délka rukávu 70 cm. Kabát je ve velmi dobrém stavu s výjimkou levého ramene, kde je poškozený od zásahu nalezené německé střely.

Druhý oděvní exponát na výstavě má rovněž zajímavou historii, o jeho originalitě ale v tomto případě není pochyb. Jde o sako člena partyzánské skupiny Třetí československá úderná rota Jugoslávce Stevana Mihajloviče. Tato skupina, založená a tvořená většinou českými uprchlíky z nucených prací v okupovaném Rakousku, měla základnu v obci Skalička a vybudované bunkry v asi 2 km vzdáleném lesním prostoru.⁸⁾ S. Mihajlovič byl mezi zakládajícími členy „zahraniční“ výjimkou. Skupina podnikala bojové akce v blízkém i vzdálenějším okolí a jednou z nich bylo i přepadení četnické stanice v Dolní Rožínce 29. ledna 1945. Útok se bohužel nezdařil, setkal se s aktivní obranou četníků a několik partyzánů bylo zraněno. Nejhuře právě S. Mihajlovič, který po ošetření v Tišnově u MUDr. Fruhwirta a několika dnech péče ve Skaličce ve vile Žandovských 2. února 1945 zranění podlehl. Byl pohřben v lese kousek od bunkrů v místě, kde byl po válce postaven partyzánský památník. Sako zůstalo ve vile v majetku paní Anděly Žandovské, která je 27. února 1959 předala do Podhoráckého muzea tehdejšímu správci Jaromíru Zeminovi a současně potvrdila, že je měl na sobě partyzán S. Mihajlovič v době přepadu četnické stanice v Dolní Rožínce.⁹⁾

Pánské sako hnědošedé barvy s jednoduchou fazónou bylo ušité z vlněného „listru“. Má bavlněnou podšívku, jednořadové zapínání na 3 plastové knoflíky a všíte kapsy na vnější i vnitřní straně. Délka saka je 76 cm a délka rukávu 63 cm. Je silně obnošené s množstvím drobných poškození a rozsáhlejšími trhlinami v levé části vpředu pod ramenem, vzadu na levém rukávu a na lokti.

PhDr. Josef Zecpal je historik, dlouholetý vedoucí pobočky Podhorácké muzeum. Vedle muzejní praxe se zabývá regionálními dějinami Tišnovska, dějinami kláštera Porta coeli a města Tišnova.

Poznámky:

- 1) Ze starší literatury alespoň Žampa, Vojtech: *Třetí československá úderná rota*. Ivančice, 1969, str. 53 – 62. Nejnovější pohled přináší článek P. Kopečného v tomto sborníku.
- 2) Naposledy na přednášce P. Kopečného v Šerkovicích v budově obecního úřadu dne 26. února 2015.
- 3) Přestřelka proběhla večer za úplné tmy. Birjukovovi se dostalo prvního ošetření v obci Lomnička, potom pokračoval dále až do Rašova do domu rolníka B. Česky.

SAKO S. MIHAJLOVIČE (FOTO A. DOBIŠAROVÁ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

- 4) Svědectví P. Birjukova: *Brněnské okolí cestou k svobodě*. 1965, str. 47, též Honců, Anna: *Partyzánský oddíl Jermak*. 1965, str. 11 – 12.
- 5) Fond Nové dějiny, inventární číslo ND 386
- 6) Dárce našel kabát několik dní po událostech na plotě u hájenky a odnesl jej do svého domu v Šerkovicích. Ústní svědectví jeho syna O. Plachetky.
- 7) Fond Nové dějiny, inventární číslo ND 387
- 8) Žampach, Vojtěch: *Třetí československá úderná rota*. Ivančice 1969, naposledy Červený, Ondřej: *Osvobození Žďárska*. 2014.
- 9) Fond Nové dějiny, inventární číslo 6551

Petr Kopečný

Přestože od konce války uplynulo již 70 let, události, ke kterým došlo v závěru války v Šerkovicích přitahují stále pozornost nejen místních obyvatel, ale i odborné veřejnosti. Je to dáno především tím, že poslední seriosní práce k tomuto tématu vyšla již před 50 léty.¹⁾ Za tu dobu poznání historie pokročilo a současné pohledy na některé válečné události jsou samozřejmě trochu jiné, než v předchozích společensko - politických podmínkách. V podstatě jde o popis a interpretaci setkání několika odbojových uskupení v únoru 1945, ke kterým došlo shodou okolností v šerkovické hájovně nebo v jejím nejbližším okolí, jež vyústily v nečekaně dramatické rozuzlení.

Značná část českého národa se s nacistickou okupací v březnu 1939 nikdy neshodila, stavěla se na odpor a dokonce vystupovala i aktivně v různých odbojových formacích. Jednou z prvních byla národní odbojová síť zvaná *Obrana národa*, která chtěla v počátcích, v roce 1939, využít nastávající mezinárodní situace a bojově vystoupit se zahájením válečného konfliktu. Její cíle se však nenaplnily a *Obrana národa* byla rozbita, neboť se stala cílem nacistického bezpečnostního aparátu, který představovalo především obávané gestapo. To získalo z řad *Obrany národa* několik jedinců, kteří byli ochotni ve službách okupantů vystupovat proti odboji, nejčastěji budováním tzv. zpravodajských volavčích sítí. Jedním z nich byl někdejší dělesloužící čs. armády Viktor Ryšánek z Brna, který v letech 1940–1944 vybudoval rozsáhlou zpravodajskou volavčí síť, jež pokrývala i Tišnovsko. Osoby přesvědčené o své vlastenecké činnosti zapojené v této síti, podávali pravidelně do Brna informace, které však končily v rukou gestapa. Jinou metodou gestapa bylo, že bylo schopno vsunout do již existujících odbojových sítí své lidi, kteří nejen že podávali zpravodajské informace, ale také s účastníky odboje manipulovali. Takovou organizací bylo na Tišnovsku odbojové uskupení zvané *Národní hnutí za svobodu vlasti*. Gestapo se však nespokojilo jen s jednou volavčí sítí, ale budovalo i sítě paralelní.

Do jedné z nich, budované dalším konfidentem brněnského gestapa Otakarem Chalupou, se v létě 1944 připlétl uprchlík z totálního nasazení Miloš Vlček z Tišnova. O svém vlasteneckém počínání na Tišnovsku, ve stejném domnění jako desítky a desítky dalších, informoval Otakara Chalupu. Gestapu se jednalo především o ukryté zbraně, jež získala *Obrana národa* v roce 1939 v brněnské Zbrojovce a které byly ukryty v Tišnově a okolí. Koncem září 1944 gestapo Miloše Vlčka zatkl. K oficiální spolupráci se jej snažilo získat informací, že již několik měsíců nevědomky pracuje pro nepřítele. V opačném případě jej čekala pravděpodobně smrt, protože byl zatčen se zbraní v ruce. Stejně jako mnoho dalších v této situaci Miloš Vlček spolupráci podepsal a stal se konfidentem, působícím pod krycím jménem Mařák, s evidenčním číslem 145. Protože byl vychováván v rodině s vlasteneckým smýšlením, předpokládal, že se formálním podpisem dostane na svobodu a gestapu unikne. Gestapo však nebylo naivní a pojistilo si loajalitu nového agenta varováním, že v případě dezerce bude postižena i jeho rodina. Vlčkovi tudíž nezbylo, než aby s rodinou a několika blízkými odešel do lesa a unikl tak gestapu,

ŠERKOVICKÁ HÁJENKA OD ZÁPADU (FOTO M. SYSEL, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

což také učinil na rozhraní listopadu a prosince 1944. Pro svůj úkryt si vybral lesy v katastru Šerkovic, kde si vybudoval zemní skrýš. Tam se dostal i do styku s rodinou hajného Vladimíra Hejmaly, která obývala blízkou hájenku. Není známo, že by v této době s gestapem spolupracoval.

Koncem léta 1944 se do nedaleké Skaličky dostalo několik mladých uprchlíků z totálního nasazení v dnešním Dolním Rakousku. Navázali spolupráci s odbojovými uskupeními, které tvořili někdejší příslušníci místní *Obrany národa*, ilegální KSČ a samozřejmě i členové odbojové sítě v Tišnově, kteří byli v té době již začleněni do odbojového uskupení, nazvaného v závěru války *Rada tří*. Původní idealistické představy o odboji uprchlíků ve Skaličce byly postaveny před těžkou zkoušku reality, z níž mnozí hledali cestičky zpět do běžného života. Pro představitele těchto uprchlíků, Milana Genserka z Brna, to nebylo jednoduché. Odchody od *Třetí čs. úderné roty*, jak se skupina začala označovat, zesílily zvláště po prvním zatýkání v Tišnově 5. října 1944, kdy byl zastřelen příslušník gestapa Miroš Habrovec. V závěru listopadu 1944 následovalo druhé zatýkání. Smrtí Habrovce bylo ztraceno spojení s *Radou tří* na Novoměstsku a skupina na Skaličce se vyvíjela v podstatě samostatně.

Koncem září 1944 byl na Vyškovsku u Račic vysazen sovětský organizátorský desant s názvem *Jermak*, který se později dostal i na Tišnovsko. V říjnu 1944 postupoval obloukem kolem vyškovského vojenského výcvikového prostoru a zdržoval se na rozhraní Prostějovska a Boskovicka, přičemž jeho jednotlivé, dvou až tříčlenné rozvědky, postupovaly dále na Kunštátsko a Bystřicko. Jádru *Jermaku* však setrvalo na Drahanské vrchovině a krátce před vánocemi 1944 organiza-

lo na Konicku příjem sovětské zpravodajské jednotky. Po Novém roce se velitelská část *Jermaku* přesunula k Prosetínu na Bystřicku, kde očekávala další shoz zbraní a materiálu.

Během toho se vysazená sovětská zpravodajská jednotka, která zanechala svého nemocného velitele Alexeje Ničajeva na Konicku, urychleně přesunula z místa seskoku k jihu a skryla se v lesích nedaleko Skaličky. Skupinu tvořili Nikolaj Melnik, Petr Smirnov, syn českého emigranta Evžen Vaněk, a další člen, který je znám jen pod křestním jménem Simon. Někteří pamětníci udávají i další osoby, ale jejich identita není v současné době známá. K této skupině se připojovali i další ruští uprchlí zajatci. Předmětem zájmu této zpravodajské skupiny byla zbrojní výroba v okolí, především pak v kuřimské Zbrojovce. Morálka členů zpravodajské skupiny byla, možná pro nepřítomnost velitele, poněkud uvolněná. Již na Nový rok 1945 se účastnili společně s *Třetí čs. údernou rotou* zásobovacích akcí, které s jejich zpravodajskou činností neměly nic společného. Brzy, kolem 10. ledna 1945, přišla za touto skupinou do okolí Skaličky další čtveřice tvořená ruskými uprchlíky a také členem desantu *Jermak* J. K. Kolomijcem a jeho českým spolupracovníkem Josefem Henkem. I oni se účastnili v různé míře řady zásobovacích akcí *Třetí čs. úderné roty*.

Na přítomnost *Jermaku* na rozhraní Kunštátska a Bystřicka zareagoval 13. ledna 1945 nacistický bezpečnostní aparát přesunem ZbV komanda 28 do Letovic, neboť slabší jagdkomanda nebyla již schopna přítomnosti vycvičených a vyzbrojených sovětských parašutistů vzdorovat. Situace *Jermaku* však nebyla ideální, neboť se mu nedostávalo zbraní a střeliva. Situaci měl změnit připravovaný shoz materiálu 18. ledna 1945 u nedalekého Horního Čepí. Do operačního prostoru *Jermaku* však začala zasahovat činnost ZbV komanda 28 a ve stejný den také připravila *Třetí čs. úderná rota* jednu ze svých zásobovacích akcí ve Štěpánově. Jeden z ruských uprchlíků, zajišťujících místo shozu Petr Birjukov, podlehl nepřehledné situaci v okolí, nezajistil řádnou signalizaci a tak ke shozu došlo s navigační chybou v okolí obcí Bedřichov, Štěchov a Hluboké.

Ze stejného letounu byla vysazena, severně od Sloupu další sovětská zpravodajská skupina. Její seskok zajišťoval právě Nikolaj Melnik s několika uprchlíky sovětskými zajatci. Tato nová zpravodajská skupina se urychleně přesunula na Blansko a ukryla se v lesním porostu mezi Lipůvkou, Blanskem a Černou Horou. Po několika týdnech tato sovětská rozvědka z prostoru zmizela a nemáme o ní další zprávy.

Velitel *Jermaku* Dmitrijev na změnu situace, vyvolanou nasazením ZbV komanda 28 a nedostatkem zbraní, reagoval 23. ledna 1945 rozkazem, v němž *Jermak* rozčlenil na několik částí a nařídil klid zbraní, aby nedocházelo k zbytečným střetům s okupanty. Jedna část vedená Petrovským odešla na Novoměstsko, druhá vedená Berezovským na Velkobíteško, třetí vedená Petrem Zakrutčenkem k Lipůvce a štábní část zůstala v prostoru Horního Čepí. O páté části vedené Petrem Birjukovem nejsou odpovídající prostorové údaje, ale je zřejmé, že se zdržovala nedaleko štábu. Z této doby nejsou k dispozici relevantní údaje o tom, že by se některá z částí *Jermaku* dostala do Šerkovic.²⁾ Sraz rozptýleného *Jermaku* se měl uskutečnit až 15. února 1945 v prostoru Na lánech u Čtyř dvorů. Do styku s *Třetí čs. údernou rotou* se však dostal *Jermak* jednak prostřednictvím Petra Zakrutčen-

ŠERKOVICKÁ HÁJENKA OD VÝCHODU (FOTO M. SYSEL, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

ka, který se bohužel v Újezdě u Černé Hory zranil a také prostřednictvím J. K. Kolomijce, ten však jako člen *Jermaku* nevystupoval. Je pozoruhodné, že přímá poválečná dokumentace o činnosti sovětského organizátorského oddílu *Jermak* neuvádí žádné údaje o jeho podílu na organizování příjmu a činnosti zmíněných sovětských zpravodajských skupin, nebo o podílu J.K. Kolomijce na této činnosti, přestože k ní skutečně došlo.

29. ledna 1945 došlo k přelomové akci *Třetí čs. úderné roty*, při níž se její příslušníci pokusili přepadnout četnickou stanici v Dolní Rožínce a získat další zbraně. Přestože v předchozích případech podobných přepadů v Lipůvce a Lysicích byli tito partyzáni úspěšní, tentokrát narazili na odpor místních četníků a při přepadu z nich byla řada zraněna. Nejtěžší zranění utrpěl Steva Mihajlovič z *Třetí čs. úderné roty*, zranění byli také Evžen Vaněk, Simon a mnozí další. Přepadu se účastnil také J. K. Kolomijec, čímž ve skutečnosti šlo o akci tří skupin: *Třetí čs. úderné roty*, sovětského zpravodajského desantu a *Jermaku*. V tomto případě však sovětští účastníci respektovali pokyny Milana Genserka. Partyzáni se z místa střetu stáhli na Skaličku, někteří byli přesunuti do Újezda u Černé Hory, kde na tzv. malé faře byla zřízena ošetrovna pro zraněné. Zranění sovětští příslušníci byli umístěni v zemních lesních úkrytech v okolí. Steva Mihajlovič na následky zranění záhy zemřel.

Část zpravodajského desantu A. Ničajeva se pohybovala také na Kunštátsku, kde byla v Petrově 7. února 1945 zaskočena německými bezpečnostními složkami. Při střetu zahynul uprchlík Max, Nikolaj Melnik byl zajat, Petru Smirnovovi a Dimitriji Vnukovovi se podařilo uprchnout. Tato dvojice se vrátila ke Skaličce,

kde se zdržovali ostatní členové desantu spolupracující s *Třetí čs. údernou rotou*. Po několika dnech Rusové, aniž by informovali své české druhy o Dmitrijevem stanoveném setkání u Čtyř dvorů, využili snahy českých domácích spolupracovníků přesunout ošetřovnu se zraněnými z Újezda u Černé Hory do Grhova. Ve Zbraslavi se pak zranění Petr Zakrutčenko a Simon odpojili a sešli se se čtveřicí vedenou Kolomijcem, v níž byli D. Vnukov, Petr Smirnov a Josef Henek. V místním mlýně manželů Porčových však byli zaskočeni ZbV kommandem, ale všem se opět podařilo uniknout. Zakrutčenko a Simon směřovali do Nýrova, kde však byli následující den 13. února 1945 zlikvidováni. Čtveřice vedená Kolomijcem se stahovala k místu setkání Jermakovců, zvaného Na lánech. I tato schůzka byla zřejmě prozrazena, ale jak nacistům, tak Jermakovcům se však jejich cíle nepodařilo uskutečnit.

Čtveřice vedená Kolomijcem se proto stáhla do Osik, kde se však u Benešů 17. února 1945 střetla s příslušníky sovětského zpravodajského desantu *Luč*, v němž padli dva jeho členové: A. I. Kalinov a N. J. Zubčenko. V českých zemích se jedná o naprosto ojedinělou událost, kdy došlo ke střetu dvou sovětských zpravodajských složek. Čtveřice vedená Kolomijcem ustoupila z Osik k jihu a dostala se 19. února 1945 do Šerkovic. Tam v předchozích dnech vyhodnocovali spolupracovníci Vladimíra Hejmaly nově získané údaje z Tišnova o tom, že Miloš Vlček, stále vystupující jako uprchlík z totálního nasazení, je konfident brněnského gestapa.³⁾ Po příchodu Kolomijcovy skupiny se tato informace dostala k Rusům, kteří rozhodli, že údajného konfidenta Vlčka a jeho skupinu je třeba zlikvidovat. Miloš Vlček však nebyl přítomen a tak v zemním úkrytu byli zastřeleni alespoň jeho přítomní rodiče. Olga Moravcová a Zdena Vlčková byly přivedeny k hájovně Hejmalových v okamžiku příchodu několika členů *Třetí čs. úderné rot*y. Jednoznačné údaje jsou o přítomnosti Milana Genserka a Aloise Unčovského. Aby došlo k zapojení této čs. odbojové jednotky do tohoto nesmyslného masakru, dal Kolomijec pokyn, aby byla v okolí hájovny zastřelena alespoň Zdena Vlčková. V protiakcích měli dle dohody čs. partyzáni pokračovat v Petrově, při likvidaci údajného dalšího zrádce Štarhy, což také o tři dny později uskutečnili. Na závěr se Rusové a příslušníci *Třetí čs. úderné rot*y dohodli, že se s členy štábu *Jermaku* sejdou za týden na stejném místě. Poté se všichni odebrali zpět ke Skaličce, kde Rusové následující den zastřelili dalšího údajného konfidenta Tištěnka. Štáb *Jermaku* se z prostoru Horního Čepí přesunul do Osik, kde vyšetřoval tamní události ze 17. února 1945 a poté pokračoval do Rašova, kde na několik dní našel nové útočiště.

Německé bezpečnostní složky, zvláště pak ZbV kommando 28, zatím postupovaly ve svém tlaku na podporovatele *Jermaku* z řad místního obyvatelstva. Gestapo pokračovalo v likvidaci osob, které se nějakým způsobem nechtěně dostali do kontaktu s tzv. volavčími sítěmi gestapa, a zatýkalo v širokém okolí Brna. Na večer 23. února 1945 byl připraven zásah v Újezdě u Černé Hory, kde mělo dojít k setkání Ničajeovy zpravodajské skupiny a skupiny odbojářů *Lexa* z Blanenska, jejichž akce se postupně prolínaly s činností *Třetí čs. úderné rot*y a vytvářely tak poměrně silné odbojové uskupení. Tento zásah ZbV komanda postihl především domácí podporovatele a skupinu *Lexa*, zatím co Rusové se stáhli do svých výchozích pozic u Skaličky. Je zřejmé, že akce německých bezpečnostních složek byla zpravodajsky dobře připravena. Naopak ze strany partyzánů byla podceněna, nutno však sdělit, že oni o celkovém rozsahu německého zásahu nevěděli. Nacistické bezpečnostní

orgány pokračovaly ve vytěžování zatčených, a protože se podařilo získat informace nejen o *Třetí čs. úderné rotě*, ale i sovětských parašutistech na Skaličce, zásah v této obci a okolí pokračoval již následujícího rána.

Tato akce postihla opět především domácí podporovatele ze Skaličky, z vlastní *Třetí čs. úderné rotu* byli zatčeni jen Milan Genserek a Radoslav Pláteník. O to hůře však postihla sovětské parašutisty v lesních úkrytech. Ti byli buď zajati, zranění spáchali sebevraždu, nebo byli zastřeleni. Trojice vedená J. K. Kolomijcem sice opět unikla ke Kozárovu, ale jak D. Vnukov, tak i P. Smirnov byli německou střelbou těžce zraněni. Proto také Dmitrijeva velitelská část *Jermaku* v Rašově nebyla o útoku ZbV kommanda jimi informována. Shodou okolností také větší část kmenových příslušníků *Třetí čs. úderné rotu* nacistický zásah nepostihl, neboť se rozprchlí po okolí. Alois Unčovský se připravoval na setkání se štábem *Jermaku* 26. února a přesto, že se pohyboval v okolí Šerkovic, nevaroval rodinu Hejmalových. O dohodnuté schůzce nebyla rodina informována, nebo o ní věděl jen Vladimír Hejmala, který byl přes den v práci v Tišnově.

Podobně jako po zatýkání v Újezdě u Černé Hory, tak po akci ve Skaličce byli zatčení vyslýcháni a nacisté získali informace o schůzce v Šerkovicích. Je zbytečné spekulovat, kdo tyto informace poskytl, zda se jednalo o jeden zdroj nebo kombinaci informací z různých pramenů. Proto v podvečer 26. února 1945 okolí šerkovické hájovny obsadily nacistické bezpečnostní složky, jejichž jádro tvořili němečtí a ruští členové ZbV kommanda 28. Po příchodu Vladimíra Hejmaly s dcerou z práce byli oba zatčeni, ostatní členové jeho rodiny byli drženi v izolaci v pokoji hájovny. Po nějaké době přišli také členové štábu *Jermaku*. Zajati byli náčelník štábu L. J. Železnák a člen štábu Ždanov. Velitel skupiny *Jermak* N. I. Dmitrijev byl při zatýkání střelbou těžce zraněn a později, při převozu do Šerkovic, v blízkosti školy zemřel. Jedinému, komu se podařilo uprchnout, byl Petr Birjukov. O něco později přicházeli na schůzku od Lomničky i členové *Třetí čs. úderné rotu* Alois Unčovský, Zdeněk Dušil a ruský uprchlík Alexej. Ve tmě netušili co se v hájovně děje, a tak doprovázející Alexej k hájovně signalizoval baterkou příchod, což bylo zpozorováno vnější německou ostrahou a ta palbou Alexeje zasáhla. Ten se v beznadějně situaci zastřelil. Oba Češi varováni nečekanou palbou z ohroženého prostoru ustoupili. Dospělé osazenstvo hájovny bylo zatčeno a manželé Hejmalovi později zahynuli v koncentračním táboře.

Nacistický zásah v šerkovické hájovně patřil v závěru války k jednomu z největších úspěchů nacistického bezpečnostního aparátu v boji proti domácímu odboji. Přesto to činnost obou odbojových celků nezastavilo. *Jermak* se stáhl hlouběji na Českomoravskou vrchovinu, kde pokračoval v boji proti okupantům, stejně jako *Třetí čs. úderná rota*. Mnozí zatčení domácí spolupracovníci byli popraveni v Letovicích nebo skončili v koncentračních táborech. Hlavní zajatí aktéři z řad odboje byli zastřeleni v posledních dnech nacistické moci v Kounicových kolejích v Brně. Samozřejmě, že obě události, jak 19. únor 1945, tak 26. únor 1945 byly předmětem mnoha poválečných dohadů a spekulací, většinou však nedostatečně podložených znalostí reálií, které se dostaly i do literatury.⁴⁾ Vrstvením těchto úvah se skutečné jádro tragických událostí v šerkovické hájovně ztrácelo.

Ing. Petr Kopečný, narozen 1946 v Londýně, je amatérský historik. Dlouhodobě se zabývá výzkumem problematiky domácího odboje na Brněnsku.

Je autorem nebo spoluautorem prací: *Žijeme jejich odkazem* (1984), *Da capo al fine* (2002), *Legenda bez legend* (2005), *Obrana národa na Brněnsku* (2006) a desítek časopiseckých studií.

Poznámky:

- 1) Žampach, Vojtěch: *Třetí československá úderná rota*. Ivančice 1969.
- 2) MZA Brno, fond C 141, sign. Lsf 138/4, Výpověď Věry Novotné (Hejmalové) ze dne 29. 11. 1946 uvádí křestními jmény šest Rusů, v nichž je možno identifikovat příslušníky sovětské zpravodajské skupiny A. Ničajeva a Zicha Nowackého, který se v rámci Jermaku zabýval zásobováním.
- 3) Není možné ani vyloučit variantu, že gestapo nechalo uniknout informaci o Vlčkově konfidentství záměrně, aby tak splnilo své varování, že pokud by neplnil svůj závazek, bude potrestán. Ve vzpomínkách pamětníků je tato událost také nazývána soudem nad Milošem Vlčkem.
- 4) Poslední takovou prací je publikace německé autorky Hermy Kennel *Je smutné opouštět svět na jaře*, vycházející z pamětí a údajů JUDr. Jaroslava Klenovského, který se dění v *Třetí čs. úderné rotě* na Tišnovsku účastnil po dobu necelých dvou měsíců. Historii *Třetí čs. úderné roty* věnoval svoji celoživotní pozornost.

Simona Pracná

Muzea již dlouho nejsou pouze budovy uchovávající sbírky muzejní povahy, ale jsou to instituce zaměřené širokospektrálně – na vzdělávání, výzkum, volný čas. Přednášky, workshopy, doprovodné programy pro školy pořádané v muzeu jsou něčím, co dnes již málokoho může překvapit.

Cílem všech těchto aktivit je jednak podporování a rozvíjení zájmu o kulturní a přírodní dědictví, ale i přilákání návštěvníků, tedy zvýšení návštěvnosti. Dalo by se říci, že muzea jsou nucena k podobným aktivitám, aby si udržela pozici na trhu zábavy a cestovního ruchu.

Mnozí muzejní pracovníci se v duchu i nahlas ptají: Co dělat, abychom zaujali veřejnost a přitom udrželi odbornost? Jaká volit témata? Jaká zpracování? Investovat finance i čas do drahých technologií? Nebo spíše do propagace? Odpověď není jednoduchá a není jen jedna. Každé muzeum má svou vlastní cestu a nemůže kopírovat ostatní, protože je jedinečné svou výchozí pozicí, svým zaměřením i tím, jakou veřejností je obklopeno.

Avšak jedno kritérium, které by mělo být dané pro každou kulturní instituci, a tedy i muzeum, je stav, který bychom mohli nazvat jako život. Velmi zjednodušeně můžeme tento pojem vysvětlit jako projev života, tedy pohyb, děj, vývoj. V souvislosti s interpretací dědictví do tohoto označení zahrneme např. osobní vazby a vztahy, vzpomínky a příběhy, zvuky, pohyb, krajinu, zvířata, rostliny – tedy vše, co spojuje člověka s dalšími lidmi, případně s přírodou. K místům, která život postrádají, lidé ve svém volném čase obvykle neinklinují a pokud se v nich nachází, tak se většinou necítí příjemně (jako názorné příklady uveďme podzemní parkoviště, sklady, prázdné místnosti bez oken...). Kromě toho, že tyto prostory nevyvolávají pozitivní emoce, delší pobyt v nich vyžaduje větší energetický vklad člověka na to, aby udržel pozornost, pozitivní myšlení, nepropadl apatii apod. Žel tradiční české muzeum je stále pro značné procento lidí místem, které není velmi příjemné a které rozhodně nežije.¹⁾

Vysvětleme si to nyní na zjednodušeném příkladě: pan Kulíšek vejde do poctivě provedené expozice věnované historii regionu a navzdory tomu, že ho dané téma celkem zajímá, pomalu ztrácí pozornost a nedaří se mu soustředit. Během postávání a popocházení mu klesne tlak, zívá, bolí ho nohy. Z útlumu ho občas vytrhnou fotografie či zmínky v textu, které v něm vyvolávají osobní vzpomínky. Z výstavy odchází unaven a i když nabyl některé zajímavé poznatky, poměrně brzy je zapomíná. V dobrém případě si odnáší hlubší dojem z několika konkrétních předmětů či obrazů, které ho více zaujaly. Je to žádaný výsledek autorů expozice? V čem by mohl být jiný?

Narážíme zde na problém, že v českých muzeích se i dnes poměrně málokdy setkáváme se zdařilou muzejní interpretací. Stále převažuje trend zahrnout návštěvníka množstvím dat a faktů. To, že je výstava odborně zdařilá, často znamená, že je pro laiky nestravitelná.²⁾ I z tohoto důvodu je muzeum pro mnoho lidí institucí potřebnou, žel mrtvou, která uchovává sice poklady a často velmi zajímavé

předměty a poznatky, ale není určena pro život, pro pozitivní a aktivní trávení volného času.³⁾

Nyní se nabízí stěžejní otázka a to, zda vůbec mohou být muzea živým prostorem, když ze své podstaty musí být konzervující a uchovávací, postavená mimo čas a tedy i pohyb. Jsem toho názoru, že to možné je, i když to vyžaduje vynaložení velkého počátečního úsilí a také průběžně vynakládané energie. Nejdůležitější je, aby muzea do centra svého zájmu na místo neživého předmětu či informace postavila člověka. To vypadá sice banálně, ale ve skutečnosti jde o naprosto zásadní krok, který neznamená, že přestanou být muzei, ale stanou se muzei pro lidi.

ŽIVÉ MUZEUM

Samotný termín *živé muzeum* není zdaleka novinkou, jak by se mohlo zdát. První myšlenky, koncepty a také realizace jsou známy již z konce 19. století, kdy pod vedením Arthura Hazelia vzniklo světově nejznámější muzeum v přírodě – *Skanzen* (1891), jehož cílem bylo prezentovat předměty pokud možno v jejich původních funkčních a prostorových vazbách, tzn. vrátit je do života. Sám Hazelius prohlásil, že muzeum v přírodě má znázorňovat lidovou kulturu v co nejživější podobě.⁴⁾

Z podobného popudu vznikla řada dalších muzeí v přírodě. U nás se prvním živým muzeem stalo Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (1925), které své počáteční cíle naplňuje dodnes. Řídí se podle slov svého zakladatele, Bohumíra Jaroňka: „*Nesmí býti mrtvým skladištěm nasbíraného musejního bohatsví, nýbrž živícím organismem, kde všechen život ve vážných i radostných a jiskřivých formách zpřítomní valašskou starodávnost.*“⁵⁾

K těm nejlepším živým muzeím v přírodě na světě dnes patří norské muzeum v přírodě v Lillehammeru, které založil na sklonku 19. století Anders Sandvig. Toto muzeum bývá díky vysoké míře realističnosti přirovnáváno k velké obrázkové knize. Lidé obývající objekty v expozici, odění do tradičních oděvů a předvádějící ukázky řemesel, zde hrají hru na „*lidový život minulosti*“. Právě Sandvig je považován za předchůdce proudu *living history*, což je koncept, který primárně sleduje každodennost v různých historických obdobích a, jak už sám název napovídá, usiluje o interpretaci historie živou formou.

K unikátním muzeím tohoto typu patří také severoanglické *Beamish – the Living Museum of the North*. Jde o výborný doklad toho, jak aktivně využívat přístup *living history*, propojovat jej s dobrovolnictvím a zároveň oslovovat místní obyvatele. V celém areálu tohoto muzea v přírodě se pohybují tzv. *demonstrators* odění v dobových kostýmech, kteří provádějí různé činnosti (pracují na poli, vaří a uklízí, starají se o zvířata, učí ve škole atd.) a poskytují výklad návštěvníkům. Z části jsou to placení zaměstnanci, z části dobrovolníci – nadšenci. Objevují se zde i studenti na stážích a důchodci, kteří chtějí aktivně trávit svůj volný čas. Muzeum dále nabízí pestrou paletu doprovodných programů pro různé skupiny lidí, nejen pro školy, ale také například pro důchodce a osoby trpící Alzheimerovou chorobou, konají se zde zemědělské slavnosti, přehlídky dopravních prostředků všeho druhu, workshopy zaměřené na stavbu suchých kamenných zídek, pečení chleba, ruční práce apod.

Toto muzeum je velmi oblíbené a navzdory některým nedostatkům (např. stále rostoucí komerci) je skvělým příkladem toho, jak živou formou oslovovat

návštěvníky a jak vnášet předměty zpátky do života. Jeden ze zdejších kurátorů, Seb Littlewood, je přesvědčen, že předměty nejsou tím nejdůležitějším, co muzea v přírodě mají. Jsou jako obrazy, které vypovídají samy za sebe, pouze pokud se používají k tomu, k čemu byly vyrobené. Až pak mají hodnotu a mohou předat lidem pravdivou představu o minulosti. Tedy ne předměty samy, ale jejich používání a zanášení do kontextu přímo lidmi dělá z muzea žádoucí živé muzeum.⁶⁾

Přístup *living history* samozřejmě není samospasitelný a musí se používat s důkladným rozmyslem, ale pro návštěvníka je velmi atraktivní a do muzea či historických objektů vnáší potřebné oživení – u diváků totiž vyvolává bezprostřední prožitek.

Dnešní živé muzeum však zdaleka nemusí být pouze muzeem v přírodě. Živé muzeum totiž ke své živosti nemusí disponovat velkým venkovním prostorem, ale především potřebuje lidi. Takovým příkladem jsou např. *komunitní muzea* a muzea zaměřená na zapojování veřejnosti, některá *ekomuzea*, případně i neziskové a lokální organizace, které se zabývají péčí o kulturní i přírodní dědictví. Působení těchto (převážně regionálních) organizací je z velké části opřené o veřejnost, spolupráci s ní, častokrát o dobrovolníky. Podívejme se nyní na konkrétní příklady.

V Americe se v 60. letech objevila muzea sousedství (tzv. *neighbourhood museums*), či lépe řečeno muzea městských čtvrtí, která vznikla v souvislosti s bojem za občanská práva menšin. Dnes jsou známá spíše jako komunitní muzea, tzv. *community museums*.⁷⁾ Jsou typem lokálního muzea, které se vztahuje k jasně danému městskému okruhu a jeho obyvatelstvu. Jejich stěžejní význam spočívá v podpoření procesu identifikace lidí skrze poznání historie, kulturních tradic a současné životní situace obyvatel dané městské čtvrti. Tato muzea se zaměřují z velké většiny na rozvoj vzdělávání a podporu veřejného kulturního života menšin, které se na jejich fungování přímo podílejí.⁸⁾

V současnosti se v USA rozvíjí velmi podnětný trend tzv. *participatory museums*, což jsou muzea, jejichž hlavním cílem je do svých aktivit zapojovat širokou veřejnost. V konečném důsledku nemusí jít pouze o muzeum, ale o jakoukoliv kulturní instituci. Hlavním principem těchto „kulturních středisek“ je vytvoření otevřeného prostoru pro veřejnost. Usilují o kreativní myšlení, seberealizaci, sdílení a předávání dojmů a socializaci mnoha různých lidí, kteří mají podobné zájmy. Raději, než aby všem předávaly to stejné, se tyto instituce zaměřují na konkrétní návštěvníky, sbírají a sdílejí jejich dojmy, prožitky, vzpomínky. Podněcují publikum k tomu, aby reagovalo na vystavené artefakty, poznatky či paměti a interagovalo s nimi i s dalšími lidmi. Taková instituce je pro veřejnost místem setkávání a dialogů nad určitým tématem. Důležité je také to, že metoda participace nemá zcela nahrazovat tradiční kulturní instituce, ale spíše je v jejich působení doplňovat.

Jako velmi inspirativní lze uvést práci Niny Simon, autorky knihy *The Participatory Museum* a ředitelky *Santa Cruz Museum of Art and History* v Kalifornii. Zájemcům o projekty tohoto muzea doporučuji navštívit buď webové stránky⁹⁾ nebo také blog *Museum 2.0*, na kterém Nina Simon sdílí své úvahy, rady a nápady. Přichází například s ideou, že muzeum může nabýt větší pole působnosti tím, že své aktivity uvádí i v ulicích a na veřejných prostranstvích či v jiných veřejných budovách. Nemusí tak být omezeno jen svými zdmi. Díky tomu osloví velké spektrum různých lidí, kteří by jinak do muzea sami nezavítali. Výsledným efektem

může být také to, že: „*Pokud procházíme kolem hudby a kultury a rozhovorů a laskavosti, můžeme mít lepší pocit ze sebe i z našeho společenství.*”¹⁰⁾

Z hlediska zapojování komunity a její podpory jsou velmi zajímavá také *ekomuzea*. Ty si lidé často nesprávně zaměňují s čistě ekologickými a ochránářskými subjekty. Předpona *eko* zde však neodkazuje na ekologii, ale na holistický přístup, který zahrnuje mnoho složek – přírodu, kulturu, ekonomiku, sociální politiku i místní komunitu. U nás se s tímto typem muzea v čisté formě nesetkáme, i když některé neziskové organizace jej v určitém ohledu mohou připomínat.

Ekomuzea nelze jednoduše definovat, protože jsou velmi pestrými směsicí různých přístupů. Jejich stěžejní význam spočívá ve snaze zachovat jedinečnost místa, mohou pojímat sídla městská i venkovská, jejich obyvatelé, kulturní artefakty, řemesla, krajinotvorné prvky, staré lokální odrůdy a plemena a také nehmotné složky, jakými jsou například zvyky, obyčeje a folklór.

První *ekomuzea* vznikla ve Francii v 70. letech 20. stol. a jsou spojena se jmény Hugues de Varine a Georges Henri Riviére. Dnes se jich mnoho nachází také např. ve Španělsku, Itálii, ale také v Americe i v Asii. Detailně se jimi zabývá např. prof. Peter Davis v knize *Ecomuseums: A Sence of Place*.¹¹⁾

Ve zkratce lze říci, že *ekomuzeum* je komplexním útvarům tvořeným prostředím, kulturním dědictvím a místní komunitou, která se na chodu *ekomuzea* aktivně podílí. To vše v rámci jednoho regionu či oblasti, kterou obvykle prostupuje síť objektů in situ. Díky *ekomuzeím* může prosperovat celá komunita – kromě vytvoření nových pracovních pozic a rozvinutí šetrného turismu si uvědomí skryté bohatství svého regionu, sama si určí směr svého budoucího vývoje a tím podpoří i zodpovědnost, s jakou se do procesu zapojuje. V ideálním případě může znovu vytvořit či nalézt vztah k místu a probudit v sobě pocit sounáležitosti.

Zmiňovala jsem, že podobně jako *ekomuzea* u nás působí některé neziskové a lokální organizace. Jednou takovou je regionální centrum *Hnutí Brontosaurus Jeseníky*, které v jesenickém regionu již dlouhá léta usiluje o ochranu přírodních i kulturních památek (např. opravuje prameny a drobné sakrální stavby, buduje naučné stezky, pečuje o zapomenuté ovocné sady se starými odrůdami ovocných stromů). Svoji činnost staví na dobrovolnících, ale také na místních lidech, kteří i díky těmto aktivitám nalézají vztah k místu, které je dosud poznamenáno sudetskou historií. Posuďte sami, zda by se něčím podobným mohla inspirovat i muzea.

Shrňme si nyní výše zmíněné možnosti, kterými lze oživovat klasické muzeum:

- vhodná interpretace (fakta jsou obohacena příběhy, osobními vzpomínkami, vzbudami a vjemy);
- podpora komunity (místo uzavřené budovy se otevírá prostor pro setkání, tvoření a sdílení);
- naslouchání veřejnosti, lokálním institucím a organizacím a jejich zapojování do chodu muzea (např. tvorba společných projektů, neformální setkávání, vzájemná zpětná vazba);
- oslovení širších věkových i sociálních skupin (nejen odborníků, pamětníků nebo dětí);
- hands-on aktivity v rámci výstav a dalších akcí;
- metoda living history (použitá po zralé úvaze a s jasným cílem);

- workshopy a zájmové kroužky s přesahem do reality (naučené dovednosti mohou dotyční využít např. při veřejně prospěšných aktivitách);
- výběr témat, která se nezabývají pouze historií, ale také současností a budoucností, čili aktuálními otázkami (jak problémy, tak také úspěchy) obce, regionu, státu nebo i celého světa.

Existují samozřejmě i další způsoby, jak lze k ožívování muzeí přistupovat. Za ten nejzákladnější faktor ovšem považuji samotnou vůli a odvahu k tomu, aby se muzeum vyvíjelo a nebálo se překročit své dosavadní hranice.

Na závěr bych ráda uvedla, že záměrem tohoto článku není popřít smysl klasických muzeí, ale naopak – stimulovat je k tomu, aby se snažila rozvinout svůj skutečný potenciál, který netkví pouze v uchovávání sbírkových předmětů, ale v tom, že se projeví jako opravdu kulturotvorné instituce s reálným přesahem do života společnosti.

V AUTENTICKÉ EXPOZICI OBCHODU V BEAMISH – THE LIVING MUSEUM OF THE NORTH SI NÁVŠTĚVNÍCI MOHOU POPOVÍDAT S PRODAVAČI I NAKOUPIT VYBRANÉ PRODUKTY.

(FOTO S. FABEROVÁ, 2012)

HISTORICKÉ DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY VŠEHO DRUHU SE V MUZEU BEAMISH VYUŽÍVAJÍ (NEJEN) K TRANSPORTU NÁVŠTĚVNÍKŮ. (FOTO S. FABEROVÁ, 2012)

MUZEUM BEAMISH SI ZAKLÁDÁ NA CHOVU STARÝCH BRITSKÝCH HOSPODÁŘSKÝCH PLEMEN. (FOTO S. FABEROVÁ, 2012)

DOBROVOLNÍCI V SANTA CRUZ MUSEUM OF ART AND HISTORY.
DOSTUPNÉ Z: [HTTP://WWW.SANTACRUZMAH.ORG/CONNECT/VOLUNTEER/](http://www.santacruzma.org/connect/volunteer/) (CIT. 29. 5. 2015).

REGIONÁLNÍ CENTRUM HNUTÍ BRONTOSAURUS JESENÍKY POŘÁDÁ KAŽDOROČNĚ TZV. FOLKLÓRNÍ KOSENÍ
PRO VEŘEJNOST (RUČNĚ SE KOSÍ CHRÁNĚNÉ ORCHIDEJOVÉ LOUKY). (FOTO H. SEKERKOVÁ, 2010)

DOBROVOLNÍCI Z Hnutí BRONTOSAURUS SE PODÍLEJÍ NA STAVBĚ NAUČNÉ STEZKY NAD LÁZNĚMI JESENÍK.
(FOTO P. PRACNÝ, 2008)

Mgr. Simona Pracná je etnoložka Muzea ve Šlapanicích. Během svého vysokoškolského studia absolvovala dvě stáže ve dvou britských muzeích v přírodě. (Weald and Downland Museum – 3 týdny, Beamish Museum – 3 měsíce). V magisterské diplomové práci pracovala s tématem ekomuzeí – Ekomuzea a alternativní instituce muzejního typu pohledem etnologa (Masarykova univerzita, 2012).

Poznámky:

- 1) V tomto případě jsou na tom oproti klasickým muzeím lépe muzea v přírodě, potažmo technická muzea – disponují buď venkovním areálem, nebo mechanickými objekty, které se hýbou, případně umožňují, aby se jich lidé mohli dotýkat.
- 2) Anatole France údajně prohlásil: „Nesnažte se uspokojit svoji ješitnost tím, že budete lidi učit mnohému. Probuďte raději jejich zájem. Mysl stačí otevřít, není třeba ji přeplnit. Vneste do ní jen jiskru. Pokud obsahuje dobře hořlavý materiál, rozhoří se sama.“ Hartzog, B. George: *Foreword*. In: Tilden, Freeman: *Interpreting Our Heritage*. [Chapel Hill]: The University of North Carolina Press, 1967, s. 2.
- 3) Ladislav Kesner na konferenci Muzeum a změna v roce 2002 poznamenal, že návštěva muzea bývá zcela výjimečně naplněním niterné existenciální potřeby. Většinou to je pragmatická volba toho, jak zvolit vhodnou formu trávení volného času a uspokojit své osobní potřeby. Proto je logické, že lidé investují svůj omezený čas do aktivit, u kterých předpokládají nějaký reálný přínos. Kesner, Ladislav: *Marginální role muzea v současné české společnosti: neměnná a (ne)změnitelná?* In: Sborník z mezinárodní konference Muzeum a změna. Praha: AMG ČR, 2003, s. 111.
- 4) Ve Skansenu se odehrávaly slavnosti, festivaly na počest panovníků a další akce pro veřejnost, které měly za úkol přilákat co nejvíce návštěvníků. Obnovovaly se výroční a církevní zvyky, obyčejně spjaté s hospodařením. Velmi oblíbené byly tance a zpěvy v krojích a také jesení tradičních pokrmů. Otevřelo se zde i první švédské divadlo v přírodě. Nejen, že všechny tyto aktivity byly zdrojem financí, ale byly důležité

primárně pro osvětu veřejnosti. Podporovaly zájem o severský lidový život a zvyky, národní cítění a romantismus.

- 5) Jaroněk, Bohumír: *Živé museum Valašska*. Naše Valašsko 3, 1932, s. 68.
- 6) Faberová, Simona: *Ekomuzea a alternativní instituce muzejního typu pohledem etnologa* (magisterská diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 33.
- 7) Nejznámějším muzeem tohoto typu je *Anacostia Community Museum* ve Washingtonu.
- 8) Jistou paralelu v našem prostředí lze najít např. v Muzeu romské kultury v Brně.
- 9) *Santa Cruz Museum of Art and History* (cit. 21. 5. 2015).
Dostupné z: <http://www.santacruzmah.org/>
- 10) Simon, Nina: *Setting Your Mission Free in the Wild* (cit. 21. 5. 2015)
Dostupné z: <http://museumtwo.blogspot.cz/>
- 11) Davis, Peter: *Ecomuseums: A sense of place*. London: Continuum, 2011.

Literatura:

- Brabcová, Alexandra: *Muzeum jako instituce místního společenství. Zkušenost programu Brána muzea otevřená 1997 – 2001*. In: Sborník z mezinárodní konference Muzeum a změna. Praha: AMG ČR, 2003, s. 100–106.
- Czajkowski, Jerzy: *Živé muzeum?* In: Museum vivum I. Konference muzeí v přírodě 28. – 30. 9. 1983. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1985, s. 15–24.
- Davis, Peter: *Ecomuseums: A sense of place*. London: Continuum, 2011.
- Dolák, Jan (ed.): *Muzeologie na začátku 3. tisíciletí: sborník z mezinárodního semináře Teorie a praxe 2008*. Brno: Technické muzeum, 2009.
- Faberová, Simona: *Ekomuzea a alternativní instituce muzejního typu pohledem etnologa* (magisterská diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita, 2012.
- Jaroněk, Bohumír: *Živé museum Valašska*. Naše Valašsko 3, 1932, s. 66–69.
- Kesner, Ladislav: *Marginální role muzea v současné české společnosti: neměnná a (ne) změnitelná?* In: Sborník z mezinárodní konference Muzeum a změna. Praha: AMG ČR, 2003, 107–114.
- Museum vivum*. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 1, 2, 3. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005, 2006, 2007.
- Ptáček, Ladislav: *Interpretace místního dědictví. Příručka pro plánování a tvorbu prezentací místních obyvatel*. Brno: Nadace Partnerství – ZO ČSOP Veronica, 2004.
- Rentzhog, Sten: *Open Air Museums: the history and future of visionary idea*. [Stockholm]: Carlssons, 2007.
- Štika, Jaroslav: *Museum vivum*. In: Museum vivum I. Konference muzeí v přírodě 28. – 30. 9. 1983. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1985, s. 25–32.
- Tilden, Freeman: *Interpreting Our Heritage*. [Chapel Hill]: The University of North Carolina Press, 1967.

Internetové zdroje:

- Participatory Museum* (cit. 21. 5. 2015).
Dostupné z: <http://www.participatorymuseum.org/>
- Simon, Nina: *Setting Your Mission Free in the Wild* (cit. 21. 5. 2015).
Dostupné z: <http://museumtwo.blogspot.cz/>
- The Anacostia Community Museum. Mission and History* (cit. 21. 5. 2015).
Dostupné z: <http://anacostia.si.edu/About>

Klára Sovová

Historie se vepisuje do krajiny prostřednictvím lidských činností. Tyto činnosti mění původní přírodní prostředí, dochází ke změnám vegetace¹⁾, mění se reliéf krajiny. Ke změnám dochází například těžbou surovin (pravěké doly na rohovec, těžba rud) nebo budováním mohutných staveb (mohyly, hradiska, valy a cesty), jejichž pozůstatky jsou v terénu patrné dodnes. Tyto proměny zpětně ovlivňují naše vnímání přírodního prostředí (aniž bychom si toho byli často vědomi). Některé stopy lidských aktivit dokážeme přecítit ještě dnes poměrně snadno, jiné jsou již téměř zaniklé, okem nepostřehnutelné. Často však zůstávají vzpomínky na ně uloženy v lidové paměti. V pomístních jménech, pověstech, zvycích, jejichž smysl a původ už dnes není zcela čitelný. Ty nejstarší zápisy pomáhá objevovat archeologie. Výzkumy, které odhalují dnešním očím skryté pozůstatky lidských činností, mohou ve spojení se znalostí terénu dávat známým místům nový význam.

Otázkou je, jak působila krajina na naše pravěké předky? A jak vlastně působí na nás, pokud do ní vcházíme připraveni vnímat ji pohledem historie? Toto jsou otázky, kterým se dnes věnuje řada vědců humanitních i přírodovědných oborů. Ukazuje se, že vliv krajiny na naše jednání je mnohem zásadnější, než jsme si dosud dokázali představit, i to, že krajina v sobě nese mnohem více vzkazů, než jsme tušili a uměli přecítit²⁾.

Se znalostí těchto skutečností je pro nás nyní mnohem důležitější vnímat historické události komplexně a v jejich původním prostředí. Tento trend se objevuje i v práci muzejních a vzdělávacích institucí. Klasické muzejní expozice jsou doplňovány aktivitami zpřítomňujícími minulost. Ať už se jedná o „živé“ dny historických technologií, kdy je možné seznámit se s pravěkými a středověkými řemesly a dokonce si je i vyzkoušet, oslavy historických náboženských svátků, archeologické skanzeny, které se i u nás v posledních letech s úspěchem rozšiřují, nebo tematicky zaměřené vycházky do terénu. Ty poslední umožňují přiblížit se životu našich předků skrze poznání prostředí v němž žili. Při snaze pochopit, jakým způsobem ovlivňovala příroda a kultura v minulosti běžný život, dochází k proměně našeho vnímání okolí. Získáváme nový pohled na krajinu, která nás obklopuje. Zvláště patrné je to v místech, která důvěrně známe, avšak dosud jsme o nich nepřemýšleli v historických souvislostech. Tato místa však tvořila životní kulisu mnoha generací před námi a ovlivňovala je ještě více (vzhledem k pevnější vazbě lidí s přírodou a jejími cykly a silnému propojení „běžného“ života s vírou a náboženskými rituály), než dnes nás.

Pohostinné svahy Šlapanické pahorkatiny³⁾ si vybírali jako místo vhodné k osídlení lidé již od starší doby kamenné. Sprašové půdy, nadmořská výška a klimatické podmínky vytvořily vzájemnou kombinaci natolik lákavé prostředí, že oblast byla nepřetržitě a hustě obydlena. Ze Šlapanic a okolních obcí pochází řada významných archeologických nálezů, což k vycházce po archeologických lokali-

tách vybízí. Většina pravěkých objektů je již sice ukryta přímo pod zástavbou⁴⁾, pod povrchem ornice nebo dokonce zcela zmizela v souvislosti s těžbou surovin v místních cihelnách a lomech (historických i těch současných), přesto zde ale najdeme řadu zajímavých míst stojících za návštěvu. U dochovaných památek můžeme přemýšlet, jak vypadaly v době svého vzniku a co vedlo k jejich vybudování, u těch dnes již skrytých zase můžeme pátrat po tom, jaké důvody vedly k volbě právě toho konkrétního místa.

Vycházka, kterou uspořádalo Muzeum ve Šlapanicích, začínala přímo v muzeu. Využili jsme právě probíhající výstavy „*A LÉTA BĚŽÍ ... Šlapanice a muzeum 1934 – 2014*“ a ukázali si několik nejzajímavějších archeologických nálezů z našeho depozitáře. První lokalitou, kterou jsme navštívili, bylo samotné Masarykovo náměstí a jeho nejbližší okolí. V tomto prostoru, ležícím na levém břehu Říčky, máme prozatím doloženo nejstarší osídlení z mladší doby bronzové (kultura velatická). V mladší době železné tu budovali svá obydlí Keltové, posléze Slované a ve středověku bylo právě sem přesunuto centrum obce. Linie dnešní zástavby na náměstí z velké části kopíruje linii zástavby v pozdním středověku. Dodnes tvoří dominantu náměstí kostel Nanebevzetí Panny Marie, který byl založen v románském slohu a poté přestavován do dnešní podoby⁵⁾. V minulosti byl kostel opevněný a sloužil často jako útočiště v dobách ohrožení obce. Na dramatické okolnosti spojené s ničivými požáry dodnes upomínají mohutné požárové vrstvy⁶⁾ doložené v několika polohách náměstí. Zemnici (zahloubené obydlí), která podlelehla požáru, prozkoumali v roce 1985 pracovníci Okresního muzea Brno-venkov (dnes Muzeum Brněnska). Nacházela se v těsném sousedství kostela. Od té doby byly požárové vrstvy při dalších výzkumech znovu potvrzeny i na jiných místech. Pozůstatky požárů, datovaných do 13. a přelomu 14. a 15. století se zřejmě vztahují k několika známým historickým událostem. První z nich může být dokladem nájezdu tatarských Mongolů, který se odehrál v roce 1241, mladší požárové vrstvy zase pravděpodobně souvisejí s událostmi roku 1449, kdy byly Šlapanice vypáleny Ješkem z Boskovic.

Unikátním nálezem, zachyceným při výzkumu před výstavbou polyfunkčního domu na jižní straně náměstí, je pravěká komunikace – štětovaná cesta⁷⁾, pocházející z mladší doby bronzové. Cesta lemovala levý břeh Říčky a vedla k současné vesnici. Ta byla v nálezech zastoupena domy dřevěné konstrukce, dílenskými objekty i pohřby. Cesta i osada náležely lidu s velatickou kulturou.

Další zastávkou na vycházce byla pravěká mohyla Žuráň. Cestou k ní jsme míjeli slovanské mladohradištní pohřebiště z 11. století, objevené při stavbě budov továrny Krytina n.p. Jihomoravské cihelny (dnes Tondach) v roce 1983. Nálezy z pohřebiště jsou dnes uloženy v Muzeu ve Šlapanicích. Mezi nejvýznamnější exponáty z této lokality patří stříbrné záušnice a mince: například uherský denár krále Petra I, denár krále Štěpána I, nebo denár českého knížete Břetislava I. V hrobech byly kromě tradičních milodarů (nože, okovaná vědérka, keramika) nalezeny i vaječné skořápky. Zvyk přidávat do hrobů vejce měl hlubší podtext. Nejednalo se v tomto případě o potravu, vejce tu figurovalo jako symbol života a vzkříšení. Symboly hrály v minulosti mnohem větší význam než je tomu dnes, dobře patrné je to zvláště při studiu pohřebního ritu. Při pohledu z opačné strany údolí Anděl-

ky a Čertovky nás napadá, nakolik výhled a dominantní poloha místa mohly stát za výběrem tohoto místa k vybudování pohřebiště v době raného středověku.

Již zmiňovaná Žuráň (leží na katastru obce Podolí) je známou polykulturní lokalitou. V roce 1948 ji prozkoumal profesor Josef Poulík. Podle jeho zjištění bylo na jednom místě postupně v různých obdobích pravěku vybudováno několik hrobů. Nejstarší mohyla pochází z pozdní doby kamenné a patří kultuře se šňůrovou keramikou. Následně, v pozdní době bronzové, v jejím sousedství vyrostly další dvě mohyly (s několika pohřby) a jeden hrob. Všechny časově spadaly do období podolské kultury. Oproti běžným pohřbům podolské kultury (patřící do komplexu kultur popelnicových polí) však byli pohřbení jedinci pochováni inhumací, v poloze na zádech. Nová interpretace pohřbů vidí ve zmiňovaných hrobech ne atypické pohřby příslušníků podolské kultury, ale hroby patřící kultuře Mezöcsat, jejímiž nositeli byli nomádští Kimmeriové. Kromě rozdílu ve způsobu pohřbu je zarážející i charakter pohřební výbavy odlišný od běžného inventáře podolských hrobů, jaké nalezneme například na nedalekém eponymním pohřebišti, které bylo žuráňskému hrobu současné (Golec 2005, s. 46 – 51). Ještě o něco později, v době stěhování národů, byly v tomto nevelkém prostoru vybudovány dva bohaté královské hroby. Mužský, pocházející z druhé poloviny 5. století a ženský z poloviny 6. století. Oba posledně jmenované hroby byly již v době svého vzniku vyloupeny, přesto z nich pochází unikátní nálezy: zlaté nitě z brokátových látek, zlaté kování misky, zbytky broušených skel, slonovinová schránka s reliéfní výzdobou (pyxida), kování sedla, svícnovité předměty, snad sloužící jako ozdoba koňských postrojů. Nad hroby byla nakonec vztyčena hlinitokamenná stavba – mauzoleum – jejíž ruiny vytvořily dnešní podobu Žuráně (Poulík 1995).⁸⁾

Z vrcholu Žuráně bylo možné si prohlédnout i další známé archeologické lokality. Zajímavá souhra náhod způsobila, že tři obce, jež lze z tohoto místa vidět – Velatice, Podolí a Horákov – zaujaly významné místo v české archeologii. Na základě nálezů z pohřebišť – mohyl ve Velaticích a Horákově a pohřebiště v Podolí – byly jejich jmény nazvány tři následující kultury z doby popelnicových polí – velatická kultura z mladší doby bronzové, podolská kultura z pozdní doby bronzové a horákovská kultura, která zastupuje starší dobu železnou.

Trasa vycházky vedla dále přes přírodní památky Horka a Velký háj. Tam je dosud dobře patrná mírná terénní deprese – pozůstatek propadu terénu, ke kterému došlo v roce 2003. Na základě průzkumu skutečněného o rok později bylo zjištěno, že se jedná o středověkou (případně raně novověkou) obilní jámu lahovitého tvaru. Její hloubka byla odhadnuta na více než dva metry, šířka na 1,5 m. Ústí jámy bylo široké pouze 40 cm a bylo opatřeno odvodňovacím kanálkem.

Další cesta nás zavedla na druhý břeh Řičky a pak údolím přírodní památky Andělky a Čertovky, do míst dnešní Těsnohlídkovy ulice. Tato mírně se svažující poloha lákala k zakládání osad pravěké zemědělce, stejně jako dnešní obyvatelé Šlapanic. Na ruinách sídlišť z doby kamenné, bronzové a železné vzniká dnes sídliště novodobé. Při záchranných výzkumech zde bylo zachyceno osídlení patřící zemědělcům z mladší doby kamenné (kultury s moravskou malovanou keramikou) i z pozdní doby kamenné. V době bronzové byla poloha osídlena lidem s veteřovskou a únětickou kulturou a ve starší době železné lidem s horákovskou kulturou. V minulosti na lokalitě učinil několik objevů povrchovou prospekci i šlapanický ve-

terinář a amatérský archeolog Josef Stávek. Naopak z posledních let odtud pochází zajímavý nález slovanské sekery bradatice, učiněný Josefem Kopeckým. V těchto místech naše procházka končila. Společně jsme mohli projít jen velmi malou část katastru Šlapanic a přiblížit si zlomek dosavadních znalostí, které o pravěké a středověké minulosti Šlapanicka máme a které se s dalšími probíhajícími výzkumy neustále zvětšují.

Vybaveni dostatečnými znalostmi o historii a při pozorném vnímání okolí můžeme i dnes v krajině vyčíst mnohé z příběhů, které se tu kdysi odehrály. Pak se stane, že tuto krajinu vidíme jinak než dřív, dokážeme vytušit různé významy, které v jednotlivých dobách nesla a více ocenit její přírodní i historickou hodnotu.

VŠICHNI ÚČASTNÍCI PROCHÁZKY DOSTALI PLÁNEK TRASY S JEDNODUCHÝM POPISEM LOKALIT A PODROBNÝM POPISEM ARCHEOLOGICKÉ SITUACE NA ŽURÁNĚ. VÝKLAD BYL DOPROVÁZEN I FOTOGRAFIEMI NÁLEZŮ Z NAVŠTÍVENÝCH LOKALIT A ILUSTRAČNÍMI FOTOGRAFIEMI. (FOTO Z. SOVOVÁ)

1. STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ

2. LATĚN, STŘEDOVĚK, DOBA BRONZOVÁ (VELATICKÁ KULTURA

3. ŽURÁNĚ

4. POD ŽURÁNĚM, SÍDLIŠTĚ A POHŘEBIŠTĚ ŮNĚTICKÉ KULTURY (DOBA BRONZOVÁ), HORÁKOVSKÁ KULTURA (DOBA ŽELEZNÁ)

5. ŠIROKÁ POLE, SÍDLIŠTĚ A POHŘEBIŠTĚ ŮNĚTICKÉ KULTURY

6. MLADOHRADIŠTNÍ POHŘEBIŠTĚ

7. POHŘEBIŠTĚ PROTOŮNĚTICKÉ KULTURY (DOBA BRONZOVÁ)

8. SÍDLIŠTĚ VELATICKÉ KULTURY, SEKEROMLAT KULTURY SE ŠŤŮROVOU KERAMIKOU (ENEOLIT), SLOVANSKÁ SEKERA

9. SÍDLIŠTĚ KULTURY S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU (NEOLIT) A HORÁKOVSKOU KULTUROU

VYCHÁZKY PO ARCHEOLOGICKÝCH LOKALITÁCH SE ZÚČASTNILA I NEJMLADŠÍ GENERACE
(FOTO Z. SOVOVÁ)

OTEVŘENÁ TĚŽEBNÍ JÁMA ŠLAPANICKÉ CIHELNY NÁM UMOŽNILA STUDOVAT MÍSTNÍ PŮDNÍ PROFIL.
NA KARBONSKÉ SLEPENEC NASEDÁ MOCNÁ VRSTVA KVARTÉRNÍHO SPRÁŠE.
(FOTO Z. SOVOVÁ)

ŽURÁNSKOU PAMĚTNÍ DESKU, ZOBRAZUJÍCÍ BITVU U SLAVKOVA, JSME TENTOKRÁT VYUŽILI PRO ORIENTACI V PRAVĚKU. (FOTO Z. SOVOVÁ)

CESTU ZE ŽURÁNĚ NA HORKU JSME SI ZKRÁTILI PŘES ORANIŠTĚ. VYUŽILI JSME PŘÍLEŽITOSTI A VYZKOUŠELI SI POVRCHOVOU PROSPEKCI TERÉNU. KROMĚ ŘADY SOUDOBÝCH PŘEDMĚTŮ SE PODAŘILO NAJÍT I NĚKOLIK STŘEDOVĚKÝCH A RANĚ NOVOVĚKÝCH STŘEPŮ. (FOTO Z. SOVOVÁ)

Z VRCHOLU HORKY BYLO VIDĚT I NA VZDÁLENÉ LOKALITY, NAPŘÍKLAD PROTOŮNĚTICKÉ POHŘEBIŠTĚ ZE STARŠÍ DOBY BRONZOVÉ V BEDŘICHOVICÍCH. V POZADÍ ŽURÁŇ. (FOTO Z. SOVOVÁ)

Mgr. Klára Sovová je archeoložka Muzea Brněnska, působí v Muzeu ve Šlapanicích.

Poznámky:

- 1) Nejstarší radikální zásahy do podoby přírodního prostředí proběhly v mladší době kamenné (neolitu). V důsledku zakládání prvních polí došlo k masivnímu odlesnění značné části krajiny (Podborský, V. 1993, s. 71).
- 2) Studium krajiny a jejích proměn se v poslední době zabýval například mezinárodní projekt *Cesty ke kulturní krajině*, do kterého se zapojili archeologové z řady zemí napříč Evropskou unií. Jejich cílem bylo zdokumentovat vznik současné evropské kulturní krajiny (Beneš, J. – Dreslerová D. – Kuna, M. 2003).
Dalším projektem, věnujícím se podobné problematice, tentokrát studiu historických komunikací, je nedávno ukončený „*Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech*“. Kombinací klasických historických metod výzkumu společně s využitím nejmodernějších technologií mapoval vývoj cest od pravěku do novověku. Výzkumu přinesly nové a neočekávané výsledky. Síť cest, která protkává naši krajinu, je mnohem hustší než jsme si dosud mysleli a vedou i poměrně nehostinnými kraji. (Historické cesty, projekt NAKI. *Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech*, [online] Centrum dopravního výzkumu, [vid. 2015-05-29]. Dostupný z: <http://www.historicke-cesty.cz/>)
- 3) Z geomorfologického hlediska leží oblast ve Šlapanické pahorkatině, spadající pod celek Dyjsko-Svrateckého úvalu. Šlapanická pahorkatina je tvořená neogenními usazeninami a výstupy brněnského plutonu, kulmu a jury a říční terasou Svitavy. Převládajícím pokryvem jsou neogenní jíly a spraš, půdní pokryv tvoří černozemě. (Demek – Mackovčín a kol. 2006, s. 359, 440-441)
- 4) Archeologické výzkumy, a tedy i objevy nových lokalit, jsou v dnešní době prováděny především jako předstihové, v souvislosti s novou výstavbou. Jejich smyslem je

zachránit nálezy a získat všechny dostupné informace, které dnes umíme z terénu vyčíst a které by byly stavbou nenávratně zničeny.

- 5) Nejstarší písemná zmínka dokládající existenci kostela pochází z roku 1235 (Kopecký, J. – Kotulán, J. – Šlancar, J. a kol., 2006, s. 12-13).
- 6) Při archeologickém výzkumu se požár projeví jako více či méně silná kompaktní vrstva zeminy, zabarvené ohněm do červena.
- 7) Štětování je technika dláždění kamenem, přičemž jednotlivé kameny jsou nasucho ukládány na výšku, což zajišťuje vysokou trvanlivost takto upravené cesty.
- 8) Když si v roce 1805 Napoleon zvolil Žuráň za své stanoviště, netušil, že stojí na umělém pahorku, ve skutečnosti na hrobech (k objevu prvního hrobu došlo až v roce 1853). Právě na příkladu Žuráně vidíme, jak se může v čase postupně proměňovat význam a využití jednoho místa. I to, jak jsou tyto proměny na sobě navzájem závislé (vybudování pravěkých mohyl → navršení mauzolea v době stěhování národů → využití jeho destrukce jako stanoviště francouzského velení v roce 1805 → změna v památník bitvy → dnes vyhledávaný turistický cíl).

Literatura:

- Belcredi, Ludvík a kol.: *Archeologické lokality a nálezy okr. Brno – venkov*. Brno 1989.
- Beneš, Jaromír – Dreslerová, Dagmar – Kuna, Martin: *Cesty k evropské krajině: Cesty ke kulturní krajině 2000-2003*. PCL, 2003.
- Demek, Jaromír – Mackovčín, Petr a kol.: *Hory a nížiny, Zeměpisný lexikon ČR*. Brno 2006, s.359, 440-441.
- Golec, Martin: *Horákovská kultura*. Rkp. Diplomové práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2005.
- Kopecký, Josef – Kotulán, Jaroslav – Šlancar, Jan a kol.: *Naše Šlapanice*. Šlapanice 2006.
- Kos, Petr: *Šlapanice 2004, Velký háj*. Rkp. Nálezové zprávy, č.j. 85/04, Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. Brno 2005.
- Kos, Petr: *Šlapanice 2005*. Rkp. Nálezové zprávy, č.j. 109/05, Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Ústav archeologické památkové péče, Brno, v. v. i. Brno 2005.
- Poulík, Josef: *Žuráň in der Geschichte Mitteleuropas*. Slovenská archeológia XLIII-1, 1995, s. 27 – 109, 1995.
- Podborský, Vladimír a kol.: *Pravěké dějiny Moravy*. Vlastivěda moravská, Země a lid, nová řada, Brno 1993.
- Procházka, Rudolf: *Šlapanice – cihelna*. Rkp. Nálezové zprávy, č.j. 1752/88, Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Brno 1983.
- Šedo, Ondřej: *Šlapanice, Masarykovo nám., zástavba proluky*. Rkp. Nálezové zprávy, č.j. 74/95, Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Ústav archeologické památkové péče, Brno, v.v.i. Brno 1995

Internetové zdroje:

- „Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech“
(Historické cesty, projekt NAKI. Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech, [online] Centrum dopravního výzkumu, [vid. 2015-05-29]. Dostupný z: <http://www.historicke-cesty.cz/>)

Petra Svobodová

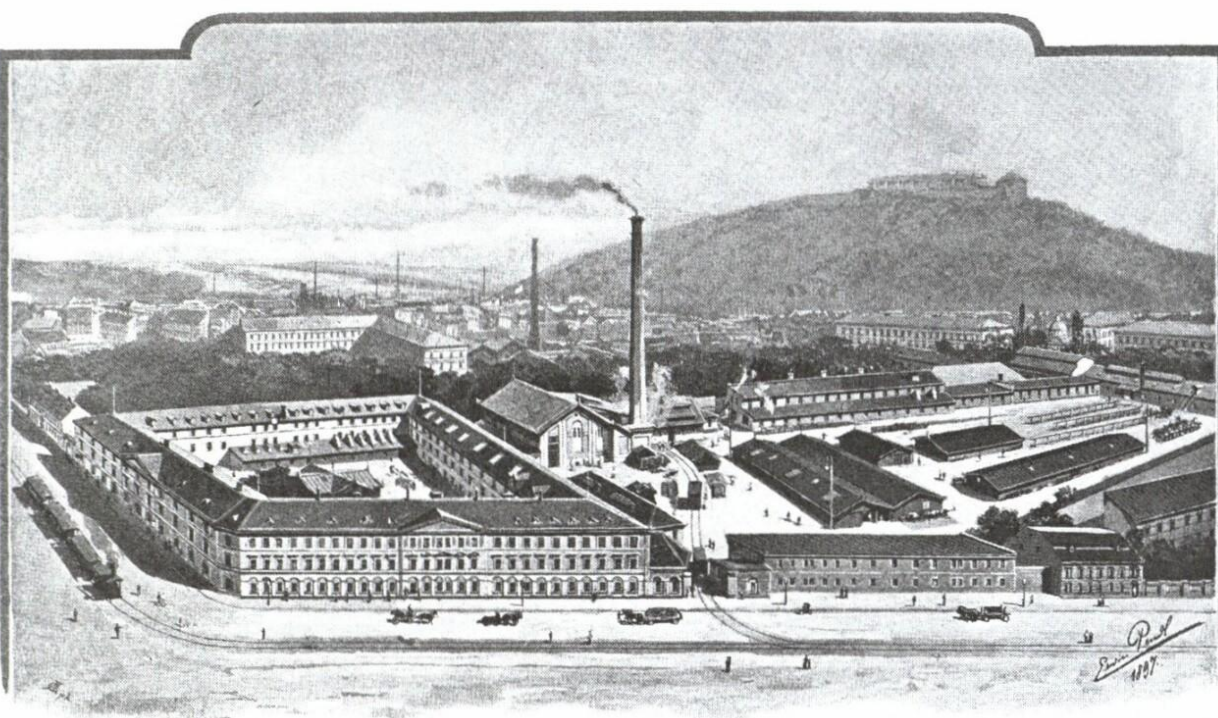
Löw-Beerové, rodina významných průmyslníků ve vlnářství a cukrovarnictví, která se výrazným způsobem zapsala nejen do historie města Brna a jižní Moravy.

U zrodu brněnského textilního průmyslu stál podnikatel Johann Leopold Köffler (1743–1814), který v 60. letech 18. století převzal vedení státní manufaktury na jemná sukna a proměnil ji ze stagnujícího závodu v prosperující podnik. Pozval do Brna mnohé zahraniční odborníky, převážně z Porýní a z území dnešního Nizozemí a Belgie. Patřili k nim např. Wilhelm Mundy, Johann Heinrich Offermann či Heinrich Schmal, kteří si později otevřeli vlastní podniky. Přestože v konkurenčním boji a kvůli dalším okolnostem Köfflerův podnik v letech 1792–1793 zkrachoval, stalo se Brno díky němu a jeho následovníkům centrem textilního průmyslu.

Období 50. a 60. let 19. století představovalo vrcholnou éru zdejšího vlnářského průmyslu. Vedle již existujících podniků spjatých se jmény August Schöll, Johann Christiani, Johann Pešina, Karel Biegmann, Karel Příza či August Kittel a dalšími byly budovány nové továrny, a to zejména přičiněním židovských podnikatelů. Do Brna přesídlily například firmy L. Auspitz, Pollitzer, Bratři Popperové, Lazar Schwarz, Bratři Strakošové, Friedrich Redlich, M. Spitz – a v neposlední řadě podniky patřící rodině Löw-Beerů. Textilní továrny byly budovány v povodí Ponávky a náhonů Svatky i Svitavy, především v předměstích Zábrdovice, Dolní i Horní Cejl, Josefov, na Křenové a Olomoucké ulici, na Dornychu, Struze, Bělidle, Solniční a Ugartově (Václavské) ulici.

Na přelomu 19. a 20. století se textilní podnikání potýkalo s výkyvy v poptávce, ale nadále si udrželo své významné postavení v rámci Rakouska-Uherska. Dějiny vlnářského průmyslu ve 20. století v podstatě kopírovaly „velké“ politické dějiny s jejich vzestupy a pády. Až na několik málo výjimek však nepřežil brněnský textilní průmysl složité období hospodářské transformace v 90. letech 20. století.¹⁾

Rozvětvená rodina Löw-Beerů pocházela z boskovického židovského ghetta. Na konci 18. století se zde setkáváme s Judasem Löw-Beerem, majitelem domu č. 9 (dnes Traplova ul. č. 12). Jeho vnuk Moses (1794–1851?) se stal nájemcem palírny v ghettu, a tím získal kapitál potřebný k vybudování přádelny vlny ve Svitávce. V polovině 19. století založil firmu Moses Löw-Beer, která existovala dalších 100 let. Mosesův syn Max (1829–1887) podnik ve Svitávce podstatně rozšířil a expandoval do Brna (továrna na dnešní Čechyňské ul. č. 14, dříve s adresou Křenová ul. č. 76), ale také do pruské Zaháně a slovenské Záhorské Vsi. Jeho synové Rudolf (1865–1953), Alfréd (1872–1939) a Benno (1874–1916) se stali společníky ve firmě Moses Löw-Beer, která byla jednou z největších svého druhu v habsburské monarchii. Kromě vlnářství a cukrovarnictví se firma zabývala i lihovarnictvím. Jejich sestra Cecílie (1864–1942) se provdala za JUDr. Kornelia Hože (1854–1936), brněnského advokáta a spoluvlastníka cihelny a cementárny v Brně-Maloměřicích.²⁾ Finanční prostředky si rodina Löw-Beerů ukládala mj. v České bance Union v Brně,

VEDUTA TOVÁRNY ARON UND JAKOB LÖW-BEER'S SÖHNE V BRNĚ, 1897
(DIE GROSS-INDUSTRIE ÖSTERREICHS, WIEN 1898)

kteřá byla v letech 1923 až 1925 postavena podle projektu známého brněnského architekta židovského původu Ernsta Wiesnera (1890–1971).

Wiesner také navrhl v letech 1925 až 1927 přestavbu Café Esplanade, které stávalo na rohu ulic Rooseveltovy a Jezuitské. Kavárna představovala místo, kde se setkávala brněnská židovská intelektuální elita. Vyhlášený podnik vznikl na místě předešlé kavárny Habsburg a Wiesner zde předvedl to nejlepší ze své interiérové tvorby. Při stavbě použil unikátní ocelovou konstrukci a vnitřní prostor kavárny završil skleněnou kupolí.³⁾ Domovní blok byl bohužel během bombardování Brna v roce 1944 těžce poškozen a nakonec i zcela zbořen při stavbě budovy Janáčkova divadla v 60. letech. V populární kavárně došlo v roce 1939 ke dvěma brutálním antisemitským útokům. V úterý 15. srpna 1939 vtrhli dovnitř fašističtí výtržníci, vážně zranili asi tucet lidí a nejméně jeden člověk zemřel.⁴⁾

Starší bratři Mosese Löw-Beera Aron a Jakob založili v 1. polovině 19. století v Boskovicích firmu Aron et Jakob Löw-Beer (později byla přejmenována na Aron und Jakob Löw-Beer's Söhne), která se věnovala zpracování vlněné příze a obchodu s vlnou. V 2. polovině 19. století rozšířili dědicové Arona a Jakoba podnik do Brněnce a do Brna (továrna na dnešní Václavské ul. č. 2, tehdy Ugartova ul. č. 93–95).⁵⁾

V roce 1913 koupil prostřední syn Maxe Löw-Beera Alfréd od dědiců brněnského textilního podnikatele Moritze Fuhrmanna (1850–1910)⁶⁾ secesní vilu na ulici Sadová č. 22 (dnes Drobného, dříve Parkstrasse) a přesídlil ze Svitávky do Brna s celou rodinou – manželkou Mariannou a třemi dětmi – Maxem, Gretou a Hansem. Marianna pocházela z významné vídeňské židovské rodiny Wiedmannů. Její matka Bertha, rozená Steinerová byla neteří známého důlního podnikatele

DNEŠNÍ STAV BUDOVY NA ČECHYŇSKÉ UL. Č. 14, V NÍŽ BYLA TOVÁRNA MOSES LÖW-BEER (FOTO M. ZAVADIL)

Davida rytíře Gutmanna.⁷⁾ Alfréd patřil nejen k významným brněnským průmyslníkům, ale byl také veřejně činný a působil v různých profesních a zájmových sdruženích. Byl vedoucím představitelem Spolku vlnářských průmyslníků Moravy v Brně (Woll-Industriellen-Verein Mährens v Brně). V roce 1919 se stal i jedním ze zakládajících členů profesní organizace Svaz moravských průmyslníků (Verband Mährischer Industrieller). Po celé meziválečné období zastával také pozici zástupce prezidenta brněnské Obchodní a živnostenské komory. Komoru zastupoval např. v kuratoriu Moravského průmyslového muzea v Brně. Ostatně firma Moses Löw-Beer, společně s firmami dalších brněnských podnikatelů, jako byli např. Josef A. Auspitz, Heinrich Gomperz, August Popper či Friedrich Wannieck, každoročně přispívala na provoz muzea. V letech 1919 až 1937 se Alfréd angažoval v prestiž-

ULIČNÍ FASÁDA VILY LÖW-BEER (FUHRMANNOVY VILY) NA DROBNÉHO UL. Č. 22
(FOTO M. ZAVADIL)

ním německém Spolku Německého domu (Verein Deutsches Haus), který mj. organizoval téměř veškerý společenský život brněnských Němců. Alfréd Löw-Beer byl také příznivcem nadnárodních hnutí, zúčastnil se aktivně zasedání česko-německého Středoevropského ústavu ku podpoře hospodářského a kulturního sblížení, spolku Panevropská unie v Brně či brněnského Rotary klubu.⁸⁾

Rodina Alfréda Löw-Beera na konci 30. let 20. století vilu na Drobného nedobrovolně opustila a další osudy tohoto rodinného domu následovaly osud Československého státu (ve 40. letech v ní sídlilo gestapo, po roce 1945 byla znárodněna, v letech 1962 až 2012 byla sídlem domova mládeže). V současnosti je v majetku Jihomoravského kraje a ve správě Muzea Brněnska. V letech 2013 až 2014 prošla náročnou památkovou obnovou a v roce 2015 zde bude umístěna muzejní expozice s názvem *Svět brněnské buržoazie mezi Löw-Beer a Tugendhat*.

Alfréd vilu koupil i s rozsáhlým pozemkem ve svahu nad lužáneckým parkem. Kromě Fuhrmannovy vily tu stál i starší objekt tzv. celnice, který původně sloužil, jak název napovídá, k proclení potravinového zboží, později jako konírna, kočárovna, ale i domek zahradníka či správce vily. V roce 2014 byla celnice rekonstruována pro potřeby návštěvnického provozu Vily Löw-Beer. Nyní je zde umístěna kavárna a výstavní prostor.⁹⁾

V roce 1929 daroval Alfréd Löw-Beer své dceři Gretě, při příležitosti jejího druhého sňatku, parcelu v horní části pozemku u ulice Černopolní na stavbu rodinného domu. Rodinný dům Greta a Fritze Tugendhatových, dílo německého architekta Ludwiga Miese van der Rohe (1886–1969), se stal jednou z ikonických staveb moderní architektury.¹⁰⁾

Na dohled od obou vil stojí vlastní vila brněnského stavitele Josefa Arnolda

ALFRĚD A MARIANNA LÖW-BEEROVI NA TERASE VILY (FOTO FRITZ TUGENDHAT); PUBLIKOVÁNO S LASKAVÝM SVOLENÍM DANIELY HAMMER-TUGENDHAT.

z roku 1862 (ul. Drobného č. 26). V roce 1909 se její majitelkou stala Alfrédova sestra Cecílie Hože, která nechala interiéry vily upravit v půvabném stylu art deco s prvky secese. V roce 1939 byla vila majitelce zabrána gestapem. Po druhé světové válce přešla vila pod národní správu a později pod správu Bytových podniků města Brna. V letech 1952 až 2012 byla ve vile umístěna mateřská škola. V roce 2010 byla vila prohlášena za nemovitou kulturní památku. V současnosti chátrající objekt spravuje Městská část Brno-Sever, která zatím marně hledá jeho smysluplné využití.¹¹⁾

Kromě vilové kolonie Černá Pole byla další oblíbenou lokalitou rodiny Löw-Beerů brněnská čtvrť Pisárky. Na přelomu 19. a 20. století si manželé Arnold (1852–1922) a Frederike (1857–1915) Löw-Beerovi nechali postavit na ulici Hlinky č. 86 palácovou novostavbu ve stylu pozdního historismu. Manželé vlastnili i další dům na nedaleké Vinařské ul. č. 4. Arnold byl činný ve firmě Aron und Jakob Löw-Beer's Söhne. Dům na Hlinkách č. 104 zase patřil Arnoldovu bratranci Jonasi Löw-Beerovi (1845–1924). Na Hlinkách (dříve Pisárecká třída) patřilo po roce 1900 různým členům dynastie Löw-Beerů dohromady sedm domů (č. 40, 42, 54, 86, 96, 104 a 114).¹²⁾ Významný český právník prof. František Weyr ve svých Pamětech vzpomíná, že po přednáškách zakladatele panevropského hnutí hraběte Coudenhova-Kalergiho pořádali Löw-Beerové ve svých palácích velké a jistě velmi nákladné večerní zábavy.¹³⁾

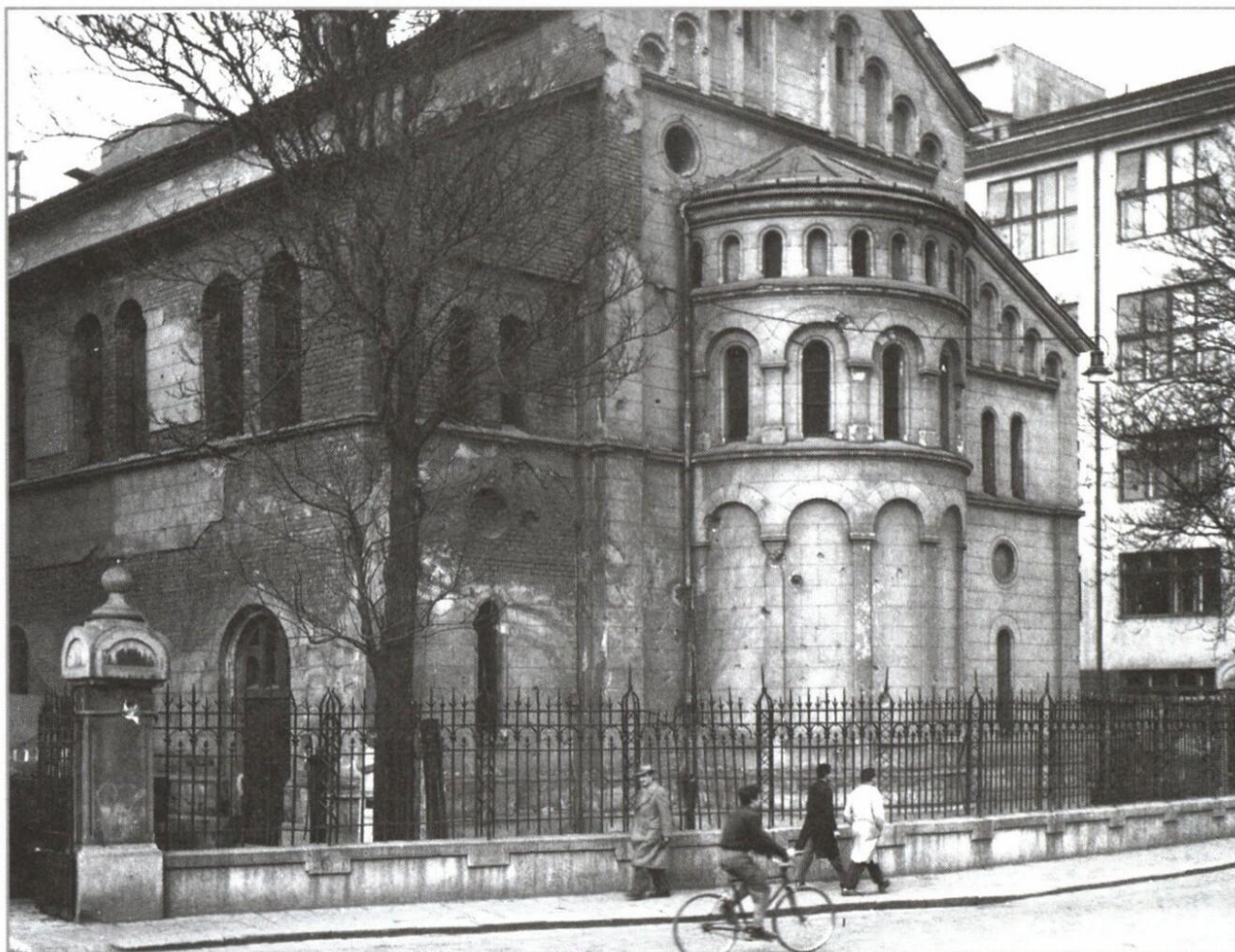
V roce 1935 navrhli vídeňští architekti Rudolf Baumfeld (1903–1988) a Norbert Schlesinger (1908–1980) rodinnou vilu pro Ernsta Löw-Beera na Kalvodově ul. č. 8 ve funkcionalistickém stylu. Elegantní stavba v exponované lokalitě na jižním svahu Pisárek poněkud připomíná dům Ernstovy sestřenice Greta v Černých Polích – vilu Tugendhat.¹⁴⁾

FUNKCIONALISTICKÁ RODINNÁ VILA ERNSTA LÖW-BEERA NA KALVODOVĚ UL. Č. 8, POSTAVENÁ PODLE PROJEKTU RUDOLFA BAUMFELDA A NORBERTA SCHLESINGERA. (FOTO M. ZAVADIL)

KOLONII DĚLNICKÝCH DOMKŮ ZVANOU „LINAHEIM“ POSTAVILI LÖW-BEEROVI NA POČÁTKU 20. STOLETÍ NA VESLAŘSKÉ ULICI V BRNĚ-JUNDOVĚ. (FOTO M. ZAVADIL)

NĚKDEJŠÍ NOVÁ SYNAGOGA V BRNĚ NA PONÁVCE, ZBOŘENÁ KVŮLI ROZŠÍŘENÍ ÚRAZOVÉ NEMOCNICE V OSMDEŠÁTÝCH LETECH 20. STOLETÍ. (ARCHIV MĚSTA BRNA)

Löw-Beerové v Brně nevlastnili jen honosné vily, ale byli i majiteli činžovních domů. Alfréd s Mariannou vlastnili obytný dům na Botanické ulici č. 14 (dříve též Kudlichova). Během osvobozovacích bojů v roce 1945 byl dům poškozen. Další nájemní domy, ať již v osobním nebo firemním vlastnictví, se nacházely např. na Cejlu č. 6, Střední ul. č. 9 či Úvoze č. 29.¹⁵⁾

Obdivuhodný rozmach brněnského průmyslu umožnil na jedné straně majitelům továren stavět si honosné vily v atraktivních částech města, na straně druhé nutil dělníky pocházející z venkova k nouzovému bydlení v dělnických koloniích. Mezi proslulé kolonie patřily v Brně např. Kamenka, Písečník, Diviška či Zarybec.¹⁶⁾ Méně známou skutečností je, že rodina Löw-Beerů nechala na Veslařské ulici v Brně-Jundrově postavit na počátku 20. století kolonii pěti dělnických domků zvanou „Linaheim“ (domy čp. 176, 177, 178, 179 a 180). Obytné domy byly určeny přestárlým dělníkům firmy Aron und Jakob Löw-Beer's Söhne, kteří měli odpracováno 25 až 30 let. Kolonie byla pojmenována po Lině (1854–1926), manželce Jonase Löw-Beera.¹⁷⁾

V moderních dějinách Brna můžeme sledovat vznik významné židovské komunity po roce 1848. Tehdy přicházejí první textilní podnikatelé, hledá se místo k umístění hřbitova, zakládá se náboženský spolek a budují se první židovské modlitebny. Do 30. let 20. století byly v Brně vybudovány tři synagogy – Velká synagoga na Přízové ul., tzv. Polský templ na Křenové ul. a Nová synagoga na Po-

SYNAGOGA AGUDAS ACHIM V BRNĚ NA SKOŘEPCE – HISTORICKÝ SNÍMEK
(ARCHIV MĚSTA BRNA)

Brno. Ústřední nádraží.

BUDOVA HLAVNÍHO NÁDRAŽÍ V BRNĚ, HISTORICKÁ POHLEDNICE, 1915
(ARCHIV MĚSTA BRNA)

PAMĚTNÍ DESKA NA BUDOVĚ DNEŠNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY NA MERHAUTOVĚ UL. Č. 37, KTERÁ PŘIPO-
MÍNÁ TRAGICKÝ OSUD BRNĚNSKÝCH ŽIDŮ BĚHEM II. SVĚTOVÉ VÁLKY. (FOTO M. ZAVADIL)

návce. V ulici Skořepka byla v roce 1936 postavena funkcionalistická synagoga Agudas achim (Společenství bratří) podle projektu architekta židovského původu Otto Eislera (1893-1968). Do dneška se dochovala pouze posledně jmenovaná, která je nyní také jedinou svému účelu sloužící synagogou na Moravě a ve Slezsku.

K významným představitelům židovské náboženské obce patřil i průmyslník Max Löw-Beer, který mj. přispěl na výstavbu nové obřadní síně na židovském hřbitově v Brně-Židenicích.¹⁸⁾ Poslední dvě generace rodiny Löw-Beerů nebyly podle dosavadních informací ortodoxně založeny, např. rodina Grety Tugendhatové s dětmi slavila křesťanské Vánoce.

Na přelomu 30. a 40. let 20. století se stala nechtěným svědkem tragických událostí budova hlavního nádraží v Brně. O jeho vznik se zasloužil císař Ferdinand, který v roce 1836 rozhodl o prodloužení železniční trati z Břeclavi do Brna. Provoz na této trati - Severní dráze Ferdinandově – byl zahájen v červenci 1839. Nádražní budovu navrhl Anton Jüngling, ale v průběhu 19. století byla několikrát rozšířena a přestavěna např. stavitelem Josefem Arnoldem či architektem Josefem Nebelhostenym.¹⁹⁾ Těsně před příchodem nacistických okupačních orgánů 15. března 1939 byl na nádraží zadržen při pokusu o útěk Alfréd Löw-Beer. Jeho další pokus o opuštění Protektorátu Čechy a Morava, pod falešným jménem Friedrich Schweigler, skončil jeho dosud blíže nevyjasněnou smrtí nedaleko Stříbra v západních Čechách.²⁰⁾

Na Merhautově ulici č. 37 byla na počátku 30. let 20. století postavena městská odborná škola pro ženská povolání. Ta se od poloviny listopadu 1941 stala shromaždištěm osob židovského původu vybraných do transportu.²¹⁾ Po registraci, která trvala obvykle tři dny, byli Židé deportováni. V roce 1941 žilo v Brně více jak 11 000 Židů, z nich většina byla deportována do nacistických koncentračních a vyhlazovacích táborů. V období od 16. listopadu 1941 do 1. července 1943 odjelo

RODINNÁ HROBKA LÖW-BEERŮ NA ŽIDOVSKÉM HŘBITOVĚ V BRNĚ – ŽIDENICÍCH
(FOTO M. ZAVADIL)

z brněnského nádraží celkem 12 transportů. První transport F mířil z 5. nástupiště do ghetta v Minsku, ostatní odjížděly vždy v noci z 1. nástupiště do ghetta Terezín a dále do vyhlazovacích táborů na východě Polska. Z násilně odvezených přežila necelá tisícovka lidí.²²⁾ Z rodiny Löw-Beerů byla Alfrédova sestra Cecílie Hože transportována v roce 1942 do terezínského ghetta, kde po několika měsících zemřela. Její syn Max zemřel v koncentračním táboře Majdanek.²³⁾

Novodobý brněnský židovský hřbitov byl založen v roce 1842 v Židenicích. Jedná se o největší židovský hřbitov na Moravě. Jsou zde pohřbeny mj. vynikající osobnosti z řad židovských intelektuálů, umělců a podnikatelů. Nejrozsáhlejší hrobka, postavená z bílého mramoru, patřila rodině Löw-Beerů, je v ní pohřben např. Max a jeho syn Alfréd (majitel vily na Drobného ul. č. 22). Na jiném místě se nachází náhrobek Jonase a Liny Löw-Beerových, významných mecenášů a filantropů. Na židovském hřbitově je pohřben i Arnold Löw-Beer.²⁴⁾

Historii a tvář Brna v 19. a na počátku 20. století ovlivnilo působení a mnohdy střetávání tří národností: české (moravské), německé a židovské. Židovské podnikatele nalezneme především mezi textilními průmyslníky. Mikrosvět německých židovských podnikatelů byl provázaný četnými rodinnými, společenskými a pracovními vazbami.

Téměř všem členům rodiny Löw-Beerů se podařilo na sklonku 30. let emigrovat, v současnosti žijí jejich potomci v Evropě, USA a Kanadě. Pro Löw-Beery, respektive Lowbeery, je jejich rodinná historie spjatá s Brnem dnes už jen uzavřenou kapitolou.

Tématem se zabývala výstava Brněnské stopy rodiny Löw-Beerů. Připomenutí významných textilních podnikatelů a jejich působení v Brně, která se uskutečnila v Galerii Celnice v termínu od 27. 5. 2015 do 30. 8. 2015.

Mgr. Petra Svobodová, Ph.D. je kurátorka a vedoucí pobočky Vila Löw-Beer v Brně.

Poznámky:

- 1) Srov. např. Zřídka veselý, František: *Vývoj brněnského průmyslu od 18. století*. In: Brno – město řemesel, průmyslu a obchodu. Jordánková, Hana – Sulitková, Ludmila – Zřídka veselý, František – Boskovský, Jiří J. (edd.) Brno 1993, s. 15-30.
- 2) Smutný, Bohumír: *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948*. Brno 2012, s. 260, 262-263.
- 3) Pelčák, Petr – Wahla, Ivan (edd.): *Ernst Wiesner (1890–1971)*. Obecní dům, Brno 2005, s. 13, 86–91.
- 4) Brummer, Alexandr – Konečný, Michal: *Brno nacistické: průvodce městem*. Brno 2013, s. 45–47.
- 5) Smutný, Bohumír: *Brněnští podnikatelé*, s. 258-259.
- 6) Tamtéž, s. 119.
- 7) Zářický Aleš: *Wilhelm a David Gutmannové aneb jak dva chudí lipničtí židé k rytířským titulům přišli*. In: Genealogické a heraldické informace 2004, s. 27-32.
- 8) Lehmannová, Martina: *Moravské průmyslové muzeum*. In: Moravská národní galerie. Tomášek, Petr (ed.), Brno 2011, s. 26–32; Jeřábek, Miroslav: *K veřejné a politické činnosti brněnských textilních průmyslníků na sklonku existence Rakouska-Uherska a v době první Československé republiky*. In: Brno – moravský Manchester. Březinová, Andrea – Zapletal, Tomáš (edd.), Brno 2014, s. 66-79.
- 9) Podrobně Svobodová, Petra – Hanák, Jaromír: *Historie a současnost Vily Löw-Beer v Brně*. Sborník Muzea Brněnska 2014, Předklášteří 2014, s. 125-141.
- 10) Černá, Iveta – Černoušková, Dagmar (edd.) *Mies v Brně. Vila Tugendhat*. Brno 2012.
- 11) Srov. Černoušková, Dagmar: *Arnoldova vila nad Lužánkami. K první vilové kolonii v Brně*. In: A VŮBEC... Utajený sborník Mileně Flodrové k 75. narozeninám. Čermáková, Jana – Červená, Radana – Jordánková, Hana – Loskotová, Irena – Šibíčková, Jitka (edd.) Brno 2010, s. 394–427, 574–575.
- 12) Srov. Zatloukal, Pavel: *Brněnská architektura 1815–1915*. Průvodce. Brno 2006, s. 131.
- 13) Weyr, František: *Paměti, 2. díl, Za republiky (1918-1938)*. Brno 2001, s. 272.
- 14) Černá, Iveta: *Vila Ernsta Löw-Beera v Pisárkách*. In: Sedlák, Jan a kol.: *Slavné brněnské vily*. Praha 2006, s. 103–105.
- 15) Černoušková, Dagmar – Svobodová, Petra, Velešík, Vladimír ml. – Velešík, Vladimír: *Löw-Beerovy vily a historie jedné podnikatelské rodiny*. Boskovice a Svitavy 2014, s. 60.
- 16) Srov. Svobodová, Jana: *Brněnské obytné kolonie*. In: Brno v minulosti a dnes 15, Brno 2000, s. 381–462.
- 17) Vrána, Filip: *Z historie Jundrova – kolonie Linahaim*. In: Jundrov, zpravodaj místní části Brno-Jundrov, roč. 23, č. 2, 2013, s. 8.
- 18) Srov. např. Klenovský, Jaroslav: *Brno židovské: historie a památky židovského osídlení města Brna*. Brno 2002.
- 19) Zatloukal, Pavel: *Brněnská architektura*, s. 145.
- 20) Srov. Nenutil, Jiří a kol.: *Druhá světová válka. Příklad Tachovsko*. Plzeň 2010, s. 65-66.
- 21) Srov. Klen, Rudolf – Narwa, Petr: *Vryté do paměti. Shromaždiště*. Praha 2004, s. 18–19.
- 22) Klementová, Táňa: *Poslední nástupiště. Brněnské transporty Židů v letech 1941–1945*. In: V utrpení a boji. Brněnští Židé v osudových momentech XX. století. Brno 2012, s. 71–78.
- 23) *Terezínská pamětní kniha. Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945*. I. díl, Praha 1995, s. 537.
- 24) Srov. Špunar, Petr a kol.: *Židovský hřbitov v Brně-Židenicích a osudy lidí s ním spojené*. Brno 2006.

Jiří Čalkovský

PROLOG

V důsledku vnitřního politického pnutí došlo v roce 1867 k přeměně Rakouského císařství na dvojstátí Rakousko–Uhersko, kterému zůstala společná jen zahraniční politika a armáda. Zatímco maďarská část státu přivítala tento stav jako velké vítězství a vyvrcholení svých emancipačních snah, česká strana zažívala zklamání z nenaplněných nadějí na získání vlastní autonomie. Přestože svoji nelibost dávala najevo na četných masových shromážděních a čeští poslanci se ostentativně nezúčastňovali jednání zastupitelských sborů, upínala se s jistou nadějí na jednání o tzv. „článcích fundamentálních“. Ty měly vymezit právní poměr Českého království k rakouské části státu. Symbolem uznání českého státního práva se měla stát panovníkova korunovační přísaha. Císař František Josef I. skutečně vydal 12. září 1871 reskript (tj. písemné rozhodnutí), v němž prohlašoval:

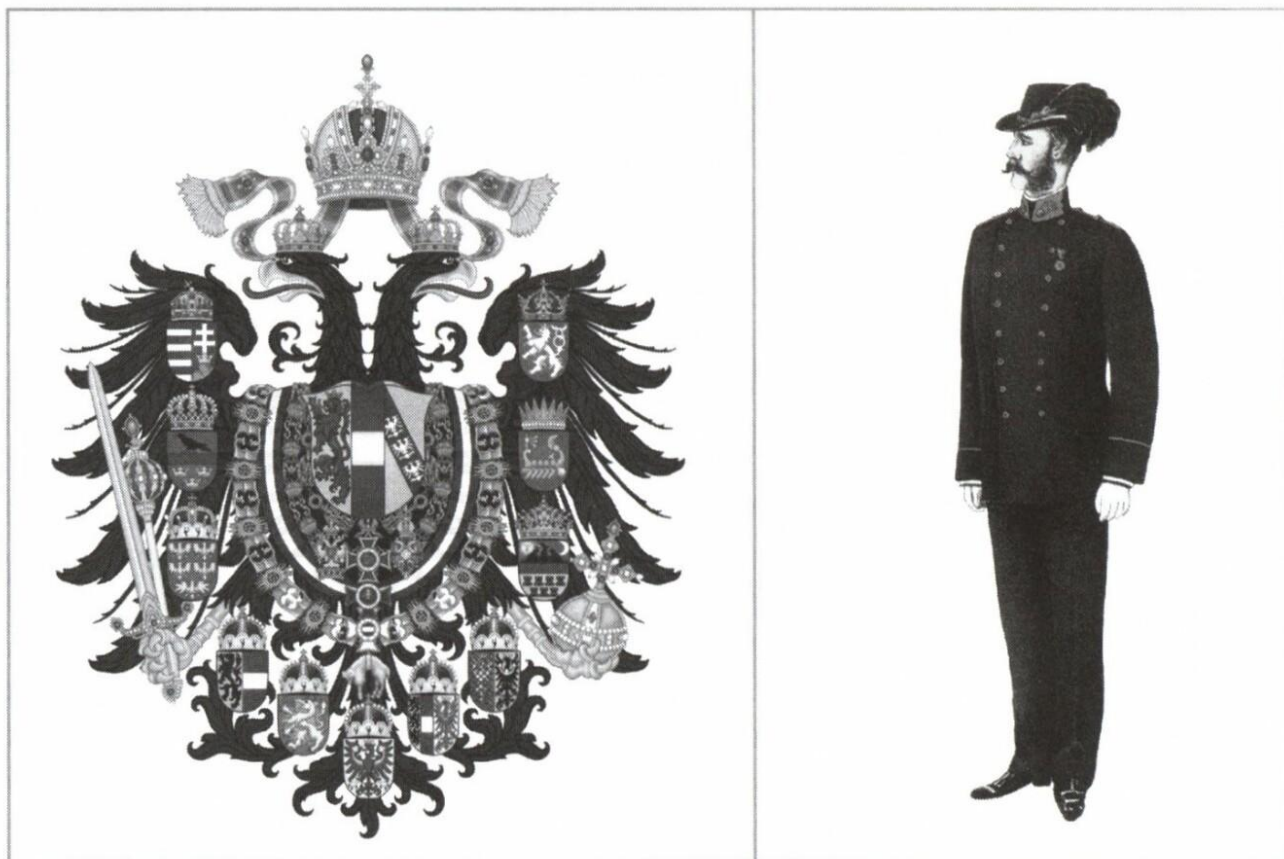
„Majíce v paměti státoprávní postavení koruny české a jsouce Sobě povědomí slávy a moci, kteréž tato koruna Nám a předkům Naším propůjčila, mimo to jsouce pamětlivi neoblomné věrnosti, s kterou obyvatelstvo země české každé doby trůn Náš podporovalo, uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi toto uznání přísahou Naší korunovační obnoviti.“

Odpor německé části obyvatelstva žijícího v Českém království měl však vyšší váhu než český vliv, a tak byla započatá jednání přerušena a slib korunovace posléze odvolán. Reskript, původně vydávaný v luxusní grafické úpravě a ve skvostném rámu visící ve většině českých veřejných místností, nechal Josef Škrejšovský z Prahy v roce 1872 vytisknout na toaletní papír, aby tak bylo zdůrazněno, jakou vážnost lze přikládat císařskému slovu. V následujících letech se však situace uklidňovala a České země spolu s celým habsburským mocnářstvím prožívaly léta klidu a prosperity.

Současně v Čechách a na Moravě probíhal prudký rozmach spolkového života. Tento vývoj byl umožněn v roce 1852 přijetím Spolkového zákona a jeho novelizací vydanou dne 15. listopadu 1867 jako Zákon o právu spolčovacím. Z obecného hlediska se tendence k zájmovému sdružování projevila v oblasti vědy, vzdělání, dobročinnosti a zábavy. Ve městech a obcích vznikaly čtenářské a vzdělávací spolky, pěvecké a ochotnické soubory, hasičské sbory a sokolské jednoty, vzájemně podpůrné spolky a mezi nimi také spolky vojenských veteránů.

Do tohoto vývoje ještě vstupoval prvek národnostní. V polovině 19. století působilo v Brně několik německých spolků a pouze jeden český. O půl století později již statistiky vykazují 323 německých spolků, 13 smíšených německo-českých a 119 českých.

V tomto prostoru se „český živel“ často obracel k dávné historii, aby v ní hledal oporu pro sílící národní uvědomění. Významnou roli zde sehrál spolek Jednota moravská (sv. Cyrila a Metoděje) v Brně, založený roku 1848 moravskými patrioty,

STÁTNÍ ZNAK POUŽÍVANÝ V LETECH 1867–1918.¹⁾

RAKOUSKÝ OREL NESE NA SVÝCH KŘÍDLECH ERBY ÚZEMNÍCH CELKŮ. VLEVO NAHOŘE KRÁLOVSTVÍ UHERSKÉ, VPRAVO NAHOŘE KRÁLOVSTVÍ ČESKÉ A TŘETÍ POD NÍM JE ERB MORAVSKÉHO MARKRABSTVÍ.
(FOTO ARCHIV AUTORA)

který pro svoji svobodomyšlnost čelil mnoha překážkám kladeným státními a zemskými úřady, rozličnými spolky a peněžními ústavy. Duchovenstvo proto v roce 1850 založilo nový spolek „Dědictví sv. Cyrila a Metoděje“. Postavy věrozvěstů Cyrila a Metoděje se tak staly patrony četných spolků, které, byť s různým zaměřením, spojovala myšlenka národnostní sounáležitosti.

Zvláštní postavení měly v této směsici spolky vojenských vysloužilců. Historik Jiří Rak popisuje jejich situaci: „*Veteráni jako bývalí vojáci téměř při všech císařských oslavách proklamovali, že právě oni mají k ‚nejvyššímu vojenskému pánu‘ zvláště blízko, pořádali si vlastní slavnosti a polní mše. Zajímavé jsou projevy českých vysloužilců, které jsou názornou ukázkou propojení říšské identity a českého vlastenectví. To museli veteráni neustále prokazovat na obě strany – doma své češství a státním úřadům svou loajalitu vůči monarchii. Časopis Vysloužilec proto často opakuje, že veteránské spolky pochodují pod praporem černožlutým i červenobílým, když se domáhají práva vystupovat na veřejnosti pod svými symboly. Např. roku 1894 čteme: Trímejme pevně prapor císařský, pod nímž jsme přisahal kdys jako čaští vojínové věrnost mocnáři, a setrvejme věrně při hesle (Karla Havlíčka Borovského): naše barva červená a bílá, naše heslo poctivost a síla.*“¹⁾

„*Také veteránského hnutí se dotkly vzrůstající sympatie českých Němců k sjednocené Německé říši. Časopis Vysloužilec proto roku 1895 upozorňoval, že v hostincích, kde se scházejí německé spolky, visí obrazy císaře Viléma a Bismarcka, zatímco u spolků českých, na prvním krásném místě zříme krásnou po-*

DETAIL DIPLOMU, KTERÝM BYL LUDVÍK HRABĚ BELCREDI JMENOVÁN PROTEKTOREM SPOLKU PODOLSKÝCH VYSLOUŽILCŮ. ⁸⁾ VPRAVO NAHOŘE JE PODPIS TEHDEJŠÍHO PŘEDSEDY JOSEFA HIMERA. ZA POVŠIMNUTÍ STOJÍ I RAZÍTKO. TŘEBAŽE SPOLEK JIŽ VE SVÝCH PRVNÍCH STANOVÁCH NESL NÁZEV: „SPOLEK VYSLOUŽILCŮ OBCE PODOLSKÉ“, POUŽÍVAL RAZÍTKO S ČÁSTEČNĚ ODLIŠNÝM TEXTEM. (FOTO ARCHIV AUTORA, ZDROJ MZA)

dobiznu milovaného mocnáře ve skvostném rámci, neb člena rodiny panovnické'. Je proto téměř nepochopitelné, že úřady kladly veteránským spolkům řadu překážek. Zakazovaly jim používat uniformy, pochodovat na veřejnosti pod rozvinutými prapory. Vysloužilci se tak dostávali mezi dva mlýnské kameny – národně uvědomělá veřejnost jim vyčítala přílišnou závislost na Vídni a vídeňská centrála je považovala za přívržence českého separatismu.⁴²⁾

Do tohoto prostředí vstoupili i podolští vysloužilci. Následující příběh, zachycující jejich úsilí o pořízení vlastního praporu a dokumentující vývojové fáze při hledání jeho podoby, chce být příspěvkem přibližujícím jistou výseč spolkové činnosti konce 19. století.

PRAPOR SPOLKU VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ OBCE PODOLÍ

„Spolek vysloužilců obce Podolské“, jak zněl jeho úřední název v textu prvních stanov, byl založen v roce 1885 jako v pořadí třetí

spolek v obci. Před ním zde již pět let působil *Sbor dobrovolných hasičů* a dva roky potravní spolek *Svornost*.

Prvenství si však vysloužilci vydobyli svým úsilím o pořízení praporu. Užívání spolkového praporu u obou ostatních spolků není prokázáno, i když u hasičů, vzhledem k jejich aktivitě a společenské vážnosti, by se to dalo předpokládat. Nakonec si však prapor také pořídili, a byl posvěcen 29. září 2007 v podolském kostele sv. Jana Nepomuckého.

Z možnosti vystupovat pod vlastním praporem se pro podolské vysloužilce stala prestižní záležitost, navíc umocněná zkušeností, že si tím ostatní okolní spolky získaly zaslouženou pozornost a popularitu. Prapor byl vnímán nejen jako symbol odkazující na tradice, ale současně dodával spolku na vážnosti.

Na cestě za pořízením praporu sloužily podolským vysloužilcům příklady spolků ze Šlapanic a Tvarožné, založené již v roce 1870. Šlapanický proto, že již od svého vzniku přijímal členy z blízkého okolí, kteří zde sbírali první zkušenosti. Podolský občan Josef Himer byl dokonce jeho prvním předsedou. Jen na okraj poznámka k jeho příjmení. Ve spolkové korespondenci se vyskytuje i v německé podobě Himmer, ale on sám se podepisoval s jedním „m“. Stejným pravopisem je proveden záznam v obecní matrice u dvou rodin, které v Podolí žily. I těm se později dostalo německého přepisu jejich příjmení: „... dne 20. listopadu (pozn. 1915) o půl 11. hodině dopoledne byli na Ferdinandově třídě v Brně na přechodu z Orelské ulice na Želný trh povaleni manželé Josefa a Eduard Himmer prudce jedoucím vozem pouliční dráhy. Při této nehodě byl Eduard Himmer značně zra-

ZLEVA: EGBERT HRABĚ BELCREDI (1819–1894) BYL OD ROKU 1876 PROTEKTOREM TVAROŽENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ. PO JEHO SMRTI PŘIJAL V KVĚTNU 1895 PROTEKTORSTVÍ TOHOTO SPOLKU JEHO SYNOVEC JUDR. LUDVÍK HRABĚ BELCREDI. (FOTO ARCHIV AUTORA)

něn. Nehodě byl přítomen mimo jiné neznámý kněz, který ke zraněnému pravil: „Příteli, jak je Vám?“ V zájmu zraněného, chudého to dělníka, žádá se znovu onen neznámý kněz, jakož i všichni, kdož nehodě byli přítomni, aby do 6 týdnů udali laskavě svoji adresu v redakci tohoto listu.“³⁾

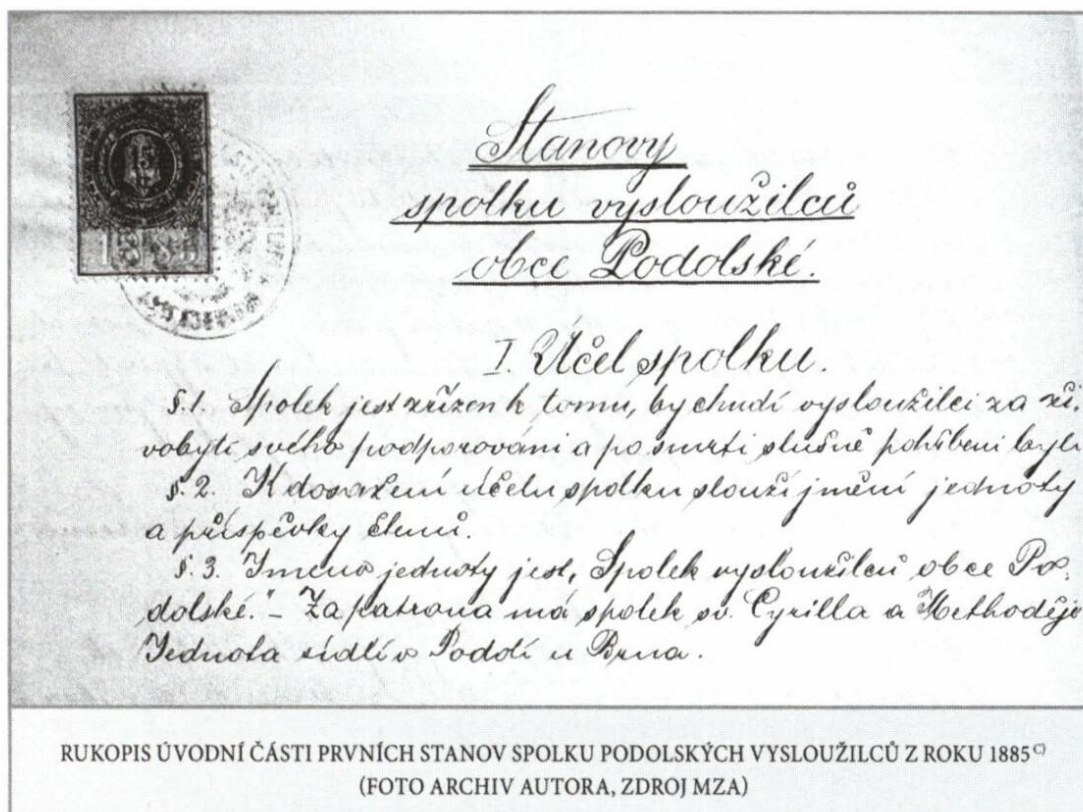
Z Tvarožné si odnesli budoucí členové našeho vysloužileckého spolku nezapomenutelný zážitek již v roce 1870, když si tamní spolek „...zbudoval prapor s obrazy svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda z jedné strany a blahoslavené Panny Marie vítězné ze strany druhé.

Svěcení praporu konáno dne 31. července 1870 za velikého účastenství lidu z blízka i z dále. Kmotry praporu byli vysokorodá paní hraběnka s Jeho Excelencí vysokorodým panem hrabětem Egbertem Belcredim z Líšně“.⁴⁾

Egbert hrabě Belcredi (1819–1894) byl významnou osobností. Sám byl vojákem a až do roku 1845 sloužil v rakouské císařské armádě, kde dosáhl hodnosti rytmistra. V civilním životě se intenzivně věnoval veřejně prospěšné politické, kulturní a společenské práci. Na politickém poli se stal vůdcem moravské konzervativní šlechty a stoupencem českého státoprávního programu. V prvních přímých volbách do Říšské rady (tj. do celostátního parlamentu ve Vídni) v roce 1873 získal mandát, kterým zastupoval kurii venkovských obcí brněnského a vyškovského obvodu.

Většinu času trávil na svém zámku v Líšni, kde se setkával s významnými osobnostmi tehdejší doby. Z tohoto místa svědomitě spravoval svá panství a angažoval se v kulturním životě na Moravě. Byl spoluzakladatelem a členem mnoha vlasteneckých spolků, jako byly Moravská orlice, Matice moravská, Matice besedního domu nebo Katolická politická jednota moravská, jejímž byl předsedou.

Zemřel bezdětný, a tak správa rodového majetku přešla na mladšího bratra Richarda. Jeho syn Ludvík Egbert Belcredi (1856–1914) se později stal protektorem podolského spolku vysloužilců a spolu se svou ženou Marií (1859–1938) byli v roce 1888 ústředními postavami svěcení jejich praporu.

Hned od počátku svého působení se podolský spolek soustředil na zajištění potřebných prostředků, aby tak dokázal naplnit první dva paragrafy svých stanov, v nichž byl definován účel spolku:

„§ 1. Spolek jest zřízen k tomu, by chudí vysloužilci za živobytí svého podpo-
rování a po smrti slušně pohřbeni byli.

§ 2. K dosažení účelu spolku slouží jmění jednoty a příspěvky členů.“⁵⁾

Potřebné finanční prostředky získával spolek z mnoha různých zdrojů. Sice stabilním, ale ne zcela dostatečným zdrojem byly členské příspěvky, protože působnost spolku byla postupně mnohem širší, než bylo uvedeno v jeho prvních stanovách. Přispívali také čestní členové, majetní občané, a štědrrou rukou i protektor spolku. Když si za dva měsíce po zapsání jednoty do spolkového katastru Josef Himer vzpomněl, že se šlapanickému spolku podařilo získat příspěvek 60 zlatých od samotného císaře, byla na stejnou adresu odeslána obdobná žádost i z Podolí:

„Jeho c. k. Apoštolskému Veličenstvu Františku Josefovi I. císaři rakouskému, králi uherskému, českému atd. atd.:

Výbor Spolku vojenských vysloužilců v Podolí, politického okresu brněnského, žádá v nejhlubší poddanosti o nejmilostivější poskytnutí podpory za účelem porřízení potřeb spolku.“

V odpovědi odeslané dne 25. 10. 1885 z okresního hejtmanství v Brně stálo:

„V důsledku výnosu vysokého c. k. presidia místodržitelství se představenstvu Spolku vojenských vysloužilců vrací žádost Jeho Veličenstvu o nejmilostivější podporu za účelem porřízení potřeb spolku, došla sem s výnosem vysokého c. k. ministerstva vnitra k úřednímu jednání, s poznámkou, že tato žádost nemůže být přijata k dalšímu projednávání, protože tu nebyla žádná výzva z vyšších míst.“⁶⁾

Obsah zprávy zřetelně spolku vzkazoval, že potom, až se prokáže činností hodnou pozornosti a vyšší místa ji ocení, může být jeho žádost projednána. Pořízení praporu však byla nákladná investice, a tak spolek svoji žádost opě-

toval ještě v roce 1886 a 1887. V obou případech obdržel odpovědi sice stejně zdvořilé, ale stejně tak zamítavé.

Je možné, že podolští vysloužilci měli mecenáše ve správci podolského velkostatku Alfredu Palliardim, který byl znám svou náklonností ke spolkové činnosti a pomáhal i jim. Jeho nástupci v úřadu, Karel Štěpánek a Arnošt Pacher, se do povědomí spoluobčanů zapsali stejným způsobem.

Potřebnou výši finančních prostředků se však podařilo shromáždit již rok po založení spolku, a ten se při hledání dodavatele praporu obrátil na pražskou firmu Jindřicha Trenkwalda, která nabízela zhotovení všech druhů spolkových praporů, kostelních korouhví a rouch, vyšívaní zlatem, stříbrem a hedvábím, stejně jako spolkové diplomy. Jak dokládají dokumenty adresované podolskému spolku, firma v tomto směru zajišťovala kompletní služby. První z nich byl koncept dopisu, kterým se měl spolek s žádostí o povolení praporu obrátit do Vídně na císaře Františka Josefa I. Koncept ve své první části doporučoval, aby byl dopis napsán na předepsaný „ministrpapír“, vlastoručně podepsán starostou spolku, s připojeným číslem jeho domu, opatřen kolkem v hodnotě 50 krejcarů, výkres kolkem 15 krejcarů, adresován na Jeho Veličenstvo do Vídně a odeslán „rekomandovanou“ poštou. Vlastní žádost pak zněla:

„Nejuctivěji podepsaný spolek vojenských vysloužilců hodlá sobě poříditi spolkový prapor. Podepsaný starosta tohoto spolku osměluje se tímto Jeho císařský a královský Majestát v nejhlubší úctě prositi, by spolku povoleno bylo, prapor dle přiloženého výkresu sobě nechat zhotoviti.“⁷⁾

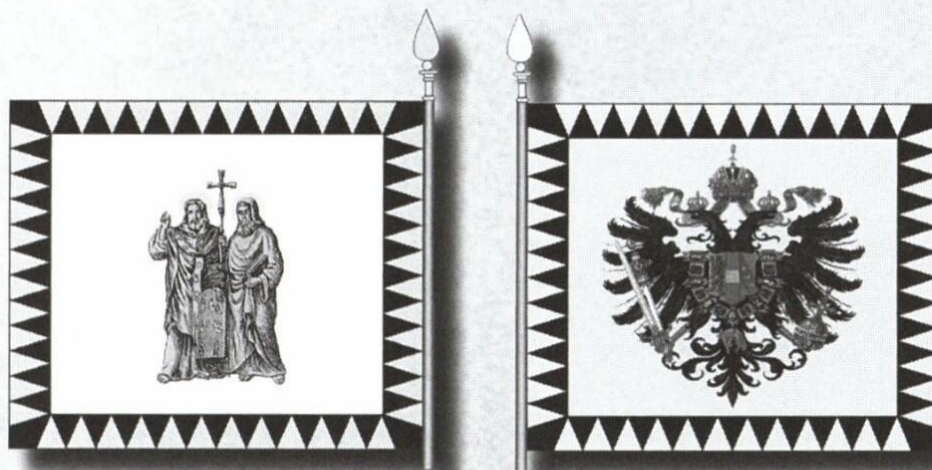
Na tomto místě je nutné poznamenat, že žádný ze zasílaných nákresů praporu se nedochoval a rekonstrukce jeho podoby, následně provedená pro tento text, tak čerpala z korespondence probíhající mezi podolským spolkem, okresním hejtmánstvím, c. k. místodržitelstvím v Brně a Ministerstvem vnitra ve Vídni.

V době, kdy o povolení žádal podolský spolek, již platilo nařízení, podle kterého prapory vojenských vysloužilců nesměly nést vyobrazení členů císařské rodiny ani (pro rozlišení od vojenských praporů) oboustranně umístěného říšského orla, a pro umístění iniciál císaře „FJI“ (František Josef I.) na špici žerdě bylo nezbytné povolení samotného císaře.⁸⁾

Na žádost podolských vysloužilců o povolení spolkového praporu reagovalo Ministerstvo vnitra ve Vídni dne 26. června 1886: „...přílohy zprávy z 17. června 1886, týkající se žádosti spolku vojenských vysloužilců v Podolí k Jeho Veličenstvu o nejmilostivější povolení umístění říšského orla na spolkovém praporu, se vracejí c. k. místodržitelství k dalším odpovídajícím opatřením s poznámkou, že tato žádost dle tamních návrhů není nejvyššími místy doporučena.“⁹⁾

Vzhledem k tomu, že ministerstvo vnitra mělo výhradu jen k umístění orla, lze předpokládat, že první verze návrhu praporu splnila ostatní podmínky, tj. provedení v barevné kombinaci černé a žluté, tedy rakouských barvách, a špice na vrcholu žerdě nenesla iniciály FJI. Na druhé straně praporu byli pravděpodobně zobrazení sv. Cyril a Metoděj, protože ti se potom objevují na dalších dvou variantách.

Po této zkušenosti se spolek rozhodl vyhledat pomoc u renomovaného brněnského právníka Jana Sovadiny a spolu s ním, zřejmě opět u firmy Trenkwald, nechali vypracovat návrh druhé verze praporu v barevné kombinaci červené, modré a bílé. Na jedné straně s obrazem sv. Ludvíka (patrně z úcty k protektoru spolku

I. VERZE PRAPORU PODOLSKÝCH VYSLOUŽILCŮ. ŽÁDOST SPOLKU VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ V PODOLÍ K JEHO VELIČENSTVU O NEJMILOSTIVĚJŠÍ POVOLENÍ UMÍSTĚNÍ ŘÍŠSKÉHO ORLA NA SPOLKOVÉM PRAPORU NEBYLA PODLE TOHOTO NÁVRHU NEJVYŠŠÍMI MÍSTY DOPORUČENA. PRAPOR BYL LEMOVÁN ŽLUTOČERNÝM ZOUBKOVÁNÍM. (FOTO ARCHIV AUTORA)

Ludvíku Belcredimu) a na druhé s Cyrilem a Metodějem. Špici na vrcholu žerdě pak zdobily iniciály Jeho císařské a královské Výsosti „FJI“. Pokud tak chtěli místo držitelské úředníky rozžhavit „doběla“, nemohli ke schválení odeslat lepší návrh.

Reakce se dochovala v dopise odeslaném z c. k. místodržitelství na okresní hejtmánství. Podolská žádost tam byla přednesena na zasedání dne 31. března 1887, které za přítomnosti místodržitelského rady barona Turckheima vedl dvorní rada rytíř Winkler. Bylo přijato následující rozhodnutí: „...na zakročení Josefa Himmara, předsedy spolku vojenských vysloužilců v Podolí, skrze Dr. Jana Sovadinu, advokáta v Brně, předložené se zprávou z 17. 3. 1887, místodržitelství nepovoluje užívání spolkového praporu jmenovaným spolkem dle přiložené barevné kresby kvůli umístění iniciál Jeho veličenstva na špičce žerdě praporu, k čemuž je potřeba povolení jeho Veličenstva, a dále kvůli demonstrativní kombinaci barev (červená, modrá, bílá). O tom se pán uvědomuje k dalšímu jednání.“⁽¹⁰⁾

Okresní hejtmánství toto stanovisko zřejmě ještě doplnilo o vlastní návrh uspořádání barev na praporu a odeslalo podolskému spolku. Ten spolu s JUDr. Janem Sovadinou připravil proti výnosu veleslavného c. k. místodržitelství stížnost a hned v jejím úvodu přešel přímo k věci: „...na nás žádati, abychom ku straně bílé připojili okraj černý. U nás na Moravě bohdá ještě i za nynějších poměrů budou vysloužilci na praporech nositi barvy naše.

K žádosti, aby zákaz zřízení spolkového praporu z uvedeného důvodu plynoucí zrušen byl, připojujeme další nejuctivější žádost, aby se nejponíženejší prosba naše u Jeho veličenstva za povolení připojení nejvyšších iniciálek předložila.

Spolek náš čítá poměrně malý počet členů 40 až 50 údů i nesmíme dle stávající praxe žádati za povolení vyobraziti na prapor symbol rakouského vojína – říšského orla.

Poněvadž žádaný prapor má sloužiti účelům spolku vojenských vysloužilců a upomínati má členy na služby konané Jeho Veličenstvu císaři Pánu, považujeme

II. VERZE PRAPORU PODOLSKÝCH VYSLOUŽILCŮ.

C. K. MÍSTODRŽITELSTVÍ NEPOVOLILO TUTO VERZI Z DŮVODU UMÍSTĚNÍ INICIÁL JEHO VELIČENSTVA FRANTIŠKA JOSEFA I. NA ŠPIČCE ŽERDĚ PRAPORU A KVŮLI „DEMONSTRATIVNÍ“ KOMBINACI BAREV – ČERVENÉ, MODRÉ A BÍLÉ, KTERÉ LEMOVALY OKRAJE PRAPORU. (FOTO ARCHIV AUTORA)

se k nejpokornější prosbě své oprávnění. Klademe tudíž úcty plnou prosbu:

Vysoké c. k. ministerstvo ráciž výměr veleslavného c. k. místodržitelství ze dne 31. března 1887 zrušiti a pořízení spolkového praporu dle přiloženého nákresu povoliti – v případě odepření Nejvyšších iniciálek, se špicí zlatě obarvenou.“⁽¹¹⁾

C. k. místodržitelství v Brně pracovalo svědomitě a podolskou žádost skutečně postoupilo vídeňskému ministerstvu vnitra. To si však stálo na svém, což bylo 20. června místodržitelství potvrzeno. Tam se pak dochoval koncept dopisu, kterým místodržitelství okresnímu hejtmanství sdělovalo, že „...co se týče další žádosti o povolení k pořízení spolkového praporu v dosavadních barvách, pouze s pozlacenou špičkou žerdi praporu, pověřilo ministerstvo jejím projednáním místodržitelství, neboť to náleží do jeho okruhu působnosti.

Místodržitelství tedy nyní neshledává za vhodné povolit zmíněnému spolku používání spolkového praporu v dosavadních barvách, pouze s pozlacenou špičkou žerdi praporu, pro demonstrativní sestavení barev (modrá, červená, bílá). Proti tomuto rozhodnutí lze se odvolat do 4 týdnů u ministerstva vnitra“.⁽¹²⁾

Nekonečný příběh zaměstnávající úředníky tří státních institucí měl pokračování 20. srpna, kdy Jan Sovadina společně s Josefem Himrem vypracovali dopis, ve kterém popsali dosavadní vývoj schvalování podoby praporu, chytře se snažili naznačit, že kompetentní instituce vlastně nic nemají proti použití kombinace červené, modré a bílé barvy, a nechť tedy laskavě poradí, jak by měl prapor vypadat. Čtyřstránkový dopis začínal slovy „Vysoké c. k. ministerstvo“, a dále pokračoval:

„Výnosem tohoto vysokého c. k. ministerstva vnitra ze dne 20. června 1887 byla stížnost Josefa Himmra, co předsedy spolku vojenských vysloužilců v Podolí, podaná proti rozhodnutí c. k. moravského místodržitelství v Brně ze dne 31. března 1887, zamítnuta z toho důvodu, že se tomuto vysokému c. k. ministerstvu nevidělo povoliti vysloužilcům praporu dle výkresu, c. k. ministerstvu předloženého na vrcholu tyče s nejvyššími iniciálkami a v sestavení ve výkresu se nalézajícím.

Dále bylo výnosem tohoto vysokého c. k. ministerstva však ponecháno c. k. moravskému místodržitelství, aby samo rozhodlo o tom, zdali se vysloužilcům vojenským v Podolí má povolit nošení praporu spolkového s takovým sestavením barev, jak to z výkresu c. k. moravského místodržitelství ponechaného jest viděti, avšak jen s pozlaceným hrotem tyče praporové.

Ve výnosu tom viděl jsem, že vysoké c. k. ministerstvo vnitra zajisté chce naznačiti c. k. moravskému místodržitelství, že z ohledu veřejné bezpečnosti a též z ohledu veřejného pořádku v říši naší není proti povolení praporu, v němž se nacházejí barvy červená, modrá a bílá, nějaké zásadní aneb vážnější námitky.

C. k. moravské místodržitelství svým výnosem ze dne 25. června 1887 nepovolilo však užívání praporu s tyčí pouze pozlacenou s obrazem sv. Ludvíka na jedné straně a patrony naší vlasti moravské, zvěstů sv. Cyrila a Methoděje na straně druhé, a to jak se ve výnosu udává, že tam shledalo demonstrativní charakter sestavení barev modré, červené a bílé.

Proti tomuto výnosu vidím se nucen jménem vysloužilců podati stížnost.

Odůvodnění své stížnosti se vzdávám, věda dobře, že toto vysoké c. k. ministerstvo bezdůvodnost odkázání mé žádosti bez zvláštního upozornění samo dobře zná.

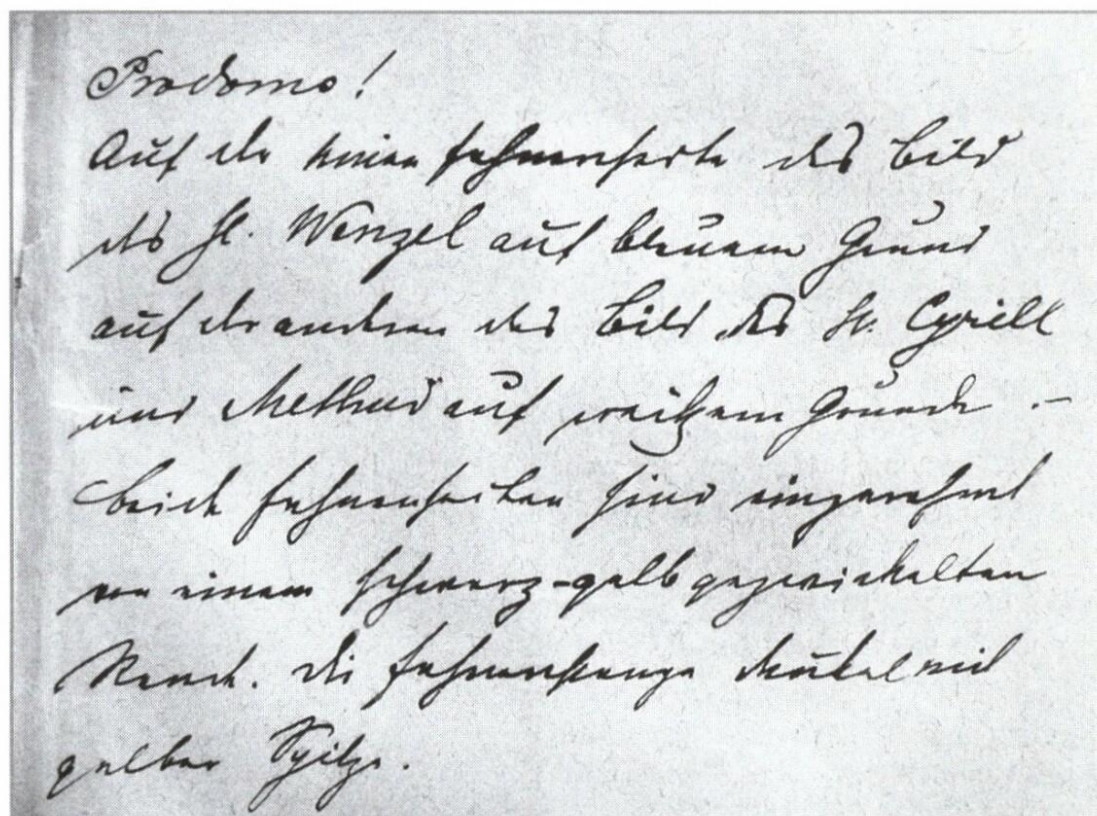
Jedná se o prapor ozdobený obrazy svatých na obou dvou stranách. I tehdy, když by se jednalo o prapor, pozůstávající ze třech částí, z nichž jedna modrou, druhá červenou a třetí bílou by byla, i tehdy by se nesmělo zakázati u nás na Moravě slovanskému spolku nošení těchto barev, které nic jiného neznamenaají, nežli to, že pod praporem takovým se shromažďuje společnost národnosti slovanské, ku kteréž též našimi ústavními zákony zaručená národnost česká patří. Tuto však jedná se o prapor ozdobený obrazy svatých. Tito tvoří hlavní část.

Podotýkaje ještě, že jsem sám osobně ochoten podolskému spolku vysloužilců doporučiti takový prapor, o kterémž věděti budou, že ho c. k. místodržitelství nositi povolí, a že doufám, že se tudíž ani o úmysl nějaké demonstrace nejednalo, prosím:

Vysoké c. k. ministerstvo ráčíš u vyřízení stížnosti této výnos c. k. moravského místodržitelství ze dne 25. června 1887 zrušiti a ráčíš vojenským vysloužilcům v Podolí nošení praporu spolkového dle popisu v aktech c. k. moravského místodržitelství se nalézajícího s tou změnou, že na vrchní části tyče nebudou nejvyšší iniciálky, ale pouze pozlacený hrot, povolit a po případu, kdyby mimo nadání stížnosti této nebylo vyhověno, c. k. moravské místodržitelství vyzvati, aby mi na-

JUDR. JAN SOVADINA (1851-1893)
(FOTO ARCHIV AUTORA)

PODOBA PRAPORU PODOLSKÝCH VYSLOUŽILCŮ BYLA SCHVÁLENA DOPISEM Z 9. PROSINCE 1887. NA OBRÁZKU JE TEXT, VE KTERÉM STOJÍ: „...NA JEDNÉ STRANĚ PRAPORU JE OBRAZ SV. VÁCLAVA NA MODRÉM PODKLADU, NA DRUHÉ STRANĚ OBRAZ SV. CYRILA A METODĚJE NA BÍLÉM PODKLADĚ. OBĚ STRANY PRAPORU JSOU LEMOVÁNY ŽLUTOČERNÝM ZOUBKOVANÝM OKRAJEM. ŠPIČKA ŽERDĚ PRAPORU JE ŽLUTÁ.“⁽¹⁶⁾ (FOTO ARCHIV AUTORA, ZDROJ MZA)

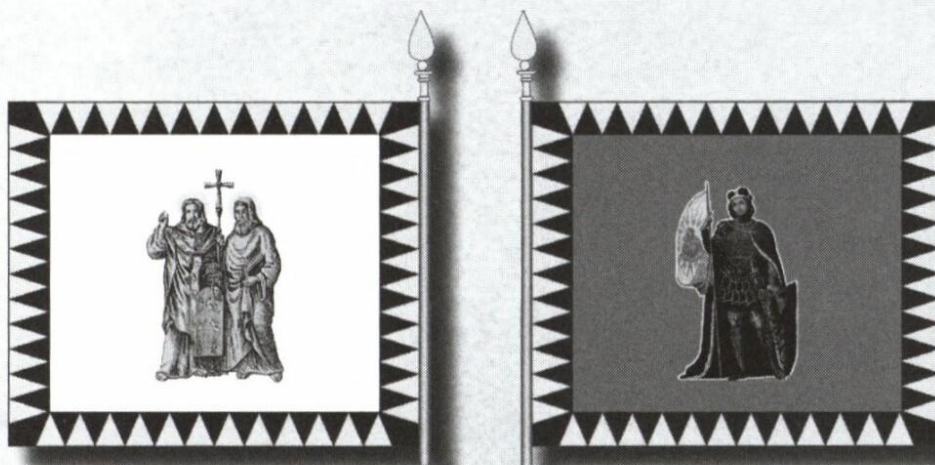
značilo, jaké změny na praporu se přidělati mají, aneb jaké barvy na něm složeny býti smějí, aby charakter nebyl demonstrativní.¹³⁾

Na obšírný dopis přišla moravskému místodržitelství 4. září 1887 z Vídně stručná odpověď: „...ministerstvo vnitra nevyhoví stížnosti Josefa Himmera, předsedy spolku vojenských vysloužilců v Podolí, proti rozhodnutí c. k. místodržitelství z 25. června, jímž nebylo jmenovanému spolku povoleno mít spolkovou vlajku dle přiložené barevné kresby, pro demonstrativní charakter sestavení barev na tomto praporu.

O tom se uvědomuje c. k. místodržitelství, přílohy zprávy z 26. srpna se mu vracejí k dalšímu odpovídajícímu opatření a s výzvou vhodně odpovědět stěžovateli na jeho posléze položený dotaz, jaké vlastnosti musí mít spolkový prapor.“¹⁴⁾

V úsilí o pořízení vlastního praporu byl podolskému spolku neocenitelným pomocníkem JUDr. Jan Sovadina, v letech 1882–1893 významná a aktivně působící osobnost veřejného života v Brně. Vedle své právní praxe vydával od roku 1881 až do své smrti v roce 1893 věstník *Česko-moravský národní hospodář*, věnovaný především zájmům rolnictva a živnostnictva. Byl členem Tělocvičné jednoty Sokol, ve které zastával funkce náměstka starosty a starosty.

Po neúspěšných pokusech o prosazení podoby spolkového praporu se nakonec Josef Himer s Janem Sovadinou dohodli, že nechají vypracovat a předloží nový návrh, který ponese významné symboly spojované s českým národním obrozením a jako kompromis barevnou variantu akceptovatelnou ve Vídni. Když bylo vše při-

KONEČNÁ VERZE PRAPORU PODOLSKÝCH VYSLOUŽILCŮ.
PŘILOŽENÝ NÁKRES BYL PROVEDEN NA ZÁKLADĚ INTERNÍ POZNÁMKY V DOPISE ODESLANÉM
9. PROSINCE 1887 Z C. K. MÍSTODRŽITELSTVÍ. (FOTO ARCHIV AUTORA)

praveno, tak 2. prosince odešel z Podolí dopis, kterým Josef Himer, zastoupený JUDr. Janem Sovadinou, oslovil c. k. okresní hejtmanství: „...ráčíš spolku vysloužilců obce Podolské udělití právo k užívání praporu při příležitostech slavnostních dle přiloženého nákresu vyhotoveného.“¹⁵⁾

Dne 9. prosince 1887 byl na c. k. moravském místodržitelství napsán dopis, na který podolští vysloužilci čekali rok a půl. Okresnímu hejtmanství se v něm sdělovalo, že: „... na zákrok spolku vojenských vysloužilců v Podolí, předložený se zprávou z 5. prosince, povoluje c. k. místodržitelství, aby spolek užíval spolkový prapor s podmínkou, že musí být proveden přesně dle přiložené barevné kresby.

O tom se pán uvědomuje k dalšímu jednání, zmíněná barevná kresba se vrací k založení do spisu.

*Interní informace – Na jedné straně praporu je obraz sv. Václava na modrém podkladu, na druhé straně obraz sv. Cyrila a Metoděje na bílém podkladě. Obě strany praporu jsou lemovány žlutočerným zoubkovaným okrajem. Špička žerdě praporu je žlutá.“*¹⁶⁾

Bylo by s podivem, kdyby tuto zprávu nepřivítaly v Podolí rány z vysloužileckých hmoždířů. Přišla v nejvyšší čas. Na příští rok byly totiž připravovány oslavy 40 let panování Františka Josefa I., a jak by to vypadalo, kdyby Spolek vysloužilců obce podolské nemohl vzdát svému císaři hold pod vlastním praporem!

V době, kdy podolští vysloužilci již pomalu zapomínali na starosti spojené s pořízením svého praporu, vyšel v neděli 11. listopadu 1888 v Moravských novinách článek, který smírným tónem bral rakouské říšské barvy na milost:

„Černožlutá barva rodu Habsburského byla užívána také od císaře Karla IV. a syna jeho Václava IV. jakožto panovníkův říše římsko-německé, jak to jest viděti na zachovaných šňůrách, na nichž pečeti při diplomech visely. Od roku 1355, kdy byl Karel IV. za císaře římsko-německého korunován, jsou tyto šňůry vždy barvy černožluté, a sice přichází první z nich na listu Karlovu ode dne 22. ledna 1355, jenž byl z Pisy kapitole svatovítské v Praze zaslán.

Přijal tedy Karel IV. barvu říšskou ještě dříve, než byl za císaře korunován, načež se od korunovace jeho dne 5. dubna 1355 obvyklou stala. Také Václav IV. užíval jako římsko-německý král při pečetích svých výhradně šňůr černožlutých, ač byl dříve jakožto král český jiných barev upotřeboval, ano podržel černožluté barvy i po svém sesazení, takže nástupce jeho král Ruprecht barev jinakých užíval. Podobně i císař Zikmund od roku 1420 vždy jen černožlutými šňůrami pečeti své k listinám svým přivěšoval.“

Anabáze spojená s pořízením vysloužileckého praporu se v našem regionu netýkala jen podolského spolku. Podobná situace se zřejmě již od roku 1870 odehrávala ve Šlapanicích a někteří podolští vysloužilci, před založením vlastního spolku tam působící, toho byli svědky. Stručné připomenutí historie tamních vysloužileckých praporů zaznamenal Doc. Ing. Vladimír Ustohal, CSc:

„Manželka hraběte Vladimíra Mitrovského, Terezie hraběnka Mitrovská, byla 29. června 1870 kmotrou spolkového praporu, posvěceného šlapanickým farářem Janem Holoubkem. Na praporu byl nápis: „S Bohem pro císaře a pro vlast.“

Původní prapor Spolku vojenských vysloužilců se sídlem ve Šlapanicích býval ještě před lety exponátem muzea ve Šlapanicích spolu s černou uniformou a kloboukem zdobeným kohoutími pery. Měl moravský znak a byl zdoben v národních barvách – v červené, modré a bílé. Ty zřejmě úřadům vadily, a tak byl pořízen druhý prapor v barvách rakouských – černé a žluté.

Další prapor měl podle pamětníků oboustranný obraz sv. Jiřího a sv. Cyrila a Metoděje a byl zdoben arabeskami ve zlaté barvě a nápisem „Spolek vojenských vysloužilců farnosti šlapanické 1870 – S Bohem pro císaře a vlast – obnoven 29. 6. 1903“.

V letech činnosti vojenských vysloužilců býval spolkový prapor postaven v kostele u první lavice vpravo. Z kostela byl slavnostně vynášen dvěma členy a trubačem. Útvar vysloužilců při slavnostech vedl kapelník. Za ním byla seřazena hudba a pak kráčeli členové spolku s praporečnickem v čele.“⁽¹⁷⁾

Jeden z výše připomenutých praporů šlapanických vysloužilců je uložen v depozitáři Muzea Brněnska ve Šlapanicích. Obě jeho strany mají zlatý podklad a jsou lemovány červeno-modro-bílým zoubkovaným okrajem. Na jedné straně je obraz sv. Jiří na koni a na druhé znak moravské orlice. Prapor již není v dobrém stavu a čekají jej náročné restaurátorské práce.

SLAVNOST SVĚCENÍ PRAPORU VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ OBCE PODOLÍ

K vlastnímu praporu podolského spolku se nepodařilo vyhledat již žádné další dokumenty. K vytvoření představy o tom, jak mohl být proveden, může posloužit nabídka pražské firmy Trenkwald pro pěvecký spolek „Hanka“ ze Smřic, vystavená na konci roku 1890: *„...prapor z hedvábné látky v rozměrech 160 x 200 cm. Jedna strana bílá, na té podobizna Václava Hanky v barvách olejových malována a ověncena vyšíтым věncem bobkovým. Druhá strana červená, na níž lyra stříbrem vyšíта, zdobená zelenou ratolestí lipovou, též vyšítou, umístěna býti má. Kraj praporu lemován buďto šňůrou bíle červenou nebo stříbrnými trásněmi.“⁽¹⁸⁾* Podle zvoleného druhu látky byla nabízena cena v rozmezí 115–145 zlatých.

Kdy byl dodán prapor podolským vysloužilcům, není známo, ale je jisté, že

MARIE BELCREDI (1859–1938), KMOTRA PRAPORU PODOLSKÝCH VYSLOUŽILCŮ.
JUDR. LUDVÍK BELCREDI (1856–1914), PROTEKTOR SPOLKU PODOLSKÝCH VYSLOUŽILCŮ.
(FOTO ARCHIV RODINY BELCREDI)

po všech nezbytných přípravách pro slavnost jeho posvěcení byl termín předběžně stanoven na červenec 1888. Definitivní termín byl oznámen i prostřednictvím denního tisku:

„Spolek vojenských vysloužilců obce Podolí pod protektorátem pana Ludvíka hraběte Belcrediho bude pořádati slavnost odhalení a svěcení praporu dne 21. a 22. července v obci Podolí s následujícím programem:

Dne 21. července

1) Střelba z hmoždířů v Podolí na místě nad „Zámkem“ a nad „Paloukem“ od 7. hodiny.

2) Od 8–9 hod. večer zastaveníčko s koncertem hudební kapely veteránského spolku Líšeňského u kmotry praporu vysokorodé paní Marie hraběnky Belcrediové.

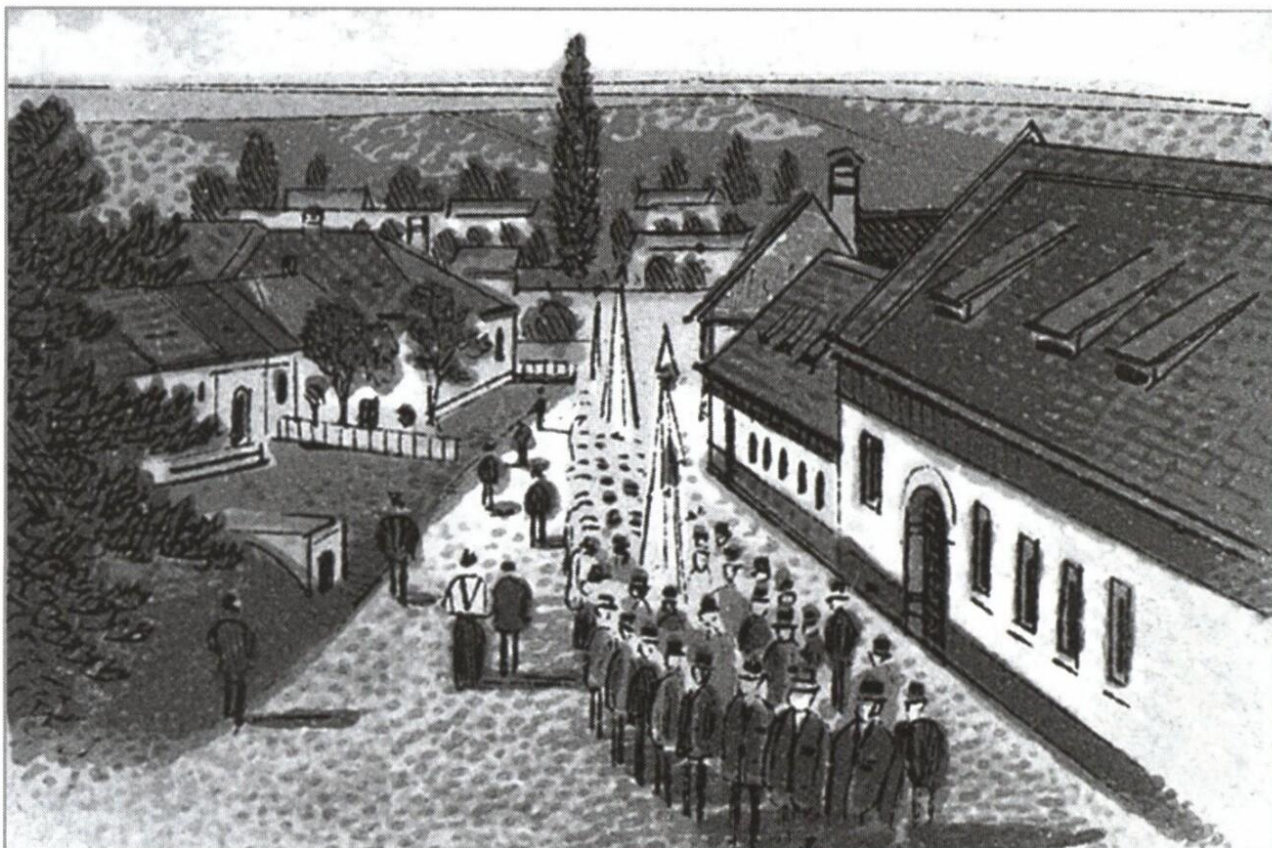
3) Kolem 9. hod. večer čepobití v obci Podolí.

Dne 22. července

Dopoledne:

1) O 4. hod. ranní budíček s hudbou kapely veteránského spolku v Líšni.

2) O 10. hod. slavná mše svatá v chrámu Páně ve Šlapanicích.

SLAVNOSTNÍ ODHALENÍ A POSVĚCENÍ PRAPORU SE USKUTEČNILO 22. ČERVENCE 1888. BYLA TO UDÁLOST NATOLIK VÝZNAMNÁ, ŽE SE DOSTALA I NA POHLEDNICI VYDANOU V ROCE 1895, NA KTERÉ JE ZACHYCEN PRŮVOD VYSLOUŽILCŮ SMĚRUJÍCÍCH NA PODOLSKÝ ZÁMEK. (FOTO ARCHIV AUTORA)

Odpoledne:

- 3) *Uvítání všech zvaných spolků a korporací spolkem vysloužilců a banderí.*
- 4) *Seřazení spolků.*
- 5) *Uvítání kmotry praporu vysokorodé paní Marie hraběnky Belcrediové.*
- 6) *Slavnostní řeč.*
- 7) *Odhalení praporu a jeho posvěcení na dolním náměstí v Podolí u sv. kříže.*
- 8) *Zatloukání hřebů do praporu.*
- 9) *Defilování všech spolků před paní kmotrou a hodnostáři.*
- 10) *Střelba z hmoždířů po celý den na místě za „Zámkem“ a na „Palouku“.* ^[10]

Na průběh slavnosti bylo v denním tisku uveřejněno několik ohlasů. Jejich obsah vypovídá nejen o náladách rozdělujících společnost, ale také o novinářské práci, která cíleným výběrem a kladením důrazu na určité téma tyto tendence ještě prohlubovala:

„Z Podolí dodána nám od účastníků slavnosti svěcení praporu tamějšího spolku veteránského dne 22. tohoto měsíce konané stížnost na vojíny 8. pluku pro chování ke spolkům veteránským, kterážto stížnost, na pravdě-li se zakládá, vydávala by svědectví o velké neznalosti neb nevšímavosti předpisů vojenských.

Když prý totiž spolky veteránské ubírajíce se ke slavnosti a od ní deflovaly, stál dosti značný počet vojínů zmíněného pluku z Brna na krátkou dovolenku k té slavnosti došedších, podél nich s cigárou v ústech a aniž by, jak slušno a předepsáno, prapory veteránské, na nichž znak – orel císařský – se nachází, patřičně

V NEDĚLI 5. SRPNA 1888 SE PODOLŠTÍ VYSLOUŽILCI SEŠLI „VE SPOLKOVÝCH MÍSTNOSTECH“ NA VALNÉ SCHŮZI SPOJENÉ S VOLBOU NOVÝCH FUNKCIONÁŘŮ SPOLKU. SOUČASNĚ VYHODNOTILI PRŮBĚH OSLAVY SVĚCENÍ PRAPORU A PROSTŘEDNICTVÍM DENNÍHO TISKU O NÍ PODALI ZPRÁVU. (FOTO ARCHIV AUTORA)

pozdravili. Spolky veteránské jsou nad chováním tím, jež za zřejmou sebe urážku považují, velmi rozhořčení a hodlají u sborového velitelství si stěžovati.“²⁰⁾

„Při svěcení veteránského praporu v Podolí u Brna řečnil minulou neděli dp. farář Kosmák z Tvarožné. Proslulý náš „kukátkář“ nezalekl se ovšem vojenských uniforem pánů veteránů a mluvil po svém zvyku s nadšením ve smyslu vlastenectvím. Mimo jiné pravil prý také k veteránům podolským: „Budte pyšní na to, že jste Čechy, a nepodávejte se Němcům“.

„Toto prosté napomenutí, které vyšlo z úst českého kněze k českému lidu, nemálo pobouřilo přítomných sedmnáct veteránů z německých Nenovic; (pozn. Německy Nenowitz, tj. Brněnské Ivanovice) zanesli svou stížnost do redakce „Tagesbotovy“, který ovšem hltavě se jí chopil a vyšrouboval z ní velikou aféru na štvání proti katolickému kněžství, jehož vlastenectví při každé příležitosti ho píchá do očí. A na konec své hrozby obrací se ten horlivý kazatel národní smířlivosti z officiny páně Irrgangovy (pozn. JČ, Friedrich Irrgang byl vydavatelem německého listu Tagesbote) k německým spolkům, vyzývá je, aby s českými spolky nic neměly, protože prý v nich jsou sami národní šovinisté, kteří neumějí zachovávat ani prosté zásady pohostinství. V tom ohledu ovšem Němci jsou jinší chlapíci! „Tagesbote“ sám asi dobře ví, jak vypadá ta pohostinnost a národnostní snášlivost v německých obcích a spolcích, jichž členové právě jeho zásluhou byli odedávna štváni k zuřivému nepřátelství proti všemu, co se nezdobí chrpou a nepáchne cibulí, k nepřátelství, které začasto svádí je až k surovostem a násilí! O příklady není nouze a „Tagesbote“ snad nám promine, že jemu a jeho straně

Brünn, Donnerstag 9. Augst.

Nr. 182.

XXVIII. Jahrg. 1888.

Mährisch-schlesischer Correspondent

Subscription

im Brünn u. Umgebung:
Morgen- u. Abendblatt
vierteljährlich . . . 3 fl. 12 fr.
semestral . . . 5 fl. 6 fr.
per Jahrgang, lowest Morgen- und
Abendblatt 10 fl.

für Auswärts:
Morgen- u. Abendblatt
bei täglich einmaliger Postsendung
vierteljährlich . . . 4 fl. 24 fr.
semestral . . . 7 fl. 48 fr.
bei täglich zweimaliger Postsendung
semestral um 25 fr. mehr.

Abendblatt.

Das Morgenblatt des „Mährisch-schlesischer Correspondent“ erscheint täglich
— mit Ausnahme der Sonn- und Feiertage — und wird um 7½ Uhr Morgen
abgegeben.

Das Abendblatt des „Mährisch-schlesischer Correspondent“ erscheint auch
mit dem Morgenblatt — mit Ausnahme der Sonn- und Feiertage — und wird
um 6 Uhr Abendzeit abgegeben.

Die Inserate werden tarifmäßig berechnet. — Unbefristete Inserate werden
nicht angenommen und Remittenten nicht zurückgestellt. — Korrespondenten
Remittenten sind verboten.

TITULNÍ LIST DENÍKU MORAVSKO-SLEZSKÝ KORESPONDENT (FOTO ARCHIV AUTORA)

Danksagung.

Für die vielen Beweise aufrichtiger und herzlicher Theilnahme,
sowie der Beileidskundgebungen, welche uns in Folge des Ablebens des
innigstgeliebten Gatten, Vaters, respective Bruders, des Herrn

Alfred Palliardi,

Güterverwalters des hochwürdigen Brünnner Domcapitels

allseitig von Nah und Fern zugekommen sind, insbesondere dem **hoch-**
würdigsten Domcapitel, dem **P. P. Augustinerstifte** in Altbrünn,
dem **hochwürdigen Herrn Dechant** in Schlappanitz, sowie den
vielen anderen **hochwürdigen Herren Geistlichen**, ebenso den löbl.
P. T. Vereinen und **Schulvorständen**, ferner Allen, die durch
gütige Kranzspenden, — Allen, die beim Leichenzuge mit ihrer Gegenwart
zur Linderung unseres Schmerzgefühles beitrugen, sei hiermit der wärmste,
tiefempfundenste Dank dargebracht.

BRÜNN, 9. August 1888.

1758

Die tieftrauernde Familie Palliardi.

DEN PO POHŘBU UVEŘEJNIL DENÍK MORAVSKO-SLEZSKÝ KORESPONDENT VE SVÉM VEČERNÍM
VYDÁNÍ NÁSLEDUJÍCÍ OZNÁMENÍ:

DÍKŮVZDÁNÍ.

ZA TOLIK DŮKAZŮ UPŘÍMNÉHO A SRDEČNÉHO ÚČASTENSTVÍ, JAKOŽ I PROJEVY SOUSTRASTI,
KTERÝCH SE NÁM PŘEHOJNĚ Z BLÍZKA I Z DALEKA ZA PŘÍČINOU ÚMRTÍ VROUCNĚ MILOVANÉHO
MANŽELA, OTCE, PO PŘÍPADĚ BRATRA, PANA

ALFREDA PALLIARDI

SPRÁVCE STATKŮ VELEDŮSTOJNÉ BRNĚNSKÉ KAPITULY DÓMSKÉ DOSTALO,
VZDÁVÁME DÍKY NEJVŘELEJŠÍ. JMENOVITĚ SRDEČNĚ DĚKUJEME VELEDŮSTOJNÉ KAPITULE DÓM-
SKÉ, VD. ŘEHOLI KLÁŠTERA SV. AUGUSTINA NA STARÉM BRNĚ, VELEDŮSTOJNÉMU PANU DĚKANU
VE ŠLAPANICÍCH, JAKOŽ I VEŠKERÉMU OSTATNÍMU DUCHOVENSTVU, POTOM SLAVNÝM P. T. SPOL-
KŮM, ŠKOLNÍM PŘEDNOSTŮM, A VŠEM, KDOŽ DOBROTIVÝM DAROVÁNÍM VĚNCŮ A PŘI POHŘBU
SVOU PŘÍTOMNOSTÍ ALESPŇ ČÁSTEČNĚ K UMÍRNĚNÍ NAŠEHO ZÁRMUTKU PŘÍSPĚLI.

ZARMOUCENÁ RODINA PALLIARDIOVA.

(FOTO ARCHIV AUTORA)

nebudeme sahat v té příčině do svědomí. Že český farář k českému lidu mluvil o národní statečnosti, není snad ani tak hrozné, jako když na příklad státní úředník účastní se a mluví ve smyslu zuřivě germánském při knajpě některého německého spolku, kde se hřímá a prolévá hrdlo na zmar českého národa. ^{“21)}

Jiným tónem popsali svoji slavnost podolští vysloužilci, kteří se sešli v neděli 5. srpna „...ve spolkových místnostech“ na valné schůzi spojené s volbou nových funkcionářů spolku. Současně vyhodnotili průběh oslavy svěcení praporu a prostřednictvím denního tisku o něm podali následující informaci: „...den 22. července zůstane všem dlouho v paměti, neboť se zde řídka slavnost děla, totiž odhalení a posvěcení praporu vysloužilých vojáků pod protektorátem vysokorodého pana hraběte Ludvíka Belcrediho. Ačkoliv celý týden nebe se kabonilo, ano i v den slavnostní počasí nebylo příznivé, nedali se jako praví vojínové mnohé spolky vysloužilců zastrašiti a zúčastnili se slavnosti.

S hudbou a praporem přibýly následující spolky: z Líšně, z Malomeřic, z Ochoze, z Pozořic, z Pratce, z Tuřan, z Tvarožné, z Újezdu. S praporem Žabovřeský. S hudbou Husovice a Židenice. Deputace z Brna, ze Šlapanic, z Velešovic a Vevanovic (tj. Brněnských Ivanovic). Dále zastoupen byl sbor dobrovolných hasičů z Podolí s hudbou, pak deputace z Husovic, z Králova Pole, z Líšně a velké množství blízkého i vzdálenějšího obcenstva.

Spolky, hosté i obcenstvo shromáždili se na místě slavnostním, kteréž nádherně a vkusně vyzdobeno bylo. Z vysokých ověncených stožárů vlálo velké množství praporů, dvě slavnostní brány a překrásný oltář poskytovaly místu pohled impozantní.

Hlavní zásluhu o výzdobu dobyl sobě pan Antonín Klimeš, čestný člen spolku, který ku pomoci poprosil v oboru tom chvalně známého pana M. Plotěného, rolníka z Jiřkovic, jenž v tak pilný pro rolníka čas práce ni námahy nešetřil, ale z lásky a ochoty vše konal. O půl třetí přijela kmotra praporu vysokorodá paní hraběnka Marie Belcrediová s panem protektorem, doprovázeni jsouce pestře vyšňořeným banderiem. Zatím veškeré spolky v šik seřazené očekávaly nový prapor, jenž v průvodu ze zámku nesen byl družičkami. Na místě slavnostním uvítala kmotru praporu jedna žačka, podavši krásnou kytici. Družičky s praporem přistoupily k oltáři a ostatní rozstoupily se v polokruh, obstoupeny jsouce sborem dobrovolných hasičů z Podolí.

Slavnost sama započata slavnostní řečí předsedy spolku, pana Josefa Himmra, v níž ku konci Jeho Veličenstvu třikrát sláva provolána byla, načež prapor odhalen a důstojným panem J. Holoubkem, děkanem ze Šlapanic, posvěcen. Kázání měl všeobecně známý dp. Václav Kosmák, farář z Tvarožné. Rozhovořiv se o boji, pravil, že trojí je boj, totiž o církev, národnost a vlast, jež každému občanu jest bojovati. Řečí svou přítomné hluboce pohnul a o povinnostech k bohu, císaři a vlasti poučil. Po kázání bylo defilování spolků, kterého se účastnilo přes pět set mužů bez hudebníků.

Po ukončené slavnosti vsedli vysokorodí hosté do vozu, který je na zámek v Líšni unášel; banderium a hlučné volání slávy vznešené panstvo provázelo. Pak rozhostila se volná zábava, která až do ranních hodin potrvávala.

Bůh dej, by spolek pod praporem svým zbožně, svorně a věrně krácel účelu svého jsa povždy pamětliv. ^{“22)}

Poslední věta předchozího novinového článku se měla brzy naplnit ve vztahu k osobě správce velkostatku v Podolí, mecenáše a čestného člena spolku podolských vysloužilců Alfreda Palliardiho, který významným způsobem přispěl k pořízení jejich praporu. Ten se stihl ještě potěšit ze slavnosti jeho posvěcení, ale zanedlouho se čtenáři Moravské orlice dočetli, že „...*pan Alfred Palliardí, správce velkostatku z Podolí u Brna, včera (pozn. tj. v pondělí 6. srpna 1888) po deváté hodině klesl náhle nedaleko zdejšího nádraží k zemi a skonal za několik okamžiků, raněn byv dle všeho mrtvicí. Mrtvola byla dopravena do zemské nemocnice.*“

Ještě téhož dne odeslal předseda spolku Josef Himer na c. k. okresní hejtmanství dopis, kterým spolek poprvé žádal o možnost použití spolkového praporu:

„Spolek vojenských vysloužilců obce Podolí oznamuje tímto, že hodlá ve středu 8. tohoto měsíce vyprovoditi k hrobu svého čestného člena pana Alfréda Palliardiho, ve Šlapanicích zesnulého. Za tou příčinou vyjde spolek korporativně z Podolí do Šlapanic s praporem a hudbou a rovněž týmž způsobem se z pohřbu navrátí.“⁽²³⁾

POST SCRIPTUM

Ústřední postavou slavnosti posvěcení praporu byla vždy jeho kmotra, a v její osobě pak zpravidla manželka protektora spolku. V rajhradském archivu je uložena korespondence mezi představeným komory Jeho c. a k. Výsosti, Nejosvícenějšího pána arcivévody Otty Habsburského a C. k. okresním hejtmanstvím v Brně. Představený komory Jeho c. a k. Výsosti Turckheim se na okresní hejtmanství dne 10. července 1892 obrátil s následující žádostí:

„Spolek vysloužilců v Husovicích, jenž je pod protektorátem Jeho c. a k. Výsosti, Nejosvícenějšího pána arcivévody Otty, požádal, aby Její c. a k. Výsost, Nejosvícenější paní arcivévodkyně Marie Josefa ráčila převzít kmotrovství při svěcení praporu 14. srpna tohoto roku.

V nejvyšším pověření žádám o laskavé sdělení, je-li žádoucí, aby se této žádosti vyhovělo, nebo jestli by bylo záhodno tuto žádost zamítnout.

Osobní účast Její c. a k. Výsosti by byla v každém případě vyloučená.“⁽²⁴⁾

Za pět dnů byla odeslána odpověď nepřímo vysvětlující i pozadí některých překážek, se kterými se potýkal podolský spolek na své cestě za pořízením praporu:

„Odpovídaje na velevážený přípis, mám tu čest vám nejzdvořileji sdělit, že spolek vysloužilců v Husovicích čítá nyní asi 90 členů a disponuje dostatečnými materiálními prostředky, aby se jeho existence dala označit za zajištěnou.

Členové i spolek jako takový se chová loajálně a nejvyšším rozhodnutím z 6. 5. tohoto roku mu bylo nejmilostivěji povoleno umístění říšského orla na jedné straně spolkového praporu a Nejvyšších iniciál FJI. na špičce jeho žerdě.

Z těchto důvodů nejsou proti vyhovění žádosti spolku žádné námitky.“⁽²⁵⁾

Slavnost posvěcení husovického praporu se uskutečnila v plánovaném termínu i za účasti podolských vysloužilců. Jejich vykročení do Husovic oznámil na c. k. okresní hejtmanství předepsaným způsobem místopředseda spolku Antonín Hlaváček:

„Za příčinou svěcení praporu v Husovicích v den 14. srpna 1892, osměluje se spolek vojenských vysloužilců v Podolí uctivě žádati o dovolení zúčastniti se korporativně s hudbou a praporem slavnosti svěcení praporu v Husovicích.“⁽²⁶⁾

Poděkování za pomoc při přípravě XXII. čísla edice „Rukopisy“ patří panu Miloši Vránkovi, Josefu Kopeckému, PhDr. Evě Tichomirovové a PhDr. Ludvíku Belcredimu.

Jiří Čalkovský je kronikář obce Podolí u Brna, zajímá se o historii regionu a publikuje texty s historickou tematikou.

Poznámky:

- 1) Rak, Jiří: *Zachovej nám, Hospodine*. Praha 2013, s. 224–225.
- 2) Rak, Jiří: *Zachovej nám, Hospodine*. Praha 2013, s. 225.
- 3) Den, čtvrtek 13. ledna 1915.
- 4) Hlas, neděle 7. září 1890.
- 5) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 76.
- 6) SOkA Rajhrad, Fond A-1, karton č. 508, inv. č. 725, folio 6.
- 7) SOkA Rajhrad, Fond A-1, karton č. 508, inv. č. 725, folio 4.
- 8) Indra, Jaromír: *Spolky c. k. vysloužilců v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. I. vydání 2010, s. 30.
- 9) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 63.
- 10) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 61.
- 11) SOkA Rajhrad, Fond A-1, karton č. 508, inv. č. 725, folio 8.
- 12) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 55.
- 13) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 50–52.
- 14) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 47.
- 15) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 44.
- 16) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 42.
- 17) Ustohal, Vladimír: *Šlapanice byly první*. Budín 2/1997, str. 2–3.
- 18) SOkA Hradec Králové, Fond Pěvecko-ochotnická jednota „Hanka“ Smiřice, inv. č. 10.
- 19) Moravská orlice, čtvrtek 12. července 1888.
- 20) Hlas, pátek 27. července 1888.
- 21) Moravská orlice, neděle 29. července 1888.
- 22) Moravská orlice, neděle 5. srpna 1888.
- 23) SOkA Rajhrad, Fond A-1, karton č. 508, inv. č. 725, folio 10.
- 24) SOkA Rajhrad, Fond A-1, 574-12-1519.
- 25) SOkA Rajhrad, Fond A-1, 574-12-1519.
- 26) SOkA Rajhrad, Fond A-1, karton 508, inv. č. 725, folio 36.
- A) Creative Commons, CC BY-SA 3.0.
- B) MZA, Fond G 367, karton 103, inv. č. 4109.
- C) MZA, Fond B 40-I, karton 685, čj. 124118/1922, sig. 2/7a, folio 76.

Literatura a prameny:

Belcredi, Ludvík: *1000 let rodu Belcredi*. Brno 2010.

Hrdý, Josef: *Medaile a odznaky vojenských veteránů v českých zemích*. In: Numismatik, listopad 2000, řada A, číslo 3A.

Indra, Jaromír: *Spolky C. K. vojenských vysloužilců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. I. vydání 2010.

Rak, Jiří – Vlnas, Vít (eds.): *Habsburské století 1791–1914*. Praha 2004.

Šujan, František: *Dějepis Brna*. Brno 1902.

Zapletal, Vladimír – Kožík, František: *Dějiny Sokola Brno I, 1862–1887*. Brno 1948.

Archiv autora.

Internetové zdroje:

www.encyklopedie.brna.cz.

www.cs.wikipedia.org.

Monika Hadová

Ve čtvrtek 19. března 2015 proběhlo v Podhoráckém muzeu slavnostní zahájení celoroční výstavy „*Ve jménu zákona*“ o prvorepublikových četnících, četnických pátracích stanicích a Četnických humoreskách České televize – televizního studia Brno. Vernisáž se setkala s nebývalým ohlasem. Pozvání s nadšením přijali významní specialisté z různých kriminalistických oborů, policejní kapacity, zástupci Klubu policejní historie v Brně i členové četnických zájmových sdružení. Někteří účastníci přijeli v dobových kostýmech prvorepublikových četníků, jiní v současných slavnostních policejních uniformách. Záštitu nad výstavou poskytl plk. Leoš Tržil, ředitel jihomoravské policie, který při vernisáži ocenil odborné pojetí i celkovou vysokou výpovědní hodnotu projektu. Třešničkou na dortu vernisáže byly dramaturgicky vtipně provedené průvodní herecké etudy štábního strážmistra Čeňka Němce z Četnických humoresek v podání herce Františka Švihlíka.

CO VŠAK VÝSTAVĚ PŘEDCHÁZELO?

V polovině roku 2013 uzrál nápad realizovat divácky přitažlivé téma s ohledem na regionální poslání Podhoráckého muzea s pracovním názvem „*Vraždy na Tišnovsku*“.

Páteří výstavy mělo být téma natáčení prvního cyklu četnických humoresek – dílů, které se točily v regionu muzea. Po sepsání námětu proběhlo studium jednotlivých dílů, došlo k vyhledání lokací natáčení i k určení míst, na kterých se zločiny opravdu staly. Proběhlo také posouzení, na jakých reálných případech byly jednotlivé díly postaveny, jak byly případy vyřešeny a jaký byl rozdíl mezi skutečností a televizní fikcí. Postupem doby však dostával námět výstavy konkrétnější podobu, především díky odborným poradcům z řad Klubu policejní historie z Brna, nadšeným sběratelům – odborníkům na dané obory a v neposlední řadě také díky plk. Michalu Dlouhému, který je autorem námětu seriálu Četnické humoresky.

Výstava za podpory partnerů a sponzorů dostala konečné obrysy v roce 2014, kdy se scénář, architektonická i výtvarná podoba nakonec opřela o základní nosné tematické linie. Základ byl postaven na historii vývoje četnictva v době první republiky, rozvoji základních kriminalistických technik a námětech reálných případů spolu s jejich televizním zpracováním. Z této ucelené podoby pak vyplynul i oficiální název výstavy „*Ve jménu zákona*“, což bylo obvyklé zvolání četnictva při zatýkání.

Vývoj četnictva a četnických pátracích stanic je nesmírně obsáhlé a složité téma, které samozřejmě nelze zachytit v jedné výstavě. Proto jsem se jako autorka výstavy věnovala základnímu vývoji četnictva v čase, ve kterém byl natáčen první cyklus kriminálních povídek. Dlouhá studia v archivech a knihovnách mi dala možnost přiblížit návštěvníkům i ty četnické případy, které se staly v blízkém i širokém okolí. Byly prezentovány výstřižky z Lidových novin – z takzvaných Denních zpráv. Do kriminalistické tematické linie výstavy jsem zařadila významné četnické osobnosti, které na území první republiky rozvíjely kriminalistickou techniku. Pro

POHLEDNICE K VÝSTAVĚ „VE JMÉNU ZÁKONA“ (FOTO ARCHIV AUTORKY)

PŘÍPRAVA MÍSTA ČINU VE STÁLÉ EXPOZICI A NATÁČENÍ DOKUMENTU (FOTO L. KUDLIČKOVÁ)

PŘÍPRAVA MÍSTA ČINU VE STÁLÉ EXPOZICI A NATÁČENÍ DOKUMENTU (FOTO L. KUDLIČKOVÁ)

PŘÍPRAVA MÍSTA ČINU VE STÁLÉ EXPOZICI A NATÁČENÍ DOKUMENTU (FOTO L. KUDLIČKOVÁ)

PŘÍPRAVA VÝSTAVY - KASAŘSKÉ NÁŘADÍ (FOTO P. HAD)

PŘÍPRAVA VÝSTAVY (FOTO P. HAD)

PŘÍPRAVA VÝSTAVY (FOTO P. HAD)

PŘIPRAVENÉ MÍSTO ČINU „VRAŽDA NA VELKOSTATKÁŘCE HÁDKOVÉ“ (FOTO L. KUDLIČKOVÁ)

VERNISÁŽ VÝSTAVY - ČETNÍCI A KRÁSNÉ DÁMY (FOTO P. HAD)

VERNISÁŽ VÝSTAVY (FOTO ARCHIV AUTORKY)

VERNISÁŽ VÝSTAVY (FOTO ARCHIV AUTORKY)

VERNISÁŽ VÝSTAVY (FOTO ARCHIV AUTORKY)

VERNISÁŽ VÝSTAVY S AUTOREM ČETNICKÝCH HUMORESEK MICHALEM DLOUHÝM V UNIFORMĚ
(FOTO ARCHIV AUTORKY)

VERNISÁŽ VÝSTAVY S HERECKOU ETUDOU FRANTIŠKA ŠVIHLÍKA (FOTO P. HAD)

zpestření byl přidán poutavý příběh Nikoly Šuhaje z Koločavy, který snad všichni znají z podání Divadla Husa na provázku nebo z knížky Ivana Olbrachta. Premiérově byl na výstavě zveřejněn fotografiemi i dokumenty popsán život četníka Požára a prezentovány byly také dochované části jeho uniforem a další jeho osobní věci. Atraktivními exponáty byly bezesporu palné i chladné zbraně, originální daktyloskopický kufřík, kasařské náčiní včetně „rozpárané“ kasy-popelky atd.

Součástí výstavy byla i rekonstrukce televizní četnické stanice s tabulí, mapou a faximilemi četnických spisů a knih.

Televizní tematická linie byla prezentována televizním koutkem s totožným typem kamery a televizní technikou, která se při natáčení používala spolu s velkým množstvím videokazet a literárních scénářů. Rozvíjely se příběhy Četnických humoresek a byli představeni jednotliví členové výrobního štábu v čele s režisérem Antonínem Moskalykem. Dále byly prezentovány vybrané díly seriálu, které šly chronologicky po sobě. Nechyběly fotografie z natáčení, ani stručné obsahy dílů. Následovaly popisy skutečných případů i s původními dobovými fotkami, trasologickými stopami, otisky prstů a hlášení. Jedna vitrína byla věnována i televiznímu četníkovi Zahálkovi – herci Eriku Pardusovi, který se bohužel této výstavy nedožil. Ve vitríně byl vystaven jeho televizní kostým i s rekvizitami.

Audiovizuálním prvkem výstavy byla obrazovka s projekcí krátkého spotu, ve kterém je filmově ztvárněna pravděpodobná rekonstrukce loupežné vraždy velkostatkářky Hádkové. Divák ji ovšem mohl vidět i v reálu – v části expozice, která je věnována stále expozici nábytku z období první republiky. Na druhé obrazovce si pak mohl návštěvník připomenout ve stříhové smyčce oblíbený seriál Četnické humoresky.

V tomto krátkém příspěvku není prostor k detailnějšímu popisu a rozboru výstavy jako celku, odvážnému použití průsvitných polykarbonátových desek jako výstavních panelů, použití multimediálních prvků anebo mravenčí práce při zajišťování originálních předmětů svezných snad z celé republiky. To musel divák posoudit sám.

Na závěr však můžeme konstatovat, že ze zaznamenaných ohlasů, jak v návštěvní knize, tak i v tisku, lze vyvodit, že námět i samotná realizace výstavy se setkala s velkým ohlasem.

Monika Hadová DiS je konzervátorka keramiky v Muzeu Brněnska.

Luboš Kudlička

V době, kdy dochází ke vzniku samostatné Československé republiky, je již rozhodnut jeden z důležitých kriminalistických sporů. Začal v roce 1914, v předvečer první světové války, kdy byl svolán a ustaven I. mezinárodní kriminalistický kongres v Monaku. Kromě jiných témat řešil i otázku, zda metoda antropometrie, tedy měření částí lidského těla pro případnou identifikaci, není již zastaralá a zda nebude výhodnější ji nahradit nově se prosazující kriminalistickou vědou – daktyloskopií.

Dovolím si zde malou rekapitulaci – zakladatel antropometrického měření je Alfons Bertillon, který kolem roku 1870 přišel s revoluční myšlenkou, umožňující identifikovat osoby mezi sebou a tím určit jejich totožnost. Rozhodl se provést měření lidského těla na jedenácti bodech a takto zjištěné údaje rozčlenit do přehledné kartotéky. Vycházel ze skutečnosti, že kostra člověka se již po 20. roku nevyvíjí. V případě zadržení osoby policií by byla provedena měření a porovnána s údaji, které by byly uloženy ve vytvořené kartotéce.

V minulosti měly policejní sbory na celém světě velký problém s určováním totožnosti osob. Mnoho zadržených se vydávalo za jiné osoby a nebylo možno tento podvod odhalit. Bertillon pro účely měření vyvinul speciální měřidla a prosadil, že se tato metoda začala v roce 1883 používat u pařížské policie. Jeho snaha, aby byla antropometrie zavedena do celého světa, však nebyla vyslyšena. Jedním z důvodů byla poměrná složitost celého systému a velký důraz na přesnost měření. Bertillon míry osob zapisoval do karet tak, že hodnoty rozdělil do tří skupin podle délky hlavy. V každé skupině byly pak další tři podskupiny podle délky prostředníčku a v každé podskupině další podskupiny podle šířky ucha atd. Byl si také vědom možnosti chyb, které vzniknou nedůkladným měřením, a proto sestavil tabulku chyb, které rozdělil na chyby omluvitelné, chyby hrubé a chyby, které vylučovaly zjištění totožnosti osob. Na základě jeho podkladů bylo tímto způsobem změřeno několik set tisíc osob.

Metoda měla samozřejmě velké množství odpůrců, kteří uváděli, že tento systém se hodí pouze pro identifikaci mužů starších dvaceti let. Velká skupina mladistvých pachatelů tak nebyla díky této skutečnosti nikde evidována. Další námitkou bylo, že určité tělesné rozměry jsou přímo úměrné jiným, jako např. výška člověka a délka chodidla apod. (Opakováním nejčastějších rozměrů dochází v některých odděleních kartotéky k nashromáždění karet s větším množstvím stejných údajů. A vlivem lidské chybovosti při měření může dojít k nesprávné identifikaci.) Ale abychom tento systém jen nekritizovali, je nutné uvést, že součástí antropometrické karty byl i důkladný popis osoby, včetně zvláštních znamení a fotografie, na které osoba seděla na speciálně upravené židli. Ta se s malou obměnou užívá dodnes. Bertillon si byl velmi dobře vědom výhod nově vznikajícího oboru fotografie a proto doporučoval, aby bylo i místo činu při ohledání policií vždy fotografováno.

Souběžně s vývojem antropometrie došlo k objevení další významné metody – daktyloskopie. Neuvedu přehled jmen nejznámějších představitelů, o kterých

je dostatečně pojednáno v jiných odborných člancích, ale provedu jen krátké shrnutí faktů. Daktyloskopie využívá odlišnosti papilárního terénu na vnitřní straně prstů, dlaní a chodidel osob. Opírá se o tři základní pilíře: 1. jedinečnost, 2. neměnnost a 3. neodstranitelnost. Papilární obrazce prstů jsou rozděleny na jednotlivé základní vzory, které podléhají subklasifikaci dle počtu papilárních linií. Jednotlivé otisky se dále ještě člení podle počtů tzv. markantů, tedy znaků v kožní kresbě, které jsou u každého jedince v jiném množství a jiného umístění. Jde o začátek, ukončení, vidlici, očko, háček, můstek apod.

Během vývoje daktyloskopie došlo k diskusi, kolik těchto markantů je nutných, aby bylo možné nezvratně identifikovat pachatele či pohřešovanou osobu. Nejznámější je názor V. Baltazara, vedoucího pařížského oddělení technické kriminální služby, který stanovil nutný počet shodných markantů na 17. K tomuto číslu dospěl složitým výpočtem, kdy srovnal počty možných variací markantů, počty základních znaků, průměrné množství znaků v jednom otisku a počet otisků prstů všech lidí na zemi za delší časové období. Tento jeho názor byl během let podroben kritice dalších odborníků a v současnosti je v ČR stanovena upotřebitelnost daktyloskopické stopy na 10 a více markantů. Problematika daktyloskopických stop je řešena v různých zemích různými způsoby, např. v Anglii před soudem záleží pouze na vyjádření experta, avšak v Itálii je pro individuální identifikaci nutných 16 až 17 markantů. Ve většině ostatních států je stanoveno 10 až 12 markantů.

Daktyloskopie tedy zvítězila nad antropometrií zejména svojí jednoduchostí, rychlostí, s jakou se jednotlivý případ vyřeší i přesností svého výsled-

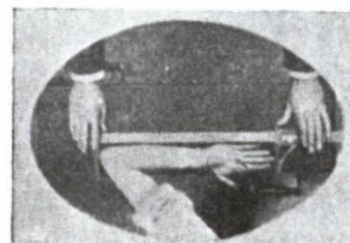
Antropometrie. (Měření prstů.)

Antropometrie. (Měření prstů — detail.)

Měření předloktí.

Měření předloktí (detail).

REPRO FOTO: ANTROPOMETRICKÉ MĚŘENÍ
OSOBY Z KNIHY ŠEJNOHA, JOSEF: SYSTÉM
KRIMINALISTICKÉHO VZDĚLÁNÍ
(FOTO ARCHIV AUTORA)

ku, nízkými náklady a skutečností, že potřebné znalecké práce budou soustředěny v centrálním institutu. ⁽¹⁾ Nejdůležitější předností daktyloskopie však je, že je možné provést srovnání zajištěné daktyloskopické stopy na místě činu s kontrolním otiskem podezřelé osoby. Toto antropometrie neumožňuje.

Antropometrie byla v Praze zavedena v roce 1900 a poslední měření bylo uskutečněno v roce 1908, kdy se již pouze provedlo daktyloskopické zkoumání, které bylo uznáno jako jediný identifikační prostředek. Lze konstatovat, že kriminalistická věda byla v českých zemích již za Rakouska-Uherska na velmi vysoké úrovni a patřila k předním ve světě. V odborné literatuře je zmiňován František Protiwenský, který v Praze od roku 1891 prováděl z vlastního zájmu daktyloskopování osob. V roce 1903 založil daktyloskopickou sbírku, kterou v roce 1908 převedl k veřejnému využití.

V souvislosti s daktyloskopií je nutné zmínit dalšího významného českého představitele, četnického rotmistra Josefa Povondru, který v roce 1907, nezávisle na Protiwenském, založil v Praze na Vinohradech další daktyloskopickou sbírku.

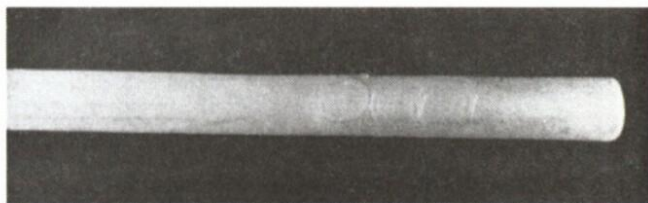
V roce 1914 vyšla odborná kniha *Praktické pokyny pro službu vyšetřovací* s návodem pro daktyloskopii z překladu JUDr. Karla Klečky, která se daktyloskopií věnovala obšírněji.

K zajišťování daktyloskopických stop na místě činu byl využíván mletý hliníkový prášek (argenterát) a želatinová fólie s papírovou podložkou, jejímž objevitelem byl brazilský úředník Louis Dubois z Buenos Aires, který ji poprvé použil v roce 1899.²⁾ V roce 1911 byla upravena vídeňským úředníkem Rudolfem Schneiderem. V roce 1921 začal daktyloskopickou fólii vyrábět i český podnikatel Synek, který byl však nucen výrobu pro nezáměr českého četnictva zastavit.³⁾

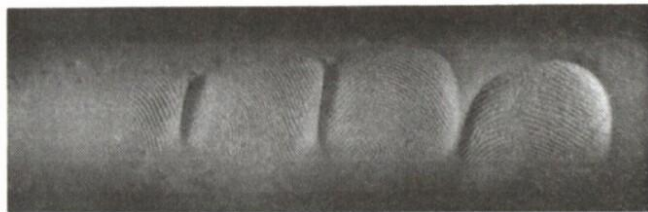
Daktyloskopické fólie se začaly používat ve větší míře až později. V roce 1938 již bylo například spotřebováno asi 1.800 kusů, rozměru 12x16 cm. K vyvolávání daktyloskopických stop na papíře se doporučovalo užití jodových par za pomoci jodových krystalů.⁴⁾ Obrazce papilárních linií vyvolané tímto způsobem měly žlutohnědou barvu a bylo nutné je zdokumentovat fotograficky. Další metodou bylo užití grafitového prášku, který se nasypal na papír, a následným pohybem papíru se zviditelnily případné daktyloskopické otisky.

V roce 1922 byla vydána kniha *Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou* od autorů Oldřicha Pinkase a Josefa Povondry. Problematice daktyloskopie se také věnovala i *Praktická příručka kriminalistiky*, kterou v roce 1925 pro kriminální a bezpečnostní službu sestavil policejní komisař Vilém Polzer.

Zajišťování a vyhodnocování daktyloskopických stop se stalo běžnou, rutinní záležitostí orgánů české policie a četnictva.

Plastické (reliefové) stopy na svíčce stejně jako na jiných tvrdých hmotách zajišťují se pouze fotograficky za použití ličného světla, v němž velmi dobře vyniknou obrazy papilárních linií.

REEPRO FOTO: DAKTYLOSKOPICKÉ STOPY NA SVÍČCE Z KNIHY NOSEK, VÁCLAV: DAKTYLOSKOPIE, CHEIROSKOPIE, PODOSKOPIE (FOTO ARCHIV AUTORA)

*Krádež vloupáním do farního úřadu v Podivíně
v noci 19. VII. 1928.*

Otisk levého ukazováčku pachatele V. Bednáře na svíčce.

Obr. 24.

REPRO FOTO: DAKTYLOSKOPICKÉ OTISKY Z KNIHY NOSEK, VÁCLAV: DAKTYLOSKOPIE, CHEIROSKOPIE, PODOSKOPIE (FOTO ARCHIV AUTORA)

Dalším odvětvím kriminalistiky, které se začalo v období první republiky dynamicky rozvíjet, byla trasologie. Zkoumá otisky bosých nohou, obuvi, pneumatik, rukavic a částí lidského i zvířecího těla. Pro zajišťování trasologických stop obuvi ve vlhkém, měkkém terénu bylo doporučováno použití sádky sochařské nebo alabastrové. Dále pak užití vosku nebo síry. Pro zajišťování trasologických stop v prachu, písku, mouce apod. se doporučoval stearin, pro stopy ve sněhu užití klišu. Použití stearinové svíčky spočívá v jejím držení nad trasologickou stopou a naškrábání co možná nejtenčích plátků, které se ve stopě zahřejí svíčkou nebo sirkou tak, až se vzniklá hmota rozšířila po celé stopě. Podle potřeby je možné stearin stejným způsobem doplnit. Po vychladnutí se odlitek vyjme a očistí.⁵⁾

Z hlediska statistiky kriminality v období první republiky je nutné říci, že ve velké míře docházelo k případům vloupání do pokladen. V roce 1930 bylo v evidenci československého četnictva vedeno zhruba 700 lupičů pokladen, z nichž 140 tvořili kovodělníci, 80 dělníci, 85 řemeslníci a 60 různí agenti jako slídiči. Počet vyloupených pokladen byl v roce 1922 – 100 případů, v roce 1927 – 480 případů a kulminoval v roce 1933, kdy bylo zaznamenáno 760 případů.⁶⁾

Na Ústředním četnickém pátracím oddělení v Praze pracoval v letech 1928 – 1929 strážmistr Ladislav Havlíček, který se zasloužil o vznik nového odvětví kriminalistiky – mechanoskopie. Je to jeden z mála českých příspěvků do dějin kriminalistiky. Jako vyučený zámečník začal Ladislav Havlíček zkoumat stopy po nástrojích na vyloupených pokladnách a snažil se o srovnání – identifikaci se zajištěnými nástroji. Tyto své snahy velmi důkladně fotografoval. V roce 1931 vznikla

OTISK UCHA NA DAKTYLOSKOPICKÉ FÓLII
(FOTO ARCHIV AUTORA)

na jeho popud samostatná skupina pro stíhání lupičů pokladen. V roce 1934 byl jmenován soudním znalcem krajského trestního soudu v Praze v oboru mechanoskopie.⁷⁾ Je autorem vynikající odborné knihy - *Mechanoskopie: stopy a znaky řemeslných nástrojů*. Kniha je dodnes považována za první a základní učebnici oboru mechanoskopie. Byla sepsána v roce 1940 a Havlíček do ní vložil vše, co mu poskytla jeho mnoholetá služební praxe. Rozdělení mechanoskopických stop a stop nástrojů je dodnes platné. K osobě Ladislava Havlíčka jen ještě dodávám, že byl po skončení II. světové války zajištěn, internován a posléze propuštěn ze služeb Ministerstva

vnitra. K jeho propuštění byly uvedeny dva důvody: odmítnutí předání techniky po skončení války a neshody s občany v obci Nebušice, kde služebně zasahoval. Byl rovněž zbaven funkce soudního znalce. V roce 1949, k velké škodě československé kriminalistiky, emigroval.

Dalším důležitým objektem zkoumání byly střelné zbraně, nábojnice a střely. Z roku 1925 se dochovaly velmi kvalitně zpracované balistické posudky. Balistika se rozvíjela na podobných principech jako mechanoskopie. Zkoumání rýh, respektive jejich stop, se provádělo mikroskopicky po rozvinutí pláště střely a střely vystřelené na zkoušku, případně i nábojnic. Rozvinutí se neprovádělo roztahením pláště střely, ale přesným a detailním otisknutím povrchu do sádry nebo jiného podobného prostředku válením. Získal se tak dlouhý, v sádře otištěný pás, který byl věrným otiskem povrchu střely nebo nábojnice. Poté se za šikmého osvětlení fotografoval.⁸⁾

V roce 1922 byla v Praze zřízena *Ústředna pro stíhání padělatelů platidel*, která se zabývala vedením evidence padělaných platidel, evidencí a pátráním po pachatelích padělaných akcí a cenných papírů. Velkým pomocníkem kriminalisticko-technického zkoumání se stala křemičitá lampa, vydávající ultrafialové paprsky. Využívala se při zkoumání listin, chemicky odstraněného písma a při odhalování tajných inkoustů. Lampa byla využívána při expertízním zkoumání jak v laboratořích *Všeobecné kriminální ústředny v Praze*, tak i v *Ústředním četnickém pátracím oddělení*.⁹⁾ Rovněž se využívala i stereoskopická a mikroskopická fotografie. Docházelo k chemickému zkoumání stárí a složení inkoustu, zkoumání tahu tužky a strojového písma.

Při ohledání místa činu se velmi často nacházel a dodnes i nachází biologický materiál, především krev. Může se vyskytovat v rozličných tvarech a to např. jako louže, rozstříkaná krev, zkapaná, rozmazaná nebo smazaná. Zajišťování krve je výhradně věcí lékaře.¹⁰⁾ Z tvarů krevních stop lze také usuzovat pravděpodobný průběh činu.

Můžeme konstatovat, že orgány policie a četnictva první republiky využívaly

při objasňování trestných činů a zajišťování stop poznatky z jiných vědeckých oborů. Kriminalistika se stala interdisciplinární. Vyšlo několik výše uvedených publikací, které se zabývaly kriminalistickou technikou. Snažily se zakotvit metodická pravidla a postupy, která by byla používána na celém území státu a umožnila by tím zvýšení objektivnosti zkoumání zajištěných stop.

Poválečná československá kriminalistika v teoretické rovině částečně navázala na prvorepublikové autory, nicméně převažovalo ovlivnění sovětskými kriminalisty. Byl patrný i rozvoj kriminalistické techniky, ale jednalo se spíše o rozpracování již známých metod. Po skončení druhé světové války byl ustaven *Sbor národní bezpečnosti*. Vznikla *Kriminální ústředna* jako ústřední orgán pro řízení výkonu kriminální služby a kriminalistiky.

V roce 1947 vyšla kniha Václava Noska *Daktyloskopie, cheiroskopie a pedoskopie*, která velmi detailně rozpracovala problematiku daktyloskopických stop.

Došlo také k rozvoji soudního lékařství. Profesor Knobloch vydal knihu *Soudní lékařství a lékařská kriminalistika*. Spolupráce soudních lékařů na místech trestných činů byla nezbytností. Nutností také bylo, aby i běžný příslušník Sboru národní bezpečnosti ovládal základy soudního lékařství jako například: posmrtná ztuhlost, mrtvolné skvrny a pokles teploty těla. Rovněž byla důležitá znalost nejčastějších způsobů sebevražd.

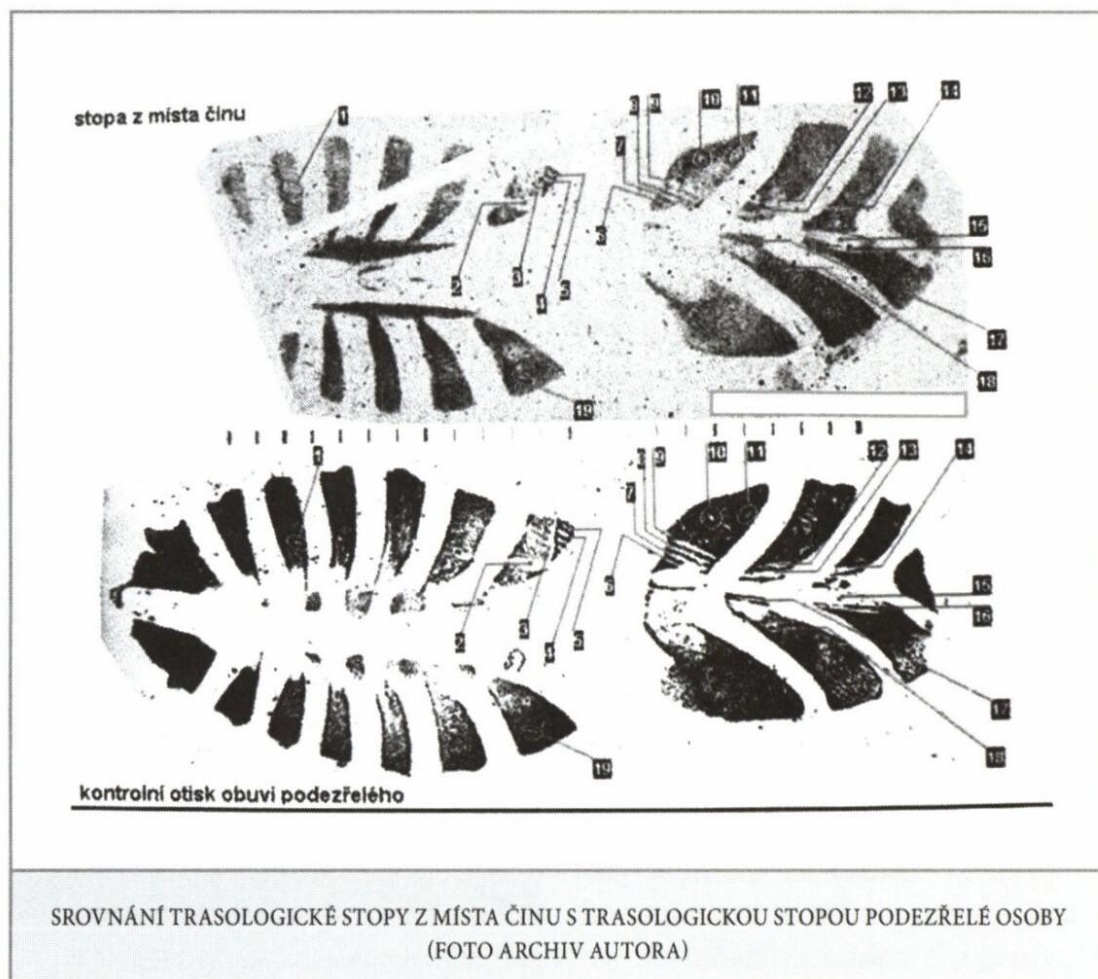
Pod vlivem sovětského antropologa M. Gerasimova byla poprvé v Československu aplikována metoda rekonstrukce obličeje, zejména jeho měkkých tkání.

V roce 1951 byl do čela oddělení kriminalistické techniky Krajského velitelství Praha postaven Bohuslav Němec, který se významně podílel na rozvoji kriminalistických věd. V roce 1958 byl pod jeho vedením založen *Kriminalistický ústav Hlavní správy Veřejné bezpečnosti* a v roce 1966 se osamostatnil jako *Kriminalistický ústav Veřejné bezpečnosti*. Jeho zásluhou došlo k systematickému vývoji kriminalistické techniky.

Bohuslav Němec je autorem knihy *Učebnice kriminalistiky* - vyšlo pět ze zamýšlených osmi svazků (pozn. redakce: tři svazky I. dílu učebnice a dva svazky III. dílu učebnice). Rozsahem témat se jedná o dosud nepřekonané dílo.¹¹⁾ První svazek I. dílu učebnice se věnuje obecným otázkám kriminalistiky (předmět, metody, úkoly, historie), dále základům kriminalistické fotografie, stopám, jejich klasifikaci a prostředkům k jejich zajišťování, daktyloskopické a portrétní identifikaci,

VYVÍJECÍ BOX PRO APLIKACI
KYANOVOAKRYLÁTOVÝCH PAR
(FOTO ARCHIV AUTORA)

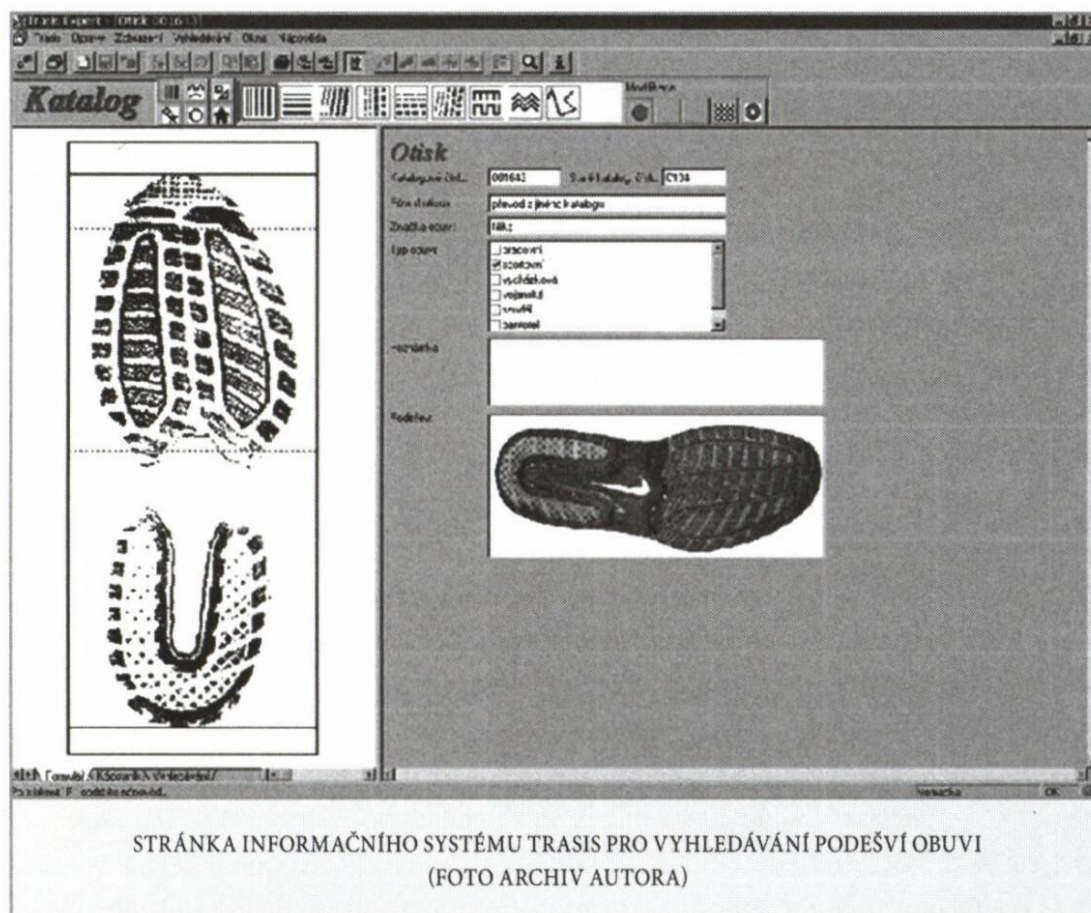

identifikaci neznámých mrtvol a kosterních nálezů, biologické identifikaci, grafické expertize a identifikaci plošných a plastických trasologických stop, včetně jejich zajišťování. Druhý svazek I. dílu učebnice se zabývá mechanoskopickou, balistickou, chemickou a pyrotechnickou expertizou a detailně rozebírá problematiku práce na místě činu, včetně metod kriminalistické dokumentace. V závěrečných kapitolách je také pojednáno o použití služebního psa na místech trestných činů a k dalším služebním úkonům kriminalistiky (předmět, metody, úkoly, historie). Třetí svazek I. dílu učebnice je věnován tzv. speciálním expertizám. Zabývá se základními otázkami soudně lékařské expertizy, veterinární expertizy, veterinární toxikologie, agrochemické expertizy, potravinářské expertizy a soudně účetní expertizy.¹²⁾

V Kriminalistickém ústavu vznikla oddělení, která zahrnovala mechanoskopickou a balistickou expertizu, fotografickou dokumentaci, diagnostické pracoviště, malou chemickou laboratoř i samostatné identifikační oddělení, které zahrnovalo daktyloskopickou registraci, monodaktyloskopickou expertizu a malou biologickou laboratoř. Dále přibýlo pracoviště biologie, chemie, defektoskopie a metalografie. Lze tedy hovořit o vědeckém rozmachu kriminalistických věd. Opět bylo využíváno poznatků z jiných oborů.

V roce 1966 byl iniciován zásluhou Bohuslava Němce vznik brněnského *Ústavu forenzního inženýrství – obor biomechanika*, který se zabýval pohybem živých těles – jednalo se o pády či skoky z výšky.

V rámci výkonu praktické kriminalistickotechnické činnosti byly na jednotlivých Krajských a městských ředitelstvích SNB zřizovány odbory a oddělení kriminalistické techniky. Na Obvodních odděleních vznikla funkce pomocného kriminalistického technika.

Došlo k dynamickému rozvoji nám již známých kriminalistických metod – daktyloskopie, mechanoskopie, balistiky a biologie. Jednotlivá odvětví se rozvíjela na základě vědeckého poznání. Například v oblasti zajišťování daktyloskopických stop byl vyvinut vyvíjecí box pro použití kyanoakrylátových par. Předměty, které do něj byly vloženy, se po zahřátí kyanoakrylátu pokryly bílou vrstvou a došlo k zobrazení daktyloskopických stop, které byly následně fotografovány. Došlo k vývoji velkého množství daktyloskopických prášků na nejrůznější druhy povrchů. Změny doznala i klasická daktyloskopická fólie, která byla často nahrazována daktyloskopickou lepicí páskou.

V mechanoskopii byly vyvinuty nové odlévací hmoty – Mikrosil, silikonová hmota Silmark apod., které na místě činu umožňovaly zajistit otisk mechanoskopické stopy – například stopy nástroje. Velkým pokrokem byla i dvousložková hmota Isomark, která umožňovala zvýraznění těch nejjemnějších struktur povrchů.

Rovněž Trasologie začala využívat místo sádry odlévacích hmot jako např. Lukopren a Dentalstone apod. V trasologickém zkoumání byl učiněn další krok – v roce 1985 byl poprvé ve spolupráci s lékaři zpracován znalecký posudek na otisk ucha.

Asi největšího rozvoje doznala kriminalistická biologie, která se v současné době stává vlajkovou lodí kriminalistiky. V roce 1990 byla poprvé v Brně použita metoda kriminalistické analýzy DNA ke zjištění pachatele vraždy. Jedná se o metodu identifikace osob podle analýzy úseků DNA v chromozomech, které jsou u každého jedince jedinečné. Přesnost zjištění, že biologická stopa pochází z určité konkrétní osoby, dosahuje zpravidla více než 99,999 %. V kriminalistice je tato metoda využívána k určení individuální identifikace.

Vzniklo také nové odvětví – mikrostopy. Jsou to malé, mnohdy pouhým okem

neviditelné částice, nejčastěji textilní vlákna, sklo, kovové otěry a nátěrové hmoty. K jejich zajišťování a identifikaci docházelo až v 60. a 70. letech 20. století. Z hlediska pohybu pachatele na místě činu je nemožné zabránit výskytu mikrostop. Jednou z podstatných výhod je jejich snadné zajišťování a jejich poměrně vysoká životnost. Neméně podstatným faktem je skutečnost, že pachatel není schopen mikrostopy zcela zničit či jiným způsobem ovlivnit. Jejich identifikace je však většinou limitována skupinovou identifikací, což je například druh skla, druh nátěrové hmoty atd. Mikrostopy se zajišťují na svém nosiči – in natura buď na transparentní /průhlednou/ daktyloskopickou fólii nebo je využívána daktyloskopická fólie s pozadím. Jedná se o fólie s jemnou adhézní vrstvou, která je včetně podložky transparentní. Součástí je černé nebo bílé pozadí spojené na hřbetu.

Za mezník pro vznik mikrostop se považuje rok 1972, kdy bylo uspořádáno mezinárodní kriminalistické sympozium o mikrostopách ve Varšavě. V roce 1973 XI. Mezinárodní kriminalistické sympozium v Berlíně oficiálně uznalo mikrostopy jako plně využitelný druh kriminalisticko-technických stop.¹³⁾

V sedmdesátých a osmdesátých letech došlo k rozvoji dalšího odvětví – kriminalistické odorologie. Zabývá se zajišťováním pachových stop na místech činů a jejich následným vyhodnocováním. Pachem rozumíme plynnou látku, která je schopná po dosažení určité koncentrace vyvolat čichový vjem u člověka nebo zvířete, případně být zaznamenána za pomoci analytického přístroje. Lidský pach, neboli také tělesný pach, je oproti ostatním pachům významně složitější a zatím není známa metoda, která by umožňovala využití technických přístrojů na jeho zjištění. Z tohoto důvodu má v této oblasti pro policejní účely nezastupitelnou úlohu využití služebních psů. Vyhledávání a zajišťování pachových stop je velmi náročné a zásadním způsobem se liší od vyhledávání a zajištění ostatních druhů kriminalistických stop. Pachové stopy se zajišťují do tzv. pachových konzerv. Prakticky se zajištění stop provádí na tzv. pachový snímač. Ten je tvořen sterilní bavlněnou tkaninou, která se přikládá na místo pachové stopy. Snímač se překryje hliníkovou fólií, a to na dobu cca 20 minut. Následně se přemístí například za pomoci pinzety do pachové konzervy. V kriminalistice rozlišujeme dva druhy pachových konzerv: pachový vzorek osoby a otisk pachové stopy. Pachovým vzorkem osoby rozumíme pach osoby zajištěný z jejího těla, naproti tomu otisk pachové stopy představuje pachovou stopu z předmětů nebo prostředí. Získávání srovnávacího materiálu probíhá v zásadě dvojím způsobem, a to buď odebráním nějaké oděvní součástky, nebo pomocí snímače, který se vkládá na tělo osoby v oblasti trupu.

Při metodě pachové identifikace je pes, po případném ztotožnění například otisku pachové stopy nebo pachového vzorku osoby, odměněn a již po něm není vyžadováno další pamatování si tohoto pachu. V praxi to vypadá tak, že pes nejprve načichá pachový vzorek osoby nebo otisk pachové stopy, v odborné řeči kynologů se tento proces označuje jako sumování pachu, a poté provádí ztotožnění pachu. Pracuje se ve speciální místnosti, kde jsou v řadě umístěny další vzorky pachů z případů nebo osob. Pes postupně přichichává ke konzervám, které jsou postaveny otevřené v řadě na podlaze a v případě zjištění shodného pachu konzervu označí nacvičeným způsobem, a to například zalehnutím u pachové konzervy. Takovou zkoušku lze opakovat se změněným pořadím pachových konzerv. V případě opakování stejné reakce psa (označení nacvičeným způsobem) se jedná o tzv. kladné

REPRO FOTO: KASAŘSKÉ NÁŘADÍ Z KNIHY HAVLÍČEK, LADISLAVA: *MECHANOSKOPIE: STOPY A ZNAKY ŘEMESLNÝCH NÁSTROJŮ* (FOTO ARCHIV AUTORA)

AFIS BIS – VYHODNOCOVÁNÍ DAKTYLOSKOPICKÉ STOPY Z MÍSTA ČINU S OTISKEM PODEZŘELÉ OSOBY (FOTO ARCHIV AUTORA)

pachové porovnání. Uznání kladného pachového porovnání je podmíněno tím, že po vyjmutí prověřované pachové konzervy z řady ostatních pachových konzerv pes již neoznačí žádnou další. Výsledky zkoumání jsou interpretovány v odborném vyjádření, doplněném o diagram pachové identifikace.¹⁴⁾

V současné době probíhá termínovaný výzkumný úkol za účasti expertů a znalců s cílem vypracovat metodiku zajišťování a vyhodnocení pachových stop, která by byla uznána u soudu jako přímý důkaz. Uvažuje se o rozšířeném procesu vyhodnocení pachových konzerv a o užití tzv. kolotoče, tedy metody, kdy pes nevyhodnocuje pachové konzervy, které jsou umístěny v řadě, ale chodí v kruhu. Cílem je objektivizovat práci služebního psa a minimalizovat rušivé vlivy.

Úroveň současné kriminalisticko-technické činnosti je závislá na vývoji IT technologií. Ve službách Policie ČR je zaveden systém AFIS BIS, který vyhodnocuje daktyloskopické otisky. V oboru trasologie se již několik let úspěšně užívá systém TRASIS, který je založen na neustále aktualizované databázi podešví obuvi a možnosti je porovnávat se zajištěnými stopami z místa činů. V plném provozu je rovněž katalog pneumatik. Mechanoskopie úspěšně využívá systém MECHOS, který umožňuje dokumentovat stopy vzniklé na bezpečnostních vložkách zadlažebních zámek. Ke zkoumání objektivizace znaku písma, zejména u podpisů, se využívá systém LUCIA DI s programem Signature, který umožňuje přesné měření obrazu snímaného pomocí digitální kamery s vysokým rozlišením. Videospektrální komparátor DOCUCENTER Expert (pracující v různých vlnových délkách světelného spektra) umožňuje přesnou dokumentaci nalezených ochranných znaků přímo v jednotlivých výstupech. Pro vyhodnocování balistických stop se začíná užívat přístroj BalScan, který umožňuje komparaci stop při velkém zvětšení.

Samozřejmě se kriminalistická technika zabývá i současnými problémy spojenými s objasňováním nových forem trestné činnosti. Je zde nutné jmenovat počíta-

DETAILNÍ ZÁBĚR OBRAZOVKY BALCANU PŘI POROVNÁNÍ DNA NÁBOJNIC
(FOTO ARCHIV AUTORA)

čovou kriminalitu, která začíná ve větší míře zasahovat i do našich životů.

Další novinkou je identifikace osob podle dynamického stereotypu lokomoce. Tato metoda je využívána při identifikaci osob podezřelých ze spáchání závažné trestné činnosti (např. loupeže v bance), kdy je k dispozici záznam bezpečnostní kamery. Jedná se o identifikaci osoby na základě její chůze.

V běžné kriminalisticko-technické praxi je užíván systém dokumentace SPHERON R2S CRIME, který se skládá ze sférické kamery a obslužného programu, umožňujícího prohlížení sférických snímků. Sférická kamera snímá prostor a vytváří snímek, díky kterému má divák pocit, že stojí uprostřed prostoru. Ovládací prvky prohlížeče umožňují rozhled v tomto prostoru.¹⁵⁾

Rozsah tohoto článku bohužel neumožňuje detailní zpracování jednotlivých odvětví kriminalistiky, která se užívají při objasňování trestné činnosti a vyhodnocování zajištěných stop. Z výše uvedeného je ale zřejmé, že díky našim předkům, kteří v období první republiky položili velmi kvalitní základy kriminalisticko-technické činnosti, je v současné době možné dosáhnout velmi kvalitních výsledků při vyhodnocování zajištěných kriminalistických stop. Byli to policisté a četníci, kteří měli, jak se říká, srdce na pravém místě a jejich práce pro ně byla posláním.

Pplk. Mgr. Lukáš Kudlička pracuje u Policie ČR a dlouhodobě se zabývá kriminalisticko-technickou a znaleckou činností v souvislosti s ohledáním místa trestného činu. V současné době vyučuje na Vyšší policejní škole Holešov, pracoviště Brno, oddělení práva a kriminalistiky.

Poznámky:

- 1) Straus, Jiří: *Úvod do kriminalistiky*. 2. rozš. vyd. Plzeň 2006, s. 12.
- 2) Nosek, Václav: *Daktyloskopie, cheiroskopie, podoskopie*. Kroměříž 1947, s. 79.
- 3) Nosek, Václav: *Daktyloskopie, cheiroskopie, podoskopie*. Kroměříž 1947, s. 80.
- 4) Šejnoha, Josef: *Systém kriminalistického vzdělání*. Praha 1930, s. 236.
- 5) Polzer, Vilém – Klíma, Viktor: *Praktická příručka kriminalistiky*. Kroměříž 1925, s. 65.

- 6) Straus, J. a kol. (Dlouhý, Michal): *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem do roku 1939*. Praha 2003, s. 116.
- 7) Dlouhý, Michal: *Osobnosti četnické kriminalistiky 6: Ladislav Havlíček*. In: Kriminalistický sborník, roč. 56, 2/12., s. 68.
- 8) Šejnoha, Josef: *Kriminální technika, symptomatologie a diagnostika*. Praha 1933.
- 9) Šejnoha, Josef: *Systém kriminalistického vzdělání*. Praha 1930.
- 10) Polzer, Vilém – Klíma, Viktor: *Praktická příručka kriminalistiky*. Kroměříž 1925, s. 72.
- 11) Kučera, Martin: *Pražský Maigret: osobní zápas legendárního kriminalisty*. Praha 2009, s. 193.
- 12) http://www.krimi-servis.cz/wp-content/uploads/2008/04/080414-kap-4-3-krimi-ustav_historie.pdf
- 13) <http://casopis.vsehrd.cz/2014/12/kriminalistika-%E2%80%99Evcera-dnes-a-zitra%E2%80%99C-i/>
- 14) <http://www.bezpecnykraj.cz/kriminalisticka-odorologie-policie-ceske-republiky.aspx>
- 15) Porada, Viktor – Straus, Jiří: *Kriminalistika: (výzkum, pokroky, perspektivy)*. Plzeň 2013, s. 156.

Literatura:

- Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*. Nový Bydžov 1932.
- Klečka, Karel: *Praktické pokyny pro službu vyšetřovací s návodem k daktyloskopii*. Kroměříž 1914.
- Kučera, Martin: *Pražský Maigret: osobní zápas legendárního kriminalisty*. Praha 2009.
- Lebeda, Josef: *Učebnice kriminalistiky*. Praha 1931.
- Nosek, Václav: *Daktyloskopie, cheiroskopie, podoskopie*. Kroměříž 1947.
- Polzer, Vilém - Klíma, Viktor: *Praktická příručka kriminalistiky*. Kroměříž 1925.
- Porada, Viktor - Straus, Jiří: *Kriminalistika: (výzkum, pokroky, perspektivy)*. Plzeň 2013.
- Straus, Jiří: *Úvod do kriminalistiky*. 2. rozš. vyd. Plzeň 2006.
- Straus, Jiří - Porada, Viktor: *Kriminalistická daktyloskopie*. Vyd. 1. Praha 2005.
- Straus, Jiří - Porada, Viktor: *Kriminalistická trasologie*. Praha 2004.
- Straus, Jiří a kol. (Dlouhý, Michal): *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem do roku 1939*. Praha 2003.
- Šejnoha, Josef. *Kriminální technika, symptomatologie a diagnostika*. Praha 1933.
- Šejnoha, Josef: *Systém kriminalistického vzdělání*. Praha 1930.

Internetové zdroje:

- http://www.krimi-servis.cz/wp-content/uploads/2008/04/080414-kap-4-3-krimi-ustav_historie.pdf / navštíveno 28.4.2015/.
- <http://www.bezpecnykraj.cz/kriminalisticka-odorologie-policie-ceske-republiky.aspx> / navštíveno 28.4.2015/.

Miroslav Spurný

ÚVOD

Policii a četnictvo si společnost zřídila jako nedílnou součást sociálních institucí, které vykonávají veřejnou donucovací moc. Úspěšný výkon správních činností státu je bez těchto institucí prakticky nemožný. Stát jako sociální systém je definován ze sociologického hlediska právě prostřednictvím existence forem donucovací moci. Bez veřejné donucovací moci nemůže stát existovat, stejně jako nemůže existovat veřejná donucovací moc bez státu.

V dobové literatuře poplatné minulému režimu se nezdálo, že bychom se mohli setkat s následující hodnotící informací o československém četnictvu: „Četníci běžně zasahovali do všech větších konfliktů mezi vykořisťovateli a pracujícími. Objevovali se všude tam, kde došlo ke stávkám, demonstracím nebo jiným hnutím proletariátu. Pro náš lid byli nejnenáviděnější složkou státního aparátu.“¹⁾ Skutečnost, že se jedná o politicky zmanipulovanou informaci, je nabitelná. Četníci si svojí každodenní poctivou prací vydobyli u občanů naší země vážnost a úctu, která si zaslouží i pozornost současné generace. Svědomitost a neúplatnost, se kterou vykonávali bezpečnostní službu, si vyžádala i mnoho obětí v jejich řadách²⁾. Úspěchy, se kterými dokázali řešit běžné i složité kriminální případy, řadily četnictvo Československé republiky mezi nejuznávanější bezpečnostní sbory Evropy.

VZNIK A FORMOVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO ČETNICTVA

S trochou nadsázky je možné říci, že československé četnictvo se stalo nástupnickou bezpečnostní službou c.k. četnictva, když s jistými úpravami převzalo organizační strukturu i síť někdejších četnických stanic. První se do služeb nového čs. státu postavilo četnictvo v Čechách a další četnické útvary se postupně připojovaly. Významnou měrou se na tomto stavu podílel generál Václav Řezáč, tehdejší velitel četnictva v Čechách. Nařídil, že všichni příslušníci četnictva české národnosti se dávají do služeb nově vznikajícího Československého státu. Generál Řezáč rozeslal všem četnickým složkám přípis, ve kterém se uvádělo: „*Veškerému četnictvu v Čechách. Místodržitelství shodlo se s Národním výborem, jakožto představitelem suverenity o spoluzřízení veřejné správy. Tímto usnesením vstupuje četnictvo též do služeb Národního výboru. Organizace četnictva zůstává nadále v nezměněné platnosti. Služební řeč četnictva v českých oblastech je čeština. Tam budiž i služba konána v čapkách s národními odznaky aneb v přilbách bez orla*“³⁾

Komplikovanější byla situace na Slovensku, kde byla převážná část četnického personálu maďarské národnosti a po vyhlášení Československého státu opustila tamní stanice a odešla do Maďarska. Četnické stanice na Slovensku a v Podkarpatské Rusi musely být obsazovány četníky z Čech a Moravy, což způsobovalo organizační problémy, které pramenily z vysokého procenta ngramotnosti místního obyvatelstva.

ČETNICKÝ DŮSTOJNÍK A ČETNICKÝ GÁŽISTA BEZ HODNOSTNÍ TŘÍDY V HODNOSTI STRÁŽMISTR
(OBDOBÍ OD 4.8.1920 DO 27.5.1921) (FOTO ARCHIV AUTORA)

POSTAVENÍ A ÚKOLY ČESKOSLOVENSKÉHO ČETNICTVA

Četnictvo vykonávalo bezpečnostní službu plošně na celém území státu a zákonem o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze dne 14. dubna 1920 bylo definováno jako: „*Vojensky organizovaný sbor strážný, jenž určen jest k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných úřadů státních udržoval v celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost.*“⁴⁾ Do roku 1920 plnilo úkoly podle zákona o četnictvu z roku 1894.

Četnická služební instrukce, uveřejněná výnosem bývalého ministerstva zeměbrany ze dne 20. března 1895 č. 43 říšského zákoníku, byla v českém překladu postupně doplňována a nikdy se nedočkala samostatného vydání. Její platnost byla pouze s úpravami konkrétních ustanovení rozšířena na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, protože v dobách monarchie platila v těchto zemích služební instrukce pro Královské uherské četnictvo. Zmíněný předpis obecně charakterizoval poslání četnictva, jeho podřízenost a vztahy k jiným orgánům. Současně stanovoval pravidla styků při výkonu služby i povinnost příslušníků četnictva složit při vstupu do sboru předepsanou přísahu. Pojednával o tom, jak se mají četníci ve službě chovat a čeho se mají vyvarovat. Je zde zakotvena povinnost „...žárlivě strážiti dobrou pověst sboru a vzájemně na sebe dozířati, čímž bude umožněno, aby nectnosti a zlozvyky byly již v zárodku potlačeny.“⁵⁾

Zmíněná instrukce současně upravovala výstroj a výzbroj četníků ve službě a určovala, kdy musí zakročit a čeho se při zákroku vyvarovat. Příslušná nařízení jim zakazovala vstup do hostinců, výčepů a kaváren za účelem jídla, pití a zábavy. Do těchto zařízení mohl četník vstoupit pouze v případě šetření nějaké události. „*Krčmy sprosté a takové, které nemají dobré pověsti*“, byly četníkovi zapovězeny

i v době mimo službu. Rovněž nesměl navazovat vztahy s osobami špatné pověsti či nadměrně požívat alkoholické nápoje. Za hlavní ctnosti četníka byly považovány pravdomluvnost a neúplatnost.⁶⁾

Četnictvo bylo orgánem státní politické správy určeným k vykonávání bezpečnostní služby s podřízeností státním politickým úřadům. V oblasti výcviku, vyučování, kázně a kontroly služby a dále ve věcech správních a hospodářských bylo podřízeno četnickým důstojníkům. V poslední instanci pak v obou uvedených oblastech podléhalo ministerstvu vnitra. K udržování vojenského pořádku a kázně byl již od roku 1918 ve sboru povolán generální velitel četnictva. K zajištění komunikace a zejména v otázkách výzbroje byl k četnictvu přidělen důstojník čs. vojska.⁷⁾

Organizace četnictva musela rovněž odpovídat organizaci ostatních úřadů a v místech sídel politických a soudních úřadů byla zřizována četnická velitelství.

Představeným úřadem pro četnictvo byl politický úřad prvního stupně, v jehož obvodu byla služba vykonávána. Příslušelo mu bezprostřední řízení služby a dohled nad jejím vykonáváním. Pokud bylo třeba užít četnictva samosprávným městem nebo městem s tzv. municipálním právem (kde byla zřízena policie), povolával je do služby politický úřad druhého stupně. Ostatním státním civilním a vojenským úřadům, stejně tak i samosprávným úřadům, nebylo četnictvo podřízeno.

Zatímco četnické stanice byly rozsety po celém území státu prakticky tak, jak tomu bylo v dobách monarchie, postupně začaly být zřizovány i specializované četnické útvary s konkrétním zaměřením svojí činnosti a mezi ty se řadily i četnické pátrací stanice.

GENERÁL ČETNICTVA VÁCLAV ŘEZÁČ
(FOTO ARCHIV AUTORA)

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA A ŘÍDÍCÍ ORGÁNY ČETNICTVA

Četnické oddělení na Ministerstvu vnitra, označené jako 13. Oddělení vykonávalo hospodářsko-administrativní a vojenskou správu četnického sboru. Společně s 5. oddělením, spravujícím věci bezpečnostních úřadů, tvořilo III. prezidiální odbor. Od roku 1937 začalo spravovat četnické záležitosti 12. oddělení, které bylo součástí V. odboru ministerstva vnitra. Četnické oddělení, s přednostou v čele, řídilo veškeré právně politické, hospodářsko-administrativní a personální záležitosti četnictva. Zpracovávalo nařízení a instrukce, které byly vydávány formou výnosů ministerstva vnitra a publikovány ve Věstníku četnictva. V tomto oddělení rovněž působil i vojenský zástupce ministerstva národní obrany, který spolupůsobil mimo jiné i při otázkách vyzbrojení četnictva.⁸⁾ Tomuto oddělení bylo podřízeno i Ústřední četnické pátrací oddělení a četnické letecké hlídky.

GENERÁL ČETNICTVA VLADIMÍR PUTNA (TŘETÍ ZPRAVA), OD 16. 3. 1927 DO 31. 12. 1934 ZEMSKÝ ČETNICKÝ VELITEL ZEMSKÉHO ČETNICKÉHO VELITELSTVÍ Č. 2 SE SÍDLEM V BRNĚ S DŮSTOJNÍKY ČETNICTVA SPRÁVNÍMI (ČTYŘI MUŽI V BEZPROSTŘEDNÍM OKOLÍ) A VÝKONNÝMI (TŘI MUŽI VLEVO) (FOTO ARCHIV AUTORA)

Generální velitel četnictva byl povolán udržovat v četnictvu vojenský pořádek a kázeň. Měl na starosti kvalifikační řízení, otázky dovolených, různá dobrozdání a návrhy v personálních záležitostech četnictva, které nespádaly do působnosti 13., později 12. oddělení ministerstva vnitra. Do jeho pravomoci ovšem nespádali četniční gážísté, kteří byli zařazeni ve 13., resp. 12. oddělení ministerstva vnitra. Vykonával občasné kontroly (tzv. přehlídky) četnických útvarů po celé republice, aby se přesvědčil o úrovni výkonu služby, kázně a vzdělávání v četnickém sboru. Byl podřízen ústřednímu vedení ministerstva vnitra.⁹⁾

Zemská četnická velitelství (dále jen ZČV) byla vrcholnou četnickou institucí v konkrétní zemi ČSR. Do roku 1928 působilo na území Československé republiky pět těchto velitelství. 1-Čechy (sídlo Praha), 2-Morava, 3-Slezsko, 4-Slovensko, 5-Podkarpatská Rus. Od roku 1928 byl počet těchto velitelství snížen na čtyři, přičemž ZČV č. 3 pro Slezsko se sídlem v Opavě se stalo součástí ZČV č. 2 se sídlem v Brně. ZČV č. 4 se sídlem v Bratislavě bylo nadále označováno jako č. 3 a ZČV č. 5 se sídlem v Užhorodě bylo nadále označováno jako č. 4. V čele stáli zemští četniční velitelé, kteří byli povinni informovat o všech věcech týkajících se bezpečnostní služby přednosty zemských politických správ. V rozsahu svojí funkce řídili vojenské, hospodářské a správní záležitosti v rámci ZČV. Dbali o vzdělávání podřízených a mimo jiné udělovali četníkům povolení k sňatku. Byli podřízeni generálnímu veliteli četnictva.¹⁰⁾

Exponovaní četniční štábní důstojníci vykonávali své funkce v období let 1921–1929.¹¹⁾ Jejich postavení v organizační struktuře bylo mezi zemským četnickým velitelem a veliteli četnických oddělení podle dané teritoriální působnosti a systematizace jejich služebních míst. V Čechách působilo pět, na Moravě tři

ČETNICKÝ ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR VE STEJNOKROJI VYZBROJEN POUZE PISTOLÍ A ČETNICKOU SLUŽEBNÍ ŠAVLÍ PRO VÝKON SLUŽBY VE MĚSTECH, NA NÁDRAŽÍCH APOD.; JINAK ŘEČENO V MÍSTECH, KDE BYLO NEPRAVDĚPODOBNÉ, ŽE BY MOHL POSTRÁDAT PUŠKU (1937–1939) (FOTO ARCHIV AUTORA)

a na Slovensku pět (od roku 1927 šest) kanceláří těchto důstojníků. Ve Slezsku a na Podkarpatské Rusi tato místa zřízena nebyla. Podstatou zavedení této funkce byla poměrně značná rozloha spravovaného území i početní stav podřízených četníků. Zemští četniční velitelé nemohli být podrobně informováni o bezpečnostní situaci, úrovni výcviku, vzdělávání i výkonu služby četnictva v konkrétním regionu. Nebylo ani v jejich silách vyřizovat obsáhlou služební agendu. Na exponované četnické štábní důstojníky byla proto částečně nebo i úplně přenesena působnost zemského četnického velitele, kterého v příkazném obvodu čítajícím několik četnických oddělení zastupovali.¹²⁾

Četnická oddělení pod velením četnických důstojníků správních¹³⁾ byla dalším organizačním článkem a stupněm řízení sboru. V jejich přímé podřízenosti byla okresní četnická velitelství a specializované četnické útvary (četnická pátrací stanice, četnický pohotovostní oddíl a četnická silniční kontrolní stanice), pakliže byly v rámci četnického oddělení zřízeny. Nebylo podmínkou zřizovat zmíněné útvary v rámci všech četnických oddělení v republice. Nejdůležitější povinností velitelů četnických oddělení byl výkon vojenského dozoru a udržování služební kázně. Současně vzdělávali podřízené

velitele stanic a četníky v praktickém výkonu služby jako v tzv. „*pokračovacím a opakovacím vyučování*“.¹⁴⁾

Okresní četnická velitelství byla zřizována v sídlech každého okresního úřadu. V jejich čele stáli důstojníci výkonní¹⁵⁾. Jejich povinností bylo vědět o všech důležitých událostech v okrese a být v pravidelném osobním styku s přednosty okresních úřadů nebo jejich zástupci. Museli dbát, aby veškeré příkazy, vydané četnictvu ze strany těchto státních úředníků písemně nebo ústně, byly provedeny. Bylo-li v sídle okresního četnického velitelství i velitelství nadřízeného četnického oddělení, ve kterém nebyl zařazen vedle jeho velitele další správní důstojník, vykonával okresní četnický velitel současně i funkci zástupce velitele tohoto nadřízeného organizačního článku. Mezi

úkoly velitelů četnických oddělení patřilo mimo jiné i vykonávání kontrol v denní a noční době na všech podřízených četnických stanicích. Zjišťovali stav na jednotlivých stanicích a chování jejich personálu jak ve službě, tak i mimo ni.¹⁶⁾

Četnické stanice byly základním organizačním článkem celého sboru, kde byla realizována bezpečnostní služba v „*příkázaném služebním území*“. V čele stáli velitelé stanic, kteří měli v povinnostech dokonalou znalost vlastností a schopností podřízených i místního způsobu života a zvyků obyvatel v celém obvodu stanice. Vzdělávali podřízené četníky a vedli je k tomu, aby si co nejvíce osvojili služební úkoly a hlavně předpisy, které jejich plnění upravovaly.¹⁷⁾

ÚSTŘEDNÍ ČETNICKÉ PÁTRACÍ ODDĚLENÍ

Ústřední četnické pátrací oddělení v Praze (dále jen ÚČPO) bylo zřízeno v roce 1922. Původně vzniklo jako „*četnické oddělení u poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze*“ výnosem ministra vnitra č. 9868/13 ze dne 17. března 1922. Později, výnosem ministra vnitra č. 4086/13 ze dne 19. ledna 1928, byl název tohoto útvaru změněn na ÚČPO.

Tento vysoce specializovaný četnický útvar byl povolán, aby mimo vyřizování všech podání a znaleckých posudků v oblasti daktyloskopické služby¹⁸⁾ rovněž řídil jednotně pátrací službu. Výnosem ministra vnitra č. 21844/5 ze dne 15. května 1928 bylo ÚČPO pověřeno vedením „*Ústředí pro evidenci potulných cikánů*“, podle § 1 vládního nařízení z 26 dubna 1928, č. 68 Sb. z. a n.

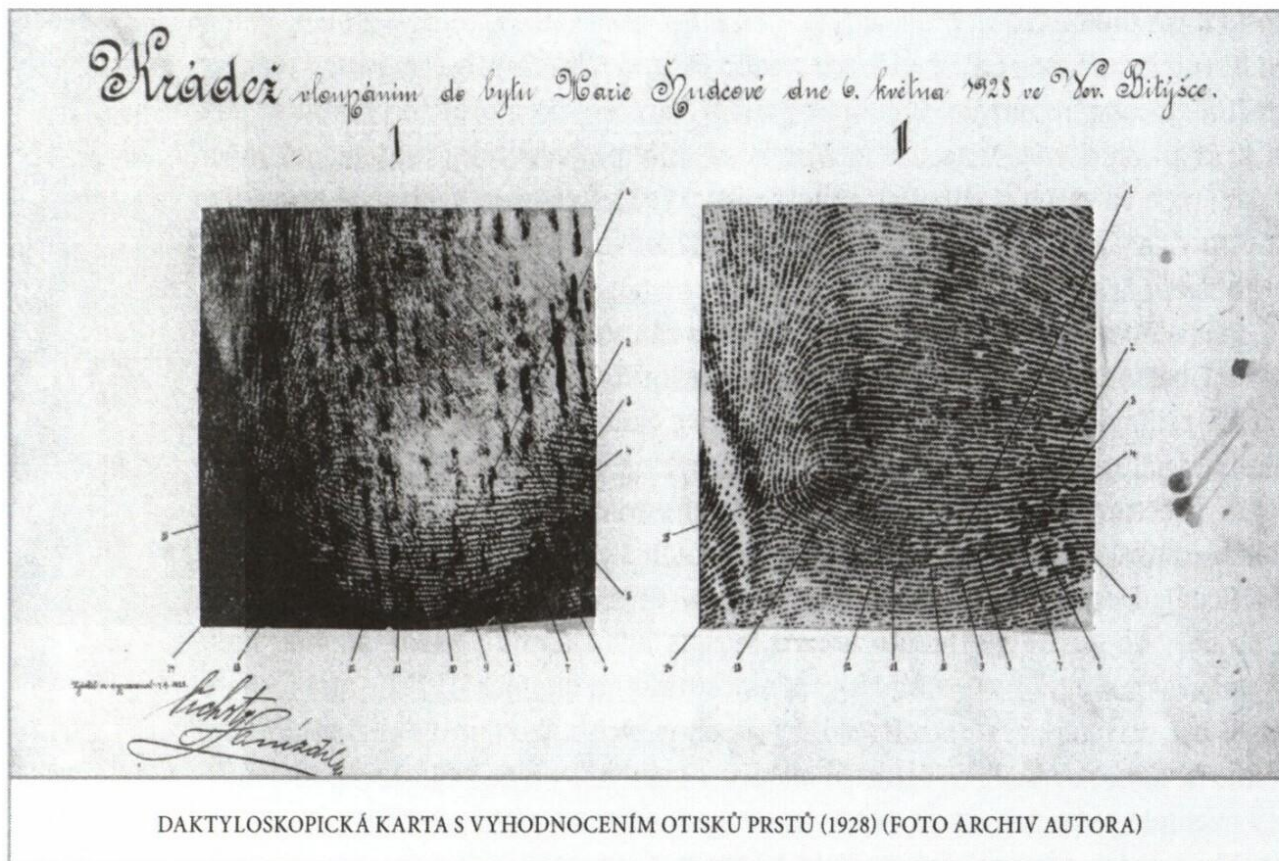
Vedle potřebného počtu kvalifikovaného personálu disponovalo toto oddělení na tehdejší dobu kvalitním technickým vybavením. Mezi ně se řadila i „*lampa pro analýsu ultrafialovými paprsky*“, která se s úspěchem využívala například při odhalování padělaných bankovek, poštovních známek nebo ke zjištění odstraněného písma na nejrůznějších listinách.

K ÚČPO patřil i *Ústav pro chov a výcvik služebních psů četnictva v Pyšelicích*.

Dnem 1. ledna 1934 došlo k soustředění hospodářsko-administrativní služby ÚČPO, Ústavu pro chov a výcvik služebních psů četnictva v Pyšelicích a všech četnických pátracích stanic v jeden hospodářský celek u ÚČPO v Praze. Ten měl od této doby v náplni práce přiznávat, poukazovat, likvidovat a vyplácet všechny služební příjmy gážistů, zařazených na zmíněných útvarech, a současně zajišťovat veškeré potřeby pro výkon služby těchto útvarů. ÚČPO rovněž refundovalo cestovní výlohy za služební cesty velitelů četnických oddělení, kteří byli bezprostředními představenými četnických pátracích stanic, pokud tyto cesty vykonávali v rámci pátrací služby. Tímto ekonomickým opatřením ovšem nedošlo k narušení „*kmenové příslušnosti*“ četníků zařazených na uvedených útvarech.¹⁹⁾

ČETNICKÉ PÁTRACÍ STANICE

Pátrací stanice byly zřízeny dne 1. ledna 1928 u okresních četnických velitelství, zejména všude tam, kde měl sídlo i krajský soud. Dnem 1. ledna 1933 však byly změněny na samostatné útvary, „*Četnické pátrací stanice*“ (dále jen ČPS), a podřízeny velitelstvím četnických oddělení, v jejichž sídle byly zřízeny. Jejich název od této doby zněl například „*Četnická pátrací stanice v Olomouci*“.

DAKTYLOSKOPICKÁ KARTA S VYHODNOCENÍM OTISKŮ PRSTŮ (1928) (FOTO ARCHIV AUTORA)

Současně se zahájením činnosti pátracích stanic byla zrušena evidence cikánů a potulných tlup, kterou doposud vedly některé četnické stanice; tato činnost byla přenesena na místně příslušné pátrací stanice. Příslušným nařízením²⁰⁾ bylo četnickým stanicím uloženo odeslat opisy seznamů potulných cikánů pátracím stanicím. Vydané směrnice byly dále pozměněny tak, že z evidence byli vyloučeni majitelé nezávadných cestovních zábavných podniků (kolotočů, cirkusů, loutkových divadel apod.), kteří měli vystavenou řádnou produkční listinu a dříve museli být evidováni jako „potulná tlupa“.

Výnosem ministerstva vnitra čis. 82695/13 z 27. prosince 1927 byla vydána „Prozatímní instrukce pro četnické pátrací stanice“²¹⁾. Tímto předpisem byla mimo jiné dána i územní působnost ČPS, která se nevztahovala na území, ve kterém vykonávaly bezpečnostní službu státní policejní orgány.

ČPS byly vybaveny motorovými vozidly (automobilem a motorovým kolem), topografickým přístrojem a soupravou daktyloskopických pomůcek. Stanice mohla být dále vybavena i jinými vhodnými a schválenými pomůckami potřebnými pro výkon služby. K ČPS byl zařazen služební pes a jeho vůdce (psovod) s potřebným výcvikem v hodnosti strážmistra nebo štábního strážmistra jako tzv. „další pomocná síla“.

Jak již bylo zmíněno, ČPS byla podřízena veliteli četnického oddělení. Úkolem tohoto velitele bylo dohlížet na služební výkony ČPS a řídit její služební činnost v celém obvodu dané služební působnosti. Pokud došlo k nutné součinnosti ČPS s četnickými útvary v rámci jeho velitelské pravomoci (v obvodu jeho oddělení), řídil výkon přímo. Obvod ČPS ovšem mnohdy zasahoval do obvodů více četnických oddělení. Zde platila zásada, že když se na místo trestného činu patřícího do kompetence ČPS dostavili velitelé obou oddělení (jeden, v jehož služebním obvodu byla ČPS zřízena, a tudíž mu byla podřízena, a druhý, v obvodu jehož oddělení

došlo k trestnému činu), převzal řízení na místě činu služebně starší z nich. Velitel oddělení, jemuž byla ČPS podřízena, řídil výkon služby na místě spáchání těžkých zločinů. Osobně kontroloval činnost pátrací stanice, stav a průběh pátrání a vedení kriminalistické evidence. Jeho činnost se dále projevila v radách, pokynech a názorech ve všech složitějších kriminalistických případech. V případě provádění kontroly na ČPS představeným velitelem vyšší úrovně velení byl této kontrole vždy přítomen.

Důležitým předpokladem pro úspěšnou činnost pátrací stanice bylo stabilizování personálního stavu. Při výběru sil bylo dbáno na to, aby byli do služby v ČPS přijímáni gážisté mimo služební třídy, kteří se k této službě dobrovolně hlásili, měli potřebné schopnosti a mohli být na pátrací stanici ponecháni více roků. Početní stav četnického personálu byl udržován stále na předepsané výši (bližší informace o počtu ČPS včetně početních stavů z roku 1936 jsou uvedeny v příloze). Doplnění stavu a přemísťování se dělo pouze v nezbytných případech a po dohodě s ÚČPO. Tomuto útvaru musela být hlášena i každá změna, která nastala rozhodnutím velitele příslušného četnického oddělení. Příslušníci ČPS nesměli být užíváni k zastupování služby neschopných nebo nepřítomných „gážistů mimo hodnostní třídy“²²⁾ (četníků) na místní stanici nebo na velitelství oddělení.²³⁾

Velitelé pátracích stanic (zpravidla v hodnostech vrchní strážmistr nebo praporčík) a jejich zástupci (zpravidla v hodnosti praporčík) byli ustanovováni z gážistů mimo služební třídy, kteří s úspěchem absolvovali speciální výcvik pro tuto službu. Práce jednotlivých četníků na ČPS byla dělena podle odbornosti, nicméně se uplatňovala zásada zapracovat každého z nich ve více specializacích. Například již zmíněný vůdce služebního psa se navíc staral o evidenci cikánů a popřípadě mohl plnit i úkoly řidiče motorového vozidla. Na každé ČPS systemizované místo „kancelářského pomocníka“²⁴⁾ nebylo považováno za tzv. „službu výkonnou“,²⁵⁾ i když se jednalo o četnického gážistu mimo hodnostní třídy. Výkonná služba měla podstatný význam při povýšení do hodnosti praporčíka, do níž mohl být povýšen příslušník četnictva v hodnosti štábního strážmistra po odsloužení 10 let právě ve službě výkonné.²⁶⁾

Ke hmotným výhodám četníků zařazeným v pátracích stanicích patřilo zvýšení stravného na 1 Kč a 50 hal. za hodinu bez ohledu na to, zda se jednalo o denní či noční dobu.²⁷⁾ Toto zvýhodnění příslušelo i trvale ustanoveným (definitivním) záložním řidičům, kteří sice nebyli služebně zařazení na pátrací stanici, ale jízdu (tzn. službu) vykonávali ve prospěch pátracích stanic.²⁸⁾

PŘÍSLUŠNÍCI ČPS PLNILI ZEJMÉNA NÁSLEDUJÍCÍ ÚKOLY:

- spolupůsobení při vypátrání a zajištění pachatele a odcizeného majetku v úzké spolupráci s četnickými stanicemi, které měly za povinnost vyrozumět ČPS o každém větším trestném činu spáchaném v jejich obvodu;
- zajištění důkazů u každého většího trestného činu, který byl spáchán v jejich obvodu, kdy se na místo musela dostavit hlídka ČPS, vybavená potřebnými pomůckami, případně se služebním psem;
- provádění preventivních objížděk v obvodu působnosti ČPS automobilem nebo motorovým kolem za účelem zachování silničního řádu a pořádku podle předem stanovené trasy vyznačené náčrtkem;

- vedení soustředěné evidence pátrací služby, čímž bylo systematické sledování zločinnosti; informace byly získávány z pátracích oběžníků, zpráv z okresních četnických velitelství a jiných pátracích stanic, z článků Ústředního policejního věstníku, Policejního oznamovatele a ze zpráv a pokynů ÚČPO v Praze;
- vedení evidence cikánů se zaměřením na evidenci trestných činů spáchaných cikány a zpráv o jejich pohybu (vše v rámci svého obvodu);
- ve výjimečných případech vypomáhali při neodkladných a naléhavých výkonech bezpečnostní služby místní stanici, zvláště pokud nebylo četnictvo místní stanice k dispozici nebo na případ nestačilo;
- u menších deliktů (přečin a přestupek) vedli vyšetřování, jestliže podle způsobu jejich provedení, či jiných souvisejících okolností vzniklo důvodné podezření, že jde o tzv. „řemeslnou činnost“ (v současnosti se hovoří o tzv. kvalifikované trestné činnosti).

Príslušníci z ČPS plnili i důležité úkoly při vyšetřování nehod způsobených motorovými vozidly, s přihlédnutím k jejich odborným technickým znalostem o motorových vozidlech (silostrojích). Uměli nehodu správně posoudit a odborně dokázat příčinu jejího vzniku. V předpise ÚČPO v Praze, vydaném pod čís. 672029 z 15. června 1929 o „*Vyšetřování nehod způsobených motorovými vozidly*“ se doslova uvádělo: „*Pátrací stanice má se proto při každé nehodě způsobené silostrojem dostavit na místo, jakmile byla při tom nějaká osoba zraněna nebo usmrcena a nebude na škodu, přijde-li i tehdy, když byl cizí majetek ve větší míře poškozen.*“²⁹⁾

PÁR SLOV ZÁVĚREM

Závěrem je důležité poznamenat, že četníci nebyli v každém ohledu vzorem všech ctností pro současné příslušníky Policie České republiky. Byli to pořád jenom lidé se svými každodenními problémy, starostmi a řekněme i profesními chybami, kterých se jedinci sporadicky dopustili. Autoři úspěšného televizního seriálu *Četnické humoresky* neopomněli vzpomenout i tuto stinnou stránku četnického života v příběhu četníka Zahálky, který svým nezodpovědným přístupem k patřičnému zajištění služební zbraně umožnil, aby se jí zmocnil pozdější vrah, který s ní připravil o život jeho milou. Četnictvo ovšem dokázalo držet svoje elementární problémy pod „*služební pokličkou*“, protože jejich zveřejňování by ničemu neprospělo a ohrozilo by vážnost sboru. Nakonec „*žárlivé střežení dobré pověsti sboru*“ vyplývalo přímo ze služební instrukce.

Plk. Mgr. Miroslav Spurný je policista, t. č. zařazen na Krajském ředitelství policie Olomouckého kraje jako zástupce vedoucího územního odboru v Prostějově. Je amatérským historikem v oblasti bezpečnostních sborů působících na území Československé republiky v letech 1918–1939.

Poznámky:

- 1) Vaněček, Václav: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha 1976, s. 424.
- 2) Po dobu dvacetileté existence československého četnictva položilo více jak 100 jejich příslušníků život při výkonu služby.

VOZIDLO ZN. PRAGA S ČETNICKOU OSÁDKOU VČETNĚ SLUŽEBNÍHO PSA (1930–1939)
(FOTO ARCHIV AUTORA)

- 3) Přípis generála Václava Řezáče ze dne 29. října 1918.
- 4) § 1 zákona č. 299 ze dne 14. dubna 1920.
- 5) § 8 odst. 2 služební instrukce pro četnictvo.
- 6) § 11 služební instrukce pro četnictvo.
- 7) § 2 a 3 zákona č. 299 ze dne 14. dubna 1920.
- 8) Macek, Pavel–Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918–1939)*. Praha 1999, s. 53.
- 9) Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*. Praha 1937, s. 218.
- 10) § 142–146 Služební instrukce pro četnictvo.
- 11) Funkce byla zrušena výnosem ministra vnitra č. 22.804/13 ze dne 18. dubna 1929.
- 12) Macek, Pavel–Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918–1939)*. Praha 1999, s. 55.
- 13) Důstojníci správní zastávali místa velitelů četnických oddělení, všech vyšších velitelů, pobočníků a učitelů na četnických školách a dále byli zařazeni na místech, která byla pro ně systematizována na Ministerstvu vnitra ČSR.
- 14) § 125–138 služební instrukce pro četnictvo.
- 15) Důstojníci výkonní byli zpravidla okresními četnickými veliteli a učiteli na četnických školách. Výjimečně mohli být ustanoveni na důstojnických místech v kancelářích vyšších velitelství, a to pouze na místech pro důstojníky zbraní zde systemizovaných. Tito důstojníci se doplňovali výhradně povyšováním v četnictvu z vrchních strážmistrů četnictva zařazených do výkonné služby. Nejvyšší možnou dosaženou hodností u výkonných důstojníků byl major.
- 16) § 119–124 služební instrukce pro četnictvo.
- 17) § 110–118 služební instrukce pro četnictvo.
- 18) Výnosem ministerstva vnitra č. 9668/13 ze 17. března 1922 bylo zřízeno u tehdejšího poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze zvláštní četnické oddělení pro daktyloskopickou službu v četnictvu, které se posléze stalo součástí ÚČPO. Tímto výnosem byla také vydána „Instrukce pro daktyloskopickou službu u četnictva“

PŘÍSLUŠNÍCI ČETNICTVA NA MÍSTĚ SMRTELNÉ DOPRAVNÍ NEHODY NA PROSTĚJOVSKU (1930)
(FOTO ARCHIV AUTORA)

- 19) Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*. Praha 1937 s. 381–382.
- 20) Výnos ministerstva vnitra čis. 25.452/5 ze dne 16. května 1928.
- 21) Prozatímní instrukce pro četnické pátrací stanice byla následně doplněna a pozměněna výnosy čis. 36912/13 ze 7. září 1929, čis. 73056/13 z 28. listopadu 1930, čis. 76146/13 ze 17. ledna 1931 a čis. 64511/13 z 10. března 1931.
- 22) Gážisté mimo hodnostní třídy tvořili četnický personál v hodnostech vrchní strážmistr, praporčík, štábní strážmistr a strážmistr. Někdy se hovoří také o tzv. „definitivních četnících“, kterými se příslušníci četnictva stali po úspěšném ukončení služební pozice četníka na zkoušku a byli povýšeni do hodnosti strážmistra ve III. platové stupnici.
- 23) Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*. Praha 1937 s. 382–387.
- 24) Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*. Praha 1937 s. 385.
- 25) Termínem „Služba výkonná“ se označuje služba přímé bezpečnostní povahy, při níž konali četníci určené pochůzky ve služebním obvodu, vyšetřování různých deliktů, pátrání apod.
- 26) Výnos Ministerstva vnitra čis. 75.003–13 ze dne 22. listopadu 1927, ve znění výnosu min. vnitra čis. 64.245/13 ze dne 30. října 1920 a čis. 78.312/13 ze dne 28. listopadu 1930
- 27) Výnos Ministerstva vnitra čis. 9728/13 ze dne 17. února 1930.
- 28) Výnos Ministerstva vnitra čis. 52.776/13 ze dne 21. srpna 1931.
- 29) Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*. Praha 1937, s. 136.

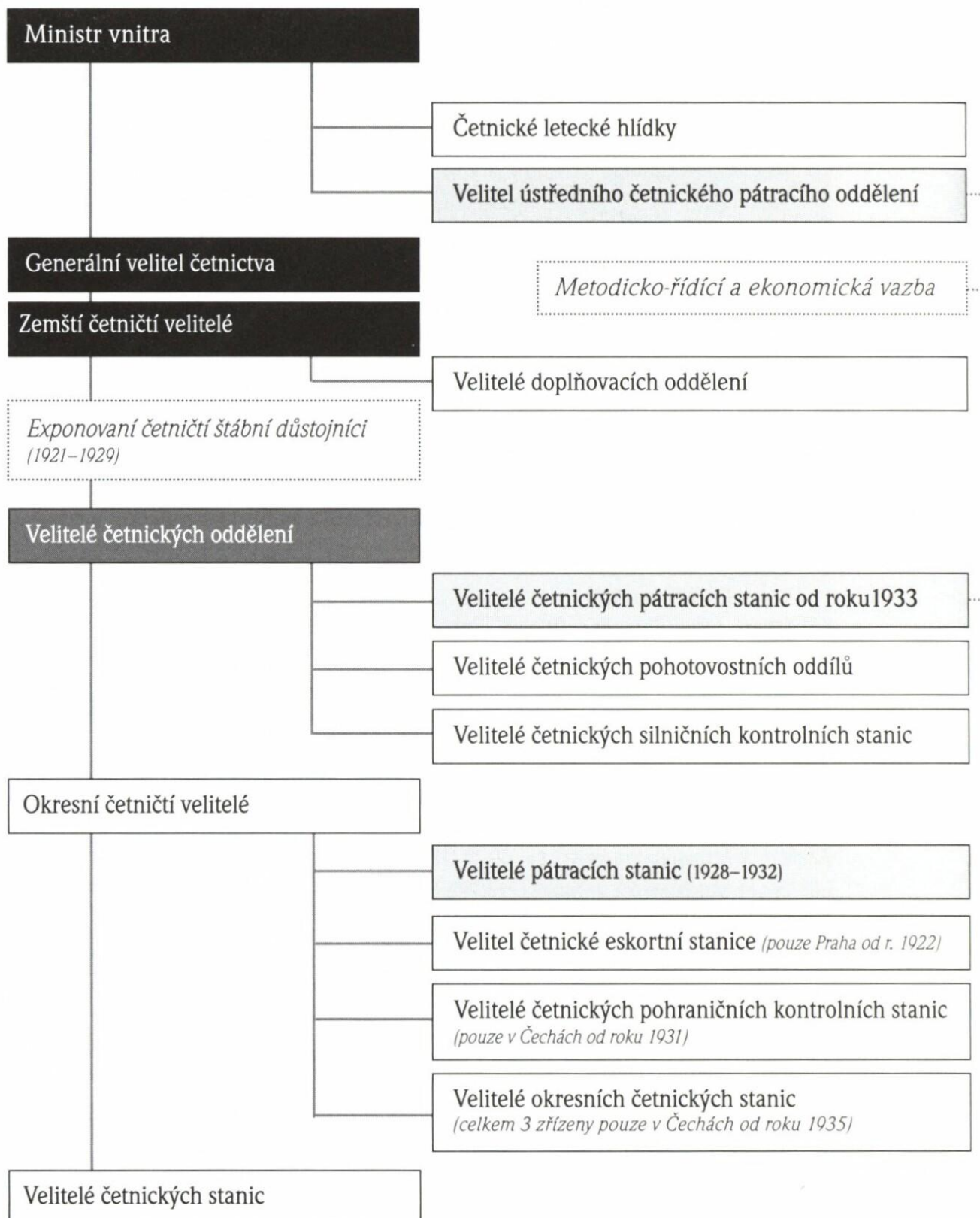
Literatura:

- Vaněček, Václav: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha 1976.
- Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*. Praha 1937.
- Macek, Pavel–Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918–1939)*. Praha 1999.

Zákony a předpisy:

Zákon o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n. ve znění zákona ze dne 31. ledna 1928, čís. 28 Sb. z. a n.

Služební instrukce pro četnictvo, uveřejněná výnosem bývalého ministerstva zeměbrany ze dne 20. března 1895, č. 43 ř. z., doplněná a upravená výnosem ministerstva vnitra ze dne 13. července 1923, č. 47.446/13, ze dne 3. října 1923 č. 55.739/13, ze dne 26. července 1924. č. 35.006/13, ze dne 10. února 1926, č. 60.162/13-1924, ze dne 15. června 1928, č. 37.156/13 a ze dne 14. března 1932, č. 70.827/13-1931.

STRUKTRURA VELENÍ V ČESKOSLOVENSKÉM ČETNICTVU

ČETNICKÉ PÁTRACÍ STANICE PODLE STAVU V ROCE 1936

119

	sídlo četnické pátrací stanice	počet mužů
ZEMSKÉ ČETNICKÉ VELITELSTVÍ PRAHA (Č.1)		
1	Česká Lípa	10
2	České Budějovice	10
3	Hradec Králové	9
4	Cheb	11
5	Chrudim	11
6	Jičín	10
7	Kladno	10
8	Klatovy	10
9	Kutná Hora	10
10	Liberec	11
11	Litoměřice	11
12	Mladá Boleslav	11
13	Most	11
14	Písek	11
15	Plzeň	11
16	Praha	13
17	Tábor	11
18	Trutnov	12
celkem	18 ČPS, ve kterých sloužilo	193 mužů
ZEMSKÉ ČETNICKÉ VELITELSTVÍ BRNO (Č.2)		
1	Brno	12
2	Jihlava	10
3	Moravská Ostrava	11
4	Nový Jičín	9
5	Olomouc	11
6	Opava	12
7	Uherské Hradiště	11
8	Znojmo	11
celkem	8 ČPS, ve kterých sloužilo	87 mužů
ZEMSKÉ ČETNICKÉ VELITELSTVÍ BRATISLAVA (Č.3)		
1	Banská Bystrica	9
2	Bratislava	11
3	Humenné	9

4	Komárno	9
5	Košice	9
6	Levoča	9
7	Nitra	9
8	Prešov	9
9	Rimavská Sobota	9
10	Ružomberok	8
11	Trenčín	8
12	Žilina	9
celkem	12 ČPS, ve kterých sloužilo	108 mužů
ZEMSKÉ ČETNICKÉ VELITELSTVÍ BRATISLAVA (Č.3)		
1	Berehovo	10
2	Chust	9
3	Rachov	10
4	Užhorod	10
celkem	4 ČPS, ve kterých sloužilo	39 mužů
celkem	bylo v rámci ČPS na území ČSR v roce 1936 zařazeno	427 mužů

Michal Dlouhý

V roce 1992 jsem oslovil režiséra Antonína Moskalyka s myšlenkou filmově zpracovat případy řešené v meziválečném období československým četnictvem. Mojí ambicí bylo pokusit se o společenskou rehabilitaci prvorepublikového četnického sboru, který byl pošpiněn nánosem ideově zaměřených polopравd a lží...

NĚKOLIK FAKTŮ ÚVODEM

Na první schůzku jsem s sebou přinesl první verzi námětu a diplomovou práci věnovanou organizaci československého četnictva. Původní námět doznal, za více než čtyři roky společné práce, několika změn a děj připravovaného seriálu byl zasazen do prostředí četnické pátrací stanice a kasáren sloužících k ubytování četnických útvarů.

Četnické pátrací stanice byly zřízeny v roce 1928 v sídlech krajských soudů a měly za úkol zejména pátrání po pachatelích nejtěžších trestných činů – zločinů. K tomu účelu byly vybaveny motorovými koly, později automobily, fotografickými přístroji a daktyloskopickými soupřavami. Početní stav pátracích stanic, který původně tvořili tři četníci, byl postupně navyšován o vůdce služebního psa, kancelářské pomocníky, pomocné síly a řidiče. V roce 1942, kdy byly stanice zrušeny, se počet pracovníků pohyboval okolo dvaceti. V průběhu patnácti let jejich existence se na pátracích stanicích vystříдалo téměř padesát četníků.

Bylo však třeba rozhodnout, na které ze čtyřiceti pátracích stanic se bude děj seriálu odehrávat. Návrh umístit děj na pátrací stanici v mém rodném městě v Kutné Hoře, o jejíž činnosti jsem měl řadu autentických dokumentů, neobstál. Pan režisér navrhl, že by seriál rád umístil do okolí České Skalice. K tomuto místu uvedl několik důvodů. Je zde nedotčená příroda vhodná pro natáčení dobového seriálu, před lety zde točil Babičku od Boženy Němcové a má zde i svoji chalupu. Bylo rozhodnuto! Děj seriálu se bude odehrávat na Četnické pátrací stanici v Hradci Králové...

V kalendářích četnictva jsem vyhledal jména četníků skutečně sloužících na královéhradecké pátrací stanici, ta byla zapracována do námětu.

Musím přiznat, že jsem na počátku nevěděl, s výjimkou velitele pátračky, jaké funkce jednotliví četníci zastávali, čímž došlo k jistému odklonu od reality. Ústřední postavou námětu byl četník Josef Arazím z pátrací stanice v Hradci Králové. Dalšími pracovníky filmové pátrací stanice byli navrženi:

- vrchní strážmistr Jaroslav Šiktanc – velitel pátrací stanice,
- štábní strážmistr Václav Jaroš – kancelářský pomocník,
- štábní strážmistr Josef Ambrož – pomocná síla,
- štábní strážmistr Josef Jiroušek – řidič automobilu,
- štábní strážmistr Jaroslav Němec – fotograf,
- praporčík Bedřich Pomezný – pomocná síla,

Četnická pátrací stanice v Hradci Králové:

Šiktanc Jaroslav, vrch. strážm., vel., zást. chybí, šstrážm.:
 Němec I Jaroslav, kanc. pom., Arazim Josef, Ambrož Josef,
 Pomezný Bedřich, strážm.: Cvrček Václav, kanc. pom., Ji-
 roušek III Josef Vincenc, Pěnkava Vojtěch, Šebestík Inocenc
 Vladimír.

OBSAZENÍ ČETNICKÉ PÁTRACÍ STANICE V HRADCI KRÁLOVÉ V ROCE 1936 (FOTO ARCHIV AUTORA)

- praporčík Jan Turko – kancelářský pomocník,
- strážmistr Richard Vladislav Jarý – řidič motorového kola,
- strážmistr Inocenc Vladimír Šebestík – vůdce služebního psa.

ZROD SERIÁLU

Do odborných diskusí nad námětem se postupně zapojila Pavlína Moskalyková Solo, Miloš Fedaš, další autoři literárních scénářů, architekti a pracovníci výpravy. Když se pro realizaci seriálu v roce 1996 rozhodlo brněnské televizní studio, byla filmová pátračka přenesena do moravské metropole, avšak jména četníků z královéhradecké pátračky zůstala, až na drobné úpravy křestních jmen, zachována.

Děj seriálu, který byl natočen ve třech řadách, se odehrává v letech 1932 - 1938 a je tvořen případy, které se skutečně staly. Došlo pouze k záměně jmen aktérů a míst, kde se zločiny opravdu udály, ale vystupují v něm skutečně existující četníci. Smyslem seriálu bylo podat objektivní obraz o československém četnictvu a jím vykonávané pátrací službě, dnešní kriminální službě.

ZPĚT K REALITĚ

Arazim, Jarý, ale i Šiktanc, Šebestík, Turko, Němec, Jaroš a Ambrož jsou jména známá díky televizním obrazovkám doslova milionům diváků. Můj zájem o historii četnictva trvá více než dvacet pět let a za tuto dobu jsem shromáždil úžasné množství materiálu vypovídajícího o činnosti československého četnictva. Až v době přípravy třetí řady seriálu jsem začal poznávat potomky četníků sloužících na královéhradecké pátrací stanici. Do dnešního dne jsem postupně navázal kontakt s pěti četnickými dětmi: synem štábního strážmistra Inocence Vladimíra Šebestíka – Vladimírem, synem štábního strážmistra Vladislava Richarda Jarého – Vladislavem, dcerou vrchního strážmistra Jaroslava Šiktance – Dagmarou, dcerou štábního strážmistra Josefa Ambrože – Annou a dcerou praporčíka Josefa Arazima – Alenkou. Díky uvedeným osobám již znám nejen podobu jednotlivých četníků, ale i jejich životní osudy.

SETKÁNÍ PRVNÍ

První, s kým jsem se seznámil, byl RNDr. Šebestík, kterého zaujal výskyt jeho příjmení v televizním seriálu o četnicích. Kontakt na pana doktora jsem získal od našeho

PŘÍSLUŠNÍCI ČETNICKÉ PÁTRACÍ STANICE V HRADCI KRÁLOVÉ V ROCE 1937 (SEDÍCI ZLEVA PRAPORČÍK VÁCLAV JAROŠ, VRCHNÍ STRÁŽMISTR JAROSLAV ŠIKTANC A ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR JAROSLAV NĚMEC, STOJÍCÍ ZLEVA ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR BEDŘICH POMEZNÝ, ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR JAN TURKO, STRÁŽMISTR JOSEF JIROUŠEK, STRÁŽMISTR VLADISLAV RICHARD JARÝ A ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR JOSEF AMBROŽ) (FOTO ARCHIV AUTORA)

společného známého a zároveň i mého bývalého vedoucího, emeritního policejního rady JUDr. Miloslava Dočekala.

Nad skleničkou vína jsem panu Šebestíkovi potvrdil, že jeho otec strážmistr Inocenc Vladimír Šebestík byl skutečně předobrazem jedné ze seriálových postav a zároveň jsem jej seznámil s případem zastřeleného vůdce služebního psa plzeňské pátrачky strážmistra Aloise Taubera, který byl se seriálovou postavou spojen.

Inocenc Vladimír Šebestík se narodil dne 4. ledna 1903, vyučil se mechanikem a nastoupil vojenskou službu u 3. leteckého pluku. Po nějakou dobu sloužil u pražské státní policie a v roce 1930 nastoupil, s hodností svobodníka, k četnickému sboru.

Po absolvování školy četníků v Praze nastoupil, vzhledem ke své civilní profesi mechanika, jako řidič služebního motorového vozidla na Četnickou pátrací stanici v Hradci Králové.

Četnickému synkovi utkvěl v paměti případ ze služby na královéhradecké pátrачce, při němž byl jeho otec zraněn. Spolu s kolegou štábním strážmistrem Janem Turkem, který na pátrací stanici vykonával vůdce služebního psa Korda, měli za úkol (v době těsně před mnichovem) eskortovat služebním automobilem zatčeného německého vyzvědače Lachnita. Zatčený byl ve svěracích řetízích posazen na zadní sedadlo automobilu a vedle něj seděl štábní strážmistr Turko. Eskortovanému se podařilo nepozorovaně sebrat z podlahy vozu kliku na natáčení motoru, s níž napadl vedle sedícího štábního strážmistra Turka. Ostrá hrana kliky prorazila četníkovi tvář a způsobila silné krvácení. Na zadním sedadle jedoucího vozu nastal zápas, při kterém se Lachnitovi podařilo několikrát klikou udeřit do hlavy řidi-

ŘIDIČ STRÁŽMISTR ŠEBESTÍK U SLUŽEBNÍHO
AUTOMOBILU (FOTO ARCHIV AUTORA)

ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR INOCENC VLADIMÍR
ŠEBESTÍK (FOTO ARCHIV AUTORA)

če strážmistra Šebestíka. Intenzita úderů byla naštěstí tlumena plátěnou střechou vozidla, o níž se konec kliky vždy zachytil. Přesto strážmistr Šebestík, který se musel věnovat řízení vozu projíždějícího serpentinami, utržil několik krvácejících tržných ran na hlavě. Jediné na co se zmoohl, bylo troubení klaksonem, které zburcovalo obyvatele vesnice, kterou právě projížděli. Eskortovaný vyskočil ze zpomalujícího se vozidla a začal utíkat do lesa. Když občané spatřili dva zkrvavené četníky, vzali spravedlnost do svých rukou, dopadli prchajícího útočníka a zneškodnili ho. Je třeba si uvědomit, že k události došlo v období přímého ohrožení republiky a tudíž si obyvatelé obce na agresivním němci s chutí zchladili žáhu. Poté v okresní nemocnici následovalo ošetření, které se u strážmistra Šebestíka neobešlo bez několika stehů na hlavě a u štábního strážmistra Turka bez několika stehů na tváři.

Od samého počátku okupace byl strážmistr Šebestík na královéhradecku zapojen do odbojové činnosti v organizaci *Jitřenka*, která ukrývala gestapem hledané osoby. Později, již s hodností štábního strážmistra, Inocenc Šebestík sloužil jako řidič služebního motorového vozidla na Četnické silniční kontrolní stanici v Písku. I při službě v jižních Čechách byl, stejně jako řada jeho kolegů, opět zapojen do odboje. V roce 1943 si zakoupil rozmnožovací přístroj a pod krycím jménem Daneš rozesílal letáky zaměřené proti okupantům. V květnu 1945 sloužil štábní strážmistr Šebestík na zemském četnickém velitelství v Praze a podílel se s kolegy Dědkem a Hruškou na odzbrojování německé posádky v budově zemského velitelství. Za uvedenou odbojovou činnost obdržel od prezidenta republiky Československou vojenskou medaili za zásluhy I. stupně. Po skončení války pracoval na Zemském národním výboru v Praze a později v diplomatických službách na zastupitelském úřadě ve Vídni.

Dnes by se dožil 100
let můj otec

VLADISLAV JARÝ
bývalý strážmistr
z četnické pátrací sta-
nice v Hradci Králo-
vé, účastník odboje,
vzácný člověk, který
mi moc chybí. Vzpomíná syn Vladi-
slav Jarý.

RSC00092

SPOLEČENSKÁ KRÓNKA 100 LET NAROZENÍ VLADISLAVA
JARÉHO (FOTO ARCHIV AUTORA)

SETKÁNÍ DRUHÉ

Dne 19. ledna 2006 se ve společenské kronice deníku Právo objevila vzpomínka ke stému výročí narození Vladislava Jarého, bývalého strážmistra z četnické pátrací stanice v Hradci Králové, kterou uveřejnil jeho syn Vladislav Jarý.

Prostřednictvím doktora Šebestíka jsem na pana Vladislava Jarého získal kontakt a dohodl si s ním schůzku. Přivítal mne soudní znalec a vášnivý milovník vojenské historie, kterému jsem nad šálkem kávy vysvětlil, jak došlo k tomu, že se příjmení jeho otce objevilo v úspěšném televizním seriálu. Následovala několikahodinová debata nad

objemným rodinným albem plným zajímavých fotografií nejen o Vladislavu Richardu Jarém, ale také o historii četnictva. Od pana Vladislava Jarého jsem obdržel četnický obušek patřící jeho otci, který strážmistr Jarý používal nejen při výkonu služby, ale bylo – li to nezbytně nutné i k plnění svých otcovských povinností...

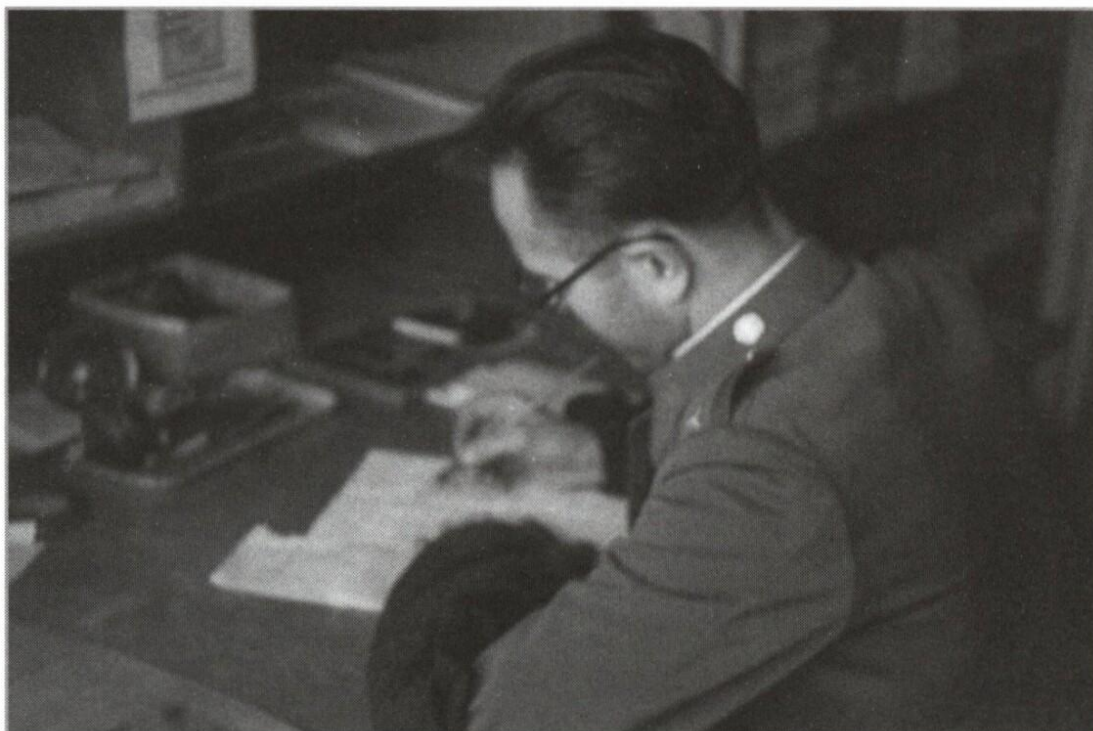
Vladislav Jarý byl tak laskav a napsal předmluvu k mé sedmé knize *Humoresky vážně*, kterou si nyní dovoluji doslovně uvést:

*„Vážení příznivci a čtenáři četnických historek,
byl jsem osloven autorem této knížky s tím, že bych mohl mít nějaké vzpomínky nebo dokumenty o mém otci – štábním strážmistru Vladislavu Jarém, který mimo jiné sloužil i na četnické pátrací stanici v Hradci Králové.*

To mne samozřejmě velmi potěšilo a považuji to za velkou čest. Zanedlouho jsme se sešli nad různými dokumenty a fotografiemi. Přitom mne JUDr. Dlouhý seznámil se svojí tvorbou a vysvětlil mi, jak se do úspěšného televizního seriálu dostalo příjmení „Jarý“, které je dost neobvyklé a potěšil mne tím, že to byla právě jména četníků z četnické pátrací stanice v Hradci Králové – pouze došlo ke změně křestních jmen. Takže Jarý v televizním seriálu je vlastně Jarý – můj otec. Zároveň jsem byl požádán, zda bych nenapsal předmluvu ke knize pojednávající o zákulisí televizního seriálu.

Po delších úvahách jsem se pokusil formulovat předmluvu jako vzpomínku na mého otce. Strážmistr Vladislav Jarý sloužil původně na severní německé hranici na četnické stanici v Dolním Lichtenvaldě, nyní Dolní Světlá. Vzhledem k situaci v Německu a blízkosti státních hranic, také spolupracoval s vojenskou zpravodajskou službou. Jako zajímavost uvádím, že v této obci vlastnil penzion slavný německý boxer Max Schmeling, který měl za manželku naší herečku Anny Ondrákovou. Uvedený pension však dnes již nestojí.

Otec mi samozřejmě vyprávěl různé historky ze služby, které jsem jako malý kluk doslova hltal. Také jsme se přátelili s dalšími četníky a jejich rodinami a setkávali jsme se vzájemně až do jejich i tátovy smrti. Vzpomínám si například na jeho nejlepšího přítele Stanislava Dostála, jednoho z nejčestnějších mužů,

KANCELÁŘSKÝ POMOCNÍK STRÁŽMISTR JARÝ (FOTO ARCHIV AUTORA)

kterého jsem kdy poznal. Ten mi jednou vyprávěl, jak byli odveleni na nějakou dělnickou manifestaci, pouze jako asistence. Tito po nich začali házet kameny, takže byl nutný zákrok „pendreky“ a tehdejší Rudé právo se mohlo zbláznit.“

Další vzpomínka se vybavuje již na dobu okupace. Otec jednou musel služebně s nějakými dokumenty k veliteli gestapa v Hradci Králové. Když věc vyřídil, tak mu gestapák podal ruku, což tehdy nešlo odmítnout. I když byla zima, tak si táta na tuto ruku již neoblékl rukavici a až v kanceláři si ji pečlivě umyl.

Za okupace se otec zapojil do odboje, ukrýval zbraně a v květnu 1945 se účastnil zabírání hradeckého letiště.

A nakonec ještě jednu historku – je až z roku 1965, je však tak typická, že ji nemohu vynechat. V létě jsme jeli s otcem autem, otevřená okna a já špatně odbočil, kam se nesmělo a ještě do zákazu průjezdu. Samozřejmě nás zastavil příslušník SNB a začal mne decimovat. Tehdy byly u řidičských průkazů kupóny, do nichž se vyznačovaly větší přestupky. Při třech záznamech došlo k odebrání řidičského průkazu. Já už měl dva záznamy, a tudíž hrozilo, že bude třetí a bude následovat odebrání řidičského průkazu. Měl jsem zrovna v autě karton cigaret takzvaných „tvrdých“ SPART, které jsem nabídl „za vyřízení“, což bylo akceptováno a měli jsme tedy po problému. Jelo se dál. Otec mlčel, tvářil se divně a tak, když jsem se ho zeptal, jestli mu něco není, smutně řekl: „Tak tohle by četník za první republiky nikdy neudělal!“

Myslím, že lepší zakončení jsem nemohl napsat, těším se na další četnické historky a ještě jednou děkuji autorovi za čest a důvěru, kterou mne pocítil.

Vladislav Jarý

syn štabního strážmistra Vladislava Jarého“

ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR JARÝ
(FOTO ARCHIV AUTORA)

C.K. ČETNÍK JAROSLAV ŠIKTANC
(FOTO ARCHIV AUTORA)

Ale vraťme se zpět k četníkovi Jarému: Vladislav Richard Jarý se narodil dne 19. ledna 1906, vyučil se zahradníkem a po vojenské službě u druhého hraničářského praporu nastoupil v roce 1929 s hodností desátníka k četnickému sboru.

V Praze absolvoval školu četníků na zkoušku a poté vykonával službu na několika četnických stanicích v severních Čechách, na Četnické pátrací stanici v Lito-měřicích a po úrazu oka, způsobeném střepinou cvičného granátu, zastával funkci kancelářského pomocníka na pátrací stanici v Hradci Králové.

V době druhé světové války se již štábní strážmistr Vladislav Richard Jarý, stejně jako řada jeho kolegů, zapojil do odbojové činnosti. 8. února 1943 inicioval tajné vyfotografování vypreparovaných lebek pěti parašutistů, kteří se podíleli na spáchání atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. V německém ústavu pro soudní lékařství v Praze ho provedl Jarého bývalý kolega fotograf královéhradecké pátračky štábní strážmistr Bedřich Pomezný, pracující nejprve na Ústředním četnickém pátracím oddělení v Praze a po jeho zrušení na pražské Všeobecné kriminální ústředně.

SETKÁNÍ TŘETÍ

Přes Muzeum policie mne nakontaktovala dcera vrchního strážmistra Jaroslava Šiktance, dlouholetého velitele královéhradecké pátrací stanice, Dagmara. Od paní Dagmary jsem se dozvěděl, že její otec Jaroslav Šiktanc se narodil 10. listopadu 1889 v obci Peklov na Kladensku, byl římskokatolického vyznání a občanským povoláním hospodářský praktikant. V roce 1909 nastoupil vojenskou službu, roku 1913 přestoupil k c. k. četnictvu jako četník na zkoušku a po roční službě ho přijali do definitivního stavu.

NOVOMANŽELÉ ŠIKTANCOVI
(FOTO ARCHIV AUTORA)

VELITEL VRCHNÍ STRÁŽMISTR JAROSLAV ŠIKTANC
(FOTO ARCHIV AUTORA)

V roce 1915 se stal strážmistrem a poté, co v Bratislavě v roce 1919 absolvoval školu pro výcvik velitelů četnických stanic, byl povýšen na vrchního strážmistra a stal se velitelem stanice v Ivánce v politickém okrese Nitra. Do Čech byl na vlastní žádost přemístěn v roce 1922 a velel četnické stanici v muniční továrně v Poličce.

V letech 1928–1937 působil jako velitel četnické pátrací stanice v Hradci Králové a poté četnické stanice v Jičíně.

I on se v době protektorátu zapojil do odbojové činnosti. Po skončení okupace byl neprávem obviněn ze spolupráce s okupanty, ale vyšetřování toto nařčení zcela vyvrátilo.

SETKÁNÍ ČTVRTÉ

Ústřední postavou televizního seriálu je četník Karel Arazim, který se vypracuje z řadového četníka v hodnosti štábního strážmistra až na velitele pátračky v hodnosti vrchního strážmistra. Postupně se mi podařilo zjistit, že skutečný četník Arazim se jmenoval Josef Arazim a narodil se 20. listopadu 1898. V době první světové války byl od 5. října 1917 příslušníkem italských legií a bojoval na Doss Alto.

Prostřednictvím nakladatelství Pragoline mi byl doručen dopis psaný dcerou Josefa Arazima Alenkou. Do ruky se jí dostala moje kniha *Humoresky vážně* a velmi ji potěšila pasáž o jejím otci. Uvedla, že již při vysílání seriálu *Četnické humoresky* ji jméno jednoho z hlavních aktérů, vzhledem k jeho ne tak častému výskytu, zaujalo. Po přečtení mé knihy se ujistila, že její tatínek je skutečným předobrazem jedné ze seriálových postav. Závěrem dopisu mi vyjádřila poděkování za dobré ztvárnění vzpomínky na jejího otce.

Bez váhání jsem ji telefonicky kontaktoval a dohodl si s ní osobní setkání. Nad

ČETNÍK NA ZKOUŠKU JOSEF ARAZIM
(FOTO ARCHIV AUTORA)

STRÁŽMISTR ARAZIM SE SLUŽEBNÍM PSEM
DEREŠEM (FOTO ARCHIV AUTORA)

hromádkou dokumentů a fotoalb jsme strávili krásné odpoledne. Paní Alence jsem o jejím otci poskytl informace uvedené v pozůstalosti četníka Rudolfa Votruby. Získanými fakty jsem si tak doplnil mozaiku poznání o četníku Josefu Arazimovi.

Dozvěděl jsem se, že v době první světové války se Josef Arazim zúčastnil bojů na území Rakouska, Bosny a Itálie, kde utrpěl při plynovém útoku zranění. V červenci 1917 byl v Itálii zajat a přihlásil se do československé zahraniční armády. Po skončení světové války se účastnil vojenského obsazování Slovenska. Do četnického sboru nastoupil 1. srpna 1921 a po absolvování školy pro výcvik četníků na zkoušku byl povýšen na strážmistra.

V roce 1925 se stal zástupcem velitele četnické stanice v Nových Hradech u Vysokého Mýta. Koncem roku 1927 absolvoval kurz vůdců služebních psů četnictva a počátkem roku 1928 byl přemístěn na četnickou stanici v Hradci Králové. Jako vůdce služebního psa foxteriera Dereše zde byl k dispozici královéhradecké četnické pátrací stanici. V roce 1929 byl zařazen do systemizovaného stavu pátrací stanice. V roce 1931, po deseti letech služby, byl povýšen na štábního strážmistra.

V roce 1932 mu byl přidělen nový služební pes – fena německého ovčáka Sylva. V pozůstalosti bývalého četnického psovoda pátrací stanice v Nitře a později zástupce velitele kutnohorské četnické pátračky praporčíka Rudolfa Votruby, jehož syn mi poskytl nepřeberné množství materiálu, jsem o četníku Arazimovi našel další zajímavé dokumenty.

V době absolvování kursu pro výcvik vůdců služebních psů četnictva si strážmistr Votruba pořídil následující záznam: „Dne 11. dubna večer a dne 12. dubna ráno 1932 kryl „Alto“ fenu státní správy „Sylvu“ z pátrací stanice v Hradci Králové, vůdce šstržm. Josef Arazim. – Krytí správné ústavu podepsáno.“

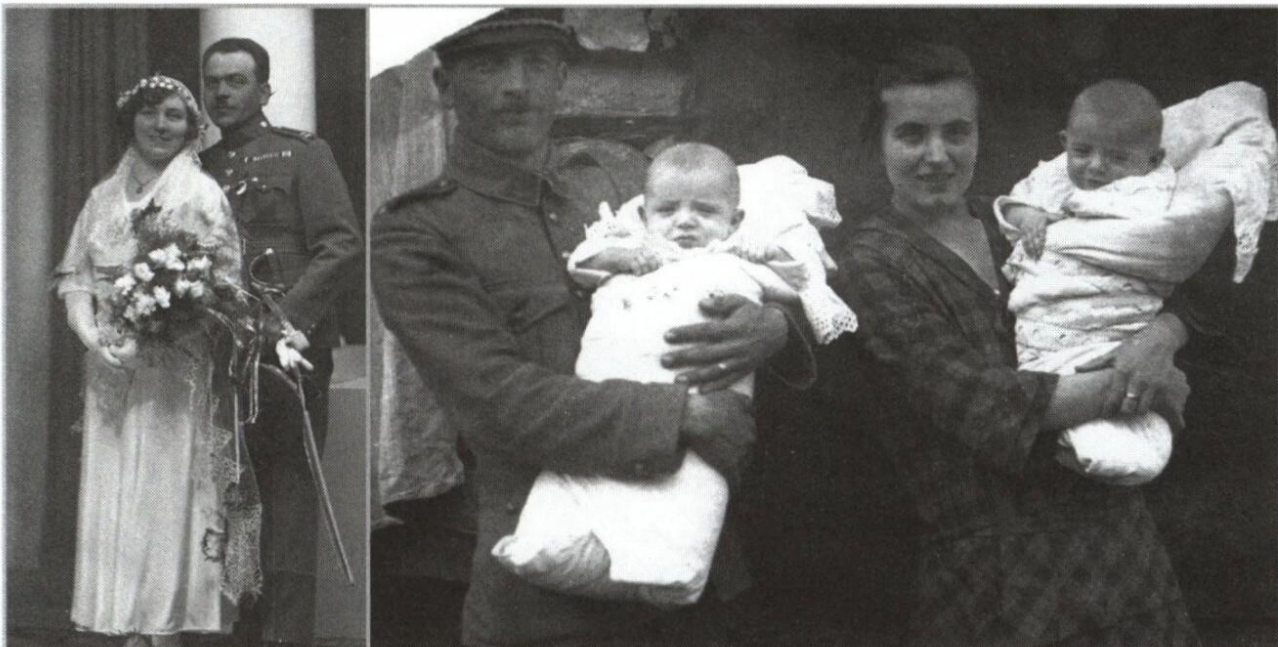
JOSEF ARAZIM S PSÍ RODINKOU (FOTO ARCHIV AUTORA)

Dalším dokumentem nalezeným v pozůstalosti Rudolfa Votruby byl dopis štábního strážmistra Josefa Arazima psaný v Hradci Králové dne 26. srpna 1932. V dopise je uvedeno, že Sylva měla 4 mláděta, dvě feny a dva psy. Dostali jména Kora, Kreta, Konsor a Kord. Ústav pro chov a výcvik služebních psů četnictva je přidělil následovně: Korda obdržel štábní strážmistr Jan Turko ze stanice Kuks – oddělení Pardubice, Konsora štábní strážmistr Karel Hejna ze stanice Trmice - oddělení Ústí nad Labem, Kretu strážmistr Vojtěch Šticha ze stanice Škvorec – oddělení Benešov a Koru strážmistr František Šotola ze stanice Kašperské Hory – oddělení Prachatic. V dopise štábní Arazim uvádí: *„Mláděta byla pěkná a silná. Psi byli barvy šedé, pálené a feny barvy žlutě pálené. Stálo mě to hodně, ale mohu se pochlubit, že jsem státu odvedl mláděta ty nejlepší. Práce jsem s tím měl také dosti a nyní zase budu mít práci se Sylvou, než jí dám trénink.“*

V roce 1935, kdy byl štábní strážmistr Arazim přemístěn na četnickou stanici Opatov v Čechách, jej na pátrací stanici ve funkci vůdce služebního psa vystřídal štábní strážmistr Jan Turko, který dostal přidělené Sylvino mládě, psa Korda.

V roce 1938 byl Josef Arazim povýšen na praporčíka a zastával funkci velitele četnické stanice Holice v Čechách.

V roce 1943, v den svých čtyřicátýchpátých narozenin, byl coby italský legionář penzionován, neboť nebyl přijatelný pro protektorátní režim. Při vypuknutí květnového povstání bojoval se zbraní v ruce v Holicích v Čechách, okupanty byl zajat a vězněn od 5. do 8. května 1945. Hned po propuštění se hlásil do služby na četnické stanici v Holicích v Čechách. U příležitosti dne vzniku samostatného československého státu byl 28. října 1945 povýšen do hodnosti vrchního strážmistra a to s účinností od 28. října 1941. S konečnou platností byl penzionován až počátkem roku 1955.

(VLEVO) SVATEBNÍ FOTOGRAFIE ŠTÁBNÍHO STRÁŽMISTRA JOSEFA ARAZIMA
(VPRAVO) RODINA AMBROŽOVÝCH (FOTO ARCHIV AUTORA)

SETKÁNÍ PÁTÉ – PROZATÍM POSLEDNÍ

Po výměně několika dopisů a telefonátů jsem se osobně setkal s pátým potomkem televizním seriálem proslavených četníků, dcerou štábního strážmistra Josefa Ambrože Annou.

I přes úctyhodný věk více než osmdesáti let mi dcera četníka Ambrože celé odpoledne dlouho vyprávěla nejen o svém otci, ale i o dalších četnících sloužících na královéhradecké pátrací stanici.

Josef Ambrož se narodil roku 1891 v Libniči u Českých Budějovic. V době první světové války bojoval v Itálii a poté působil i v ruských legiích. Na začátku své služební kariéry četníka sloužil rok v Kosovské Poljaně na Podkarpatské Rusi. Poté byl přemístěn do Čech na četnickou stanici Opočno, kde se oženil. Paní Anna mi věnovala medailonek se svatební fotografií svých rodičů. Její otec se samozřejmě ženil v četnickém.

Z doby otcovy služby v Opočně mi vyprávěla zajímavou příhodu. Jednou v noci přišel k Ambrožovým do bytu vystrašený místní řezník. Přišel se udat, že zabil jemu neznámého muže, který ho přepadl a chtěl ho okrást o peníze stržené za prodaná prasata. Svalnatý řezník se začal bránit a udeřil lupiče vší silou do hlavy. Ten se skácel a zůstal ležet na místě. Tehdy se strážmistr Ambrož rychle ustrojil a vydal se s řezníkem na udané místo. Nikdo zde však neležel. Na zemi byla ve svitu baterky pouze zřetelná kaluž krve. Vražda se tudíž nekonala, peníze nebyly rovněž uloupeny a pachatel přepadení byl již dostatečně potrestán. Tak zněl četníkův závěr a domnělý vrah mohl jít s klidem domů...

Paní Anna pochází ze čtyř dětí a poskytla mi fotografii rodičů s jejími bratry – dvojčaty Josefem a Jaroslavem.

V Opočně se stala ještě jedna zajímavá událost, která se týkala paní Anny osobně. Každý četník si pořizoval uniformu sám z ročního stejnokrojového paušálu

(VLEVO) ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR JOSEF AMBROŽ (VPRAVO) ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTŘI VÁCLAV JAROŠ A JOSEF JIROUŠEK
S HOSPODYNÍ KRÁLOVÉHRADECKÉ PÁTRAČKY (FOTO ARCHIV AUTORA)

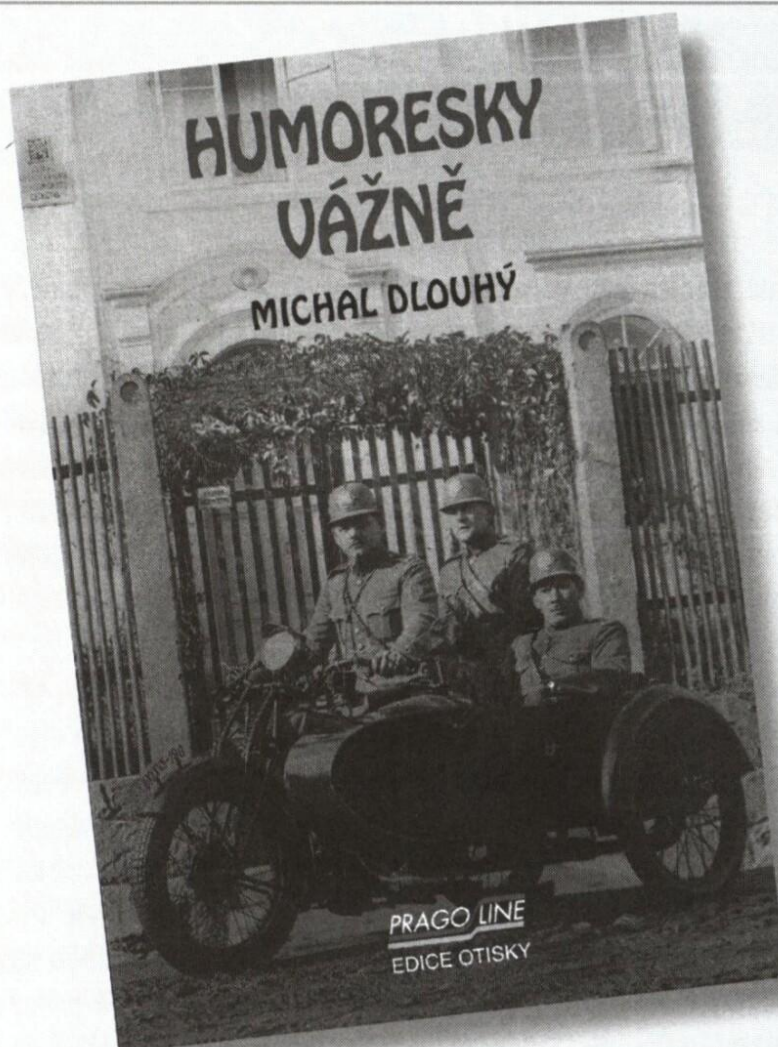
a nechával si ji šít na míru. Strážmistr Ambrož si koupil již používanou uniformu od jednoho bývalého kolegy, který byl stejné postavy. Jmenoval se Nehyba a sloužil na četnické stanici v Dobrušce. Nehyba přivezl uniformu do bytu Ambrožových a velmi se mu líbila tehdy roční holčička – dcera Anna ležící v postýlce. Vzal jí do náruče a pochoval si ji. Když po provedené obchodní transakci Nehyba odešel z bytu, oznámil Ambrož své ženě, že bývalý kolega byl katovým pomocníkem a nyní se sám stal katem. Na jeho manželku šly mdloby, když si uvědomila, že jejich dcera byla v náručí kata...

Počátkem roku 1932 byl četník Ambrož přemístěn na četnickou pátrací stanici do Hradce Králové, kde byl v hodnosti štábního strážmistra, stejně jako jeho kolega Arazim, vůdcem služebního psa. Po odchodu štábního strážmistra Arazima do hodnostní školy se staral o služební fenu Sylvu a po jejím vyřazení i o jejího potomka Korda, s nímž přišel z četnické stanice v Kuksu na pátračku štábní strážmistr Jan Turko. Paní Anna mi vyprávěla, jak k ní Sylva ráda chodila spát do postele. Upozornila mne na to, že Sylva měla potřhané levé ucho. Pravdivost jejích slov potvrzují fotografie. Kdykoliv přijíždělo k jejich domu služební auto pátračky, Sylva vyskočila a věděla, že musí do služby.

Paní Anna vzpomínala i na ostatní pracovníky pátrací stanice: řidiče štábního strážmistra Josefa Jirouška, fotografa štábního strážmistra Bedřicha Pomezného, kancelářského pomocníka štábního strážmistra Jaroslava Němce a další.

NAJDOU SE DALŠÍ POTOMCI?

Letitým pracovníkem královéhradecké pátrací stanice byl, od doby jejího zřízení, kromě velitele vrchního strážmistra Šiktance, i strážmistr Václav Jaroš, který později zastával v hodnosti praporčíka funkci zástupce velitele. Byl bych velmi potěšen, kdyby se mi podařilo získat kontakty na další potomky seriálových četníků.

OBÁLKA KNIHY HUMORESKY VÁŽNĚ (FOTO ARCHIV AUTORA)

CO DODAT ZÁVĚREM?

Na závěr bych rád uvedl, že pro výše uvedené četnické děti je seriál *Četnické humoresky* důstojnou rehabilitací celoživotní práce jejich otců, která měla být minulým režimem zapomenuta. Četnické děti – dnes již senioři – jsou upřímně vděční panu režiséru Antonínu Moskalykovi, Pavlíně Moskalykové Solo a Miloši Fedašovi za podání skutečného obrazu činnosti četnictva současné generaci a to formou jednoho z nejúspěšnějších a nejsledovanějších televizních seriálů. Pro mne osobně je to důkazem, že patnáctiletá práce měla smysl a že moji původní myšlenku se podařilo úspěšně zrealizovat...

Článek byl zpracován za využití autorovy knihy HUMORESKY VÁŽNĚ vydané nakladatelstvím Jindřich Kraus – PRAGOLINE. Kniha byla vydána i v elektronické podobě na www.palmknihy.cz.

JUDr. Michal Dlouhý, Ph.D. je vrchní policejní rada, který se dlouhodobě zajímá o historii výkonu bezpečnostní služby na našem území. Na toto téma sepsal již šestnáct knih a publikoval řadu odborných článků v nejrůznějších časopisech. Je také „duchovním otcem“ seriálu *Četnické humoresky*, autor námětů deseti dílů první série. Působí i jako specialista a odborný poradce při natáčení detektivních filmů.

Miroslav Jireček

Následující text nemá ambice být vědeckým článkem se všemi k tomu náležejícími atributy. O „Bitvě tří císařů“ (nebo chcete-li „Bitvě u Slavkova“) bylo koneckonců napsáno mnohé a autor, který se v této oblasti začíná teprve vědecky rozhlížet, si nemůže dávat příliš ambiciózní cíle. Tento článek proto bude mít charakter odlišný – zpravodajský a informační. Cílem příspěvku je informovat o činnosti Památníku Mohyla míru (jedné z poboček Muzea Brněnska, příspěvkové organizace) v současnosti – tedy v roce, kdy si připomeneme 210. výročí „Bitvy tří císařů“. Věřím, že takto pojatý text ocení v budoucnu autoři, kteří se budou zabývat dějinami památníku a muzeem v jeho areálu.

BITVA TŘÍ CÍSAŘŮ ANEB BEZ BITVY BY NEBYLO PAMÁTNÍKU A MUZEA

O bitvě, která se odehrála 2. prosince roku 1805 východně od Brna a vstoupila do dějin pod výše uvedenými přízvisky, bylo napsáno mnohé.¹⁾ Na tomto místě pouze krátce připomeňme, že v ní na jedné straně stanula francouzská vojska v čele s císařem Napoleonem I., na straně druhé bojovala vojska rakouská v čele s císařem Františkem I. a vojska ruská v čele s carem Alexandrem I. Bitvy se na obou stranách zúčastnilo přibližně 160 tisíc mužů. Napoleonovo vítězství, které bývá považováno za jeden z důkazů jeho vyspělé vojenské taktiky, znamenalo porážku tzv. III. protifrancouzské koalice a rozhodlo o uspořádání Evropy v dalších letech. Pouze několik kilometrů od Brna se tak v tento den rozhodovalo o osudech tehdejší Evropy. Bitva vstoupila do dějin nejen svoji velikostí, významem a dopadem, ale také počtem obětí, raněných, nezvěstných a zajatých (údaje o jejich počtu se u různých autorů rozcházejí²⁾). Tak jako v každé válečné vřavě trpělo také obyvatelstvo okolních obcí a měst.

P. ALOIS SLOVÁK A STAVBA PAMÁTNÍKU MOHYLA MÍRU

Čas od osudného 2. prosince 1805 rychle plynul. Obce, které byly bitvou poničeny, se pomalu vzpamatovávaly z prožitých válečných hrůz. Vystřídalo se v nich několik generací. Teprve v roce 1899 se v Sokolnicích sešel Komitét pro zřízení pomníku na bojišti slavkovském. V jeho čele stál muž, který je všeobecně uznáván jako duchovní otec Památníku Mohyla míru – P. Alois Slovák.³⁾ Výsledkem snah komitétu byla v letech 1910–1912 stavba památníku na Prateckém kopci (kde došlo k rozhodujícím bojům „Bitvy tří císařů“), který byl pojmenován Mohyla míru.⁴⁾ Autorem návrhu památníku byl významný český architekt Josef Fanta. V letech 1924–1925 vyrostl v areálu památníku z důvodu potřeby prezentovat nálezy z bitevního pole muzejní objekt. Ten prošel od té doby dlouhým vývojem, jehož vyvrcholením byla přístavba moderního muzejního pavilonu, zpřístupněného v roce 2010.⁵⁾

PAMÁTNÍK MOHYLA MÍRU DNES

Památník Mohyla míru je dnes jednou ze šesti poboček Muzea Brněnska, příspěvkové organizace zřizované Jihomoravským krajem. Jedná se v řadě ohledů o muzejní pobočku specifickou – svým umístěním mimo městskou i venkovskou zástavbu (areál památníku i muzea je umístěn v samotném středu bojiště, na katastrálním území obce Prace, která je ale od památníku vzdálena asi 1 km), charakterem svých expozic i vlastní muzejní práce.

Pohled na činnost Památníku Mohyla míru začněme personálním obsazením této muzejní pobočky. V čele Památníku Mohyla míru stojí vedoucí pobočky / kastelán, který má na starosti celý provoz památníku včetně veškeré administrativní práce. Sbírku Památníku Mohyla míru vede zástupce ředitele Muzea Brněnska pro odbornou činnost, který tuto činnost vykonává vedle své veškeré další agendy. O návštěvníky památníku se stará tým průvodkyň a pokladních (v počtu 4–5 osob), kavárnu má na starosti pracovnice obchodního provozu, které v letních měsících vypomáhají 1–2 brigádníci. Personál pobočky doplňují pracovníci ostrahy objektu, uklízečka a sezonní pracovníci na parkovišti muzea. Ve výčtu pracovníků absentuje pracovník, jehož primárním úkolem by byla práce s dětským návštěvníkem apod.

V muzejním objektu Památníku Mohyla míru jsou instalovány dvě stálé expozice – multimediální expozice „*Bitva tří císařů. Slavkov / Austerlitz 1805*“ a expozice „*Fenomén Austerlitz*“. Expozice podávají pohled na „Bitvu tří císařů“ v širších souvislostech. Multimediální expozice je mezi návštěvníky oceňována pro svoji atraktivnost, netypičnost a moderní pojetí (expozice se umístila na 2. místě v soutěži *Gloria Musaealis* v roce 2005). Expozice „*Fenomén Austerlitz*“ je pak ceněna pro svůj přesah, kdy se návštěvníkům snaží představit také to, co nazýváme „druhým životem bitvy u Slavkova“ (odraz bitvy v dílech umělců, spisovatelů apod.). Příležitostně se v pavilonu muzea konají také krátkodobé výstavy a další akce. K vidění zde jsou např. repliky obrazů „*Císař Napoleon I. v korunovačním rouchu*“ (autor originálu François Gérard) nebo „*Císařovna Josefína*“ (autor originálu Pierre-Paul Prud'hon), které vytvořila Monika Hadová.⁶⁾ Celoročně je návštěvníkům přístupná také kaple památníku s odborným výkladem průvodce o stavbě, architektuře a historii této jedinečné secesní stavby. Pobočka Památník Mohyla míru se zapojuje i do dalších akcí – za všechny připomeňme zejména Brněnskou muzejní noc (akce se speciálním doprovodným programem se koná vždy v polovině května) nebo pietní akt k uctění obětí slavkovské bitvy (součástí širších vzpomínkových akcí konaných při příležitosti výročí bitvy).

Návštěvnost Památníku Mohyla míru a jeho expozic se v posledních letech pohybuje okolo 25 tisíc návštěvníků za rok.⁷⁾ Památník v tomto ohledu dominuje mezi ostatními pobočkami Muzea Brněnska. Tento fakt může být ovlivněn zejména zajímavostí expozic, atraktivitou místa i poskytovanými službami jak tuzemským, tak i zahraničním návštěvníkům (zejména ze států, jejichž vojáci na slavkovském bojišti prolévali svoji krev). Jako malé negativum pak v tomto ohledu může působit zejména odlehlost místa a s tím spojená komplikovaná doprava.

Jednou z cílových skupin, které se snaží Památník Mohyla míru aktivně oslovovat, jsou školní výpravy. Žáci různých typů škol tvoří mezi návštěvníky nezanedbatelné procento. Kromě samotné prohlídky expozic a kaple památníku mohou školní výpravy absolvovat také další vzdělávací aktivity určené pro žáky různých

PRÁCE S DĚTSKÝM NÁVŠTĚVNÍKEM (FOTO ARCHIV PAMÁTNÍKU MOHYLA MÍRU)

věkových skupin – pracovní listy a dětské dílny. Pracovní listy vyplňují žáci po prohlídce expozic nebo při prohlídce kaple památníku, při dětských dílnách plní žáci na několika stanovištích různé úkoly spojené se slavkovskou bitvou (týkají se např. dobové módy, uniforem, zbraní, významných míst bojiště apod.). Všechny tyto aktivity probíhají pod dohledem zkušeného lektora. Jejich cílem je upevnit v žácích nenásilnou formou poznatky, které získají během prohlídky expozic. Snažíme se tak využívat v praktické rovině také poznatky z oblasti muzejní pedagogiky.⁸⁾

Památník Mohyla míru je společně s dalšími třiceti výletními cíli zařazen mezi tzv. Top výletní cíle jižní Moravy. Mezi ně patří ta nejatraktivnější místa z celého kraje.⁹⁾ Každoročně probíhá hodnocení všech výletních cílů zařazených do projektu. Památník Mohyla míru se v tomto hodnocení pravidelně objevuje na předních místech. Nejinak tomu bylo také v roce 2014, kdy se Památník Mohyla míru umístil v celkovém pořadí na druhém místě a získal certifikát kvality. Památník je i cílem řady významných návštěv a delegací. Za všechny připomeňme návštěvu předsedů vlád tří států středoevropského regionu z 29. ledna letošního roku – českého premiéra Bohuslava Sobotky, slovenského premiéra Roberta Fica a rakouského kancléře Wernera Faymanna.

Atraktivitu Památníku Mohyla míru i muzea jako turistického a kulturního cíle zvyšuje také stylová kavárna umístěná v muzejním objektu. Kavárna nabízí široký sortiment studených a teplých nápojů a základní sortiment pokrmů. Návštěvníkům je k dispozici také letní zahrádka, která láká k posezení nejen cyklisty a pěší turisty. Další z doplňkových služeb je prodej suvenýrů – v muzeu je k dispozici prodejna suvenýrů se širokým výběrem, tematicky zaměřeným na problematiku, které je věnována pobočka muzea. Sortiment suvenýrů je průběžně doplňován

NÁVŠTĚVA TŘÍ PŘEDSEDŮ VLÁD STŘEDOEVROPSKÉHO REGIONU V PAMÁTNÍKU MOHYLA MÍRU
29. LEDNA 2015 (FOTO ARCHIV PAMÁTNÍKU MOHYLA MÍRU)

a podle možností aktualizován.

Ačkoli jsou muzea obecně považována za statické organizace, realita je ve skutečnosti jiná. Potřeba nabízet nadále kvalitní služby odpovídající standardům 21. století nás vede k nutnosti sledovat stále nové trendy a realizovat změny, které si žádá provoz muzea. Z řady plánovaných akcí zde zmiňme ty nejaktuálnější, jejichž realizace (nebo alespoň zahájení) je plánována na rok 2015. Je to jednak rekonstrukce interiéru kaple památníku, poničené působením vlhkosti a také oprava havarijního stavu střechy přípravný kavárny. Další významnou akcí, která by měla být započata v letošním roce je modernizace multimediální expozice „*Bitva tří císařů. Slavkov/Austerlitz 1805*“. Z dlouhodobějších výzev pak bude asi tou největší problematika přípravy nových expozic pobočky muzea poté, co skončí životnost stávajících úspěšných projektů. Při práci pro Památník Mohyla míru jsme si dobře vědomi zodpovědnosti, která je před nás postavena – zdejší pietní místo považujeme za odkaz našich předků, který je třeba opatrovat a náležitě jej rozvíjet.

ZÁVĚR

Pratecký kopec na jehož vrcholu se tyčí Památník Mohyla míru je místem s jedinečným „geniem loci“. Památník nemá oslavovat vítěze ani poražené, jeho cílem je naopak spojovat. Tuto funkci plní památník dodnes – potkávají se zde lidé nejrůznějších národností, kteří projdou zdejším muzeem, obdivují architekturu památníku, posedí ve zdejší kavárně nebo se jen tak procházejí místy, kde se před 210 lety odehrála bitva, která změnila podobu tehdejší Evropy. V době stále vyhrocenější mezinárodní situace zde tak symbolicky ožívá hlavní myšlenka zakladatelů památníku – být mementem válek, snažit se uchovat mír. Jedná se o místo symbolizující naději a usmíření – na stožárech

při vchodu do muzea vlají ve vzájemné jednotě vlajky všech států účastnících se „Bitvy tří císařů“. Na místě, kde se jednotlivé národy střetly v této legendární bitvě, tak dnes soupeří maximálně o to, v jakém pořadí se dostanou do zdejšího muzea. Doufejme, že tomu tak zůstane navždy.

Mgr. Miroslav Jireček, Ph.D. působí jako kastelán a vedoucí pobočky Památník Mohyla míru.

Poznámky:

- 1) Z aktuálních prací jen namátkou připomeňme následující: Kopecký, František: *O slavkovské bitvě*. Brno 2009; Uhlíř, Dušan: *Bitva tří císařů. Slavkov / Austerlitz 1805*. Brno 2005; Kovařík, Jiří: *Slavkov 1805. Napoleonův největší triumf*. Praha 2013.
- 2) Srov. Kopecký, F.: *O slavkovské bitvě*, s. 142–143.
- 3) K jeho osobě viz např. Sánka, Hugo: *P. Alois Slovák. Buditel českého národa – tvůrce Mohyly míru*. Brno 1932; Špatný, Jan: *Brněnský tribun: život a dílo profesora P. Aloise Slováka, rodáka z Boskovic*. Boskovice 1995.
- 4) Ke stavbě památníku a jeho architektuře viz např. Hanák, Jaromír: *Mohyla míru a bitva u Slavkova*. Brno 2008; Ustohal, Vladimír: *Napoleonská návrší*. Brno 1995, s. 40–58.
- 5) K vývoji budovy muzea a expozic zde prezentovaných viz Večeřa, Josef: *Proměny muzejní expozice Památníku Mohyla míru v čase*. In: *Pratecký zpravodaj – říjen 2012*, s. 12–17.
- 6) Viz Hadová, Monika: *Napoleon v korunovačním rouchu na Mohyle míru*. In: *Muzeum Brněnska, Sborník 2014*, s. 120–124.
- 7) Srov. Výroční zprávy muzea umístěné na internetových stránkách muzea v sekci o nás: <http://www.muzeumbrnenska.cz/273-o-muzeu-brnenska.aspx?sid=222&lid=1269>
- 8) K problematice muzejní pedagogiky viz např. Jagošová, Lucie; Jůva Vladimír; Mrázová Krajíčková, Lenka: *Muzejní pedagogika: metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010.
- 9) Viz internetové stránky projektu: <http://www.vyletnicile.cz/cz/>

Libor Kalina

V roce 2015 uzavřel Památník písemnictví na Moravě první desetiletí své historie. Prakticky z ničeho začali jeho pracovníci v roce 2005 v postupně opravovaných prostorách rajhradského kláštera budovat literární muzeum, které si v krátké době vydobylo nepřehlédnutelné postavení mezi obdobně zaměřenými paměťovými institucemi.

Obrovským vkladem, ale i závazkem, je sbírka historických svazků rajhradského benediktinského kláštera, o kterou ve spolupráci s kolegy z Moravské zemské knihovny Památník pečuje. Úkol sbírat, zpracovávat a zpřístupňovat doklady literární povahy není jednoduchý ani snadný. Nakolik se daří, to mohou posoudit pouze badatelé a v případě výstav i návštěvníci Památníku. Přicházejí studovat a obdivovat rukopisy a prvotisky v barokních sálech i stálých expozicích, které otevírající zajímavé i pozapomenuté dějiny moravské knižní kultury. Neodmyslitelnou součástí nabídky představují temporární výstavy, mapující minulost i současnost moravské literární tvorby i navazující výtvarné, hudební nebo dramatické umění. Nadstavbu tvoří přednášky, workshopy, sympozia, pravidelná autorská čtení a doprovodné programy k výstavám pro školní mládež i předškoláky. Samotné otevření Památníku v rámci Muzea Brněnska bylo vyhodnoceno Muzejním počinem roku 2005 v národní soutěži *Gloria musaealis*.

Za deset let připravili knihovníci a kurátoři památníku spolu s průvodci a spolupracovníky dosud 95 výstav, které si prohlédlo více než 115 000 návštěvníků z 27 zemí celého světa. Dále sestavili a vydali 86 čísel zpravodaje *Literka* a 36 knihovních soupisů – bulletinů *Libri de bibliotheca nostra*. Památník spravuje nejen 65 000 svazků historické benediktinské knihovny, ale pečuje také o 14 000 titulů Knihovny Muzea Brněnska a o 6 000 sbírkových předmětů, soustředěných za deset roků aktivní sbírkotvorné činnosti.

2004

říjen Schválena rámcová koncepce Památníku písemnictví na Moravě.

2005

únor Do zrenovovaných prostor benediktinského kláštera v Rajhradě se stěhuje první pracovník Památníku Vojen Drlík. // **28. června Slavnostní otevření Památníku** a I. části expozice **Moravské písemnictví 19. a 20. století.** // **1. července Otevřena trasa pro návštěvníky.** Do Památníku nastoupili první průvodci Hana Dovrtělová, Ilona Koláčková a Ivan Zálešák. // **září** Do Památníku přibyla kurátorka Petra Pichlová. // **říjen** V roli knihovnice nastoupila Jindra Pavelková. // **14. října – 18. prosince Jan Zahradníček... bývalo u mne zotvíráno...** Výstava o životě a díle významného moravského básníka. // **10. – 13. listopadu Osobní sdělení. Květy poezie a podzimu.** Seznámení s básnickou tvorbou známých, méně známých i zcela zapomenutých moravských básníků ve spojení s květinovou výzdobou. // **20. – 30.**

prosince Listování nejstaršími českými tisky 16. století. Ukázky z benediktinské knihovny. // Řady zaměstnanců v roce 2005 rozšířily ještě Jana Damcová a Dana Černá.

2006

11. – 15. ledna Vzala jsem si slovo. Čtyři básnířky z Moravy. Poezie čtyř básnířek – Zuzany Gabrišové, Marcely Mikuláškové, Ivety Marie Pokorné a Marie Šťastné. // **2. – 5. února Host. Moravské nakladatelství a časopis se představují.** Výstava o stejnojmenném časopise a nakladatelství. // **14. února** V Památníku národního písemnictví v Praze se uskutečnila vernisáž výstavy **Jan Zahradníček...bývalo u mne zotvíráno...** // **3. – 12. března Ochotnický kroužek.** Jan Antonín Pitínský a alternativní divadelní scéna v Brně v 80. letech. // **4. – 9. dubna Rajhradské písemnictví doby přemyslovské.** Výstava originálů rukopisů benediktinského kláštera, doplněných kopiemi významných listin. // **27. dubna – 17. září Halasové. Otec a syn – proletář a básník.** Společná moravská léta Františků Halasů. Výstava věnovaná životním osudům proletářského buřiče a nekonformního básníka. // **14. června Otevření badatelný Památníku písemnictví na Moravě.** // **6. – 11. června Omalovánky – příběhy k vybarvení.** Ukázky dětských omalovánek za posledních padesát let. // **22. června Slavnostní prezentace knihy Františka Halase Krásné neštěstí** (nakladatelství Sursum). // **11. – 13. srpna Třicetiletá válka.** Dokumenty a ohlasy z fondu benediktinské knihovny. Výstava byla uspořádána u příležitosti rekonstrukce bitvy u Rajhradu v roce 1645. // **9. září – 15. října Ilustrované pohádkové bytosti.** Výstava ilustrací moravského malíře Josefa Kremláčka. // **15. – 17. září Dr. Beda Dudík, OSB – moravský historiograf.** Výstava v rámci Dnů evropského dědictví (téma: Otisk slavných jmen – historické objekty, v nichž žili slavní lidé). // **listopad** Památník získal soubor ilustrací Josefa Kremláčka a soubor bibliofilských vydání moravik. // **7. října – 30. prosince Jiří Kuběna – šestatřicátník.** Osobnost a dílo básníka. Vernisáž se uskutečnila za účasti autora. // **27. – 29. října Ať žije republika!** Úloha českých spisovatelů při zakládání samostatného českého státu. // **11. – 26. listopadu Na všechno je bylina.** Bylinky doplněné starými herbáři a knihami o lékařství. V rámci výstavy se uskutečnila přednáška o bylinách. // **17. listopadu Vyhlášení I. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy.** Průběh hodnotila porota ve složení: Jarmila Bednaříková, Vojen Drlík, David Kroča, Tomáš Sedláček a Vít Slíva (předseda) // **12. – 30. prosince Listování a Co rok dal.** Listování: Středověké rukopisy na vazbách. Co rok dal: Přírůstky do fondu Památníku v roce 2006. // V průběhu roku 2006 posílily kolektiv zaměstnanců Památníku knihovnice Petra Křivová, průvodkyně Silvie Kresová a Kateřina Vávrová.

2007

6. – 28. ledna Petr Comestor – „otec“ Tří králů ve zlomcích rukopisů. Výstava originálů rukopisů s díly Petra Comestora. // **16. února Petr Hruška** Autorské čtení současného moravského básníka, který působí v Ostravě a v Brně. // **28. února Spuštění elektronického katalogu Knihovny Muzea Brněnska.** // **3. – 25. března Nakladatelství Doplněk.** V rámci cyklu Moravské nakladatelství se představuje. Nakladatelství zaměřené na vydávání společenskovední literatury

založil v roce 1991 Jan Šabata. // **2. března Beseda s Janem Šabatou** a pracovníky nakladatelství Doplněk v rámci vernisáže výstavy. // **4. – 29. dubna Knižní vazby.** Výstava věnovaná knižní vazbě a částečně i historii vazačství vůbec se uskutečnila ve spolupráci s doc. dr. Jiřím H. Kocmanem, vedoucím Ateliéru papír a kniha na Fakultě výtvarných umění VUT v Brně. Ukázky nejrůznějších knižních vazeb z benediktinské knihovny. // **5. května – 30. září Věra Sládková – jeden příběh, jeden osud.** Výstava k nedožitým 80. narozeninám významné moravské autorky. // **6. června – 1. července Ondřej Sekora.** Výstava z kreslených seriálů a příběhů pro děti. // **22. června Vyhlášení výsledků soutěže Skrytá paměť Moravy** na Slovanském hradišti v Mikulčicích. // **7. – 16. září Rodokaps – žánr na vyměření?** Výstava připomněla jednu z kapitol v dějinách triviální literatury, populární sešity s „románovou“ četbou. // **září Založení Literky,** informačního zpravodaje Památníku písemnictví na Moravě a Klubu přátel Památníku písemnictví na Moravě, redaktorkou se stala Petra Pichlová. // **25. září Loučení s výstavou Věra Sládková – jeden příběh, jeden osud.** Četba ukázek z nepublikovaných rukopisů a vzpomínky dcery spisovatelky Kateřiny Oharkové. // **10. října – 30. prosince Petr Bezruč a... Antonín Vašek.** Výstava k 140. výročí narození klasika české literatury; samostatnou kapitolou výstavy byla bezručovská ex libris. // **13. října Po stopách Petra Bezruče.** Cyklistický výlet s Klubem přátel Památníku. // **28. října Vyhlášení II. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Sousedé.** // **9. – 18. listopadu Bonsaje a překlady čínské a japonské poezie.** Ve spolupráci s Bonsai klubem Brno. // **17. listopadu Tvarování bonsají.** Praktická ukázka s odborníkem z Bonsai klubu. // **27. listopadu Návštěva prezidenta České republiky Václava Klause** s chotí Livií Klausovou a hejtmánem Jihomoravského kraje Stanislavem Juránkem. // **prosinec** Památník do svých sbírek získal soubor ex libris. // **7. prosince Jubilejní pětadvacetitisící návštěvníci Památníku písemnictví na Moravě se stala Petra Chudárková z Holešova.** // **12. – 30. prosince Listování a Co rok dal;** Listování: Historické mapy a plány z období 18. a počátku 19. stol. z knihovny benediktinského kláštera. Co rok dal: Ukázky knižních a jiných přírůstků Památníku za rok 2007. // **13. prosince Vzpomínkový akt na Antonína Vaška,** brněnský Ústřední hřbitov. // V roce 2007 nastoupily do Památníku Simona Langová a knihovnice Iva Šosová, Hanu Dovrtělovou vystřídala v roli průvodkyně Romana Macháčková.

2008

9. ledna Návštěva bulharského velvyslance Zdravko Popova s chotí, župana Varenské oblasti Petara Kandilara a konzulky Zdeňky Boevové. // **4. února Návštěva předsedy poslaneckého klubu ČSSD Michala Haška a senátora Ivo Bárka.** // **1. – 29. února Památník písemnictví na Moravě v Knihovně Jiřího Mahena v Brně.** Výstava ve foyer Knihovny Jiřího Mahena v Brně představila výstavní a publikační činnost Památníku písemnictví na Moravě od roku 2005. // **6. února – 2. března Časopis Psí víno.** Literární časopis vycházející v letech 1996–2006 ve Zlíně. Na vernisáži promluvil o historii časopisu Psí víno básník a výtvarník Jaroslav Kovanda. Součástí vernisáže bylo rovněž autorské čtení z jeho básnických sbírek. // **5. – 30. března Moravští surrealisté ještě žijí.** Výstava výtvarné a literární tvorby moravských surrealistů ze skupiny Stir up – obrazy, sochy, fotografie a dokumenty. // **duben** Památník do svých sbírek získal pozůstalost Věry Sládkové. // **4. dubna**

– **4. května Současná moravská bibliofilie, její tvář a směřování.** Tisky, grafiky a knižní vazba. // **20. dubna Výlet do kraje dětství Vítězslava Nezvala.** S Klubem přátel Památníku písemnictví na Moravě. // **6. května – 26. června Koliba.** Moravské umělecké sdružení v dokumentech; ve spolupráci se Slezským muzeem v Opavě. // **20. června Vyhlášení výsledků literární soutěže Skrytá paměť Moravy** na Slovanském hradišti v Mikulčicích. // **30. června Slavnostní otevření II. části stálé expozice.** Za přítomnosti hejtmána Jihomoravského kraje Stanislava Juránka a dalších významných osobností byla zpřístupněna expozice moravského písemnictví od 9. do 18. století v severním křídle kvadratury. // **10. července Ruční výroba pergamenu.** S Klubem přátel Památníku písemnictví na Moravě. // **23. července – 10. srpna Maketa Codexu gigas.** Dáblova bible v rajhradském klášteře. // **7. července – 30. listopadu Z knihovních sbírek Moravské zemské knihovny.** Výstava u příležitosti 200. výročí MZK v Brně ve spolupráci s Památníkem se zaměřila na několik ucelených knižních souborů z fondu největší moravské knihovny. // **9. září – 4. ledna Psali dějiny Moravy. Moravská historiografie.** Výstava o těch, kteří se snažili zachytit a popsat moravské dějiny – Beda Dudík, Řehoř Volný, Pešina z Čechorodu, Paprocký z Hlohol a další. // **1. – 3. října Konference Moravská historiografie.** // **11. října Cyklistická archeostezka krajinou pod Pálavou.** S Klubem přátel Památníku písemnictví na Moravě. // **16. října Psali dějiny Moravy. Přednáška.** // **23. října Ať žije republika!** Večer věnovaný vzniku Československa; spojeno s vyhlášením III. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Cesta do světa a autorským čtením literátů: Jarmily Bednaříkové, Pavla Večeři, Jakuba Strouhala a Andrey Jarošové. // **11. listopadu – 7. prosince Spadané listí.** Podzim v přírodě a literatuře; ve spolupráci se SOŠ zahradnickou a SOU Rajhrad. Dopisy Otokara Březiny, Jana Zahradníčka, Františka Halase a dalších na politická i osobní témata – korespondence „osmičkových“ let. // **18. listopadu Přednáška o rukopisném díle Bedy Dudíka** s názvem Stručná historie literatury české. // **4. prosince Přednáška k výstavě Psali dějiny Moravy.** // **11. prosince – 4. ledna 2009 Listování a Co rok dal.** Listování: Knihy z brněnské tiskařské rodiny Svobodů v rajhradské benediktinské knihovně. Co rok dal: Ukázky z toho, co získal Památník v roce 2008 do svých sbírek. // **Své předchůdkyně v roce 2008 vystřídaly v Památníku Lenka Vágnerová, Alena Trojanová, Andrea Vítová a Věra Vymazalová.**

2009

leden Památník do svých sbírek získal soubor samizdatů. // **6. ledna – 1. února Marcela Mikulášková.** Osobnost a dílo předčasně zesnulé brněnské básnířky a divadelní herečky. // **únor** Památník do svých sbírek získal materiály týkající se literární činnosti Hany Pražákové. // **3. února – 1. března Šíření Comestorovy „Historie scholastiky“ po českých zemích.** Významná středověká učebnice hojně rozšířená nejen v Čechách a na Moravě, ale i v zahraničí. (Putovní výstava). // **25. března – 28. září Bohumil Hrabal. Brněnské návraty.** Výstava kladoucí důraz na brněnské kořeny Bohumila Hrabala, prostředí, které ovlivnilo jeho literární tvorbu – osobní dokumenty a předměty, rukopisy, fotografie, knihy. // **29. března Za památkami Olomouce.** S Klubem přátel Památníku písemnictví na Moravě. // **1. dubna – 31. května Výstava Šíření Comestorovy „Historie scholastiky“ po českých zemích** byla instalována v prostorách Státního okresního archivu

Olomouc. // **23. dubna Workshop Knihovny Muzea Brněnska.** U příležitosti dokončení katalogizace Knihovny Muzea Brněnska. // **29. dubna Přednáška Brněnské motivy v Hrabalových prózách 70. let.** // **21. května Přednáška Brněnské dělnictvo a továrny v německé próze.** // **23. května Procházka Židenicemi aneb Po stopách Bohumila Hrabala.** S Klubem přátel Památníku písemnictví na Moravě. // **9. června – 28. září Máma má mísu.** Stručná přehlídka historie slabikářů od 16. století po první učebnice čtení současnosti. // **19. června Vyhlášení výsledků literární soutěže Skrytá paměť Moravy** na Slovanském hradišti v Mikulčicích. // **1. července – 31. srpna Výstava Šíření Comestorovy „Historie scholastiky“ po českých zemích** byla zapůjčena státnímu okresnímu archivu Jihlava a umístěna v prostorách Brány Matky Boží. // **17. července – 2. srpna Listujeme ve středověkých rukopisech.** Výstava pořádaná ve spolupráci s mezinárodním sdružením Klösterreich a švýcarským nakladatelstvím Faksimile Verlag Luzern. // **srpen** Památník významně doplnil pozůstalost Guido Glücka. // **září** založení stránek Klubu přátel Památníku písemnictví na Moravě na Facebooku. // **1. – 30. září Výstava Šíření Comestorovy „Historie scholastiky“ po českých zemích** byla k vidění v prostorách Krajského úřadu Jihomoravského kraje. // **22. září Přednáška Ostravsko v literatuře 1. pol. 20. století.** Z cyklu Příroda a venkov – moravské literární téma? // **říjen** Památník do svých sbírek získal korespondenci Jana Skácela s Jiřím Friedem. // **3. října Výlet Halasovým Kunštátskem.** S Klubem přátel Památníku písemnictví na Moravě. // **6. října Přednáška Povědky z venkovské Moravy.** Z cyklu Příroda a venkov – moravské literární téma? // **29. října Ať žije republika!** Vzpomínkový večer věnovaný vzniku Československa, spojeno s vyhlášením IV. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Z rodinné kroniky a autorským čtením Marie Černé a Venduly Kreplové – vítězek literární soutěže. O reflexi svátku 28. října v Lidových novinách promluvil Pavel Večeřa. // **listopad** Zpracován ideový návrh pro 3. etapu rekonstrukce. // **4. – 22. listopadu Chryzantémy a nostalgie podzimu.** Listopadové spojení přírody a literatury, ve spolupráci se SOŠ zahradnickou a SOU Rajhrad. Chryzantémy doplněné básněmi o chryzantémách a podzimu. // **10. prosince – 3. ledna 2010 Listování a Co rok dal.** Listování: Veduty moravských královských měst ze 17. a 18. století. Co rok dal: Nové přírůstky do sbírek Památníku. // Pracovní kolektiv Památníku doplnila v roce 2009 průvodkyně Martina Chmelařová, Petru Pichlovou nahradila v roli kurátorky a redaktorky Literky dosavadní průvodkyně Romana Macháčková.

2010

leden – březen Krocení literární múzy. Semináře tvůrčího psaní pro začínající autory ve všech moravských krajích. // **6. ledna – 28. února 40 let časopisu Opus musicum.** Výstava věnovaná jubileu jediného hudebního časopisu na Moravě. // **10. – 14. března Kamélie mezi knihami.** Unikátní živá sbírka kamélií ze zámeckého skleníku v Rájci nad Svitavou. Kamélie se představily ve společnosti knih, pro něž byly květiny inspirací. Pořádáno ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Brně. // **17. března – 26. září Ludvík Kundera.** K životnímu jubileu spisovatele, dramatika, esejisty, překladatele a výtvarníka. // **31. března –**

26. září Ex libris z Moravy. Encyklopedická výstava moravských ex libris ze sbírek Mirko Riedla. // **duben – květen Jarní přednáškový cyklus Knižní kultura.** // **20. – 30. května Rukopisy královny Rejčky (a jejich muzikologický výzkum v díle Františka Pokorného).** Představení originálů tří rukopisů dochovaných na našem území, možnost listování ve funkční maketě jednoho z rajhradských rukopisů a virtuálního prohlédnutí vybraných částí vídeňských rukopisů. Výstava byla poté k vidění v Praze a Ostravě. // **15. května Muzejní noc s Oldřichem Mikuláškem.** Komponovaný večer ke stému výročí narození básníka. // **18. června Vyhlášení výsledků literární soutěže Skrytá paměť Moravy.** Tématem soutěže bylo Z rodinné kroniky. Literární příspěvky určovala nová porota ve složení: Vojen Drlík, Věra Linhartová, Jan Němec, Libuše Nivnická, předsedou poroty byl Radek Malý. // **19. června Výlet s Klubem přátel Památníku písemnictví** do míst, kde žili a tvořili spisovatelé Alois a Vilém Mrštíkové. // **září – říjen Podzimní přednáškový cyklus Cestovatelé z Moravy.** // **24. června – 5. srpna Sochy. Jiří a Martina Netíkovi.** Dvojice významných brněnských výtvarníků vystavila svá díla v prostorách Památníku písemnictví na Moravě. Výstavu pořádal Jihomoravský kraj. // **23. září Barbora Markéta Eliášová. Cestovatelka a spisovatelka.** Přednáška. // **2. října Výlet s Klubem přátel Památníku písemnictví** do Žďáru nad Sázavou a jeho okolí. // **14. října – 28. listopadu Moravské nakladatelství Repronis se představuje.** Ostravské vydavatelství spojované především se svéráznými Deniky Ostravaka, představí i své další ediční řady spjaté tematicky či osobou autora s Ostravskem. // **15. října Památník písemnictví na Moravě navštívila osmičlenná delegace novinářů z Rakouska.** Začíná se hovořit o možném začlenění Památníku písemnictví do projektu Top Cíle. // **22. října 20. Podzimní knižní veletrh v Havlíčkově Brodě,** představení publikací Muzea Brněnska a Památníku písemnictví na Moravě. // **28. října Ať žije republika!** Večer věnovaný vzniku Československa. Spojeno s vyhlášením pátého ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Cizinec a autorským čtením mladých autorů – vítězů literární soutěže. // **1. prosince 2010 – 2. ledna 2011 Listování a Co rok dal.** Knižky lidového čtení na Moravě. Nahlédnutí do historie známých i méně známých pohádkových příběhů. Co rok dal. Přírůstky do sbírek Památníku písemnictví na Moravě za rok 2010. Mezi nejvýznamnější patří literární pozůstalost Guido Glücka a Františka Kleina. // **8. prosince Řekni mi, co čteš...** Společné setkání členů Klubu přátel Památníku písemnictví. Povídání o oblíbených knihách.

2011

leden Zahájení StřeDění – pravidelná každoměsíční středeční autorská čtení a setkání s významnými představiteli moravské kultury. // **leden – březen Krocení literární múzy.** Semináře tvůrčího psaní pro začínající autory ve všech moravských krajích. // **19. ledna StřeDění 3x Slíva.** Vít Slíva, Libor Slíva a Jiljí Slíva. Trojice sourozenců oslavila autorským čtením a výstavou uměleckých fotografií šedesátiny básníka Víta Slívy. // **16. února StřeDění. O galeriích, muzeích a životě vůbec.** Podvečer ve společnosti historika umění a dlouholetého ředitele německého Muzea Bochum Petra Spielmanna. Vyprávění doplnil dokument ČT: Petr Spielmann aneb vědomí souvislostí. // **16. března. StřeDění. O paměti a historii.** Se švýcarským historikem Adrianem von Arburgem nejen na téma proměn českého pohraničí. // **24. března – 28. srpna Musilové – Alois a Robert, orientalista a spisovatel.** Ve výstavním

projektu se vůbec poprvé setkali dva vzdálení bratřenci, osobnosti světového významu první poloviny dvacátého století, reprezentující odlišné národní kultury. // **20. dubna StřeDění. O knihách vážně i nevážně.** S Františkem Šalé, majitelem nakladatelství ALBERT. // **duben – květen Jarní přednáškový cyklus Německy psaná literatura z Moravy.** // **21. dubna Klasikové 19. století.** Přednáška Vojena Drlíka. // **květen** Zahájení speciálních doprovodných programů Památníku písemnictví na Moravě. Pro individuální návštěvníky a skupiny seniorů byla vyhrazena čtvrtední dopoledne pod názvem **Rendez-vous o desáté** (začátky v 10 hodin). // **5. května Rendez-vous – Rukopisy.** Ponoření se do světa středověkých skriptorií, rukopisů, iluminací či gotického písma, nahlédnutí do tajů výroby pergamenu a seznámení se s tím, kdo byli největší nepřátelé tehdejších písařů. // **12. května Rendez-vous – Velká Morava.** Výprava ke kořenům našeho písemnictví na Velkou Moravu. Seznámení s písemnictvím této doby, jež se zachovalo díky pozdějším opisům. Představení osobností Cyrila a Metoděje. // **14. května. Muzejní noc. S humorem Zdeňka Jirotky.** K 100. výročí narození autora legendárního Saturnina. // **18. května StřeDění. Dějiny na vlastní kůži.** Historik Jiří Pernes vyprávěl o osobnosti císaře Františka Josefa I. // **19. května Rendez-vous – Jan Amos Komenský.** Seznámení s životními osudy slavného moravského filozofa, teologa a pedagoga 17. století, ale také s historickými událostmi jeho doby. // **19. května Guido Glück.** Přednáška Vojena Drlíka. // **26. května Rendez-vous – Literární Morava.** Přenesení na Moravu do období přelomu 19. a 20. století, autenticky ve stálé expozici Památníku. // **8. června StřeDění Antonín Bajaja.** Beseda se zlínským spisovatelem, redaktorem a pedagogem, držitelem Státní ceny za literaturu. // **17. června Vyhlášení výsledků literární soutěže Skrytá paměť Moravy** na Slovanském hradišti v Mikulčicích. Tématem literární soutěže byl Cizinec. // **8. srpna – 2. září Ohlédnutí za pěti ročníky literární soutěže Skrytá paměť Moravy.** Výstava byla instalována ve foyer Krajského úřadu Jihomoravského kraje a v Knihovně Jiřího Mahena v Brně. // **8. září 2011 – 1. ledna 2012. Morava vypráví... aneb Moravské mýty, pověsti a pohádky.** Knížky lidového čtení, pohádky, pověsti, jejich hrdinové i místa, k nimž se jednotlivá vyprávění vázala, se představila v textech, ilustracích, dokumentech. // **září – říjen** Podzimní přednáškový cyklus Pohádky a pověsti z Moravy. // **14. září StřeDění. Arnošt Goldflam.** Český herec, dramatik, režisér a spisovatel přečetl ukázkou z připravované knihy s pracovním názvem Pravdivé výmysly nejen o tatovi. // **22. září Meluzína, Popelka a další pohádkové bytosti v moravské literatuře.** Přednáška Andrey Procházkové. // **24. září Knižní bleší trh** na nádvoří benediktinského kláštera, před vstupem do Památníku. // **1. října Výlet s Klubem přátel Památníku** Po stopách lišky Bystroušky. // **5. října StřeDění. Píseň o velkomoravské náušnici.** Beseda s básníkem, čerstvým laureátem makedonské ceny Literární žezlo Ivo Odehnalem a balkanologem, překladatelem Ivanem Dorovským. // **18. října Vypravěč a sběratel lidových pohádek Beneš Metod Kulda.** Přednáška Romany Macháčkové. // **22. října 21. Knižní veletrh v Havlíčkově Brodě.** Památník zorganizoval společnou výstavní expozici muzeí z jižní Moravy, kde představili své publikace Muzeum Brněnska, Muzeum Boskovicka, Muzeum Vyškovska, Galerie výtvarného umění v Hodoníně, Muzeum Blansko, Regionální muzeum v Mikulově, Technické muzeum v Brně a Jihomoravské muzeum ve Znojmě. // **25. října Ať žije republika!** Večer věnovaný vzniku Československa. Spojeno s vyhlášením šestého ročníku literární

soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Továrna Evropa... vyrobeno na Moravě a autorským čtením mladých autorů – vítězů literární soutěže. // **9. listopadu StřeDění. Z druhé strany mince.** Setkání s rakouskými spisovateli českého původu Ilse Tielsch a Milanem Ráčkem, spoluúčinkovala Adéla Ráček-Seidlová. // **1. prosince – 30. prosince Listování. Hudebniny benediktinské knihovny.** // **1. prosince – 30. prosince Co rok dal.** Přírůstky do sbírek Památníku písemnictví na Moravě za rok 2011. Mezi nejvýznamnější patřila korespondence Alfonse Muchy a pozůstalost Vítězslava Gardavského. // **4. prosince Pohádkové putování Moravou.** Rodinný den věnovaný dětem a rodičům ve světě pohádek. // **14. prosince StřeDění. Principál (ne)náročných herců.** Setkání s Vlastimilem Peškou, hudebním skladatelem, režisérem, dramatikem, hercem a ředitelem Divadla Radost. // V průběhu roku 2011 vystřídal Jindru Pavelkovou knihovník Jiří David. V srpnu jsme se rozloučili s bývalou kolegyní Danou Černou, která 17. srpna podlehl těžké nemoci.

2012

25. ledna StřeDění Literatura z éteru s Olgou Jeřábkovou, redaktorkou Českého rozhlasu Brno. // **15. února StřeDění s laureátkou Magnesie Litery 2010 Kateřinou Tučkovou.** // **14. března StřeDění Vít Ondráček a Vít Slíva,** kunštátský výtvarník a královopolský literát. // **28. března – 26. srpna Výstava Alois a Vilém Mrštíkové.** Bratři protichůdných temperamentů – nerozlučitelná tvůrčí dvojice. Výstava věnovaná významným představitelům moravského realismu. // **19. dubna Krocení literární múzy pro seniory.** Seminář tvůrčího psaní pro starší (a pokročilé). // **28. března – 26. srpna Výstava Pohádka máje.** Milostný příběh Helenky a Ríši v textech, na divadelních prknech i stříbrném plátně. // **25. dubna StřeDění Na druhé i naší straně,** autorské čtení a beseda s rakouským spisovatelem českého původu Milanem Ráčkem. // **26. dubna, 22. května Jarní přednáškový cyklus. Moravský realismus.** // **19. května Muzejní noc s poezií Jana Skácela,** komponované literární pásmo k 90. výročí narození moravského básníka (Pavel Zatloukal Divadlo Husa na provázku – přednes, Jana Boudjaoui Havlová – violoncello). // **22. května Přednáška Literární kořeny Viléma Mrštíka.** // **30. května StřeDění S Janem Sedlákem** nejen o Santinim. // **2. června Rodinný den.** Celodenní program pro rodiče s dětmi u příležitosti Dne dětí. // **23. června Knižní bleší trh.** // **15. června Vyhlášení výsledků literární soutěže Skrytá paměť Moravy** na Slovanském hradišti v Mikulčicích. // **20. června StřeDění O poezii, víně a brněnském metru** s básníkem, publicistou, překladatelem a vinařem Bogdanem Trojakem. // **23. června Knižní bleší trh.** // **5. září StřeDění Pohledem architekta.** S ing. arch. Josefem Pálkou nejen o rekonstrukci rajhradského benediktinského kláštera. // **13. září, 16. října Podzimní přednáškový cyklus. Moravský realismus.** // **8. října Slavnostní otevření zrekonstruovaných prostor jižního křídla prelatury.** // **20. října 22. Podzimní knižní veletrh,** společná prezentace muzeí jižní Moravy organizovaná Památníkem písemnictví. // **24. října Ať žije republika!** Večer věnovaný vzniku Československa spojený s vyhlášením VII. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Pošli to dál! a autorským čtením mladých autorů – vítězů literární soutěže Ivety Jakubčikové a Milana Chrobáka. Ukázku z povídkové tvorby Jana Němce přednesl Vladimír Hauser, člen souboru Divadla

Husa na provázku. // **11. října – 30. prosince Výstava Brněnské salonní časopisy.** Osobnost Bohuslava Kiliana a prvorepublikové společenské časopisy Salon a Měsíc. // **10. listopadu Krocení literární múzy pro všechny.** Básnická dílna tvůrčího psaní na téma Pře-stup!, pořádáná v rámci festivalu Den poezie. // **17. a 18. listopadu Hostující výstava Brněnská růže.** Představení soutěžních prací mezinárodní floristické přehlídky. // **21. listopadu StřeDění Pod rouškou bílé noci** se spisovatelkou Markétou Hejkalovou. // **6. – 30. prosince Listování a Co rok dal;** Listování v benediktinské knihovně – Iluminované rukopisy 16. – 18. století. Co rok dal: Přírůstky do sbírek Památníku v roce 2012. // **1. prosince Předmikulášský den.** Celodenní setkání rodin s dětmi a literaturou v areálu kláštera. // **12. prosince StřeDění Časopisy a knihovny jsou můj osud.** Jaromír Kubíček. // **21. – 23. prosince Adventní bazar knih.** // **27. prosince – 6. ledna 2013 Hostující výstava Fotografie Ivo Filipa.** Akty, portréty, struktury a proměny brněnského sídliště Vinohrady objektivem známého brněnského fotografa. // Do posádky Památníku nastoupila za Petru Křivovou knihovnice Monika Kvasnicová, kurátorku Andreu Vítovou (mateřská dovolená) nahradila Kristýna Cimalová.

2013

9. ledna – 31. března Výstava Josef Merhaut – literát dramatického Brna. Brněnský spisovatel, publicista a divadelní kritik z přelomu 19. a 20. století. // **Leden – březen Krocení literární múzy.** Semináře tvůrčího psaní pro začínající autory ve všech moravských krajích // **30. ledna StřeDění Petr Oslzlý,** divadelník, scenárista, režisér a pedagog. // **Únor – duben Literární kaleidoskop** – jarní program přednášek a seminářů, připravený ve spolupráci s Knihovnou Jiřího Mahena v Brně // **5. února Literární kaleidoskop – přednáška Fantazie, tvořivost, nápad** – hledání námětu, příběhu, postav. // **12. února Literární kaleidoskop – přednáška Tvorba** – kompozice, zápletky, vypravěč, dialogy, práce s osnovou. // **19. února Literární kaleidoskop – přednáška Revize** – práce s již hotovým příběhem, hostem spisovatelka a učitelka tvůrčího psaní Eva Talpová. // **20. února StřeDění S hosty z Hosta,** redaktori Miroslav Balaštík a Martin Stöhr. // **6. března StřeDění Petr Čichoň,** básník, prozaik a hudebník. // **21. března Zasedání jihomoravské sekce Komise knihovníků Asociace muzeí a galerií.** // **3. dubna – 30. června Výstava Moravské vydavatelství se představuje – Barrister & Principal.** Pokračování cyklu o vydavatelstvích ze současné Moravy. // **9. dubna Literární kaleidoskop – přednáška Kontroverzní osobnost F. M. Klácela.** // **17. dubna StřeDění Milan Uhde,** dramatik, scenárista a politik. // **23. dubna Literární kaleidoskop – přednáška Lásky Petra Bezruče.** // **24. dubna – 31. října Výstava In omnibus glorificetur Deus.** Expozice připravená ve spolupráci s partnerskou MZK připomínající 200 let trvání samostatného opatství v Rajhradě. // **25. dubna Návštěva Generálního konzula Ruské federace v Brně** Andreje Jevgenjeviče Šaraškina u příležitosti výročí osvobození. // **26. dubna Návštěva předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Miroslavy Němcové.** // **7. května Literární kaleidoskop – přednáška Monolog** – specifika a záludnosti mluveného projevu. // **14. května Literární kaleidoskop – přednáška Dialog** – umění naslouchat; něco etikety; asertivita...

(VLEVO) PAMÁTNÍK PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ (VPRAVO) VÝSTAVA OD FERDY PO JONATÁNA, NESLA V PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ PODTITUL ZVÍŘECÍ POSTAVY MORAVSKÝCH POHÁDEK A VEČERNÍČKŮ
(FOTO ARCHIV PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ)

// 15. května **StřeDění**, Klára Janečková, prozaička, autorka historických románů i současných příběhů. // 18. května **Brněnská muzejní noc Ani labuť ani Lůna**, komponovaný pořad z veršů Vítězslava Nezvala v podání Vladimíra Hausera a Anežky Kubátové, členů souboru Divadla Husa na provázku. // 21. května **Literární kaleidoskop – přednáška Projevy** – staří Řekové a politické projevy dnes. // 28. května **Literární procházka Brnem** – ulice Veveří. // 1. června **Rajhradská čtenářská sobota** s knižním bleším trhem. // 4. června Závěrečné neformální setkání jarní části Literárního kaleidoskopu, organizovaného ve spolupráci s Knihovnou Jiřího Mahena v Brně. // 12. června **StřeDění S Jaroslavem Tučkem** o „Provázku“ a divadelnících. // 17. června **Vyhlášení výsledků literární soutěže Skrytá paměť Moravy**, Mikulčice, slovanské hradiště. // 3. července – 29. září **Výstava Baťa – od projevů k próze a poezii**. Slovo jako nástroj propagandy i osobního vyjádření. Slovesné projevy Tomáše a Jana Antonína Bati. // Září – listopad **Literární kaleidoskop** – podzimní program přednášek s seminářů, připravený ve spolupráci s Knihovnou Jiřího Mahena v Brně. // 11. září **StřeDění básník Radek Malý**. // 17. září **Literární kaleidoskop – přednáška Historické knižní vazby**. // 24. září **Literární kaleidoskop – přednáška Barokní literatura** z okruhu poutního kostela sv. Jana Nepomuckého. // 2. října – 31. prosince **Výstava Jiří Sumín**. Zapomenutá moravská spisovatelka skrytá za mužským pseudonymem. // 5. října **Literární kaleidoskop – přednáška Formy zpravodajství a objektivita v dnešních médiích**. // 16. října **StřeDění Erika Bezdíčková** a autorské čtení ze vzpomínkové knihy *Moje dlouhé mlčení*. // 18. října **Společný stánek muzeí Jihomoravského kraje** na 23. Podzimním knižním veletrhu v Havlíčkově Brodě // 25. října **Ať žije republika!** Podvečerní setkání v Památníku u příležitosti výročí vzniku Československa, vyhlášení VIII.

ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Okamžik štěstí, přednáška a autorské čtení mladých autorů – vítězů literární soutěže. // **31. října Slavnostní otevření druhé prohlídkové trasy v jižním křídle prelatury rajhradského benediktinského kláštera.** // **24. a 31. října, 7., 14. a 21. listopadu Psanci: s příběhem v patách** – kurz tvůrčího psaní. // **31. října – 2. února 2014 Výstava Alois Mikulka** – sochař, ilustrátor, spisovatel. // **31. října – 30. března 2014 Výstava Vítězslav Nezval – život a dílo.** // **12. listopadu Literární kaleidoskop** – přednáška **Vášeň a popel** – básnická dílna u příležitosti Dne poezie. // **13. listopadu Středění Alois Mikulka**, autor knih pro děti, malíř a pamětník. // **19. listopadu Literární kaleidoskop** – přednáška **Slovo v knize vázané** – setkání v badatelně Památníku nad knižními vazbami. // **11. prosince Středění Luisa Nováková**, spisovatelka, překladatelka, výtvarnice a pedagožka. // **11. prosince. – 19. ledna 2014** hostující výstava **Současná česká a rakouská ilustrační tvorba.** // **1. prosince Poezie Vánoc a adventního času**, setkání s verši a květinovými vazbami Slávka Rabušice. // **4. prosince – 31. ledna 2014 Výstava Co rok dal**, otevření rekonstruované Pracovny básníka Josefa Suchého. // V roce 2013 vystřídal Vojena Drlíka ve vedení Památníku Libor Kalina, nastoupily kurátorka a redaktorka Literky Martina Kloudová a průvodkyně a následně také knihovnice Eva Hofírková.

2014

leden – březen Krocení literární múzy. Semináře tvůrčího psaní pro začínající autory ve všech moravských krajích. // **8. ledna – 29. dubna Kuchařky – recepty našich předků.** Historické kuchařky dob dávno minulých i soudobá knižní produkce opírající se o tradiční moravské pokrmy. // **16. ledna Památník písemnictví navštívili ředitelé krajských úřadů.** Jejich společné pracovní jednání organizovala ředitelka úřadu Jihomoravského kraje JUDr. Věra Vojáčková. // **19. února – 21. září Stir Up, Černé slunce, Josef Kremláček, dětské ilustrace.** Trojvýstava výjimečné výtvarné skupiny. Doplněno o ilustrace příběhů pro děti, s nimiž se do Památníku písemnictví vrátil Josef Kremláček. // **7. března – 23. dubna. Jiří Sumín – Žena v umění a ve společnosti** vystavoval Památník písemnictví v kapli Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně. // **12. – 30. března Rukopis Vítězslava Nezvala.** Rozšíření výstavy o ukázkou Nezvalova rukopisu Dolce far niente ze sbírky Moravského zemského muzea a o další předměty z pozůstalosti spisovatele. // **19. března Středění Ludvík Němec.** Setkání se spisovatelem, redaktorem a dlouholetým ředitelem Českého rozhlasu Brno. // **28. března – 30. dubna Bohumil Hrabal: Brněnské návraty 2.** U příležitosti stého výročí narození spisovatele. Rozšířená a doplněná výstava z roku 2009 ve foyer Krajského úřadu Jihomoravského kraje na Žerotínově náměstí. // **4. dubna Noc s Andersenem.** Ve spolupráci s Městskou knihovnou v Rajhradě. // **9. dubna – 5. října Od Ferdy po Jonatána**, zvířecí hrdinové v moravské literatuře nejen pro děti. Zahájeny doprovodné programy pro školní a předškolní kolektivy. // **16. dubna Středění Češi ve Vídni.** O zajímavé publikaci **Češi ve Vídni** vzniklé v rámci projektu Porta culturae přišla do Památníku písemnictví besedovat její autorka Jana Koudelková. // **14. května Středění Podivuhodný kouzelník.** Scénické čtení z lyrické grotesky o Vítězslavu Nezvalovi, autorem hry je Norbert Holub. // **15. května – 30. října Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše.** Výstava vznikla v rámci projektu NAKI Benediktinský klášter Rajhrad jako kulturní

fenomén. Památník písemnictví poskytnul výstavě své prostory. // **17. května Muzejní noc.** Rajhradským klášterem zněly písničky v podání cimbálové muziky J. Válka z Čejče. // **20. května – 31. srpna Moravské nakladatelství se představuje – Kniha Zlín.** Profil jednoho z nejúspěšnějších moravských vydavatelství, který se stále více zaměřuje na překlady současné světové literatury. // **21. května – 30. června Kuchařky – recepty našich předků** vystavoval Památník písemnictví v kapli Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně. // **6. června Podvečer s poezií Josefa Suchého a jeho přátel.** V rámci Noci literatury 2014. // **13. června Vyhlášení výsledků VIII. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy** na Slovanském hradišti v Mikulčicích. // **5. července – 13. července Výstava lilii.** Pořádaná organizací Českého zahrádkářského svazu Brno Lilium ve spolupráci s benediktinským opatstvím v Rajhradě. // **18. července** Památník písemnictví na Moravě navštívil jubilejní **100 000. návštěvník**, jubilejní vstupenku si koupila **Drahomíra Taclová z Letohradu.** // **10. září Středěni Michal Žák.** Básník, který vydal svoji první básnickou sbírku až téměř ve svých sedmdesáti letech. // **20. září – 16. listopadu Výstavu Baťa – od projevů k próze a poezii** představil Památník písemnictví v kapli Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně. // **15. října Středěni Ivan Petlan.** Autorské čtení básníka, překladatele, organizátora kulturních akcí a informatika v jedné osobě. // **17. – 18. října 24. Podzimní knižní veletrh,** společná prezentace JM muzeí v Havlíčkově Brodě. // **22. října Ať žije republika!** Tradiční slavnostní odpoledne poskytlo příležitost pro vyhlášení IX. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy na téma Všude dobře.... Autorské čtení oceněných autorů. // **24. října – 7. prosince Grahamovy noty a Janáčkův klavír.** Grafická, hudebně-výtvarná díla Petera Grahama, interpretovaná na klavíru Leoše Janáčka. // **1. listopadu Hudební happening skladatele Petera Grahama.** V rámci festivalu Expozice nové hudby. // **12. listopadu Středěni s poezií Zdeny Zábranské.** Poezie básnířky, pedagožky a dlouholeté redaktorky brněnského nakladatelství Blok. // **19. listopadu Udělení Certifikátu kvality TOP výletní cíl jižní Moravy za rok 2014,** mezi 30 atraktivními turistickými destinacemi se Památník písemnictví na Moravě umístil spolu s Moravským krasem na 1. místě. // **24. listopadu** Protipožární cvičení v Památníku písemnictví. // **27. listopadu – 14. června 2015 Host do domu – Sen o svobodě.** Téměř naplněný sen o dokonalém literárním časopise. Host do domu očima svých tvůrců, přispěvatelů, pamětníků a čtenářů. // **10. prosince – 11. ledna 2015 Co rok dal.** Přírůstky do sbírek Památníku písemnictví na Moravě za rok 2014. Mezi nejvýznamnější patřila literární pozůstalost Josefa Suchého. // V roce 2014 se mezi zaměstnanci objevily Zdeňka Matoušková, průvodkyně Eva Vahalíková, Jana Poláková a Hana Vokřínková, která vystřídala Martinu Chmelařovou, nastoupivší na mateřskou dovolenou, po splnění mateřských úkolů se vrátila kurátorka, literární historička a redaktorka Literky Petra Pichlová.

2015 – PRVNÍ POLOLETÍ

leden – březen Krocení literární múzy. Semináře tvůrčího psaní pro začínající autory ve všech moravských krajích. // **19. února – 26. dubna Mistrovské drobnosti.** Nahlédnutí do sbírek Muzea Brněnska zaměřené na výtvarné skvosty 18. a 19. století. // **březen** Zahájeno pravidelné tzv. Okénko do Památníku písemnictví na facebookových stránkách Klubu přátel Památníku. // **18. března Středěni Petr**

Čermáček. Autorské čtení básníka, výtvarníka a šéfredaktora literární revue Weles. // **20. března – 30. dubna Vítězslav Nezval (Nezvalova Třebíč).** Obnovená výstava Památníku písemnictví na Moravě z roku 2013 přenesená u příležitosti znovupořádaného festivalu poezie do města, kde trávil básník svá gymnaziální studentská léta. // **24. března** Památník písemnictví na Moravě navštívil náměstek ministra kultury Miroslav Rovenský. // **10. dubna Noc s Andersenem.** Husitský program pro vybrané malé čtenáře, připravený ve spolupráci s Městskou knihovnou v Rajhradě. // **15. dubna StřeDění Zdeněk Volf.** Verše Zdeňka Volfa harmonicky doplnil hudební doprovod manželského dua Ireny a Vojtěcha Havlových. // **23. dubna – 4. října Loutky nikdy nespí.** Zpřístupnění odkazu moravského loutkářství nejmladší generaci čtenářů a diváků. Profilová výstava s interaktivními prvky a bohatým doprovodným programem. // **7. května – 30. srpna Na každou nemoc roste bylina.** Výstava představující historické herbáře a dobovou bylinnou a lékárenskou literaturu, lidové léčitelství, klášterní bylinkářství i současnou přípravu likérů, trestí, sirupů, čajů a potravinových doplňků. // **16. května Muzejní noc.** Skupina Bezobratlí, klášterní vinařství, bylinné likéry, kovářská dílna a světelná barokní instalace v klášterním rajském dvoře. // **20. května Sympozium Host do domu, literát versus redaktor.** Setkání s Ivanem Křížem, Milanem Uhde, Pavlem Švandou, Barborou Svobodovou, Martinem Stöhrem a hosty. Sympozium doplnila výstava fotografií Jana Skácela, o kterou byla rozšířena výstava Host do domu – Sen o svobodě. Památník připravil k této příležitosti rovněž **bibliofilské vydání** souboru **PF Jana Skácela**. // **21. května – 4. října Na návštěvě u nakladatelů brněnských univerzit.** V rámci cyklu Moravská nakladatelství se představují, otevřely v Památníku své „studentské pokojíky“ Ediční středisko JAMU, Nakladatelství Munipress MU, Vydavatelství Mendelovy univerzity v Brně a v Nakladatelství VUTIUM VUT. // **28. května – 4. října Gladio verbi Dei. Písemnictví doby husitské ve fondech rajhradských a brněnských.** Výstava v rámci projektu Benediktinský klášter Rajhrad jako kulturní fenomén financovaného Ministerstvem kultury ČR z projektu NAKI. // **3. června StřeDění Petra Dvořáková.** Představení knihy Julie mezi slovy, za kterou autorka získala v roce 2014 ocenění Zlatá stuha a Cenu učitelů za přínos k rozvoji dětského čtenářství. // **10. června** hostující výstava **Zlatá stuha.** Knihy oceněné Mezinárodním sdružením pro dětskou knihu IBBY a jejich ilustrátoři. // **12. června Vyhlášení výsledků IX. ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy** na Slovanském hradišti v Mikulčicích. // **4. – 12. července Výstava lilií,** organizace Českého zahrádkářského svazu Brno Lilium ve spolupráci s benediktinským opatstvím v Rajhradě. // Knihovníka Jiřího Davida (rodičovská dovolená) zastupuje Hana Polívková.

A CO DÁL?

Současné literární muzeum, má-li obstát v pestré konkurenci ostatních turistických cílů, se nesmí uzavírat do minulosti. Přestože je Památník písemnictví na Moravě nedílnou součástí barokního areálu benediktinského kláštera a pečuje o tisíce historických svazků a dobových dokumentů, musí svou návštěvnickou přitažlivost neustále aktualizovat. To spočívá v modernizaci stálých expozic, obohacování výstavních metod, i doplňování o nové poznatky a v cílené snaze rozšiřovat programy o interaktivní prvky a zážitkové prezentace.

Za první desetiletí se v Památníku svým čtenářům představilo na besedách,

VÝSTAVA OD FERDY PO JONATÁNA SE SETKALA S NADŠENÝM OHLASEM NÁVŠTĚVNÍKŮ, KTERÍ SE JEJÍM PROSTŘEDNICTVÍM VYDÁVALI ZA ČTENÁŘSKÝM DOBRODRUŽSTVÍM, PŘI KTERÉM POZNÁVALI NEJEN LIDSKÉ VLASTNOSTI, PROPŮJČENÉ ZVÍŘECÍM HRDINŮM, ALE OBJEVOVALI TAKÉ ŘADU PŘÍRODOVĚDNÝCH POSTŘEHŮ, INFORMACÍ A ZAJÍMAVOSTÍ.
(FOTO ARCHIV PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ)

vernisažích a autorských čteních na sto spisovatelů. Držet prst na literárním tepu doby tedy znamená nejen komunikovat s badateli a literárními vědci, odborně zpracovávat pozůstalosti a materiály získané od autorů, ale také aktivně koncipovat a organizovat literární dění v okruhu své působnosti. Příkladem budiž úspěšná literární soutěž Skrytá paměť Moravy provázená kurzy tvůrčího psaní ve školách a místních knihovnách po celé Moravě. Každoročně se do tohoto měření tvůrčích sil zapojují desítky začínajících autorů, z nichž někteří se již chlubí svými knižními prvotinami.

Úvodní roky budování zázemí a hledání svého místa má Památník písemnictví na Moravě úspěšně za sebou. Do dalších, jistě neméně bohatých let, mají jeho současní i budoucí pracovníci na co navazovat.

PaedDr. Libor Kalina je vedoucí pobočky Památník písemnictví na Moravě.

Literatura:

- Cimalová, Kristýna (red.): *Skrytá paměť Moravy – VII. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2012.
- Cimalová, Kristýna (red.): *Skrytá paměť Moravy – VIII. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2013.
- Drlík, Vojen: *Ex Libris – Moravská ex libris ze sbírky Mirko Riedla*. Muzeum Brněnska 2010.

- Drlík, Vojen: *Skryté půvaby knižních vazeb*. Muzeum Brněnska 2007.
- Drlík, Vojen–Macharáčková Romana: *Ludvík Kundera – texty, dokumenty, knihy, obrazy*. Muzeum Brněnska 2010.
- Drlík, Vojen–Pichlová, Petra: Halasové. *Otec a syn – proletář a básník*. Muzeum Brněnska 2006.
- Drlík, Vojen–Vávrová, Kateřina: *Věra Sládková... jeden příběh, jeden osud*. Muzeum Brněnska 2007.
- Kalina, Libor (red.): *Host do domu*. Muzeum Brněnska 2014.
- Kroupa, Jiří–Vobr, Jaroslav–Drlík, Vojen: *Benediktinský klášter v Rajhradě*.
- Kubíček, Tomáš–Wiendl, Jan: *Jan Zahradníček (1905–1960) ... bývalo u mne zotvíráno*.
- Pavelková, Jindra: *Psali dějiny Moravy. Moravská historiografie. Dějepisectví do roku 1918*.
- Procházková, Andrea (red.): *Skrytá paměť Moravy – V. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2010.
- Procházková, Andrea (red.): *Skrytá paměť Moravy – VI. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2011.
- Vávrová, Kateřina (red.): *Skrytá paměť Moravy – I. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2007.
- Vítová, Andrea (red.): *Skrytá paměť Moravy – II. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2008.
- Vítová, Andrea (red.): *Skrytá paměť Moravy – III. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2008.
- Vítová, Andrea (red.): *Skrytá paměť Moravy – IV. ročník*. Příloha Sborníku Muzea Brněnska 2009.
- Vítová, Andrea: *Bohumil Hrabal. Brněnské návraty*. Muzeum Brněnska 2009.

Dne 20. května 2015 se v Památníku písemnictví na Moravě v Rajhradě sešli nad společným tématem účastníci a hosté sympozia, uspořádaného u příležitosti konání výstavy Host do domu – Sen o svobodě (27. 11. 2014 – 14. 6. 2015).

Jednání sympozia otevřel příspěvek Mgr. Barbory Svobodové s názvem „Monstrskandál“: aféra Kohout – Trefulka, který připomenul nejvýznamnější literární polemiku své doby.

„MONSTRSKANDÁL“: AFÉRA KOHOUT – TREFULKA

Barbora Svobodová

Ve svém příspěvku bych se ráda dotkla dnes již legendární polemické kauzy spojené s časopisem *Host do domu*, tzv. aféry Kohout – Trefulka. Spor, který se rozhořel kolem druhé sbírky Pavla Kohouta, *Čas lásky a boje*, je z dnešní perspektivy nesmírně obtížné, prakticky nemožné, hodnotit, a proto jej vnímám spíše jako určité exemplum, ukázkový příklad projevu „*ducha své doby*“, jenž by v současnosti snad již naštěstí nastat nemohl.

Jan Trefulka svým článkem, který vyšel v listopadovém čísle prvního ročníku časopisu *Host do domu*, otevřeně kritizoval plytkost a plochost Kohoutových veršů a ironicky kousavým nicméně věcným způsobem poukázal na jejich prvoplánovost a formální nedostatky.¹⁾ Mnohé pasáže z Trefulkova textu v literárních kruzích snad již téměř zlidověly, a nemá tedy příliš cenu znovu je zde reprodukovat. Je třeba zdůraznit, že ve faktické rovině se však hodnocení mladého kritika příliš neliší od o dva měsíce dříve vydané recenze Jana Petrmichla, který ale zároveň svou kritiku zahalil do oslavného hávu, vyzdvihujícího básníkovu angažovanost a přirovnal jej k Jiřímu Wolkerovi, tedy k jednomu z dobových literárních idolů.²⁾

Tady totiž leží jeden z úhelných kamenů Trefulkovy kritiky, jeho tvrzení, že „*ani političnost, ani aktuálnost, ani nadšení nejsou samy o sobě přednostmi poesie*“, šlo jednoznačně proti hodnotám, které prosazovali straniční ideologové a dogmatici.³⁾ Pověstný olej do ohně pak přililo i poukázání na básníkovu spojení s prostředím „*elitních svazáckých souborů*“, které autorovi neumožňuje prožívat autenticky každodenní realitu a tento prožitek pak přetavit do poezie, jež podle Trefulky musí být promyšlená, opracovaná a hlavně niterná.⁴⁾

Rozruch, který článek s ohledem na dobové normy a pozici samotného básníka v české literatuře vyvolal, na sebe nechal čekat pouze krátce. *Host do domu* byl v té době ještě nezavedeným a v pražském centru spíš přehlíženým periodikem. Navíc nikdo příliš nevěděl, kdo je Jan Trefulka, a jaká politická síla za ním může stát. Ostatně už jen to, že byl článek do jedenáctého čísla vůbec zařazen, bylo v podstatě z velké části dílem náhody. Tehdejší stranou dosazený šéfredaktor Bohumír Macák byl v době příprav na stipendijním pobytu v Bulharsku a listopa-

dového *Hosta do domu* dával dohromady jeho tehdejší redaktor Ludvík Kundera. Tomu bylo zřejmé, že text díky své přímočarosti jen tak nezapadne a doplnil jej stručnou výzvou, aby všichni, „kdož mají chuť polemizovat s polemikou“, vyjádřili svůj názor.⁵⁾

Symposium tematicky věnované *Hostu do domu* má sice do svého podtitulu vetknutu opozici literát vs. redaktor, ale v tomto případě by se nabízelo zaměřit pozornost spíše na jinou dvojici účastníků literární komunikace, a to na redaktora a čtenáře. Podle Kunderových vzpomínek do redakce sice nedorazila odpověď Pavla Kohouta, ale začaly chodit „desítky, ne-li stovky dopisů“, jimiž se musel redaktor probrat a nějak si s nimi poradit. V televizním dokumentu *Procesí dychtivých slov* Ludvík Kundera uvádí, že hlasy podporující kritikova stanoviska i hlasy nesouhlasné vycházely asi půl na půl, ale ve svých *Různých řečištích* podotýká, že u soudného a inteligentního čtenáře to vyhrál Jan Trefulka, zatímco za Kohouta se postavili spíše funkcionáři a politicky exponovaní jedinci.⁶⁾ Ve svém dvanáctém čísle tak *Host do domu* otiskl například reakce několika vojáků, které popudily básnickovy vojenské verše, nebo naopak listy autorových fanynek, jež mu vyjadřovaly podporu. Jednoznačně se však za svého mladého básnického kolegu postavil Josef Kainar. Ten ale interpretoval celý Trefulkův text jako osobní výpad, jak na samotného Kohouta, tak hlavně na celou mládež a zejména na její oficiální organizaci ČSM.⁷⁾ Ač po roce 1948 bylo jen obtížně myslitelné oddělování uměleckého a společenského aspektu literatury, přece tento institucionální rozměr přidal celému sporu punc spíše záležitosti politické.

Společensko-politický ráz celé kauzy ještě nevědomě posílil Jan Skácel, který svými trefnými a jemně ironicky napsanými glosami a čtenářskými poznámkami podpořil Jana Trefulku. V první řadě poukázal na kritikovu snahu o reálné zhodnocení konkrétního díla nezaslepené „kultem osobnosti“, jež se kolem mladého básníka uměle vytváří. Zároveň se také Skácel s lehkostí a vtipem pustil do samotné vojenské poezie.⁸⁾ Jednoznačná nadsázka, obsažená v jeho komentáři, poukazujícím na absurditu původního Kohoutova srovnání lásky k ženě a „lásky“ vojáka ke své zbrani však nejenže nebyla na příslušných místech shledána jako vhodná, ale byla pochopena doslova. Teprve nyní tedy, řečeno s Ludvíkem Kunderou, propukl opravdový „monstrskandál“.⁹⁾ Na ministerstvu národní obrany, vedeném tehdy Gottwaldovým zetěm Alexejem Čepičkou, byla svolána schůze kulturních pracovníků, na níž se někteří z přítomných dokonce vyjádřili v tom smyslu, že za podobné výroky by autor glos měl být postaven ke zdi.¹⁰⁾ Celá záležitost se řešila na vedení spisovatelského svazu, do Brna se za Janem Trefulkou dokonce vypravila speciální vyšetřovací komise. Mladý kritik ale tehdy nijak výrazně potrestán nebyl. Nejvíce hněvu se sneslo právě na hlavu Ludvíka Kundery – na vztek šéfredaktora Macáka byl podle vlastních slov zvyklý, tentokrát ovšem redakci časopisu hlídala i tajná policie a Kundera dokonce vzpomíná na to, jak tehdy v obavách žádal svého přítele Františka Tenčíka, aby se v případě, že dojde na nejhorší, postaral o jeho rodinu. K žádné osobní tragédii však naštěstí nedošlo, a dříve než jej stačili z redakce vyhodit, podal výpověď sám.¹¹⁾

V takové situaci nemohla být polemická diskuse jednoduše skončena a pokračovala ještě v průběhu prvních tří čísel následujícího ročníku. Kromě toho byla také v Brně na filozofické fakultě uspořádána beseda se čtenáři a studenty zorgani-

zovaná mladými svazáky.¹²⁾ Navíc se v dalších periodikách k celé záležitosti začali vyjadřovat především autoři, jichž se záležitost buď více či méně přímo týkala, nebo měli potřebu přispět svou trochou do mlýna a získat nějaké politické body. Samotná debata tak získala osobní dimenzi, nevyhýbala se přímým útokům na jednotlivé účastníky a předmětem sporu vlastně vůbec nebyla kvalita Kohoutových veršů, ale jednalo již téměř výlučně o obranu ČSM, o prvotní podstatu socialistické poezie a zpodobnění mladého člověka v literatuře.

V jednom z nejhysteričtějších a nejmanipulativnějších příspěvků například Jaroslav Bouček v *Mladé frontě* přímo napsal, že „*nechce řešit literární stránku věci*“, odsoudil Trefulkův požadavek po niternosti a opravdovosti poezie a na vyjádření Jana Skácela reagoval typickou dobovou rétorikou, z níž i v současné době stále běhá mráz po zádech. Nechybí v ní hrozby fašistickým wehrmachtem, trefulkovštinou a obviněními z antimilitarismu, pacifismu a snah „*zahnat poezii z předních pozic budování a boje za mír do nějakých „tichých koutků“ a subtilních problémů unavených estétských duší.*“¹³⁾

V únorovém čísle pak redakce brněnského časopisu nechala znovu reagovat Jana Trefulku, který ze svých názorů v zásadě neustoupil, i když mnohé lehce zmírnil, hlavně se ale vymezil vůči Boučkově snaze udělat z něj podvrtný živel.¹⁴⁾ Na to redakce avizovala konec diskuse a vyhradila si právo vyjádřit se k celému sporu. V následujícím čísle tak vyšly dva redakční příspěvky, které ale byly v mnohém protikladné. První napsal František Trávníček, rektor brněnské univerzity, člen vedení spisovatelského svazu a předseda tehdejší redakční rady. Hájil Trefulku a obecně možnost svobodné kritiky, přičemž zdůrazňuje, že ji ve svých literatuře věnovaných textech propaguje i sám Stalin.¹⁵⁾ Zároveň se výrazně ohrazuje proti obsáhlému článku Sergeje Machonina z *Literárních novin*.¹⁶⁾ Ten Trefulkovy názory dezinterpretuje a za hlavního viníka označuje hlavně samu redakci časopisu, jež diskusi vede z individualistických pozic, čímž záměrně ohrožuje „*ideové principy a názory o poslání literatury v našem životě*“.¹⁷⁾ Trávníčkova svižná obrana je podrobným sémantickým rozbořem Machoninova příspěvku, v níž brněnský akademik poukazuje na to, jak si kritik ve svém textu logicky protiřečí. Předseda redakční rady navíc zdůrazňuje podpurné reakce čtenářů, kteří s Trefulkou souhlasili. Kromě nejvyšší politické autority tak argumentuje i názorem a hlasem lidu. Jedinou výtku na adresu redakce, již připouští, je otištění Skácelova příspěvku bez redakčních úprav.¹⁸⁾

Hned za Trávníčkovým rázným a sebevědomým vyjádřením se však objevilo přehnaně sebekritické stanovisko redakce, která se v něm veřejně kaje a distancuje se především od textu Jana Skácela. Trefulka pak podle redaktorů sice poukázal na některé formální nesrovnalosti v Kohoutových verších, ale znevážil jeho veřejnou činnost a angažované stranictví, které si už samo o sobě zaslouží ocenění.¹⁹⁾

Ačkoli měl být celý případ sebestyčským vyjádřením redakce skončen, slova se ještě na poslední chvíli chopil jeho ústřední aktér. Pavel Kohout nakonec své vyjádření *O smyslu a poslání české poesie* publikoval v *Literárních novinách* a ne v *Hostu do domu*, ač k tomu byl opakovaně vyzýván.²⁰⁾ Jeho vyznání je plné osobních útoků proti brněnskému časopisu i pobočce Svazu čs. spisovatelů, sám sebe staví do pozice mučedníka, trpitele a bojovníka nesoucího prapor českého básnictví. Na jeho výpady však *Host do domu* již nijak nereaguje.

Po všem rozruchu, který polemika vyvolala, je poměrně překvapivé, že činnost brněnského listu nebyla ukončena. Snad je možné to přičítat autoritě Františka Trávníčka, snad bylo pro pražské funkcionáře i přes to všechno moravské periodikum stále nehodno větší pozornosti a tedy i zákazu. Kauza časopisu naopak alespoň u čtenářů spíše pomohla, dostal se tak do širšího povědomí, zároveň se však až do odchodu Bohumíra Macáka z šéfredaktorského postu *Host do domu* nijak výrazněji názorově neprofiloval. To se změnilo až v roce 1963, kdy se vedení ujal už tolik zmiňovaný Jan Skácel, kterého pak v roce 1969 nakonec vystřídal právě Jan Trefulka. S odstupem času to působí úsměvně a paradoxně, jako by se snad svou účastí v tomto „monstrsknadálu“ oba redaktori postupně kvalifikovali do šéfredaktorského místa.

„Případ Trefulka, Kundera a Skácel vs. Kohout“ představoval jednu z prvních otevřených diskusí o charakteru umění a literatury po únorovém převratu, která měla mnohem širší dosah. Ani po svém oficiálním ukončení debata nezapadla a stala se jedním z podnětů k další diskusi o možnostech a směřování české kritiky, o kritériích hodnocení či o roli angažovanosti a stranickosti v umělecké tvorbě.²¹⁾ Krom toho aféra spojená s *Hostem do domu* překročila rámec literárního světa a všimla si jí i běžná periodika.²²⁾ Zároveň ale, jakkoli byl spor ve své době vyhrocený a z pohledu literární historie významný, v osobní rovině se později hrany výrazně obrousily, silná slova byla prominuta a ze dvou hlavních aktérů kauzy Jana Trefulky a Pavla Kohouta se stali blízcí přátelé.

Mgr. Bc. Barbora Svobodová je bohemistka, postgraduální studentka české literatury. Zaměřuje se na vztah literatury a výtvarného umění. Od roku 2014 je redaktorkou studentského časopisu *Pulsy*.

Poznámky:

Příspěvek velkou měrou vychází z autorčina článku *Potrepený Kohout aneb Básník a kritika v socialistické společnosti*. *Pulsy*, roč. 1, č. 2, s. 20–27.

- 1) Trefulka, Jan: *O nových verších Pavla Kohouta – polemicky*. *Host do domu*, 1954, roč. 1, č. 11, s. 505–508.
- 2) Petrmičl, Jan: *Čas lásky a boje*. Literární noviny, 1954, roč. 3, č. 36, s. 6.
- 3) Trefulka, Jan: *O nových verších Pavla Kohouta – polemicky*. *Host do domu*, 1954, roč. 1, č. 11, s. 505.
- 4) Tamtéž, s. 506.
- 5) Tamtéž, s. 508.
- 6) Procesí dychtivých slov [tv dokument online]. [Cit. 20. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1062593093-procesi-dychtivych-slov/>.
- 7) Kainar, Josef: *O Janu Trefulkovi – polemicky*. *Host do domu*, 1954, roč. 1, č. 12, s. 550–551.
- 8) Skácel, Jan: *O verších Pavla Kohouta – v glosách*. *Host do domu*, 1954, roč. 1, č. 12, s. 551–553.
- 9) Kundera, Ludvík: *Různá řečiště /b/*. Brno: Atlantis 2005, s. 236.
- 10) Procesí dychtivých slov [tv dokument online]. [Cit. 20. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1062593093-procesi-dychtivych-slov/>.
- 11) Kundera, Ludvík: *Zlomky L. K. 166 otázek Ludvíku Kunderovi*. Brno: Masarykova univerzita, 1993.

- 12) Trýb, Antonín: *Slovo k besedě se čtenáři*. Host do domu, 1955, r. 2, č. 2, s. 95.
- 13) Bouček, Jaroslav: *Kritika, nebo kampaň?* Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 8, s. 4.
- 14) Trefulka, Jan: *O pravdivém hrdinovi dnešní doby*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 2, s. 75–77.
- 15) Trávníček, František: *Aby bylo jasno*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 3, s. 114–117.
- 16) Machonin, Sergej: *Za kritiku ideovou, tvořivou a pomáhající*. Literární noviny, 1955, r. 4, č. 5, s. 4.
- 17) Tamtéž.
- 18) Trávníček, František: *Aby bylo jasno*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 3, s. 114–117.
- 19) *Uzavíráme diskusi*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 3, s. 117–119.
- 20) Kohout, Pavel: *O smyslu a poslání české poesie*. Literární noviny, 1955, roč. 4, č. 13, s. 3.
- 21) Pujmanová, Marie: *Rozhodně stranickou poezii*. Literární noviny, 1955, roč. 4, č. 15, s. 7.
- 22) Kusák, Alexej: *Kolem jedné diskuse*. Květy, 1955, roč. 5, č. 16, s. 4.

Literatura:

- Bouček, Jaroslav: *Kritika, nebo kampaň?* Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 8, s. 4.
- Kainar, Josef: *O Janu Trefulkovi – polemicky*. Host do domu, 1954, roč. 1, č. 12, s. 550–551.
- Kohout, Pavel: *Čas lásky a boje*. Praha: Mladá fronta, 1954, s. 112.
- Kohout, Pavel: *O smysl a poslání české poesie*. Literární noviny, 1955, roč. 4, č. 13, s. 3.
- Kohout, Pavel: *To byl můj život?? (První díl) 1928–1979*. Praha: Paseka, 2005, s. 328.
- Kundera, Ludvík: *Různá řečiště /b/*. Brno: Atlantis, 2005, s. 412.
- Kundera, Ludvík: *Zlomky L. K. 166 otázek Ludvíku Kunderovi*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 129.
- Kusák, Alexej: *Kolem jedné diskuse*. Květy, 1955, roč. 5, č. 16, s. 4.
- Machonin, Sergej: *Za kritiku ideovou, tvořivou a pomáhající*. Literární noviny, 1955, roč. 4, č. 5, s. 4.
- Petrnichl, Jan: *Čas lásky a boje*. Literární noviny, 1954, roč. 3, č. 36, s. 6.
- Pujmanová, Marie: *Rozhodně stranickou poezii*. Literární noviny, 1955, roč. 4, č. 15, s. 7.
- Skácel, Jan: *O verších Pavla Kohouta – v glosách*. Host do domu, 1954, roč. 1, č. 12, s. 551–553.
- Trávníček, František: *Aby bylo jasno*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 3, s. 114–117.
- Trefulka, Jan: *O nových verších Pavla Kohouta – polemicky*. Host do domu, 1954, roč. 1, č. 11, s. 505–508.
- Trefulka, Jan: *O pravdivém hrdinovi dnešní doby*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 2, s. 75–77.
- Trýb, Antonín: *Slovo k besedě se čtenáři*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 2, s. 95.
- Uhde, Milan: *Host do domu a ještě někdo I*. Divadelní noviny, 2006a, roč. 15, č. 6, s. 16.
- Uhde, Milan: *Host do domu a ještě někdo II*. Divadelní noviny, 2006b, roč. 15, č. 7, s. 16.
- Uhde, Milan: *Rozpomínky, co na sebe vím*. Praha – Brno: Torst – Host, 2013, s. 647.
- Uzavíráme diskusi*. Host do domu, 1955, roč. 2, č. 3, s. 117–119.
- Diskuse*. Literární noviny, 1955, roč. 4, č. 24, s. 5–9.
- Procesí dychtivých slov*, 2003 [tv dokument online]. [Cit. 20. 5. 2015].
- Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1062593093-procesi-dychtivych-slov/>.

Druhým tématem přispěl redaktor časopisu Host Martin Stöhr.

POZNÁMKY K PROMĚNÁM HOSTA PO ROCE 1989 A K ROLI AUTORA JAKO PROFESIONÁLNÍHO REDAKTORA

159

Martin Stöhr

Bylo to v létě před pětadvaceti lety. Na cyklovýletě po jižní Moravě jsme zastavili u trafiky kdesi v Kyjově. Po létech pústu jsem postával u kiosků PNS jako u svatostánků a mlsně vyhlížel, co je nového. Koupil jsem si modrý žurnál s hlavičkou *Host*, nemohl jsem se po hubených létech s *Tvorbou* a *Literárním měsíčníkem* nabažit všech těch radostných objevů. Byl tehdy slunný den a vůbec jsem netušil, že jsem si s prvním svobodným *Hostem* pořídil i vstupenku do příběhu.

Protektorát samizdatových otců zakladatelů revue (Skála, Švanda, Fic), jež letos dovrší neuvěřitelných třicet let novodobé historie, fungoval asi pět let. Vyšlo v nich na dvacet čísel menšího formátu, od roku 1993 s pomocí dvou studentů historie a bohemistiky Balaštíka a Reichela, kteří nosili kabáty, klobouky a tvářili se zarputile. První šéfredaktor Igor Fic tvrdí, že také „*býval často skeptický, ale dnes je rád, za všechna čísla, která nevyhodil.*“ Připomíná, že *Hosta* vždy vázal jaksí zevnitř, každé číslo mělo smysl, mělo svoje charisma, což je trefné. V těch letech nešlo být skeptický. To se může přihodit až tehdy, když je revue povinována funkcí, kterou musí plnit. A pokud *Host* tehdy přijal nějakou roli, byla to poloha dobrodružná, znovu-objevitelská. Katolíci, surrealisté, zapomenuté nebo zakázané osobnosti, nové pohledy na cenzurou pokřivená témata, to vše bylo opojné. Odchod Igora Fice jako by provázela nezbadatelná tečka, prasknutí autorského šuplíku, který se vyprázdnil a zavřel navěky. Napříště bude redakce odkázána převážně na ukázky z děl připravených k vydání a jako vždy v normálních časech, bude příspěvky autorům už jen „*trhat od ruky*“. Zlatý věk v roce 1995 skončil a časopis vlastně mírně zešedl, protože přišli další mladí, převážně básníci (tedy i já), a stala se z něj generační platforma, jedna z mnoha revue pro literaturu vycházející šestkrát ročně. Pochodeň bohémské bujarosti občas pozvedl aspoň dosluhující grafik Boris Mysliveček, který na obálky pašoval slogany typu: „*Host přijíždějící v říjnu, Host přimrzající k lednu*“ či „*Host pobledlý za kamny v únoru a březnu*“. Z toho jsme jako staří mladí samozřejmě šleli.

Další dva roky jsme hledali. Často v dýmu cigaret a třískotu püllitrů, v královopolské Tatře básníka Karla Křepelky, otcovského přítele, který pro nás nejvíc udělal právě jen tím, že s námi jaksí přívětivě byl. Dílem jsme lpěli na předané tradici, dílem snili o jiném, úplně novém *Hostu*. V pátém čísle ročníku 1997 nastal jistý skoro nepostřehnutelný posun. Časopis už nezahajovala náročná literární esej, ale rozhovor s osobností, tehdy s básníkem Slívou. Jako by se na obzoru poprvé ukázala loď plující pod vlajkou „literatury a čtenářů“ jak hlásal pozdější letitý podtitul. Nechtěli jsme už sborník, chtěli jsme mít revue. V roce 1998 jsme si nabrnkli mladého grafika, mírně zvětšili formát, výrazně přidali recenzí a vydali se na překážkový běh, hlavně co nejdál od trenérské stáje otců zakladatelů. Fic se sice nechal slyšet, že *Host* teď vypadá „*jako katalog nábyt-*

kářské firmy“, ale nešlo to už zastavit. (Pikantní je, že o deset let později jsme se k původnímu formátu zase pokorně vrátili, jenže právě to je ona pověstná klikatá cesta všeho živého.)

V lednu 1999 tedy vyšel *Host* opravdu pestrý a plně rubrikovaný. Pasoval se jako sebevědomý měsíčník, měl formát A4, na obálce byl portrét osobnosti a palcové titulky anoncovaly: „*Vpád estrády do české poezie?*“. Jiří Trávniček rozcupoval sbírku *Tání chůze* Martina Reinera, což nám nebohý básník myslím definitivně odpustil až letos. I když jsme se zaklínali řečmi o „*formování komunikativního prostředí mezi literaturou, její reflexí a čtenáři*“, svým způsobem šlo taktéž o estrádu amatérů, kteří si přes sporé zkušenosti nasadili laťku docela vysoko. Dnes se za ty pionýrské měsíce dílem stydím, dílem si ovšem uvědomuji, že neexistovala lepší škola, neboť se z nás stávali muži devatera řemesel a nebylo činnosti, kterou bychom si nezkusili „*vlastníma rukama*“. Týkalo se to úplně všeho, od shánění grantů, přes marketing, předplatné, tvorbu čísel, redakční práci na rubrikách a textech až po korektury, sazbu a grafiku. Učili jsme se chápat, že časopis je darovaný a otevřený prostor, který nelze nikdy plně ovládnout, učili jsme se porozumět tomu, že jeho vážnost je v něčem víc, než v periodicitě a rytmu atraktivních aktualit. Časopis je organismus, který je možná cennější jako fosilie, než když vydechuje odér tiskárny. Je čímsi jako kontextovým otiskem výrazu té které doby, nikde jinde nejsou výšiny i omyly a titěrnosti oboru lépe zakonzervovány než právě na starých stránkách. Nedá se odmyslet ani sociální role, kterou bezděky přijímá. Časopis je křižovatkou oborových kontaktů, řadou uzlů na síti literatury a kultury a tyto žhavé spoje žádná virtuální síť nikdy nenahradí.

Tím se v příběhu naší revue dostávám zdánlivě na vedlejší chodník, nicméně její život by byl zřejmě kratší, kdyby její tělo nebylo okysličováno krví z oné druhé „hostovské“ plíce, totiž stejnojmenné knižní značky. Tu nám v roce 1995 pan Skála přenechal – těžko dnes uvěřit – za láhev Johnnyho Walkera. Tím *Host* dostal druhou nohu, která se posléze stala tlapou obra. Je zvláštní, že mladí literáti v sobě nakonec objevili podnikatelské pud, ale i to se někdy stává. Od roku 2000 je příběh *Hosta* vlastně jen evidencí pozvolného růstu a profesionalizace. Nakladatelství i časopisu. Přicházeli další lidé, kompetence se odevzdávaly kompetentním, učili jsme se věci nejen nahrubo dávat dohromady, ale texty opravdu najemno redigovat. Když nás v zelených letech vzpomenutý docent Trávniček tahal u piva za ušiska a volal: „*Kluci, všechno dobrý, ale prosím vás, redigujte, re-di-guj-te!*“, mysleli jsme si, že nás nutí do jakési hnidopišské kratochvíle. My jsme přece dělali časopis! V roce 2012 vyšel první *Host* ve sličné úpravě slovutného typografa Martina Peciny. Naše radost byla paradoxně zředěná kapkou smutku. Prosinec roku jedenáct byl zřejmě posledním časem, kdy se věci dělaly jaksí domácky a zčásti na koleně. Přes všechn ten růst, se *Host* nikdy nestal sešněrovanou firmou, ale je opravdu „spolkem přátel vydávání časopisu“ – tak zní úřední název občanského sdružení, které *Hosta* zaštiťuje. Zaplať bůh, že těch skoro dvacet let se spolu nemusela otravovat jen naše ohledená trojice, ale přicházeli další zajímaví lidé. Dlouho s námi působil například tichý polyhistor Marek Sečkař, nebo veřejnosti jistě známější kolegové, prozaik Jan Němec či kritička Eva Klíčová. Část publika snad žije v domnění, že v redakcích sedí vyhaslé osoby, které po letech literaturou vlastně potajmu zhrdají, leč opak je pravda. Když na pondělní poradě probereme

povinné položky, vždy se spustí vášnivá debata – o knihách, autorech a literatuře.

Časopisecký redaktor musí být osoba tak trochu s mozkiem novináře, který „neví o ničem všechno, ale o všem cosi“. Musí mít dar k rozlišování duchů, musí být nadán kreativitou, ale zároveň musí být dostatečně líný, aby jeho vlastní ambice výrazně nepřepadly na autorskou stranu, jinak by nebyl redaktor. Jeho kompetence není kompetencí kritika a normotvůrce, jež na věci obvykle shlíží spatra, ale spíš jakéhosi služebníka, mimořádně poučeného čtenáře, který musí vždy vycházet s intencí autora a díla, kterému pomáhá na cestě ke čtenáři. Musí se naučit odmítat i diplomaticky vyjednávat a v zákopech digitální bitvy pokud možno nepadnout pod příšernou denní palbou e-mailů. Každý redaktor je zároveň autor, a pokud tvrdíte, že jste autorem nikdy nebyl, jste jím pravděpodobně dodnes. Pobyt v redakci vás zčásti uklidňuje, neboť jste mezi svými, vidíte, že publikování všeho možného má na chod planety a pocit skutečného štěstí pramalý vliv, zčásti vás to ovšem rozdírá, neboť se opravdu čehosi vzdáváte. Přinejmenším libého pocitu z odložení civilu a přechodu do hájemství četby a literárních hodnot. Ve zmíněné roli si nikdy nemůžete svléknout montérky, a opravdu není jednoduché tisíckrát a jednou mile reagovat na teror nemohoucích grafomanů. Když si však ve své hlavě kategorii „*boj s přízraky*“ jemně přesunete do oddílu „*přijetí podmínek*“, dostaví se pocit úlevy a svobody.

Jak skončit? Na podzim loňského roku jsme na pomyslný kulatý stolek značky *Host* připevnili třetí nožku a spustili internetový server H7O. Neměli jsme k tomu žádnou zvláštní chuť, ale statická prezentace revue jednoduše přestala stačit standardům digitálního věku. Ted' tedy máme nový literární deník, *Host – sedm dní online*, náš „*vzorec pro literaturu*“. Každý den nová porce textů, zpráv, rozhovorů a komentářů... Až do zblbnutí, než najatý redaktor padne a vystřídá ho nějaký mladší dělník kultury. Rozvažuji nad tím, že žijeme ve „*znamení názoráře*“. Každá efemérnost vyvolává internetové ropotání, ke všemu je nutno pronést koment, pokud možno rasantní a dráždivý. Rozšiřuje to naše duchovní obzory? To je otázka! Čas nám jednou ukáže, zda byl náš poslední počín opravdu rozšířením nabídky nebo prvním krokem do tmy. Stav „*předkonce*“ zastihuje instituce, firmy i lidská společenství typicky ve dvou různých polohách: Buď veškerá aktivita ustává, nebo naopak dojde k divokému vršení úkonů ve snaze odvrátit stav vyhasnutí. Je zbytečné, abych si zde hrál na věstce entropie. Svět se nedá učinit lepším a radostnějším jinak, než právě z místa, které nám bylo dáno, byť je to často úděl všelijak problematický, třeba i úmorný a zdánlivě nesmyslný.

Kdoví, co by se stalo, kdyby si tehdy trafikantka odskočila na oběd. Být doma v *Hostu* je ovšem krásné jho, břímě, které netíží... Tedy zatím.

Mgr. Martin Stöhr je básník a redaktor nakladatelství *Host* a stejnojmenného literárního časopisu.

Připravený příspěvek Jiřího Poláčka v živé diskusi nezazněl.

HOST DO DOMU A REVUE ROK

Jiří Poláček

Zánik kulturních časopisů, který na počátku takzvané normalizace postihl i časopis *Host do domu*, negativně ovlivnil rozvoj naší kultury. Funkce těchto periodik v Brně zčásti suplovaly časopisy primárně zaměřené jinak (*Věda a život*, *Universitas*, *Duha* či *Veronica*), ale i kulturní rubriky novin včetně *Rovnosti* a *Brněnského večerníku*. Nicméně stále více se pociťovala potřeba literárního nebo obecně kulturního titulu. V samizdatové sféře to dokumentuje občasník *Host* (1985–1989) a ve sféře oficiální kultury publikace *ROK 1985*, vydaná v únoru 1985 jako „*revue soudobé kultury*“.

Ačkoliv vyšla coby příloha Zpravodaje Národního výboru města Brna, byla koncipována jako nulté číslo kulturního časopisu. Redigovali ji Jiří Pavelka, Jiří P. Kříž a Jaroslav Varaďa, její svébytná grafická úprava byla dílem Evy Černé. Zahrnovala příspěvky z oblastí literatury, divadla, výtvarného umění, architektury a hudby, jakož i filmu, televize či školství. Úhrnem kladla důraz na aktivizaci brněnské kulturní fronty, s odkazem na meziválečnou avantgardu akcentovala tvůrčí pospolitost a tvořivý dialog. Hlásila se k časopisům *Blok*, *Index* a *Host do domu*, jehož někdejší redaktoři a spolupracovníci přispěli i na její stránky: byli to například Jaromír Tomeček, Oldřich Mikulášek, Jan Skácel, Dušan Šlosar, Jaroslav Střítecký a Jan Steklík.

Součástí obsahového spektra této revue byla i anketa, jejíž účastníci se jednoznačně vyslovili pro vznik nového kulturního časopisu. Přesto takový časopis pro tehdejší režim nebyl žádoucí. Aktéři revue *ROK 1985* se však nevzdali. V osmdesátých letech se mnozí z nich každé úterý scházeli v restauraci Bellevue (dominantní osobností zde byl Jan Skácel), kde promýšleli koncepci časopisu navazujícího na *Hosta do domu*. Jasnější obrysy tato koncepce začala dostávat na konci roku 1988. V červnu 1989 byla uzávěrka prvního čísla a pak následoval pětiměsíční zápas o povolení nového periodika, jehož zrod však spadá až do února 1990.

Dostalo název *ROK*, což byla zkratka „*revue otevřené kultury*“. Redakci zprvu tvořili Antonín Hošťálek, Jiří P. Kříž a Jaroslav Varaďa, autorem grafické úpravy byl Václav Houf a vydavatelem FOKS, brněnské družstvo služeb. Mezi členy redakční rady bylo i několik osobností spjatých s *Hostem do domu*: Ludvík Kundera, Josef Válka, Dušan Šlosar nebo Jaroslav Střítecký. Jan Skácel se bohužel vzniku revue *ROK* nedomohl, ale stačil ještě napsat text, který vyšel jako úvodník prvního čísla. Byl adresován redakci „*na cestu a první vykročení*“, přičemž byl současně návodem „jak dělat časopis jinak“. Autor *Smuténky* v něm mimo jiné napsal:

„Vím, že nejste andělé, ale o křídla byste se měli pokusit. Ze začátku aspoň o křídélka, skromnost není nikomu k hanbě, časem povyrostou. Všelicos byste měli hned na začátku vynechat. Především všechny zavedené živnostníky té či oné provenience. Je mnoho tichých a nenabízejících se, a ty byste měli hledat, jako proutkaři hledají virgulemi pramen. Co by jistě bylo nové a co stojí za úsilí,

je nový tón. Klidný a objektivní. To je něco, co je ve vzduchu, po čem čtenář, matený ze všech stran, záhy instinktivně zatouží. Nebude snadné takové předsevzetí, pokud se ho odvážíte, opravdu uskutečnit. Vyžaduje to nejen pracovitost, ale i odvahu nebýt jenom s někým a některými proti někomu a některým, ale snažit se přebrodit k pravdě.“

Tematické spektrum revue ROK bylo podobně široké jako v revui ROK 1985. Návaznost na *Hosta do domu* byla dána nejenom příspěvky autorů, kteří kdysi publikovali i v něm, nýbrž také některými rubrikami: především je nutno uvést Kouzlo nechtěného. Zmínku však zasluhuje i rubrika Ludvíka Kundery tvořená sedmi monotematickými glosami, v níž lze spatřovat modifikaci proslulých Sedmi rádků Olega Suse.

V čísle 1/1990 z někdejších příspěvatelů *Hosta do domu* publikovali Josef Válka (*U zrodu demokratické kultury*), Ludvík Kundera („V současné době...“), Dušan Šlosar (*Můj vykřičník*) nebo Zdeněk Kožmín (*Holanesie*), leč objevily se tu rovněž kresby Jana Steklíka a Karla Nepraše. Pominout nelze ani článek Zdeňka Petrželky, připomínající glosy Olega Suse otiskované pod různými pseudonymy.

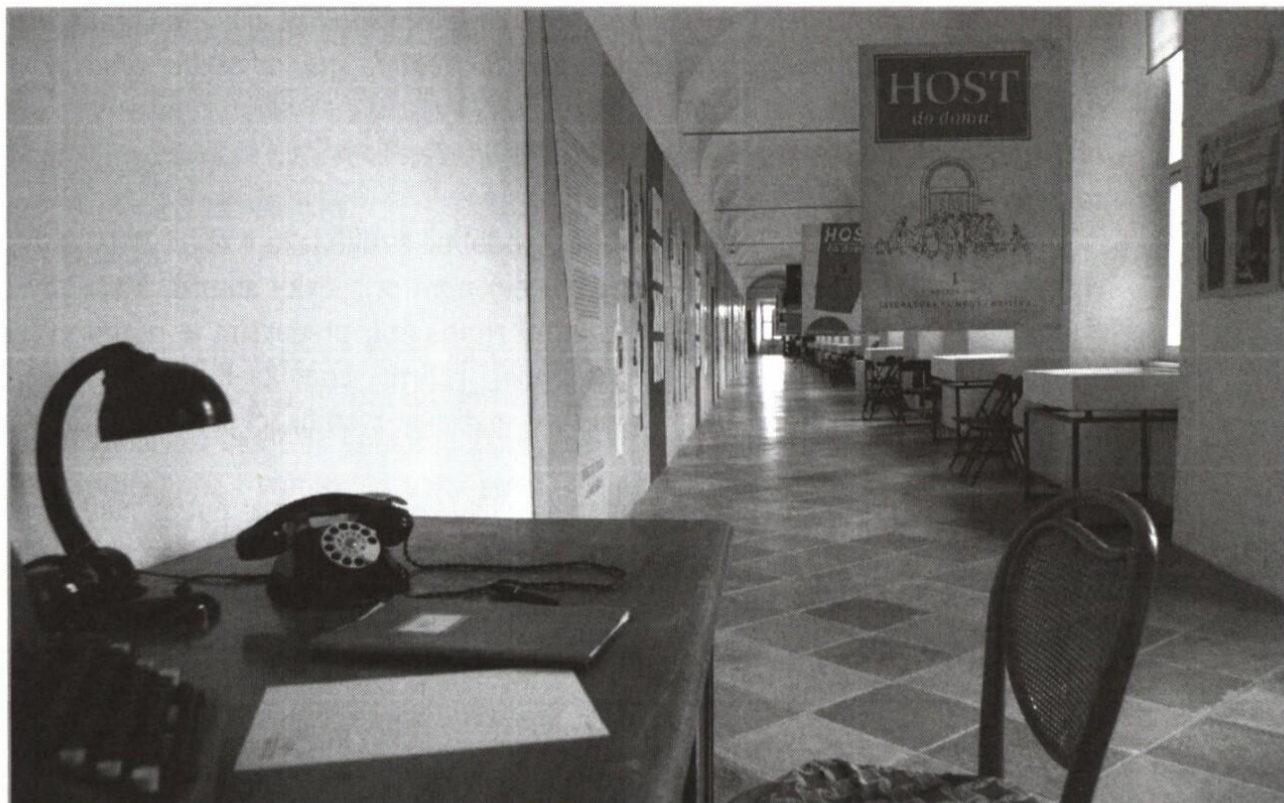
Někteří uvedení autoři přispěli též do čísla 2/1990: například Zdeněk Kožmín *Malou skácelovskou meditací* a recenzí Mikuláškovy sbírky *Agogh*, nadto zde vyšlo několik básní ze Skácelovy sbírky *A znovu láska*. Autorský okruh tohoto čísla rozšířili také Dušan Šlosar, Jan Trefulka či Milan Uhde, který v článku nazvaném *Konec jednoho mechanismu* popsal proces svého vylučování ze sféry literatury a divadla.

Pozoruhodným textem je dopis vedoucího odboru kultury Severomoravského krajského národního výboru v Ostravě Františka Svobodníka. Redakce revue ROK se na tuto instituci roku 1989 obrátila ve snaze o povolení svého časopisu (zřejmě proto, že v Ostravě řadu let vycházel *Ostravský kulturní měsíčník*), avšak její žádost byla zamítnuta. František Svobodník to zdůvodnil mimo jiné tím, že v případě chystané revue „je na první pohled zřejmé, že se jedná o pokus vrátit do kulturního povědomí časopis *Host do domu*“.

Autoři spjatí s tímto zakázaným periodikem nechyběli ani v revui ROK 3/1990. Je možno jmenovat Ivana Klímu (*Naše tradice a meze růstu*), Jaroslava Stríteckého (*Moji Němci*) nebo Ludvíka Kunderu (*7x o výtvarném umění*), k jejichž příspěvkům je nutno přiřadit interview Branka Šomena s Janem Skácelem (*Tak špatná pravda a tak krásná řeč*), pořízené ve slovinské Lipici roku 1989.

Zmíněné třetí číslo – a v roce 1990 poslední – mělo již jiného vydavatele než obě předchozí. Staly se jím *Lidové noviny*, které tehdy měly v Brně velkou redakci a vydávaly mnoho jiných periodik: *Kritický sborník*, *Studentské listy*, *150 000 slov*, *Analogon*, *Literární noviny*, *Dějiny a současnost*, *Lettreinternationale*, ba i *Rock & Pop!* Vydavateli revue ROK byly také v roce 1991, v němž vyšlo šest čísel menšího formátu. Od šestého čísla se stal redaktorem Jiří Poláček, přičemž šéfredaktorem byl od čísla 3/1990 Jiří P. Kříž; tato dvojice revui redigovala až do jejího konce. Od začátku roku 1992 ji vydávala nová *Společnost Jana Skácela* s finanční podporou České pojišťovny a firmy Toshiba. Tato podpora však nemohla pokrývat vysoké výrobní náklady, a tak revue číslem 1/1993 zanikla.

Pokud se z většího nadhledu podíváme na řečených šest čísel z roku 1991 a na sedm dalších čísel z let 1992 a 1993, opět v nich můžeme vidět spojitost s *Hos-*

VÝSTAVA HOST DO DOMU – SEN O SVOBODĚ BYLA V PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ OTEVŘENA OD 27. LISTOPADU 2014 DO 14. ČERVNA 2015. (ARCHIV PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ)

tem do domu danou příspěvky jeho spolupracovníků, podobnými či shodnými rubrikami i celkovým charakterem revue *ROK*. V roce 1991 byli v její redakční radě nebo v ní publikovali například Jaromír Tomeček, Ivan Kříž, Ludvík Kundera, Jan Trefulka, Josef Válka a Zdeněk Kožmín, jakož i Dušan Šlosar, Milan Uhde, Jaroslav Strítecký, Antonín Přidal či Miroslav Plešák. Tyto osobnosti se v revui *ROK* objevovaly namnoze také v letech 1992 a 1993, zejména v číslech 1/1992 a 1/1993: první z nich bylo věnováno Janu Skácelovi, kdežto druhé Ludvíku Kunderovi.

Existence revue *ROK* byla tedy krátká, ale přesto tvoří významnou kapitolu v historii našich kulturních periodik, přičemž manifestuje jejich potřebnost i kontinuitu. Je vsutku škoda, že nevycházela déle, neboť se mohla stát pojmem srovnatelným s časopisy, na něž navazovala a zároveň modifikovala jejich odkaz v nových společenských poměrech.

Doc. PhDr. Jiří Poláček, CSc. působí na Katedře českého jazyka a literatury na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity. Působil rovněž jako redaktor v Lidových novinách a brněnské Rovnosti a jako vědecký pracovník Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Brně.

*Diskusi, jejíž přepis přinášíme,
moderoval PaedDr. Libor Kalina, vedoucí Památníku písemnictví na Moravě.*

DISKUSE

165

Kalina: „Rád bych v tuto chvíli požádal spisovatele Ivana Kříže, jestli by si mohl vybavit některý z úplně prvních okamžiků, kdy se o *Hostu do domu* začalo hovořit.“

Kříž: „*Hosta do domu* vydával Svaz spisovatelů, pod střechou ho mělo nakladatelství Československý spisovatel. Pražákům se do toho moc nechtělo, *Hostu* nefandili. Na prvním místě Jan Pilař, ředitel tehdy Československého spisovatele. Na druhé straně nás ovšem překvapil Vítězslav Nezval, který za časopis velice bojoval. Byl to on, kdo vymyslel a prosadil název *Host do domu*. Tehdy se ještě mluvilo o čtrnáctideníku. Pak se ukázalo, že by to stálo moc peněz, takže se začal vydávat levnější měsíčník. A ty první dny, protože nám to takříkajíc spadlo do klína a Praha nám nechtěla pomoci, jsme si museli základní věci, to znamená hlavně papír, shánět sami. V té době byl papír na příděl. A dostat ten příděl bylo velice obtížné, udělovalo ho Ministerstvo kultury. Měli jsme štěstí, že tu byl František Trávníček, který v té době byl nejen akademikem, ale také poslancem a předsedou kulturního výboru Poslanecké sněmovny. Takže jsme posadili Františka Trávníčka do auta a zavezli jsme ho na Ministerstvo kultury. Tehdy byl ministrem profesor Kahuda, který začínal tady v Brně, na gymnáziu na Legionářské. Ten, jak viděl Trávníčka, tak by nám býval snesl modré z nebe, protože oni se ho všichni báli. Jak víte, František Trávníček byl cholerik, když se rozčílil, tak lítaly blesky. Takže jsme celkem snadno k Pilařovu údivu získali nejen povolení k vydávání *Hosta*, ale i potřebný papír.

Co se týče začátků... Jak víte, byl tam Macák, Kundera, Tomeček. Později přišla básnická kohorta Mikulášek, Skácel. Vzpomínám si, jak jsme byli s Tomečkem v Králově poli na besedě na gymnáziu a zaujal nás tam Milan Uhde, takový šikovný a bystrý student. Měl na všechno názor. Tak jsme si říkali, že by to byla rezerva, perspektiva. Přišel jsem s tím nápadem do výboru pobočky, kde to celkem přijali a říkali: „Ano, je potřeba myslet na zadní kolečka a přitáhnout mladé lidi.“ Macák už byl v letech, Kundera taky (Ludvík Kundera, aby bylo jasno). Ani ne za dva dny na mě přiletěl Skácel. Říkal: „Ty seš kamarád? Tys tam vzal do toho *Hosta* nějakýho smrkáče, studentíka, kterež ještě nic neudělal, a já – ty to nevíš, že já toužím být redaktorem *Hosta*?“ A já jsem mu řekl: „Honzo, za první to nevím, že po tom toužíš a za druhý, to není jenom můj názor, ale názor celý pobočky.“ Prostě nakonec jsme se na tom mladém Milanu Uhdem shodli a byl jedním z prvních redaktorů.

Aby Skácel mohl přijít do *Hosta*, to také musel nejdříve schválit výbor pobočky. A v tom výboru byl Mikulášek. Mikulášek, jak slyšel, že Skácel má být redaktorem, řekl: „S tím člověkem já v jedné místnosti sedět nebudu.“ Myslím, že to mnohé překvapilo, protože jsme je většinou vídávali pospolu jako přátele. Skácel se vždycky hlásil, že je žák Mikuláškových a taky byla období, kdy se měli velice rádi. Ale jak to i v manželství bývá, byla taky období, kdy si velice šli na nervy. A to bylo

VÝSTAVA PŘEDSTAVILA PŘEDEVŠÍM BOHATOU HISTORII ČASOPISU, SEZNÁMILA I S OSOBNOSTMI REDAKTORŮ A ČLEŇŮ REDAKČNÍ RADY. (ARCHIV PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ)

právě tehdy, když měl nastoupit Honza Skácel do *Hosta*. Mikulášek řekl: „Já s ním pracovat nebudu.“ Já jsem to tehdy vyřešil tak, že jsem zajel do Prahy, zburcoval svoje přátele, šel si kleknout do literárního fondu a podařil se mi zázrak, že Mikulášek dostal stipendium ve výši svého redaktorského platu. Neříkám na doživotí, to se tehdy neříkalo, ale nemluvalo se o konci toho stipendia. Prakticky to ale bylo stipendium na dožití. Tím se uklidnil Oldřich Mikulášek a nemusel sedět se Skácelem v jedné místnosti.

No a pak se jednou stalo...”

Uhde: „Jen do toho.“

Kříž: „Přišli za mnou dva redaktoři *Hosta* – Trefulka s Uhdem – a řekli: „My už s tím Skácelem v jedné redakci sedět nebudeme. On jde z hospody a vleze do redakce, vypácí nám stolky a prohlíží nám šuplata, my s ním pracovat nebudeme.“ Takže já jsem musel znovu do Prahy shánět stipendium pro Skácela, aby Trefulka s Uhdem mohli v klidu pracovat. Já jenom, abyste věděli, že to bylo velice složité dělat editora v *Hostu*. Jinak myslím, že se to celkem dařilo, Nezval nám přál od začátku do konce. Nezval pro *Hosta* velice mnoho udělal. To se moc neví a nemělo by se na to zapomínat.“

Kalina: „Jaké to vlastně bylo sedět s Honzou Skácelem v jedné redakci u jednoho stolu?“

Kříž: „Já když jsem začínal v roce 1945, tak jsem seděl se Skácelem v redakci Rovnosti v jedné místnosti. A to bylo utrpení, protože já jsem byl nekuřák a on kouřil 70 cigaret denně.“

Uhde: „Jenom?“

Kříž: „A měl ve zvyku, že zhasínal toho špačka ne v popelníku, ale o stůl. Ten jeho psací stůl byla samá neštovice. Ale vydrželi jsme to. Já si vzpomínám, že když nám v roce 1968 přišli na pomoc naši soudruzi, tak jsem sebral Skácela a jeli jsme na chalupu do Bitýšky a to má žena nespala celou noc, protože věděla, že Skácel kouří i v posteli. Říkala si, jestli ty špačky nebude zhasínat o naše přikrývky a jestli nevyhoříme. Ale dopadlo to dobře. Jak víte, *Host* vyšel, chalupa nám neshořela. Já jsem nedostal žádný mrákoty z tolika kouře, co jsem musel spolykat. A myslím, že – Milane – že to dopadlo dobře s tím *Hostem*.“

Kalina: Zkusme se nyní omezit na technické redaktorství. Jak se vlastně Milan Uhde uvedl do *Hosta do domu*? Byl tam asi uvítán docela dobře, protože všichni se rádi zbavili jha korektur a běhání do tiskárny...

Uhde: „Tak já bych především vzal ku pomoci kalendář, protože ten objev nadupaného Uhdeho se odehrál v roce 1951, kdy tomu člověku bylo 15 let. Bylo mi 15 let, když jste mě objevili.“

Kříž: „Tak to jsi byl zázračný dítě.“

Uhde: „Vůbec jsem nebyl zázračné dítě. Byl jsem absolutně drzý, že jsem se v 15 letech nechal pozvat do básnické sekce, které tehdy předsedal Oldřich Mikulášek. Tam se odehrály moje první kontakty s brněnskou pobočkou Svazu českých spisovatelů. Že se jednou stanu redaktorem, o tom se tehdy nemluvilo. Mluvilo-li se o tom tehdy, já jsem o tom nevěděl.“

Kříž: „Mluvilo.“

Uhde: „Mezitím jsem vystudoval filozofickou fakultu, kterou jsem končil v roce 1958. V roce 1959, v lednu nebo v únoru, jsem skutečně dostal nabídku. Tady Ivan byl přítomen, byl tam taky šéfredaktor Macák, který řekl: „My ti nabízíme (nebo Vám tehdy), abyste nastoupil hned po absolutoriu do redakce *Hosta do domu*.“ Řekl jsem: „Absolvuji v červnu.“ Macák řekl: „To je pozdě. Já potřebuju k prvnímu květnu.“ Takže jsem končil filozofickou fakultu a připravoval se ke státnicím a zároveň už redigoval *Hosta*. Neboť bylo známo, že prvního října nastupuju na půldruhého roku do základní vojenské služby. Těch pět měsíců, které jsem si v Hostu odsloužil, fungovalo zároveň jako prověrka, jestli se se mnou dá pracovat. Jestli nejsem líný, vzdorovitý, nepřizpůsobivý, takový, onaký. Ode mě se nečekalo, že vnesu do *Hosta do domu* nové názory a postoje. Ode mě se očekávalo, že redakci, kde převládali plus mínus padesátiletí redaktori, posílím tím, že

ZLEVA IVAN KRÍŽ, MILAN UHDE, PAVEL ŠVANDA, LIBOR KALINA, BARBORA SVOBODOVÁ, MARTIN STÖHR.
(ARCHIV PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ)

převzmu styky s tiskárnou, budu korigovat, budu chodit na náhledy tisků jednotlivých archů. Ty náhledy byly někdy v šest hodin ráno, jindy o půl desáté večer. To všechno bylo mým úkolem a za těch pět měsíců se zřejmě potvrdilo, že mohu takovou činnost vykonávat. Šéfredaktor Macák byl s mými výkony spokojen a přičinil se, spolu s ostatními – myslím, že velké slovo tam měl tady Ivan Kříž, protože byl předsedou pobočky a byl to člověk, který na rozdíl od jiných brněnských spisovatelů a zejména básníků, byl schopen se s lidmi domlouvat. Domlouvat se s lidmi, kteří měli protichůdné názory, kteří se vzájemně nesnášeli. On je, dnes se říká módním slovem, on je dovedl integrovat. Jsem přesvědčen, že právě on měl hlavní podíl na tom, že když jsem se vrátil v dubnu roku 1960 z vojny, nastoupil jsem do *Hosta do domu* jako řádný redaktor. V čem záležela ta činnost? Prostě časopis musel mít jednou měsíčně uzávěrku, ta uzávěrka byla desátého každého měsíce pro měsíc následující. To znamenalo soustředit všechny rukopisy ve strojopisné podobě, podrobit je jazykové revizi. K tomu mě vybavil tříletým vyučováním, tříletým přednášením zmíněný profesor František Trávníček, který si zvykl denně v deset hodin nebo mezi desátou a půl jedenáctou přijít do redakce *Hosta do domu*, vypít tam kávu, kterou mu připravila sekretářka nebo já. On, protože tam nebylo, s kým by si povídal (o čem by si se mnou povídal?), mi řekl svým zvýšeným hlasem (promiňte, že ho napodobuju, ale mám to už nacvičené): „Máš tady nějakou korekturu?“ Já jsem mu dal korektury a on je četl s velice přísně konzervativním pohledem. Měl jisté jazykové předsudky. Tak například tam bylo: „O tom již psala celá řada kritiků.“ Trávníček povídá: „Jak víš, že byla ta řada celá? Třeba nebyla celá, byla neúplná.“ Tak se slovo „celá“ škrtlo. Některé jeho poznámky byly ale nesmír-

ně cenné. Skutečně mě naučil pravidlům české interpunkce. Ty poslední změny, tendence k určité volnosti, jsem už, myslím, dobře nezachytil. Ale bez velkého předstírání skromnosti mohu říct, že právě on mě naučil interpunkci. Byl znamenitý odborník na větosloví, zejména větnou skladbu. Druhý díl jeho tlusté, asi patnáctisetstránkové mluvnice byl znamenitý zejména v oblasti větosloví. Trávníček zásluhou profesora Roztohala, svého přítele psychologa, promítl do větné skladby psychologické hledisko, hledisko písíciho. Vždycky říkal: „Rozhoduje hledisko písíciho.“ Tento respekt byl ze strany koženého konzervativce velmi přínosný. Kdyby o tom věděli vyučující české mluvnice na českých školách, vypadala by výuka jinak. Bohužel jsou stále stoupenci toho rigidního výkladu – buď je to příslovečné určení, nebo je to něco jiného a nic mezi tím. V Trávníčkově mluvnici, dodneška ji mám na stole, najdete, že rozhodující je hledisko písíciho. To mně nesmírně prospělo. Rukopisy jsem tedy připravil už ve strojopise tak, aby těch korektur, úprav bylo co nejméně. V této podobě pak odešly do tiskárny. U sázecích strojů se ručně vysázely texty a obtáhly se na takzvaných sloupcových obtazích. To byly pásy, na kterých byl text vysázen buď na rozměr odstavcový nebo takzvaný per extensum, to znamená na celou šíři stránky *Hosta do domu*. Pak se dělala korektura další, musely se vzít do ruky rukopisy, musely se srovnat rukopisy se zněním, které vypracovala tiskárna. Tam se odehrály někdy žertovné věci. Tak například dvojí korektura unikl titul *Konflikty vesnických duší*. To byl titul recenze Zdeňka Kožmína, který se týkal výboru povídek Viktora Kamila Jeřábka. Ve dvou korekturách – nevím, jestli sazeč žertoval nebo si to skutečně špatně přečetl – místo *Konflikty venkovských duší* vysázel *Knoflíky venkovských duší*. Uniklo to dvojí korektura, já jsem se přiřítíl ve tři čtvrtě na deset večer z kina dělat náhled. Strojmistř mi obtáhl hotový arch, já jsem hledal hned na nějaké té šedesáté třetí stránce v rubrice recenzní... A ony tam byly *Knoflíky venkovských duší*. Přestože to bylo viditelně označeno jako korektura, nebylo to provedeno. Takže to byl náš úkol. Kromě toho se sloupce posílaly autorům. Autoři museli do dvou dnů korekturu vrátit. Pokud zmeškali dvoudenní lhůtu, nebyly ty autorské korektury respektovány. Měli na to čtyři dny. Dva dny na odevzdání, dva dny na vrácení. To bylo bohužel neúprosné. Pak se to lámalo. Lámání znamenalo, že se sloupce rozstříhaly a nalepovaly do takzvaného špíglu, do rozměru stránky. To dělal lámající redaktor, což jsem byl já, a výtvarný redaktor. Výtvarného redaktora dělal nejdříve architekt Kalivoda, potom Jiří Šindler. A nakonec velmi kvalitně Oldřich Bárta, který se stal členem redakce. Sestřižený, slepený takzvaný špígl se znovu obtáhl, a to byly takzvané stranové korektury. To už bylo šedesát čtyři stran *Hosta do domu* jedna ku jedné a tento výtisk šel na hlavní Správu tiskového dohledu, neboli na cenzuru. Cenzura měla na posouzení opět čtyři dny, během těchto čtyř dnů se měla vyjádřit k tomu, zda některý z článků není závadový, jak se tehdy říkalo. To nemělo nic společného s básníkem Vilémem Závadou. Znamenalo to, že je tam něco, co se nedovolovalo tisknout. Ty zásahy byly nejrůznější. Víím, že v samé historii *Hosta do domu*, kdy jsem tam ještě nebyl, zabavila cenzura překlad povídky Saltykova-Ščedrína o tom, jak v gubernii vládne totální chaos a korupce a diktatura guvernéra nebo gubernátora. Předválečný komunista se jmenoval Hynek Konečný. Ivane, já si to opravdu pamatuju, a tento Hynek Konečný prohlásil, že je to jinotajný útok na současnost a Saltykova-Ščedrína zabavil. Šéfredaktor Macák se tehdy, bylo to tuším v roce

MEZI NEJVZÁCNĚJŠÍ HOSTY SYMPOZIA PATŘILI IVAN KŘÍŽ, MILAN UHDE A PAVEL ŠVANDA.
(ARCHIV PAMÁTNÍKU PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ)

1954 nebo 1955, vydal na krajský výbor strany a potom na ústřední výbor strany. Hynek Konečný byl poté z funkce krajského cenzora odvolán. I takové věci se dály v padesátých letech. Nebyla to úplně černobílá doba. Já používám pro tu dobu průměr, že i pod ledem proudí živé prameny. My jsme si toho nebyli vědomi. Ani mladší generace to neví. A dokonce ani já jsem si toho nebyl vědom v letech zakázanosti, v sedmdesátých a osmdesátých letech. Moje disidentské hledisko bylo po této stránce velmi partikulární a omezené. I pod ledem byla možná existence živých pramenů. Byly tam. Cenzura pracovala na základě posudků odborníků. Tito odborníci seděli především na brněnských vysokých školách. Mám svou teorii, kdo mezi těmi odborníky byl, kdo pracoval jako poradce pro cenzuru. Ale nikdo mě nedonutí, abych ta jména zveřejnil, protože pro to nemám žádný důkaz. Cenzoři byli, upřímně řečeno, troubové. Byli to lidé s bídou gramotní. Oni celé to číslo, ten stranový obtah dávali posoudit odborníkovi a ten se vyjádřil. S námi se nikdo neradil. A odborník byl před námi anonymizován. Cenzoři měli za úkol říct například toto: „Tak prosím tato povídka zobrazuje mladé lidi, jak se sešli na mejdanu, tam se opili a ráno měli kocovinu a byli hořce zklamáni. Tak tato povídka se nemůže tisknout. Víte proč? Protože je měsíc, ve kterém se dožíváme čtyřicátého nebo kolikátého, padesátého výročí založení leninského Komsomolu. A to by někteří mohli cítit (a já si nevymýšlím, já si moc věcí nepamatuju, ale některé si pamatuju přesně). To by se mohl někdo domnívat, že je to negující polemika se založením leninského všesvazového komunistického svazu mládeže.“ A já jsem říkal: „Tak za měsíc za dva to můžeme otisknout?“ „Ne prosím, to je jednou provždy.“ Povídka byla totálně neškodná a řekl bych, že nebyla ani nijak vynikající. To byla takzvaná výplňová povídka, ke kterým se musel tehdy časopis uchýlovat.

Ekonomické ručení za to, že časopis vyjde včas, přebírala redakce. Cenzura oficiálně neexistovala. Ale přitom dokud nedala takzvané kvéčko, tj. číslici složitou, která začínala písmenem Q, tak se s vámi tiskárna nebavila a nic nevytiskla.

Cenzura byla původně založena k tomu, aby hlídala státní tajemství. To byl její zákonný podklad. Teprve později, v šedesátých letech, byl schválen zákon, který cenzuru na tehdejší dobu velmi progresivním, na dnešní dobu naprosto neudržitelným, způsobem definoval. To je prosím pěkně celá procedura. V mých snahách o to, aby byl časopis po textové stránce bez chyb, aby obsah odpovídal seznamu obsažených příspěvků, aby pod všemi obrázky byly řádné titulky a tak dále, mi nesmírně pomáhal Oleg Sus. Ten byl externistou a v *Hostu do domu* trávil většinu svého času, pokud zrovna nepřednášel nebo nevedl semináře na fakultě. To je samo o sobě zvláštní kapitola. Oleg Sus byl neobyčejně přesný znalec české mluvnice. Byl znamenitý korektor. Vždycky jsme soutěžili, kdo najde v obtahu více chyb. Nikdy jsem ho nepřekonal. A přitom jsem se tolik snažil. Byl jsem vždycky takzvaný brouk soutěživec. Chtěl jsem mít samé jedničky, ne vždycky jsem je sice měl, ale snaha byla. A taky jsem se snažil, abych někdy Olega překonal v počtu nalezených chyb. Nikdy za celou tu dobu, kdy jsme tam spolu byli, tj. od roku 1961 do roku 1970, se mi to nepodařilo. Kromě toho byl neobyčejně vzdělaný, mezi těmi korekturami si často prozpěvoval častušky vlastní provenience a přednášel o literatuře. Právě jemu vděčím za obrovskou spoustu improvizovaných seminářů, kterými mě tam po těch osm, devět let obdařoval. Redakce byla sice maličká, ale byl to neobyčejně tvůrčí kolektiv.

Vyslechli jste si historii, jak nejdříve Mikulášek odešel kvůli Skácelovi a potom odešel Skácel, protože se proti němu postavili dva redaktori. Bylo to mimo jiné i následkem ponorkové nemoci. Bývali jsme tam společně každý den od rána do pozdního odpoledne. Všechno jsme spolu řešili. Pochopitelně docházelo ke sporům. A pochopitelně, že když se spory opakovaly, přestaly být snesitelné. Já jsem měl se Skácelem velké a těžké spory. Domníval se totiž, že mé ambice jsou neúměrné mému nadání a mým schopnostem. Dnes si myslím, že měl Skácel pravdu. Ale pro mě byl velký básník a s velkými básníky a vůbec s velkými talenty bývá těžké pořízení. Malý talent nebo nentalent, s tím je lehké pořízení, poněvadž ví, že mu nic jiného nezbývá, než se podřídít a poslouchat. Ale talentovaný člověk si něco myslí, a když narazí na někoho, kdo si myslí něco jiného, pokud není submisivní, rezignovaný, vyhaslý, tak se prostě za svoje myšlení, za svůj názor bije. Takže dnes to s odstupem vidím tak, že na sebe narazily dva názory a jinak to ani být nemohlo. Kdyby bylo bývalo v redakci více lidí, tak by se bývaly názory vedle sebe lépe uskládaly. My jsme tam ale byli všeho všudy tři. Když se názory lišily, samozřejmě mezi námi jiskřilo. Ale domnívám se, že časopisu to bylo na prospěch. Promiňte, že jsem takto dlouze přednášel, ale neměli jste se mě ptát.“

Kalina: „My jsme naopak rádi a je to důvod, proč tady vlastně jsme. Na Pavla Švandu – Pane profesore, teď je řada na Vás. Jak jste se do *Hosta* dostal?“

Švanda: „Musím se přiznat, že jsem tu první fázi *Hosta do domu* sledoval zpovzdálí. Jako studenta mě upoutala záležitost Trefulka – Kohout. Byl jsem i na besedě Pavla Kohouta na filozofické fakultě. Občas jsem si *Hosta* koupil. Ale pro mě i pro náš okruh, ke kterému patřila ještě třeba Věra Linhartová a Jirka Kuběna, pro ten *Host* nebyl moc zajímavý. Dívali jsme se na něj, patrně nespravedlivě, jak už to patří k mládí, jako na orgán pro slavení jubileí místních literárních

předáků. Spravedlivé to nebylo.“

Uhde: „Ale bylo to pravdivé.“

Švanda: „Pak přišel zlom, v roce 1963 a 1964, kdy tam Skácel přišel jako nominální šéf, čímž se cosi uvolnilo. Nová úprava – Jaša David. Ten *Host* najednou ožil a začal být mimořádně zajímavý. Začali jsme se na něj těšit. Utíkali jsme pro něj na stánek, když vyšel. Souviselo to patrně také s letopočtem.

Když se mluví o zlatých letech šedesátých, má se na mysli období let 1964–1968. Ta šedesátá léta, jak si to mladí představují, byla neobyčejně krátká. Ale zpátky k *Hostu*. Velmi jsem tehdy uvítal, když mě Oldřich Bárta vyzval ke spolupráci. K té došlo tak: Tehdy jsem pracoval u městské správy kin. Léta jsem vedl kino Družba, později Kapitol, dělal jsem dnešními slovy řečeno PR manažera. Při tom jsem leccos editoval, hlavně propagační tiskoviny. Pak jsem začal psát do *Rovnosti* pravidelné filmové kritiky. Byla to rubrika *Od pátku v kinech*, takové mikrorecenze. Do dvaceti řádků jsem musel dostat charakteristiku a někdy i stanovisko k těm zhruba třem týdenním premiérám. Byla to dobrá novinářská škola. Byla to škola spolehlivosti, škola pregnantního vyjadřování. Sem tam jsem otiskl recenzi, spolupracoval jsem taky s *Filmem a dobou* a s *Kinem*.

Přišel za mnou Oldřich Bárta, jestli bych nepsal filmové glosy do *Hosta*, protože v roce 1964 začal rozšiřovat svoje spektrum. Pokud vím, tak předtím se o filmu moc nepsalo. Rád jsem to přijal. Spolupracoval jsem pravidelně, skoro do každého čísla. Potkal jsem se tam s lidmi, kteří se stali mými přáteli, tady s Milanem nebo s Olegem Susem. Se Skácelem jsem se trochu znal, protože on byl mimo jiné taky velký filmový fanda. Jeho manželka, paní Boženka Skácelová, žena zdravého rozumu, byla na odboru kultury městského národního výboru inspektorkou kultury. Na starosti měla mimo jiné brněnská městská kina. Někdy to bylo nepříjemné břemeno, ne technicky, ale pokud jde o lidské vztahy. Ale ona se s tím dokázala poprat. Chodila se svým manželem na premiéry. Často chodila i ke mně do Družby. Možná i Skácel měl podíl na tom, že jsem byl pozván ke spolupráci. Skácel byl polemickým čtenářem mých filmových kritik.

Od roku 1964 jsem do *Hosta* soustavně přispíval a plaše chodil. Mezitím jsem taky psal pro *Rovnost* a pro *Film a dobu*. Ale, budiž to řečeno osobně, literárně jsem měl blíž k *Tváři*. Byl jsem členem přispěvatelského okruhu v první fázi *Tváře*, v její druhé fázi jsem byl členem redakční rady. Byl to generační podnik, byl to časopis úplně jiného typu než *Host*, který v sobě zahrnoval více generací. Tvář ale v žádném ročníku nevyšla kompletně. Vždycky podlehla politickým tlakům. A tak spolupráce s *Hostem* byla trvalejší a bohatší. Potom došlo k tomu, že měla v Brně vzniknout redakce *Lidových novin*, kterou měl vést Milan Uhde. Já jsem se tehdy ucházel o členství v redakci. To už jsme na konci 60. let. Z plánu po srpnu 1968 sešlo.

Z komerčních důvodů, alespoň já se tak domnívám, bylo rozhodnuto, že měsíčník *Host*, který měl finanční problémy, se bude měnit na čtrnáctideník. To by bylo samostatné velké téma. Lidé, kteří se těmito věcmi zabývali, si už koncem 60. let začínali uvědomovat, že čistě literární periodikum je něco ohroženého a velmi křehkého, z hlediska zájmu publika i z hlediska komerčního. Takže se přemýšlelo

o vývoji jiného periodika, které by bylo pružnější a mohlo reagovat více méně publicisticky. V souvislosti se změnou na čtrnáctideník bylo *Hostu* přiznáno místo dalšího redaktora. Honza Trefulka ho nabídl mně a já jsem to rád přijal. Začal jsem tam fungovat od ledna roku 1969 a fungoval jsem tam až do konce, který nastal v dubnu roku 1970. Převzal jsem technickou agendu, kterou tady popisoval Milan Uhde. Probíhalo to tak, jak už bylo vyličené. Jenom bych dodal, že pokud šlo o jazykovou korekturu, tak tam jsem pocítoval vždy velmi silný podíl profesora Dušana Šlosara. Někteří odborníci, třeba historici, jazykovědci jsou lidé nadaní ve svém oboru, ale nejsou stylisté. Ale pomocí profesora Šlosara nabývaly jejich příspěvky čitelné podoby. S tím byla velká práce, na kterou jsem narážel i jako redaktor glosáře.

Snažili jsme se přinášet zprávy ze světa. Bylo cenné, když třeba profesor Jaroslav Fryčer mohl popisovat, co se děje ve francouzském kulturním tisku. Jiní se zaměřovali na německý prostor. S anglosaským světem tehdy moc kontaktů nebylo, vzpomínám-li si dobře. Někdy byl problém udělat z odborných textů něco, co by se dalo číst jako živý text. Pokud šlo o technickou stránku věci, byl to také problém, protože čtrnáctideník přecházel na jinou úpravu, už ne tak pěknou, jako byla úprava měsíčníku. Metér, který číslo zalamoval do velkých dřevěných špalet, někdy potřeboval bezprostřední poradu. Takže já jsem tam nechodil na náhledy, ale chodil jsem do tiskárny tak jednou za čtrnáct dní. Tiskárna tehdy sídlila na ulici 9. května, dnes je to ulice Rašínova, ale tiskárna už neexistuje. Chodil jsem tam přímo to s ním lámat. Chodil jsem tam ráno a pracovali jsme tak do oběda. Někdy potřeboval něco dodat, tak jsem mu říkal: „Tady dáme třeba nos Honzy Steklíka nebo tady by se dal uplatnit ještě nějaký aforismus atd.“ Někdy, a to bylo horší, bylo zapotřebí krátit. Takže se muselo na místě něco z toho negativního písma vybrat. Někdy třeba jeden dva řádky. Vedle v sazárně mu ten jeden nebo dva řádky sazeč přesadil. Což bylo taky riskantní, protože to byla předposlední fáze. Pak už se dělaly jen stránkové korektury. To jsem měl taky na starosti.

Ale co je snad nejzajímavější na celé době těch let 1969–1970. Byl to boj, byl to hrozný boj. Osobně jsem velkým oponentem teorie, která se vyskytuje a mediálně interpretuje například v souvislosti s činem Jana Palacha. Teorie, že šlo o dobu letargie, ze které chtěl Palach někoho probouzet. Proboha ne. O roce 1969 se nedá mluvit jako o době letargie, byla to doba naopak hysterie. Byla to doba tvrdých napjatých politických bojů, jak v partaji, tak mimo ni. Byla to doba, kdy neexistovala cenzura, kdy se média velice živě zúčastňovala každodenního dění, kdy byly redakce v rukou, když to tak obecně řeknu, Dubčekovců, ať už to byli členové KSČ nebo nečlenové. Teprve postupem času, jak byli ti lidé vytlačováni a nahrazováni tlakem z centra, stranickými orgány, tak se zužoval manévrovací prostor. A rok 1969, to byla doba tvrdých politických bojů, tvrdých politických aktivit. O nějaké letargii nemohlo být ani řeči. Ještě v roce 1970 nemohlo být řeči o letargii, i když už bylo patrné, že si leckdo hledá cestičky, kterými by se mohl prosmýknout do nadcházejících smutných časů. Ale nebyla to jenom doba tvrdých bojů, byly to taky měsíce a týdny přibývajících špatných zpráv. Pod jejich vlivem jsme pracovali.

Specifikum práce na čtrnáctideníku bylo v tom, že jsme nechtěli zbytečně provokovat. Zvláště v dubnu 1969, kdy byla zavedena takzvaná následná cenzura. Už nebyla cenzura předběžná, už se nechodilo pro kvěčko. Mohli jste otisknout, co

jste chtěli, ale s tím rizikem, že časopis, periodikum mohlo být napřed upozorněno, že si nepočíná dobře, potom potrestáno pokutou a do třetice zastaveno. Ono se ale rovnou zastavovalo, že. Nešlo jen o zodpovědnost vůči tomu, co by se nazvalo ošklivým výrazem „politická linie“. Nešlo jen o zodpovědnost vůči čtenářům, ale také vůči velmi kvalitnímu a širokému okruhu spolupracovníků. To na mně ale tenkrát leželo až sekundárně. Já jsem měl na starosti glosář, filmovou a divadelní kritiku a technické záležitosti. To nejpodstatnější si musel řešit Honza Trefulka se Skácelem a tady s Milanem.“

Uhde: „Já bych jenom, Pavle, něco dodal k tomu, co jsi řekl o komerční motivaci čtrnáctideníku. Nevylučuju to, ale nevěděl jsem o tom. Možná je to směšné, ale podle mě se přešlo na čtrnáctideník s ohledem na to, jak to tehdy v roce 1969 všechno dopadlo. Pro mě bylo jasné, že když nebudou vycházet *Lidové noviny*, musíme se pokusit v Brně o týdeník. To tehdy nebylo úplně beznadějně. Pro mě playdoyer, přímluva za čtrnáctideník byla motivována tím, že čtrnáctideník je dočasný, hybridní tvar. Jestli se bude dařit rok, dva, uděláme pokus vydávat v Brně kulturněpolitický týdeník. Přes všechny zásluhy *Literárních novin* nám bylo jasné, že v Brně jsou síly a názory, které je třeba projevit polemicky i třeba vůči *Literárním novinám*. Myslím si, že to nebylo úplně bez naděje. Rok 1969 stále sliboval, že když budeme svým způsobem ukázněni a zároveň pevní, že se dá leccos z vymožeností roku 1968 udělat. Kdyby tato naděje nebyla, nikdy bych za ten čtrnáctideník nebyl bojoval a nebyl se stavěl za to úsilí. Myslím si, že ta nabídka byla docela možná, i když to všechno dopadlo nakonec úplně jinak. Ale pro mě, opakuji, byl čtrnáctideník dočasný, hybridní útvar, který měl vést k týdeníku.

Brno dodnes kulturní týdeník nemá. Nechci tady nad tím plakat, protože o těch příčinách by bylo možno dlouze mluvit a kdo ví, jestli bychom se vůbec k něčemu dobrali. Ale pro mě je to příznak toho, že Brno stále ještě není kulturním centrem. Přes veškeré aktivity, které se v Brně soustřeďují. Vychází tady *Host*, je tu zajímavé, velmi osobité divadlo, je tady Husa na provázku, Hadvadlo a tak dál, je tady Divadlo U stolu. Je tady muzikálové divadlo, které má také určité slovo v českém kontextu. Ale Brno, podle mě, se stále ještě kulturním centrem nestalo. Nemá kulturněpolitický týdeník, nemá noviny, které by vycházely jako brněnské noviny. To je podle mě příznak určitého handicapu, kterému nerozumím, který nedovedu uspokojivým způsobem analyzovat, ale podle mě to handicap je.“

Kalina: „Teď je myslím ta pravá chvíle, abychom otevřeli debatu. Hlásí se do ní básník Zdeněk Volf.“

Volf: „Ale přece *Kulturní noviny*, které vydává Jiří Plocek. To je jakási aktivita, kterou nelze v dnešní době pominout?“

Uhde: „*Kulturní noviny* sleduju, je to jistě pozoruhodná aktivita, ale soustředila jistou vyhraněnou vrstvu spolupracovníků. Představoval jsem si tehdy kulturněpolitický týdeník jako orgán, který vyzve všechny kulturní síly v Brně, všechny individuality, všechny tvůrce ke spolupráci a bude je hledět k té spolupráci orientovat. To podle mě zatím *Kulturní noviny* nejsou. Ale dnes obraz kulturních

novin a kulturněpolitického časopisu vypadá jinak. Jsou tu internetová periodika, to je kvalita, se kterou jsme v roce 1969 ani v nejbujnější fantazii nemohli počítat. Takže je skutečně možné, že dnes je to hledisko jiné. Ale v 60. letech jsme v Brně týdeník pohřešovali nesmírně silně. Možná že dnes už ani zřít se nejde, protože by byl tak finančně nesmírně nákladný, že by si to žádný soukromý podnikatel zřejmě nedovolil. A státní kulturněpolitický týdeník je nepředstavitelný. Takže doba se změnila, to je pravda.“

Kalina: „Také chybí svorník, o kterém jsme předtím mluvili, který by to dal dohromady. Tak jste přece pojmenoval Ivana Kříže.“

Ale chtěl bych se ještě vrátit k našemu dnešnímu tématu Literát versus redaktor, konkrétně k osobnosti Olega Suse. Jak vlastně vznikly jeho koncentrované glosy? Ta potřeba vyjádřit se na sedmi, třinácti řádcích naprosto pregnantně, finálně a s názorem? Myslím, že je to něco, co bylo velmi specifické, a co dnešní internetové době citelně chybí. Jednoduše říct svůj názor na věc tak, aby to druhý pochopil na sedmi řádcích. To je věc, kterou dnešní média suplují obrázky. Těch Sedm řádků Olega Suse by si i v dnešních novinách ledaskdo přečetl, pokud by to mělo hlavu a patu. Jak to vzniklo? Jak jste se vy od Olega učili? Dalo by se to dnes pokládat za odkaz *Hosta do domu* současným médiím? Je to metoda, je to možnost, která by se dala oživit? A jak to udělat?“

Uhde: „Já jsem byl na zahajovací schůzi *Hosta do domu* v roce 1953, když bylo jasné, že v lednu 1954 vyjde první číslo. Tam tehdy seděl ten drzý nikoli už šestnáctiletý nebo patnáctiletý, ale sedmnáctiletý Uhde a tam se řeklo, že od mladých autorů studentů se čekají takzvané glosy. My jsme tomu říkali „glózy“. (na Ivana Kříže) Jistě pamatuješ Zdeňka Mandáka, otce naší sekretářky Milušky Mandákové, provdané Řihákové. Spisovatel Mandák to vyslovoval po německu a říkal: „No co se tedy týče tý glózy...“ Takže my jsme tomu potom taky říkali „glózy“.

Já jsem několik glos dodal, ale nemělo to naději, s tím mě Ludvík Kundera velmi přátelsky a zdvořile vyhodil. Ta glosa totiž, těch Sedm řádků, předpokládá obrovskou vzdělanost. To není, jako že si něco ulijete, že vás někde něco napadlo. To můžete napsat, ale to nebude nikoho z 99 % zajímat. Oleg Sus četl snad až na finštinu ve všech evropských jazycích. Myslím, že i maďarsky četl. Měl obrovskou paměť. Od svých čtrnácti, patnácti let četl a četl a četl. Byl nesmírně vzdělaný. Navíc měl něco, co podle mě mnoha akademickým kritikům do dneška bolestně chybí. Měl vybavení lidské. Byl v podstatě umělecká duše, část jeho duše cítila umělecky. Takže on byl pro tu nejprve třináctiřádkovou, potom sedmiřádkovou glosu ideálně disponován a já jsem přesvědčen, že ho v tom nikdo nenapodobil. Dnes tady tento vzdělanec, který je schopen vyjadřovat se publicisticky v lapidární podobě, není. Pilně čtu časopis *Host*, s velikou radostí. Tam jsou také pokusy o glosy, ale jsou to jen pokusy, to nemá ten Susův spár. Musím otevřeně přiznat, že ani nevím, kdo by tento spár měl. I *Tvář* měla, i *Sešity* měly svoje glosátory. František Halas to kdysi nazval tíhou muže na básni. Tak tou tíhou muže na glose, tíhou vzdělaného muže na glose se dodnes nemůže Susovi nikdo rovnat. Tak se to dnes řeší obrázky. Přitom by dnešní doba takového glosátora potřebovala. A navzdory

tomu, že se říká, když doba někoho potřebuje, tak že si ho zrodí, zatím si ho podle mého názoru nezrodila. Pavle, pověz, jak ty jsi s tím bojoval v glosáři?“

Švanda: „Obecně mám dojem, že tradice glosy tady byla, a sice v *Kritickém měsíčníku*. Když se člověk podívá do starých ročníků *Kritického měsíčníku*, tak tam byla rubrika, ze které glosy *Hosta do domu* podle mě vyrůstaly. Ale obecně řečeno, já bych řekl – málo papíru, málo místa – doba vedla sama o sobě k jakési pregnantnosti už z těchto důvodů. Tak jako dnešek vede k jakési rozpovídanosti, rozkecanosti. A když už někdo něco napíše a nezná v tom míru, tak s tím může jít ještě vždycky na internet.“

Uhde: „Dvacetistránková glosa není žádnou výjimkou.“

Švanda: „A čte se? Nečte se? Existuje, no dobře. Ale takhle to dřív nechodilo. Z vlastní zkušenosti bych řekl ještě jednu věc. Ten pregnantní způsob vyjadřování vyžaduje „siefajš“. Když jsem psal pro *Rovnost*, pro rubriku *Od pátku v kinech*, měl jsem na to dvacet řádků, to znamená ani ne jednu normostránku. Většinou jsem na tom proseděl zhruba dva půldny. Když jsem měl psát glosu pro *Hosta*, jednu nebo dvě za měsíc, to byla většinou normostránka, to znamená třicet řádků strojopisu. Mohlo se o pět řádků překlouznout na druhou stránku, ale to už bylo riziko, že se bude škrtat. Na tom jsem seděl týden. Neříkám od rána do večera, ale týden jsem to s sebou všude nosil. A když jsem potom přicházel s glosou do styku jako redaktor, třeba z příspěvků od autorů, které jsem ke spolupráci vyzýval, tak... No byl to problém, musel jsem to proškrtávat. Snažil jsem se vychovávat některé přispěvatele k tomu, aby glosy psali, ale šlo to ztuhla. Šlo to ztuhla.“

Uhde: „Peroutka byl glosátor, abychom byli spravedliví, když listujeme minulostí.“

Švanda: „To chce určitý typ novinářského talentu.“

Uhde: „Peroutka byl ale politický glosátor, v estetických otázkách byl podle mě poměrně zúžený. Pro některé literární tváře nebo postavy pochopení neměl. Velmi tvrdě se vymezil například vůči Vančurovi. Neříkám, že byl úplně vedle. Ale prostě tu Susovu schopnost nazírat věci z nezávislého stanoviska a formulovat to jednou metaforou, jedním obrazem, to je strašně těžké. Stojíte tvář v tvář knížce a převedte ji na jednu metaforu, která se vejde na sedm řádků... Je pravda, že Sus tímto způsobem komentoval převážně literaturu druhého a třetího nálevu. To mu někteří měli za zlé a říkali: „A kdy se pustí do koryfejí české literatury? Kdy na jejich téma udělá glosu?“ Takže odbýval takové ty podřadné projevy, ale myslím, že glosovat byl schopen výborně.“

Švanda: „Ale to, že tendoval ke kritice spotřební literatury, která tehdy ožívala, svědčí myslím v jeho prospěch. Vycítil tu popkulturu nadcházející, Oleg Sus by se býval dovedl s ní srovnat. Ale souhlasím s tím, cos tu říkal, že v něm bylo kus literáta, kus básníka. A taky kus exhibicionisty, samozřejmě. Když přednášel,

to byla strhující one man show. Ale dozvěděli jsme se za tu hodinu a půl semináře nebo přednášky věci nevídané.“

Uhde: „Vy s tím blbým gotickým podpisem, kterej nemůžu přečíst. Řekněte mi, byla v prvobytně pospolném řádu estetika?“ Slečna vstala a říká: „V prvobytně pospolném řádu estetika...“ „No tak zamyslete se – byla nebo nebyla...“ Ta studentka nemohla ze sebe vypravit nic. Ztratil trpělivost a říká: „V prvobytně pospolným řádu bylo leda hovno, protože když skáчете jako opice po stromech, žádnou estetiku nepotřebujete a tudíž ji ani nevytvoříte.“ To byl první estetický seminář, do kterého jsem vstoupil, a tento úvod mi nikdy nevymizí z paměti. Bylo to samozřejmě divadlo jednoho herce včetně všelijakých vulgárních výkřiků, včetně výkřiků „padám, padám“... Oleg Sus byl nadán tím, že předváděl scénky, u kterých nemohl být. Předváděl například, jak se v bytě generálního tajemníka Svazu sovětských skladatelů sešli přední sovětské skladatelé počínaje Prokofjevem, Šostakovičem a Chačaturjanem. Soudruh Ždanov, tajemník ÚV pro kulturu, jim na klavíru předváděl správně zkomponovanou melodii. Přičemž hrál jenom pravou rukou, protože levou hrát neuměl. A ten Sus seděl za katedrou a předváděl Ždanova. Přitom samozřejmě ani vzdáleně nemohl mluvit s nikým, kdo tam byl přítomen. Ale v nás vyvolal vidinu toho, jak Ždanov učil geniální muzikanty, mezi těmi sovětskými skladateli několik géníů bylo, a učil je hrát jenom pravou rukou. Bylo to divadlo. Ale mám pocit, že ani pedagogicky to nebylo úplně úchylné a scestné, protože my jsme si ty (a nejsem v tom sám) výklady zásluhou jeho hereckých výkonů prostě pamatovali.“

Švanda: „Já bych se chtěl obrátit ještě k druhé stránce tématu, které tady probíráme. Svůj dotaz bych směřoval ke kolegovi Stöhrovi. Mohu vám závidět, že redigujete v době, kdy máte spojení s autory, abych tak řekl on-line. Máte e-maily, mobily, esemesky, každý je prakticky dosažitelný. My jsme to měli horší, byla tady jen telefonní síť, a to ještě nepříliš hustá. Sehnat někoho trvalo třeba tři dny. Ale mě by zajímala spíš zpětná vazba. Někdy jsem nechtěl s někým mluvit, redaktor to občas velmi potřebuje. Stačilo, když sekretářka řekla: „Pavle, máš tady telefon, volá ten a ten.“ A já jsem naznačil – „Nejsem tady, nejsem tady.“ Tím to bylo vyřízeno. Jak to řešíte vy, tu palbu, která se na vás musí valit?“

Stöhr: „Právě že bolestně. Já jsem to už zmínil, že člověk opravdu nesmí padnout pod palbou e-mailů, toho být vždycky k dispozici. Stále se to zvětšuje. Pokud neodpovíte na e-mail během odpoledne, považuje se to, že se děje něco zvláštního. Ten člověk vás pak kontaktuje a tak dál. Pamatuju si doby, kdy e-maily nebyly. Byli jsme odkázáni na telefon, na obálku, do které se dala disketa. Práce byla náročnější, s e-maily zmizely problémy. Po každém čísle se dřív skákalo ke korekturám a byl průšvih, kdo to udělal a jak je to vůbec možný. S elektronickou technikou to při redakční práci zmizelo. Můžete si posílat náhledy v pdf a tak dál. Ale je to hodně nepříjemné, ten elektronický věk. A nejenom v e-mailech ale i v tom, co navazuje. Mění se mentalita, témata se drobí, ale to sem asi úplně nepatří. Stále rozšiřujeme nabídku *Hosta*. Vylézá z toho jakási elektronická chobotnice, ale podobně jako u televize si nejste jisti, jestli fakt, že se nabídka rozšiřuje, nevede k jisté margina-

lizaci témat a tak dál.

Mě by zase zajímala jiná věc. Proč *Host*, který měl být vstřícnější, myslím *Host do domu*, když přecházel na čtrnáctideník, proč jeho úprava byla vlastně jenom derivátem té původní, malé skvostné úpravy? Byla to věc rychlých rozhodnutí? Sami jste vyjádřili ambici, že čtrnáctideník měl být čtenářům vstřícnější. Proč se to neřešilo?“

Uhde: „Tehdy to nepřicházelo v úvahu právě pro ten spěch. Bylo mi jasné, že čtrnáctideník je novinový. Zejména má-li vést k týdeníku, musí být vyveden v novinové podobě, jako jsou dneska *Divadelní noviny* nebo *Tvar*, to je také čtrnáctideník, tuším. Na to nebylo pomyšlení. Všechno se dělo v takovém spěchu. Samozřejmě už tehdy povolit papír, povolit novinový papír bylo komplikované. Prostě to nebylo z důvodu spěchu možné. Ale bylo by samozřejmě logické přejít na novinový formát, a tím celou strukturu přebudovat. Ale vypracovat úplně novou strukturu, na to nebyl čas. Takže celý ten čtrnáctideník byl výkon po novinářské stránce polovičatý. Nepochybně polovičatý. Pavle, sdílíš tento názor?“

Švanda: „Jo, v podstatě jo. Kdyby se byly věci vyvíjely dál, tak... Ale ještě jedna věc. On nejen že nebyl papír, ona byla taky tragicky ucpaná kapacita tiskáren. A byla-li někde volná kapacita, tak se tomu musely přizpůsobovat i grafické návrhy. To není jako dneska, abych tak řekl, kdy je to prakticky neomezené...“

Kalina: „Vážení přátelé, myslím, že nemusíme mít z dnešního setkání špatný pocit. Přesvědčili jsme se, že téma Literát versus redaktor je téma živé i současné. Neskončili jsme v negativismu. Ač bychom mohli žehrat, a snad i oprávněně, na kvalitu jazyka v médiích, volbu témat, na úroveň i účinnost umělecké kritiky... I naše debata naznačila, že stav odpovídá úrovni lidí, kteří jej tvoří. Jedině pokud budou do redakcí přicházet lidé tvůrčí a vzdělaní, budou takové i naše sdělovací prostředky.

Téma jsme rozhodně nevyčerpali, ani ho neuzavíráme. Mohu slíbit za Památník písemnictví na Moravě, že v podobných aktivitách budeme pokračovat. Pokud nám to vaše přízeň dovolí a usnadní, tak z toho budeme mít více než dobrý pocit. Děkuji všem za účast a především našim vzácným hostům, spisovateli Ivanu Křížovi, emeritním redaktorům časopisu *Host do domu*, Pavlu Švandovi a Milanu Uhdemu, redaktoru *Hosta* Martinu Stöhrovi a Barboře Svobodové.“

Aktéři:

Libor Kalina (1959) vedoucí Památníku písemnictví na Moravě

Ivan Kříž (1922) novinář, prozaik a scenárista

Jiří Poláček (1951) docent Katedry českého jazyka a literatury Pedagogické fakulty MU

Barbora Svobodová (1989) pracovnice Ústavu české literatury AV ČR, redaktorka časopisu *Pulsy* – studentská literární revue

Martin Stöhr (1970), básník, redaktor časopisu *Host* a nakladatel

Pavel Švanda (1936) básník, prozaik a esejista, profesor JAMU

Milan Uhde (1936) prozaik, dramatik a politik

Josef Zaccpal

V úterý 24. března 2015 zemřel ve věku 86 let pan Karel Krejčí, tišnovský občan a postupem času i velký pamětník a výrazná osobnost společenského a kulturního života města. Narodil se v rodině historika umění, ale on sám se naopak celý profesní život věnoval technickým oborům. Obě tyto stránky pak zúročil ve svých četných mimopracovních aktivitách a koníčcích a po společenských změnách v listopadu roku 1989 se zařadil mezi přední vlastivědné pracovníky a zájemce o veškeré dění v Tišnově i jeho okolí. Celý život se zabýval problematikou druhé světové války a jejími dopady na Tišnovsko. Mimořádné zásluhy má především o objasnění činnosti letecké továrny Diana v tunelech rozestavěné trati mezi Tišnovem a Níhovem a osudů posádky amerického bombardéru zříceného u Tišnova v dubnu 1945. Výsledky svých badatelských aktivit k těmto tématům poskytl široké veřejnosti formou vydaných publikací. Skvělým způsobem zpracoval a knižně vydal i historii Kuthanovy rodiny a sanatoria. Vydání své poslední práce, zaměřené opět na události na konci druhé světové války, se již bohužel nedočkal. Pan Karel Krejčí byl také dlouholetým členem redakční rady Tišnovských novin. Mnohem výrazněji se ale zapsal do srdcí čtenářů tohoto městského periodika svými četnými články, ve kterých se věnoval nejrůznějším tématům. Osobitý jazyk a způsob vyprávění ve spojení s až obdivuhodnou pamětí byly obzvláště oblíbené u jeho vzpomínání na starý Tišnov a tehdejší obyvatele. Těchto nevyčerpatelných zdrojů stejně tak využívala i Tišnovská televize a další tvůrci filmových dokumentů. V neposlední řadě nelze nevzpomenout jeho srdečný a vstřícný přístup k nejrůznějším kolegům badatelům, vlastivědným pracovníkům a studentům, kterým nikdy neodmítl pomoc či radu. Všechny tyto aktivity Karla Krejčího byly v roce 2013 oceněny udělením Ceny města Tišnova.

Pan Krejčí také velmi intenzivně spolupracoval s Podhoráckým muzeem v Předklášteří, a to hned v několika směrech. Velmi rád a často navštěvoval odborné pracovníky, vedl s nimi debaty na nejrůznější témata, hledal zde inspiraci pro své aktivity a nacházel podporu a zdroje pro svoje bádání a hledání pramenů. Pokaždé po předchozím telefonickém ohlášení nejprve slastně nasával atmosféru a vůni chodby historické budovy barokního proboštství a poté se usadil a rozhovořil v kanceláři obložené množstvím nejrůznějších předmětů a dokumentů. Nikdy nepřijížděl jen tak, vždy měl v kufru auta nějaký předmět nebo dokument, který pak uvnitř s muzejníky identifikoval a podrobně rozebíral. Během dlouhých let oboustranné spolupráce pan Krejčí do muzea daroval a prodal množství předmětů, naprostá většina z nich byla z vybavení domácnosti jeho rodičů nebo souvisela s koncem druhé světové války. Za všechny zmíním alespoň součástky z amerického bombardéru, zříceného v dubnu 1945 pod Tišnovem, nebo skříňku z vybavení jedné z kuchyní letecké továrny Diana v Mezihoří u Dolních Louček. Jejich instalace ve výstavě „Druhá světová válka na Tišnovsku“ se už nedočkal. Určitě by patřil k nejvýraznějším osobnostem vernisáže této výstavy u příležitosti 70. výročí konce války. Důležitým pramenem pro badatele se stala dokumentace ke knize K. Krej-

K. KREJČÍ PŘEBÍRÁ OCENĚNÍ LAUREÁT DOBRÉ SPOLUPRÁCE S PODHORÁCKÝM MUZEEM ZA ROK 2013
(FOTO M. MRÁZ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

K. KREJČÍ (VPŘEDU UPROSTŘED) V PODHORÁCKÉM MUZEU 23. 11. 2014 NA VERNISÁŽI VÝSTAVY VÁNOCE
NA FRONTÁCH I. SVĚTOVÉ VÁLKY (FOTO D. ZACPALOVÁ, ARCHIV PODHORÁCKÉHO MUZEA)

čího a P. Kopečného *Da capo al fine* (Tišnov, Sursum 2002), obsahující xerokopie dobových materiálů ohledně výše uvedeného amerického letadla a dokumentaci úsilí K. Krejčího o navázání kontaktů se členy posádky v 90. letech 20. století. Především jeho zásluhou byl letcům v roce 1997 odhalen pomník u areálu hasičského záchranného sboru v Tišnově a dva z letců navštívili Českou republiku. Jako jeden z posledních počinů daroval K. Krejčí do muzea pozůstalost svého otce PhDr. Karla Krejčího (1893 – 1972), profesora tišnovského gymnázia, ředitele Moravské galerie v Brně a jednoho ze zakladatelů Podhoráckého muzea.

Město Tišnov ve spolupráci s několika dalšími institucemi včetně Podhoráckého muzea připravilo na letošní rok 70. výročí konce 2. světové války celou řadu akcí. I v tomto případě stál Karel Krejčí spolu se svými přáteli u prvopočátků těchto aktivit. Pomáhal radou i svými znalostmi, dokončoval nový knižní text o událostech v závěru války na Tišnovsku a zapojil se do natáčení filmového dokumentu. Osobně se ale zúčastnil realizace pouze první z nich, a to přednášky o partyzánském hnutí a dění kolem hájenky v Šerkovicích 26. února 1945. Do budovy tamějšího obecního úřadu tehdy přijel se svým dlouholetým přítelem, kolegou a přednášejícím v jedné osobě Petrem Kopečným. Přednáška v Šerkovicích byla rovněž poslední spoluprací K. Krejčího s muzeem, které jeho dlouholeté přátelství ocenilo již v roce 2013 udělením čestného titulu *Laureát dobré spolupráce s Podhoráckým muzeem*.

MUZEUM BRNĚNSKA

Sdružuje šest poboček v brněnském regionu.

PODHORÁCKÉ MUZEUM

Porta coeli 1001
666 02 Předklášteří
tel.: 549 412 293
e-mail:
predklasteri@muzeumbrnenska.cz

VILA LÖW-BEER

Drobného 22
602 00 Brno
tel.: 544 245 010
e-mail:
vila@muzeumbrnenska.cz

MUZEUM VE ŠLAPANICÍCH

Masarykovo nám. 18
664 51 Šlapanice
tel.: 544 228 029
e-mail:
slapanice@muzeumbrnenska.cz

BRNO

MUZEUM V IVANČICÍCH

Široká 1, 664 91 Ivančice
tel.: 546 451 489
e-mail:
ivancice@muzeumbrnenska.cz

PAMÁTNÍK PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ

Kláster 1, 664 61 Rajhrad
tel.: 547 229 126
e-mail:
rajhrad@muzeumbrnenska.cz

PAMÁTNÍK MOHYLA MÍRU

K Mohyle míru 200
664 58 Prace
tel.: 544 244 724
e-mail:
mohyla-miru@muzeumbrnenska.cz

Aktuální informace o expozicích, výstavách a dalších akcích na:
www.muzeumbrnenska.cz

PODHORÁCKÉ MUZEUM (PŘEDKLÁŠTEŘÍ)

Sídlí v klášteře
Porta coeli
a dýchá atmosférou
tradiční regionální
muzejní instituce.

MUZEUM V IVANČICÍCH

Je jedním z nejstarších
moravských muzeí.
Honosí se mj. sbírkou
děl Alfonse Muchy.

MUZEUM VE ŠLAPANICÍCH

Uchovává
rozmanité doklady
hmotné kultury
oblasti
na východ od Brna.

PAMÁTNÍK MOHYLA MÍRU (PRACE)

Byl postaven na počest obětí
slavkovské bitvy (2. 12. 1805).
Velký zájem přitahuje
jeho netradiční
multimediální expozice.

PAMÁTNÍK PÍSEMNICTVÍ NA MORAVĚ (RAJHRAD)

Sídlí v benediktinském klášteře v Rajhradě
a nabízí, kromě sezonních výstav,
stálou expozici věnovanou
literatuře na Moravě
od jejích počátků do současnosti.

VILA LÖW-BEER (BRNO)

V památkově obnovené secesní vile
rodičů Greta Tugendhat je umístěna
expozice věnovaná architektuře Brna
a životnímu stylu měšťanstva
na přelomu 19. a 20. století.

VILA
LÖW-
BEER

Muzeum Brněnska

SBORNÍK
2015

V roce 2015 vydalo Muzeum Brněnska.

Redakce Josef Večeřa

Grafická úprava a sazba Studio HOUF

Tisk Centa, spol. s r. o., Brno

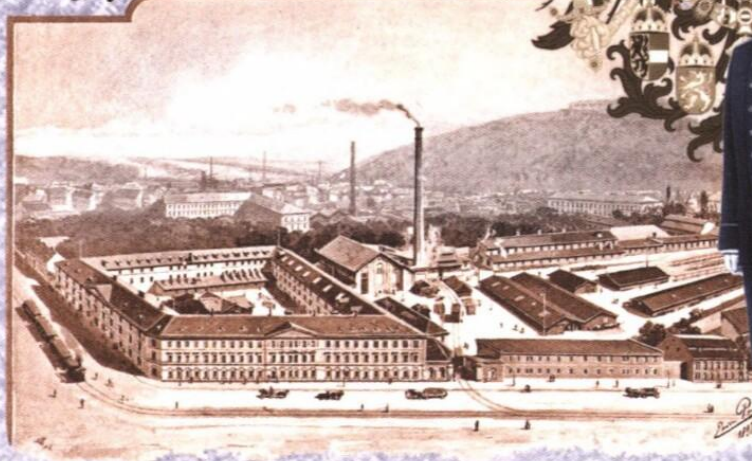
Náklad 300 výtisků

ISBN 978-80-906196-0-9

Jihomoravský kraj

[illegible]

9 788090 619609

MZK – UK Brno

2610743060